

VOJENSKÉ ROZHLEDY

3/93

VYDÁVÁ MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÝ TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

3

DRUHÝ (TŘICÁTÝ ČTVRTÝ) ROČNÍK

Veškeré články uveřejněné v časopisu *Vojenské rozhledy* vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Armády České republiky.

Redakce časopisu *Vojenské rozhledy*

DALŠÍ KOLO REORGANIZACE ARMÁDY PŘED NÁMI

V současné době (únor 1993) vrcholí práce na pojetí Koncepce výstavby armády ČR do roku 1996. Zpracování tohoto materiálu řídí koncepční skupina MO ČR v čele s pplk. gšt. Ing. P. LUŽNÝM a na jeho tvorbě se podílí široký okruh odborníků z nosných správ GŠ a úseků MO. Vypracovaný materiál se stane po schválení vládou a parlamentem ČR základem pro podobu armády konce 90. let.

Připravovaná Koncepce navazuje na výsledky první etapy reorganizace armády, kterých se v souladu se Soustavou cílů rozvoje Čs. armády a vojenské části CO do roku 2005 dosáhlo v letech 1990 - 1992.

Na organizačních změnách Čs. armády se začalo pracovat od počátku roku 1990, a to v souvislosti s probíhajícími vídeňskými jednáními, kdy bylo již evidentní, že dojde ke snížení počtů zbraní a bojové techniky. Tento zámysl ještě vycházel z existence koaličního uskupení Varšavské smlouvy, byl poplatný zásadám výstavby podle jednotného modelu a nerespektoval a ani nemohl respektovat probíhající změny ve vojensko politické situaci v Evropě a ve světě.

Nově koncipované organizační změny schválené 2. schůzí ROS 12. 11. 1990 již v plném rozsahu tyto změny respektovaly a zároveň vycházely z předpokládaného zrušení vojenských struktur Varšavské smlouvy. Reagovaly tak na požadavek zabezpečit suverenitu a nezávislost ČSFR vlastními silami.

Nová koncepce přeměny armády v armádu demokratického typu vycházela z Vojenské doktríny ČSFR, schválené FS dne 20. 3. 1990 a z nutnosti v krátkém časovém období přizpůsobit strukturu a rozmístění vojsk nové vnitřní politické situaci, nové orientaci zahraniční politiky ČSFR a měnícím se vojensko politickým poměrům v Evropě. Zabezpečovala snížení koncentrace vojsk v západní části území republiky a výrazné posílení svazků a útvarů na Slovensku. **Koncepce rozvoje Čs. armády po roce 1990** vycházela již z limitu hlavních druhů zbraní a bojové techniky stanovených pro ČSFR Smlouvou o konvenčních ozbrojených silách v Evropě.

Pro první etapu organizačních, dislokačních a redislokačních změn (období 1991 - 1993) byly stanoveny následující zásady:

- V průběhu reorganizace armády zachovat nezbytnou bojovou pohotovost a akceschopnost vojsk.
- Zkrátit na minimálně možnou dobu zakončení těchto změn. Z těchto důvodů byly původně stanovené termíny plánované na rok 1993 upravené na konec roku 1992.

- Co nejvíce omezit negativní dopady na vojáky z povolání, jejich rodinné příslušníky i občanské zaměstnance vojenské správy.

- Organizační změny uskutečnit v rozsahu přidělených rozpočtových prostředků.

- Organizační struktury svazků a útvarů měnit tak, aby umožňovaly plnohodnotné využití nejkvalitnější techniky a výzbroje. Hledat při tom efektivní způsoby likvidace nadpočetné výzbroje a techniky s jejím eventuálním komerčním využitím.

Souběžně s reorganizačními změnami bylo zahájeno rozpracování Koncepce komplexní strategie obrany státu, plánu operačního použití vojsk a byly rozpracované nové zásady bojové pohotovosti vojsk.

Plánované organizační, dislokační a redislokační změny svým rozsahem neměly srovnání se žádnými změnami, které se v historii Čs. armády prováděly. V první etapě (do roku 1993) se plánovalo zrušit 315 a reorganizovat 200 útvarů a zařízení. Nově dislokovat 61 a redislokovat 63 větších útvarů a zařízení.

Rok 1991 byl v tomto smyslu skutečně velmi náročný. Realizovala se první vlna změn, dokončoval se legislativní proces ke zkrácení vojenské základní služby z 24 na 18 měsíců a v platnost vstoupil Zákon o civilní službě. Život armády podstatným způsobem rovněž ovlivnila skutečnost, že v tomto období musela převzít ke střežení desítky objektů po Sovětské armádě, vyčlenit značný počet vojáků (cca 5 000) ke střežení víc jak 70 objektů zvláštní důležitosti na teritoriu v souvislosti s krizí v Perském zálivu.

Již v průběhu roku 1991 bylo zrušeno 194 útvarů, 151 reorganizováno a 59 redislováno do jiných posádek. U pozemního vojska, které v této době mělo 36 vševojskových pluků, došlo v průběhu roku ke zrušení 6 pluků, 8 jich bylo reorganizováno a 15 pluků bylo přezbrojeno na jiný typ techniky.

Uvedené změny se rovněž projevíly v lidském činiteli. Organizační změny se dotkly více jak 5300 vojáků z povolání, cca 900 občanských zaměstnanců. V průběhu roku 1991 bylo předčasně propuštěno 17 500 vojáků základní služby nástupního termínu duben 1989 po vykonání 20 měsíční základní vojenské služby, 4700 AVKVŠ po 9 měsících služby a 3 900 ženatých vojáků s jedním a více dětmi ze sociálních a rodinných důvodů. Cca 4 000 vojáků základní služby využilo zákona č. 73 a požádalo o civilní službu. To vše představovalo úbytek okolo 30 000 osob, v důsledku čeho se snížila naplněnost armády cca o 25 %, která nejvíce postihla vševojskové útvary, kde nebyla výjimka i 50 % nenaplněnost.

V tomto období armáda plnila další neméně složitý úkol. Na základě "Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě" byla Čs. armáda povinná do konce měsíce července 1991 soustředit do deseti deklarovaných míst 1 673 tanků, 2 190 obrněných transportérů, 1 922 děl a raketometů, 98 letadel, tedy celkem 5 883 kusů vojenské techniky určené k likvidaci nebo eventuálnímu odprodeji.

To všechno vyžadovalo mimořádné úsilí a v některých momentech i přijímání mimořádných opatření. Ke cti většiny vojáků z povolání i základní služby lze říci, že úkoly roku 1991 byly splněny.

Rok 1992 byl ve znamení pokračování a urychlení prováděných změn. Zvláštní důraz byl kladen na dokončení redislokací předurčených útvarů z České republiky na území Slovenska. Celkem to představovalo vytvoření 31 nových útvarů, reorganizaci 84 útvarů a zrušení 93 útvarů (převážně válečné vytvářených) a přemístění

67 útvarů (z toho 30 z území ČR). V průběhu těchto změn se snížily početní stavy armády ze 198 000 na 146 500 osob k 30. 9. 1992. Zásadním způsobem se změnilo rozložení armády na teritoriu jednotlivých republik. Ze 17 % bojových útvarů na území SR v roce 1989 se zvýšil jejich počet na 34,6 %. Prakticky bylo dokončeno rovnoměrné rozmístění pozemního vojska a vytvořeny organizační základy vojsk územní obrany. Nově bylo koncipováno a v praxi realizováno mobilizační rozvinutí vojsk, systém uvádění vojsk do vyšších stupňů připravenosti a systém operačního použití vojsk.

Výrazně se posílila PVO na území SR, kde původní jedna protiletadlová raketová brigáda byla doplněna dalšími třemi protiletadlovými raketovými pluky a jednou letkou stíhacího letectva. Vytvořením 1. divize PVO a 1. radiotechnické brigády byl vybudován základ pro dobudování perspektivního komplexního systému PVO na území SR.

Změnami prošly orgány velení operačního i taktického stupně. Nově byla koncipována struktura MO i GŠ. Zrušeny byly vojenské okruhy, celý frontový komplet včetně dvou polních armád a velitelství dvou leteckých divizí. Nově byla na územním principu vytvořena tři velitelství v TÁBOŘE, OLOMOUCI a TRENČÍNĚ a velitelství letectva a PVO ve STARÉ BOLESLAVI.

Souběžně s organizačními změnami v orgánech velení byly uskutečněny změny v koncepci zpravodajské služby, vojenského obranného zpravodajství a vytvořena vojenská policie. Nově byly koncipovány úkoly Civilní obrany.

Omezené rozpočtové prostředky přidělené pro resort obrany, ale i určitá liknavost velitele letectva a PVO, byly příčinou, že se nepodařilo řešit dislokaci letectva na území SR. Tento úkol se stal v závěru roku 1992 stěžejním při rozdělování majetku federace a tedy i Čs. armády.

Rozsah organizačních změn uskutečněných v letech 1991 - 1992 nakonec představoval zrušení 205, redislokaci 176, reorganizování 540 a vytvoření nových 299 útvarů, přemístění více jak 5 500 ks techniky a 125 000 tun materiálu.

Tím se dostávám k poslednímu úkolu, který plnila Čs. armáda - rozdělení zbraní, techniky a materiálu armády v poměru 2 : 1 a legislativní zajištění zániku federální armády se současným vznikem dvou armád - Armády České republiky a Armády Slovenské republiky k 1. lednu 1993.

Tato složitá operace představovala celkem přemístit:

- z území České republiky na území SR

163 letadel, 164 tanků, 59 BVP a OT, 2 032 ks automobilní techniky, 347 dělostřeleckých a zbraňových systémů, 137 414 ručních zbraní, 18 553 tun munice, 16 185 tun technického materiálu a 25 232 tun týlového materiálu.

- z území Slovenska na území ČR

42 letadel, 39 ks automobilní techniky, 691 ks ostatních druhů techniky, 224 dělostřeleckých a zbraňových systémů, 81 535 ks ručních zbraní, 1 028 tun munice, 12 536 tun technického a 30 tun týlového materiálu.

Přesuny výzbroje, techniky a materiálu byly zahájeny k 1. 11. 1992 a v hlavních druzích ukončeny do 20. 12. 1992. Celkově bylo uskutečněno 2 324 vojenských transportů (což představovalo 942 železničních vagónů) a 117 přesunů proudů kolové techniky po osách.

Jen přímí účastníci tohoto procesu vědí, kolik úsilí a námahy se muselo vynaložit,

aby úkoly první etapy přestavby armády mohly být splněny. Armáda České republiky má na čem stavět. Kvalitní, ale hlavně promyšlené a po všech stránkách zdůvodněné návrhy "Koncepce výstavby AČR do roku 1996" musí představovat tu hodnotu, z které bude naše armáda čerpat sílu pro další rozvoj.

Vrcholné státní a armádní orgány, ale i velitelé operačních i taktických stupňů by svá rozhodnutí měli zvažovat a optimalizovat tak, aby se zbytečně nemrhalo silami a prostředky.

Strukturální změny by neměly být samoúčelné a měly by především vycházet z perspektivních potřeb rozvoje armády. V žádném případě by se nemělo dostat do popředí heslo - reorganizujeme všechno, ať nezůstane kámen na kameni.

Závěrem bych chtěl vyjádřit naději, že úkoly které budou vyplývat z nové Koncepce výstavby armády, budou splněny stejně kvalitně, jako ty předcházející. Jejich splnění vytvoří optimální podmínky k tomu, aby se vojáci mohli věnovat svému řemeslu, tj. připravovat se ke splnění povinnosti bránit svobodu, nezávislost a územní celistvost České republiky.

Judr. Vladimír H a n d l, CSc.

ROZŠÍŘIT NATO, NEBO NIKOLI?

Z konference NATO a Standing Conference of Atlantic Organisations (SCAO) pořádané ve spolupráci s Evropským střediskem Institute for East West Security Studies a s Ústavem mezinárodních vztahů (ÚMV), ve dnech 3. až 6. září 1992 ve Štítně.

Konference proběhla v plodné a někdy kontroverzní diskusi. Byla poznamenána nejasností východisek, řešení jejich alternativ. Podmíněně lze tematické celky jednání uspořádat následovně:

Na konferenci se projevil velmi pestrý pohled již na definici hlavních problémů vývoje a v užším smyslu bezpečnosti dneška a jejího ohrožení.

Účastníci zdůrazňovali jako hlavní výzvu dneška v širokém smyslu nový **etnický nacionalismus**. Profesor Ernest Gellner (Cambridge University, Velká Británie) tento nacionalismus chápal především jako otázku historického "sřátku státu a (národní) kultury". Podle časových pásem pak ukazoval, že tento "sřátek" je nejpevnější v nejzápadnějších evropských zemích (Velké Británii, Portugalsku,

Francii aj.). V navazujícím druhém pásmu byla sice kultura tradičně dobře vyvinutá, zdejší národy ale získaly státní existenci až v 19. století (Německo, Itálie). Třetí a čtvrté pásmo (střední a východní Evropa) spojuje jak relativně ztížené vytváření jednotné národní kultury, tak její nedostatečné spojení se státní existencí. Proto národy této oblasti do značné míry zákonitě svůj historický vývoj "dohánějí" - nejde proto o "pikle" starých nebo nových "struktur".

Dnešní nacionalismus (a národní suverenita) má charakter především etnicko-kulturní a není cestou k prosazení demokratického řádu a suverenity lidu (plk. Michael Dewar, zástupce ředitele International Institute for Strategic Studies, Velká Británie). V nejhorší formě pak nacionalismus vystupuje jako zdroj válečného konfliktu, národnostní nesnášenlivosti a jako iniciátor nezvládnutelných migračních toků, jež představují hlavní aktuální ohrožení Západu.

Nepřehledná situace v Evropě byla často charakterizována jako **chaos**. Ten je ovšem spíše pravidlem, než výjimkou v evropském vývoji a jeho současná fáze je výsledkem krachu jak versailleského, tak leninského systému mezinárodních vztahů (prof. Otto Pick, UK Praha, ÚMV). Problémem je, jak tyto dva nyní již nefunkční systémy nahradit. Dnešní stav má zákonitě konfliktní náboj.

Velká skupina odborníků viděla hlavní problém současnosti v **hospodářském vývoji**. Prof. Walter Goldstein (State University New York, USA) uvedl, že na úrovni světové ekonomiky je nutné zajistit trvalý hospodářský růst okolo dvou procent. To ovšem předpokládá uspořádání světového trhu. Neexistenci světového tržního řádu (zejména mezi třemi hlavními tržními oblastmi - Severní Amerikou, západní Evropou a Dálným východem) vidí proto jako nebezpečnější než absenci nového světového řádu bezpečnostního. Konflikt hrozí zejména mezi "velkou trojkou", která má v otázkách ekonomiky rozhodující váhu: USA, Japonskem a Německem. Na tyto státy připadají 2/3 světového HNP a obchodu. Aktuálně světové hospodářství ohrožuje především nedostatek peněžní hotovosti, nutné k oživení hospodářství a transformaci ekonomik bývalého Východu.

Spíše okrajově byly zmíněny i další globální problémy. Projevilo se tak **rozdílné pojetí přímého a obecného (dlouhodobého) ohrožení**. Severní Evropa např. nadále se značnou pozorností (tj. více než samotné NATO) sleduje vývoj v pobaltských státech (velvyslanec Kirsten Wahlbaek, Prime Minister Office Stockholm). Tato percepce ohrožení je významným důvodem pro zájem zemí severní Evropy o členství v ES, a dokonce v NATO (Finsko).

Pochopitelná pozornost byla věnována situaci ve střední a východní Evropě.

Byla postavena otázka, jestli vůbec ještě je opodstatněné hovořit o **střední Evropě** jako zvláštní kulturní a politické entitě. Nacismus ji zlikvidoval svým vyvražďováním Židů (O. Pick). Rovněž v politické oblasti nemá po rozpadu SSSR své opodstatnění. Perspektivy vývoje spolupráce mezi státy visegrádské "3" ("4") byly hodnoceny se smělou skepsí i opatrného optimismu: integrační úrovně tato spolupráce zřejmě nedosáhne; už vytvoření zóny volného obchodu by ovšem bylo významným úspěchem - a projevem politického i hospodářského realismu (Dr. Miroslav Had CSc. ÚMV, ČSFR).

Vývoj v zemích bývalého Východu je spojen zejména s otázkami **ekonomických parametrů bezpečnosti**. Objevily se výrazné pochybnosti ohledně

ekonomické účelnosti zvolených forem privatizačního procesu v těchto zemích a jeho demokratismu: úředníci a spekulanti si zajišťují velký díl bývalého státního vlastnictví a tím podřívají demokratický smysl revoluce (Mark Almond, Oriel College, Oxford, Institute for European Defense and Strategic Studies, Velká Británie). Z pohledu transformace Východu je problémem nechota Západu vyjít dostatečně vstříc. Slabost a vnitřní problémy USA tuto situaci jen zhoršují. Např. dlouhodobě paralyzovaný vzdělávací systém znamená masové "přetahování mozků" z Východu (Dr. T. McNeill, University of Hull, Velká Británie).

Pohled na Rusko se vyznačoval směsí tradičního i nového přístupu. Rusko se může opět stát efektivní velmocí - a to bez nastolení demokratického řádu a dosažení ekonomické prosperity (Dr. Robert McGeehan, American International University, USA). Realitou dneška ale je, že současná vláda ztrácí kontrolu (Dr. Vladimír Zujev, Institut mírové ekonomiky i mezinárodních vztahů, Rusko). Jestliže ES hovoří o modelu koncentrických kruhů integrace, pak v SNS existují "koncentrické kruhy dezintegrace". Vytváří se lokální hospodářské oblasti, téměř samostatné městské státy, někdy i s vlastní měnou (Tomsk). Možnost politického zvratu v Rusku je obrovská. Nastolení autoritářského režimu není pouze nebezpečím, ale do jisté míry i jednou (podle mnohých jedinou) alternativou odvrácení úplného chaosu. Takový režim by měl za úkol zajistit zachování alespoň základů společenského systému (infrastruktury atd.) a vytvořit předpoklady pro přechod na tržní hospodářský systém. Soudržnost SNS závisí na zachování a rozvoji ekonomických vazeb. Chybí ale vazby na ekonomiku světovou, jeho podíl na světovém obchodu klesá a zhoršuje se jeho struktura. Kolos SNS se pohybuje v jakémsi vzduchoprázdnu.

V těchto souvislostech byl posuzován i vývoj západních struktur. Zejména perspektivy západoevropské integrace byly hodnoceny značně diferencovaně.

Z pohledu USA bylo kriticky konstatováno, že (západní) Evropa nadále nepředstavuje jednotný politický faktor: jednotu hodnot zatím nebyla doplněna jednotou zájmů (R. McGeehan). Zároveň ale NATO s úlevou přijímá roli ES v pomoci bývalému Východu. Nehledě na všechny nedostatky hrála ES (ne příliš úspěšně) vedoucí roli při řešení jugoslávské krize a byla i dominantním "blokem" při jednání KBSE v Helsinkách (tzv. Helsinky II.). Stala se tedy novou politickou realitou (velvyslanec J. Bartleman, stálý představitel Kanady v NATO).

V oblastech bezpečnosti a obrany zjevně roste odpovědnost Západoevropské unie. NATO vítá možnost zapojení svých evropských členů v této organizaci a navazání reálné koordinace vojenských aktivit v Jaderském moři. Má zájem koordinovat operační plánování humanitární pomoci i případných vojenských akcí. Zároveň ale narůstá konfliktní potenciál při definování rolí NATO a ZEU.

Výrazně se projevila otevřenost otázek pokračování integračního procesu jako celku. Někteří účastníci považovali Maastricht za fakticky již "mrtvý" - a to nezávisle na výsledku jeho ratifikace. Vycházeli ale zároveň z toho, že proces bude pokračovat na základě Jednotného evropského aktu a nedojde k jeho zastavení.

Řada úvah byla věnována roli Německa.

Jeho sjednocení a nárůst významu jsou - spolu s oslabením pozice USA v Evropě - hlavním geopolitickým výsledkem převratných změn v letech 1989/1990.

V této situaci by měla Francie upustit od hledání alternativ k vyvážení vůdčí role v západní Evropě a Velká Británie by měla uznat nereálnost "zvláštních vztahů" s USA. Jediné východisko je pokračování integračního procesu (Dr. C. Coker, London School of Economics, Velká Británie).

Přitom Německo bude zřejmě zaměřeno především na rozšiřování integračního procesu a stabilizaci zemí střední a východní Evropy. Podle některých názorů ztratilo prohlubování integrace pro Německo svůj význam a je z obavy o ztrátu pevné marky velmi nepopulární (Wolfram Kaiser, University of Edinburgh, Velká Británie).

Německo bude zřejmě mít tendenci k přenesení akcentů ve svém vztahu k USA a NATO ve prospěch evropského (integračního) pilíře své politiky. Samotná konzervativní politika SRN je přitom nejednotná v pojetí integrace. Ortwin Lowack (Deutsche Atlantische Gesellschaft, Bonn; bavorský poslanec Spolkového sněmu, do nedávna za CSU, nyní nezávislý) zdůraznil, že ZEU nemůže být náhradou za NATO a kritizoval H. Kohla za přílišnou vstřícnost francouzské koncepci - např. v otázce společného armádního sboru. Z dlouhodobého hlediska, při neuspokojení požadavků SRN na garance jaderného deterentu, není vyloučena orientace na jaderný deterent národní (M. Dewar). Z amerického pohledu bylo ale Německo spíše kritizováno za to, že není prakticky schopno v žádném případě nasadit své ozbrojené síly, a to snad ani na vlastní obranu (R. McGeehan). Pokud jde o roli SRN ve středoevropském prostoru, bude německá dominance definována spíše v oblasti kulturní než politické a hospodářské (C. Coker).

Téma konference předurčilo prioritní zájem o vývoj a roli NATO.

Účastníci se shodli na tom, že za NATO v současné době neexistuje náhrada, a mělo by proto být zachováno, m.j. jako garant americké vojenské přítomnosti v Evropě. Při posuzování otázky role Aliance se ovšem názory různily: trvá tendence přisuzovat NATO vedoucí roli při zajišťování evropské a světové bezpečnosti (např. R. Rotschild, SCAO, USA). Toto hodnocení bylo konfrontováno s názorem, že hlavní zdroje ohrožení nejsou vojensky relevantní a řešitelné. Pokud jde o vojenská řešení, nemůže je provádět integrovaná vojenská struktura obranné aliance, jelikož tato není - a zřejmě nebude - napadena. Odtud nutnost NATO přizpůsobit se nové situaci, a to bez nároku na odstupňování rolí.

Celkově NATO reaguje již potřetí na zásadní změnu vnějšího prostředí: poprvé to bylo založení ES (1956), podruhé v období přípravy Harmelovy zprávy a odchodu Francie z vojenské organizace NATO (léta 1966/67). Změna v letech 1989/1990 má ale nesrovnatelně větší historický význam. Současná nedostatečnost a neadekvátnost NATO ve vztahu k řadě problémů částečně souvisí s tím, že se nenaplnila idea těsné atlantické komunity či dokonce federace. Diskuse se proto dotkla otázek politizace NATO a jeho navrácení k původní federalistické myšlence 40. let (např. Bartleman, O. Lowack).

V otázce samotné reformy NATO zazněly různé názory. Převažovala opozice proti rozšiřování NATO o nové členy, protože tento proces by obrannou aliancí přeměnil nutně v organizaci kolektivní bezpečnosti se všemi jejími slabinami - zejména s přijetím destabilizujících států do samotné organizace. NATO proto nedá pozitivní bezpečnostní garance třeba Ukrajině (M. Dewar).

Samotná Severoatlantická rada pro spolupráci (NACC) byla hodnocena z tohoto

pohledu často jako počátek sklouzávání k tomuto nechtěnému stavu. NATO by mělo, spíše než o rozšiřování, usilovat o efektivní spolupráci s ostatními strukturami, jak s ES/ZEU, tak s KBSE a OSN, jimž by Aliance měla být vojensky k dispozici. NACC přitom reálně málo přispěla ke stabilizaci střední a východní Evropy protože - stejně jako KBSE - zahrнула Kazachstán a Polsko pod jednu střechu. Ostatně ani formy práce neodpovídají hlavním potřebám zúčastněných zemí a nezahrnují vojenskou spolupráci na operační úrovni, nutnou mimochodem pro přípravu nejen členství, ale i společného vystupování pod vlajkou OSN nebo KBSE. Na druhé straně i NACC má za sebou pozitivní výsledky práce: ovlivnila Bělorusko, Ukrajinu, Kazachstán a Moldávii, aby dodržely původní dohody s Ruskem o přemístění jaderných zbraní na území Ruska. Stimulovala rovněž SNS k podepsání dohody o realizaci smlouvy o snížení konvenční výzbroje v Evropě. Odrazem politické váhy NACC je fakt, že Finsko získalo status pozorovatele v NATO (J. Bartleman).

Odlísně hodnotili otázku rozšiřování Aliance zejména účastníci, kteří viděli členství v NATO jako jeden z hlavních příspěvků ke stabilizaci střední a východní Evropy (zejm. němečtí vystupující - O. Lowack, W. Kaiser). Aliance by proto neměla s rozšiřováním otálet.

NATO bude muset v brzkou řešit **vzájemné vztahy jednotlivých existujících struktur**. Tyto zatím fungují spíše v konkurenci než vzájemné spolupráci. C. Coker proto hovořil o "institucionálním darwinismu", který zřejmě nakonec prokáže, která ze struktur je životaschopná a která nikoli. Takový darwinismus ovšem nevylučuje konflikt zejména mezi NATO a ZEU, který může mít charakter boje o moc (J. Bartleman). USA nesnesou opozici vůči svému vedení a nesmíří se s druhořadou rolí (R. McGeehan). Tato situace relativizuje jinak jistě realistickou tezi, že NATO je jádrem stability americko-evropských vztahů a zamezuje přímé nacionalizaci vojenské politiky států Západu (Werner Bauwens, NATO Information Service, Belgie).

Jestliže v "soutěži" s ES/ZEU zvítězí NATO, nebude problém řešení mezinárodních krizí odstraněn. V NATO, stejně jako v ES, neexistuje jednota zájmů, ale spíše hodnot a principů (Peter Michal Nielsen, Danish Committee on Security and Disarmament, Dánsko). Proto nelze očekávat, že NATO jako aliance bude nasazovat vojska do akcí jinak než v souladu se svou smlouvou - tedy při ohrožení svého člena. Zapojení vojsk států NATO s podporou jeho vojenské struktury ovšem již nastalo (viz. válka v Perském zálivu a jugoslávská krize), ovšem pod hlavičkou OSN nebo KBSE.

* * *

Konference neměla za cíl dospět k jasným závěrům a návrhům. Rozdíly se projevily zejména v tom, že některé návrhy vycházely z hodnocení pouze vojenských aspektů současného vývoje, zatímco jiné hodnotily totéž z ekonomicko-politických hledisek. Zjevně odlišná byla některá hodnocení účastníků z USA a z evropských států.

Americké postoje se projevily např. v malé pozornosti vůči KBSE a **institucionalizaci mezinárodní bezpečnosti**. Jestliže (nejen američtí) skeptikové vidí

rozvoj kolektivní bezpečnosti jako málo reálný a opodstatněný, pak (bývalé?) neutrální státy vycházejí z jiných pozic. Velvyslanec Wahlbaek nevyločil takový systém kolektivní bezpečnosti, který by odvracel alespoň konflikty mezi malými a středními mocnostmi (a těch je, koneckonců, většina). Takový systém by předpokládal jednak vzájemnou toleranci velmocí a jednak ochotu jedné z nich ujmout se vedení při řešení konkrétního konfliktu. "Jugoslávská" válka ostatně zdůraznila růst role OSN při zajišťování "crises management", stejně jako potřebu rozvíjet instrumenty KBSE pro efektivní včasné varování a prevenci (Ettore Grecco, Istituto Affari Internazionali, Itálie).

Rovněž v hospodářské oblasti by měl kolektivní princip hrát větší roli: profesor Goldstein navrhl vytvořit v rámci OSN Ekonomickou radu, která by fungovala na obdobných principech jako RB OSN.

Hlavní nezodpovězenou otázkou zůstalo, zda mají existující "západní struktury" (NATO a ES) integrovat státy bývalého Východu a tím je stabilizovat, anebo právě pro jejich destabilizující vliv takový postup odkládat, dokud neprokážou hospodářskou a politickou vyspělost. Ne všichni si stejně uvědomují, že východní blok sice zmizel, ale že se v jeho bývalých zemích rozšiřuje rozčarování m.j. z malé ochoty Západu pomoci, ale i z nepřesvědčivé efektivity vývoje samotných západních kapitalistických států (O. Pick, W. Kaiser). Zcela nový rozměr proto vnesla do diskuse připomínka, že v nejširším pojetí bude vítězem současné etapy vývoje ten, "jehož kultura bude zachována": v tomto smyslu jde o soutěž mezi kulturou západní a východní (asijskou), a Západ si zde nevede nejlépe (Ch. Coker).

Ing. Jaroslav Němec

BEZPEČNOSTNÍ POLITIKA ČESKÉ REPUBLIKY

- vojenská doktrína nebo strategie obrany?

Definování a zveřejnění bezpečnostní politiky státu sleduje dva základní cíle. Dává světovému společenství najevo úmysly vlády a parlamentu. Průhledností politiky umožňuje zahraničí sledovat její naplňování a kontrolovat její soulad s prakticky přijímanými opatřeními. Zároveň vytváří rámec a stanovuje cíle pro činnost orgánů státní výkonné moci, které se svou normotvornou a řídicí činností podléhají na zajištění bezpečnosti a obrany státu.

K splnění uvedených cílů je bezpečnostní politika vyjadřována zpravidla vydáním formálního oficiálního dokumentu, nejčastěji **vojenské doktríny, koncepce obrany, strategie obrany nebo Bílé knihy obrany**.

Volba názvu dokumentu, který vyjadřuje zásady a cíle bezpečnostní politiky státu nebo koalice, není spojena jen s problémem sémantické synonymie, tj. skutečnosti, že stejný pojem je často označován různými názvy. Pro nerušenou komunikaci a vzájemné snadné a rychlé pochopení je důležité, jak význam názvů chápou příjemci, kterým je informace určena. Z tohoto hlediska je při hledání vhodného názvu dokumentu, vyjadřujícího bezpečnostní politiku ČR, účelné přihlídnout k následujícím aspektům:

a) Název "**doktrína**" má v zemích NATO, Západoevropské unie (ZEU) a Evropského společenství (ES) jiný význam, než ve státech střední a východní Evropy (SVE). Jde tedy o homonymii - jeden název označuje dva různé pojmy. Příjemce si toho nemusí být vědom a homonymie se může stát příčinou informačního šumu.

b) Názvy **vojenská doktrína i strategie obrany** zahrnují shodně sémantické atributy přijetí a uznávání obsahu dokumentu kompetentními orgány a jeho závaznosti pro všechny účastníky procesu. Ve strategii obrany se tyto schématické atributy vztahují pouze k deklarovaným cílům (ponechávají subjektům samostatnost volby jak tyto cíle dosáhnout), vojenská doktrína však tuto volbu omezuje nebo vylučuje.

c) **Strategie, koncepce a Bílé knihy obrany** jsou dokumenty, jejichž obsah se trvale srovnává se skutečností. Bezpečnostní politika v nich obsažená může být přizpůsobována měnící se situaci podle okamžitých potřeb a je revidována v pravidelných intervalech (např. nejméně jednou ročně je aktualizována při schvalování rozpočtu pro obranu nebo na výročních zasedáních politických orgánů). **Vojenské doktríny** mají trvalejší charakter, nemají stanoveny termíny pravidelné revize a obtížněji se přizpůsobují měnící se situaci.

d) **Koncepce a strategie obrany** jsou dokumenty výlučně politického charakteru. **Vojenské doktríny** zahrnují i vojenskotechnickou stránku. **Strategie obrany** definují cíle, o jejichž dosažení má být usilováno, na vysokém stupni obecnosti. Konkretizaci způsobů jejich dosažení ponechávají **směrnici pro obranu a operační směrnici**. **Vojenské doktríny** řeší i konkrétnější problémy do větších podrobností. Jejich časová platnost je proto zpravidla kratší a v období změn situace rychleji zastarávají.

Předpokladem zapojení ČR do evropských struktur je dosažení nezbytné míry sdílení společenských hodnot a obsahové i formální slučitelnosti v jednotlivých oblastech spolupráce. Cílem následujícího pokusu o formulování strategie obrany ČR není předložit hotový návrh, ale pouze ukázat možný přístup k vytvoření předpokladů slučitelnosti potřebné pro zapojení ČR do evropských bezpečnostních struktur.

STRATEGIE OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY

Strategie obrany České republiky (ČR) vyjadřuje cíle a zásady bezpečnostní politiky, kterou chce ČR přispívat ke stabilitě, míru a spravedlivému řádu v Evropě.

Potvrzuje tak základní principy, na kterých je demokratická ČR založena, i odhodlání založit bezpečnost ČR v rámci mezinárodního společenství států sdílejících společné hodnoty, kterými jsou pluralistická demokracie, právní řád, respektování lidských práv a základních občanských svobod a ekonomická prosperita založená na tržním hospodářství.

BEZPEČNOSTNÍ PROSTŘEDÍ

Politické bipolární rozdělení Evropy, které bylo zdrojem vojenské konfrontace v období studené války, bylo překonáno. Od roku 1989 probíhají v Evropě hluboké politické změny, které výrazně zlepšily bezpečnostní prostředí, ve kterém státy usilují o dosažení svých cílů.

Upevňování pilířů evropské bezpečnosti, kterými jsou NATO, ZEU a KBSE, procesy a opatření přijímané v oblasti kontroly zbrojení a odzbrojení a zejména vytvoření Rady NATO pro spolupráci, zvyšují stabilitu a bezpečnost v Evropě. Tento vývoj vede ke zvyšování průhlednosti, předvídatelnosti, vzájemné důvěry a bezpečnosti.

Existují vítané perspektivy pro další pokrok kontroly zbrojení v oblasti konvenčních i jaderných ozbrojených sil, zvýšení průhlednosti dosažením režimu otevřeného nebe a pro dosažení globálního zákazu chemických zbraní i omezení destabilizujícího vlivu vývozu a rozšiřování vyspělých vojenských technologií.

Proces KBSE již významně přispěl k překonání rozdělení Evropy. Nové institucionální uspořádání tvoří vhodný rámec pro konzultace a spolupráci, které mohou hrát konstruktivní úlohu, doplňující úlohu NATO a proces evropské integrace, při zachování míru. Vytvoření bezpečnostního prostředí, ve kterém by tyto pozitivní změny našly své naplnění, však ještě nebylo dosaženo a vyžadá si další značné úsilí.

VÝZVY BEZPEČNOSTI A RIZIKA

Historické změny, které proběhly v Evropě od r. 1989 významně upevnily evropskou bezpečnost. Bezprostřední hrozba překvapivého napadení a vzniku globálního konfliktu, která v uplynulých 45 letech představovala nejvážnější ohrožení, již není předmětem největšího zájmu. Přetrvává však značná nejistota budoucího vývoje a z ní plynoucí rizika pro bezpečnost Evropy.

Výzvy bezpečnosti a rizika, kterým musí státy Evropy čelit, mají na rozdíl od minulosti rozdílný charakter. Rizika pro bezpečnost ČR již nevyplývají především ze zahájení konfliktu celkové intenzity s minimální varovací dobou nebo zamýšlené vnější agrese proti území ČR, ale spíše z nepříznivých následků nestabilit, které mohou vzniknout jako důsledek nepřekonaných historických nespravedlností a vážných politických, ekonomických a sociálních potíží ve státech SVE, které

nastoupily cestu politické a ekonomické transformace, včetně etnických nepřátelství, nacionalismu, ideologické a náboženské nevraživosti, územních, ekonomických, jazykových, ekologických a jiných sporů a projevů nesnášenlivosti. Výsledná napětí mohou vést ke krizím nepřátelským pro evropskou stabilitu a vnitřním konfliktům, které by mohly zahrnovat i vnější síly. Neexistují mechanismy, které by zaručovaly urovnání těchto konfliktů diplomatickými prostředky a vylučovaly možnost jejich rozšíření na další země.

Současná rizika jsou svým charakterem mnohoaspektová a mnohorozměrová, což ztěžuje jejich předvídání a hodnocení. Mohou vznikat různým způsobem, což znesnadňuje předcházení krizím a řízení krizí.

V případě ČR nejistoty a rizika, která doprovázejí proces politické a ekonomické transformace, není možno vidět izolovaně od skutečnosti, že ČR není členem vojenské aliance, která by jí poskytovala pozitivní záruky bezpečnosti. Není vytvořen systém, který by zaručoval rovnou bezpečnost všem evropským státům bez ohledu na jejich vojenské možnosti a postavení v hierarchii států.

ČR proto věnuje mimořádnou pozornost rozvoji bilaterálních přátelských vztahů se sousedními státy, zejména překonání historických nepřátelství a vzájemnému poskytnutí si záruk bezpečnosti v uzavíraných mezistátních smlouvách.

Přestože ČR je vnitrozemským státem rozprostírajícím se ve středu Evropy, nemůže ignorovat jiná rizika obecnějšího charakteru včetně rizik zasahujících do Evropy z jiných kontinentů. Těmito riziky mohou být zejména porušování lidských práv a svobod, rozšiřování vyspělých vojenských technologií, zbraní hromadného ničení, přerušování toku životně důležitých zdrojů, mezinárodní terorismus a sabotážní akce a obchod drogami. Tato rizika vyžadují schopnost rychlé a pružné reakce na rizika rozdílného charakteru a krize menšího rozsahu a zahrnovat strategii obrany ČR do širšího přístupu k bezpečnosti než dosud.

BEZPEČNOSTNÍ CÍLE ČR

Základním cílem bezpečnostní politiky ČR je usilovat o vytvoření spravedlivého a trvalého mírového řádu v Evropě v rámci kooperativní bezpečnostní struktury pro celou a svobodnou Evropu a zachovat svobodu a bezpečnost svých občanů především politickými prostředky v souladu s principy Charty OSN na základě sdílení společných hodnot demokracie, lidských práv, právního řádu a tržního hospodářství s ostatními demokratickými státy. Princip nedělitelnosti bezpečnosti v kooperativní bezpečnostní struktuře by měl vytvořit prostředí rovné bezpečnosti států KBSE bez ohledu na rozdílnost jejich podmínek nebo vojenských možností.

O dosažení této vize bude ČR usilovat v rámci evropského bezpečnostního systému - ES, Rady NATO pro spolupráci a KBSE i rozvojem dvoustranných přátelských vztahů s demokratickými státy. V případě, že politické a diplomatické prostředky i věrohodné odstrašování selžou, použije ČR pro ochranu těchto hodnot vojenské prostředky v souladu s právem na kolektivní nebo individuální sebeobranu podle Charty OSN.

ZÁKLADNÍ BEZPEČNOSTNÍ ÚKOLY ČR

Prostředky, kterými ČR provádí svou bezpečnostní politiku k zachování míru budou i nadále zahrnovat politické úsilí dávající přednost dialogu s ostatními státy a aktivní hledání kooperativního přístupu k evropské bezpečnosti včetně oblasti kontroly zbrojení a odzbrojení i udržování vlastní vojenské schopnosti umožňující předcházet ohrožení odstrašováním a zabezpečit řešení krizí malé intenzity efektivní obranou.

K dosažení tohoto základního cíle bude ČR:

- aktivně přispívat k vytváření základů pro stabilní bezpečnostní prostředí v Evropě, založené na růstu demokratických institucí a oddanosti mírovému řešení sporů, ve kterém žádná země nebude moci zastrašovat nebo donucovat některý evropský národ nebo vnucovat mu hegemonii hrozbou nebo použitím síly,
- využívat všechna fora, zejména Radu NATO pro spolupráci, ES a KBSE pro konsultace o jakýchkoliv problémech, které se dotýkají jejich životních zájmů včetně možného vývoje situace představujícího rizika pro bezpečnost evropských států a pro koordinaci úsilí evropských států v oblastech společného zájmu,
- přispívat svým odhodláním použít vojenské prostředky k ochraně společně sdílených hodnot a udržováním věrohodných vojenských schopností k odstrašování a obraně proti jakémukoliv ohrožení.

OCHRANA MÍRU

K vytvoření a udržení spravedlivého a trvalého mírového řádu v Evropě, ve kterém by byla zajištěna bezpečnost demokratického státního zřízení a územní celistvost jednotlivých států, jsou nezbytné politické i vojenské prostředky.

V obecném přístupu má bezpečnost a stabilita politickou, ekonomickou, sociální, ekologickou i nezbytnou vojenskou dimenzi. Řešení rozdílných výzev, kterým musí evropské státy čelit, vyžadují obecný přístup k bezpečnosti, ve kterém je bezpečnostní politika založena na třech vzájemně se podporujících prvcích: dialogu, spolupráci a udržování obranné schopnosti.

Aktivním sledováním dialogu a spolupráce, především se sousedními státy, usiluje ČR o zmenšení rizik konfliktu vzniklého z nedorozumění nebo z úmyslu, o vytvoření lepšího vzájemného porozumění a důvěry a o rozšíření partnerství při řešení společných bezpečnostních problémů.

Politika ČR v oblasti kontroly zbrojení a odzbrojení chce přispívat k dialogu a ke spolupráci s ostatními státy a zvýšit stabilitu a bezpečnost na co nejnížší možné úrovni ozbrojených sil, odpovídající požadavkům na obranu.

ČR bude i nadále respektovat legitimní bezpečnostní zájmy ostatních, usilovat o mírové řešení sporů, jak je to stanoveno v Chartě OSN a podporovat mírové a přátelské mezinárodní vztahy i demokratické instituce.

Nová situace v Evropě znásobila příležitosti k dialogu mezi všemi evropskými státy, USA a Kanadou. NATO navázalo diplomatické styky a vojenské kontakty se

státy SVE v souladu s Londýnskou deklarací a vytvořilo Radu NATO pro spolupráci.

Využití bezpříkladných příležitostí, které nabídl růst svobody a demokracie v Evropě, povzbuzuje větší vzájemné porozumění v oblasti bezpečnosti, zvyšuje průhlednost a předvídatelnost v otázkách bezpečnosti a tím posiluje stabilitu. Ozbrojené síly pomáhají překonat minulé rozdělení intenzivnějšími vojenskými styky a větší vojenskou průhledností. Otevřenost dialogu je základem pro užší spolupráci v celé Evropě a pro schopnost řešit rozdíly a konflikty mírovými prostředky.

ČR je zavázána spolupracovat se všemi státy Evropy na základě principů stanovených v Pařížské chartě pro novou Evropu. Bude usilovat o rozvoj širších a produktivnějších forem dvoustranné a mnohostranné bezpečnosti, mezi jiným i s cílem předcházet krizím, nebo, jestliže krize vzniknou, zabezpečit jejich efektivní řízení. Takové partnerství evropských států při řešení specifických problémů je významným faktorem přechodu od minulého rozdělení k jednotné a svobodné Evropě. Přetrvávání nového politického, ekonomického nebo sociálního rozdělení na evropském kontinentu by mohlo vést k příští nestabilitě a musí být zmenšováno.

OBRANA

Politický přístup k bezpečnosti nabývá na důležitosti, vojenská dimenze bezpečnosti však zůstává významná. Udržování přiměřené vojenské schopnosti a zřetelné odhodlání a připravenost bránit společné sdílené hodnoty zůstávají rozhodující pro bezpečnostní cíle ČR. Taková vojenská schopnost je vedle politické solidarity demokratických států potřebná k zabránění jakémukoliv pokusu o zastrašení nebo donucení a k zaručení, že vojenská agrese směřující proti ČR nemůže být nikdy pokládána za volbu s nadějí na snadný a rychlý úspěch.

V novém politickém a strategickém prostředí v Evropě úspěch politiky zachovat mír a předcházet válce závisí více než v minulosti na efektivnosti preventivní diplomacie a úspěšném řízení krizí. Jakákoli agrese velkého rozsahu a vznik konfliktu velké intenzity je mnohem méně pravděpodobná a bude ji předcházet významná politická varovací doba. Velikost, různorodost a varovací doba ostatních potencionálních rizik, byť menšího rozsahu, se kterými se setkávají zejména státy SVE, je mnohem méně předvídatelná než dříve.

V těchto nových podmínkách se nabízejí zvýšené příležitosti pro úspěšné řízení krizí v počáteční etapě jejich vzniku. Úspěch této politiky bude vyžadovat soudržný přístup určený politickými orgány společenství demokratických států, který zvolí a bude koordinovat vhodná opatření pro řízení krize na základě jejich výběru a arsenálu použitelných politických a ostatních opatření, včetně vojenských. Pro tyto účely mají podstatný význam konzultace a dohodnuté procedury a mechanismy rozhodování.

V celé Evropě musí být plně rozvinut potenciál dialogu a spolupráce s cílem utlumit krize a předcházet konfliktům, protože bezpečnost evropských států je nedělitelná. S tímto cílem bude ČR podporovat úlohu procesu KBSE a jeho instituce. Významnou úlohu ČR přikládá i ostatním organizacím, zejména NATO, ES, ZEU a OSN.

PRINCIPY STRATEGIE OBRANY ČR

Rozmanitost výzev, kterým musí ČR čelit, vyžaduje obecný přístup k bezpečnosti. Mění se politické a strategické prostředí vyžaduje trvale přizpůsobovat rysy vojenské strategie ČR změnám a vypracovávat politické a operační směrnice odpovídající aktuálním podmínkám. Operační plánování bude reakcí na skutečnou situaci zahrnující prvek ohrožení, nikoli výběrem jedné z mnoha předem připravených variant operačních plánů.

Strategie obrany ČR i nadále odráží řadu základních principů. Strategie ČR je ryze obranná. ČR nepokládá žádný stát za svého protivníka a české ozbrojené síly a jejich zbraně nebudou použity nikdy jinak než pro obranu hodnot společně sdílených demokratickými státy. ČR nebude nikdy vlastnit zbraně hromadného ničení a nepřipustí jejich rozmístění na vlastním území.

ČR bude i nadále udržovat vojenskou sílu přiměřenou tomu, aby přesvědčila potenciálního útočníka, že použití síly proti svrchovanosti a územní celistvosti ČR by se setkala s efektivní obranou. Dále, že za agrese by útočník musel zaplatit cenu, která by významně znehodnotila jakýkoli předvídatelný prospěch z agrese.

Bezpečnostní situace vyžaduje, aby AČR měla různé typy vojsk pro různá rizika a různé nepředvídané události, pro operace malé intenzity i pro účast v operacích střední a velké intenzity, pro operace válečné i mírové (udržení míru, humanitární pomoc, odstraňování následků přírodních katastrof a velkých průmyslových havárií).

Ozbrojené síly ČR musí proto být v rámci kolektivní nebo i individuální sebeobranu schopné bránit hranice ČR, zastavit postup agresora co nejdříve vpředu, snažit se udržet nebo obnovit územní celistvost státu s cílem umožnit společenství demokratických států reagovat, a ukončit válku co nejrychleji za podmínek co nejvýhodnějších pro ČR.

Úkolem ozbrojených sil ČR při vedení obranných bojů a operací je přinutit agresora, aby znovu zvážil své rozhodnutí, přerušil útok a stáhl se mimo území ČR. Obranou demokratického státního zřízení, politické nezávislosti a územní celistvosti ČR ozbrojené síly přispívají k míru a stabilitě v Evropě.

K ochraně míru a předcházení válce nebo jakémukoli druhu donucení bude ČR po předvídatelnou budoucí dobu udržovat výlučně konvenční ozbrojené síly rozmístěné na celém území ČR, jejichž stav bude přizpůsobován bezpečnostní situaci a uzavřeným mezinárodními dohodám.

Ozbrojené síly ČR přispívají k předcházení války tím, že žádný potenciální útočník by nemohl uvažovat o rychlém a snadném vítězství, politickém a ekonomickém prospěchu nebo územních ziscích použitím ozbrojeného násilí.

Vzhledem k rozmanitosti rizik, se kterými se může setkat, musí ČR udržovat ozbrojené síly nezbytné pro svobodu volby ze širší škály prostředků konvenční odezvy na ohrožení.

POSÍLÁNÍ OZBROJENÝCH SIL ČR

Prvotním posláním ozbrojených sil ČR je zaručovat bezpečnost demokratického státního zřízení, nezávislost a územní celistvost ČR. Tato úloha musí brát v úvahu

nové strategické prostředí, ve kterém jediné hromadné a globální ohrožení bylo nahrazeno mnoha riziky rozmanitého charakteru. Ozbrojené síly ČR musí být schopné plnit rozdílné funkce v míru, za krize a za války.

V míru je úkolem ozbrojených sil ČR poskytovat ochranu proti rizikům dotýkajících se bezpečnosti ČR, přispívat k udržování stability a rovnováhy v Evropě a zajišťovat aby byl zachován mír. Mohou přispívat k dialogu a spolupráci v celé Evropě účastí na činnostech posilujících vzájemnou důvěru, včetně těch, která zvyšují vojenskou průhlednost, zdokonalují komunikaci a ověřují plnění dohod o kontrole zbrojení a odzbrojení. Ozbrojené síly mohou být kromě toho vyzvány, aby přispěly ke globální stabilitě, udržení míru účastí na mírových operacích OSN nebo programech humanitární pomoci nebo aby přispěly k likvidaci následků přírodních katastrof a velkých průmyslových havárií.

V případě krizí, které by mohly vést k vojenskému ohrožení ČR nebo dalších demokratických států, mohou ozbrojené síly ČR doplňovat a zesilovat politické akce v rámci obecného přístupu k bezpečnosti a tím přispívat k řízení těchto krizí a k jejich mírovému uspořádání. To vyžaduje, aby AČR měla schopnost dávkované a včasné odezvy na takové okolnosti, schopnost odstrašovat akce ohrožující bezpečnost a v případě agrese schopnost rychle reagovat na ohrožení a odrazit je.

Ačkoli v novém bezpečnostním prostředí se všeobecná válka v Evropě stala vysoce nepravděpodobnou, není ji možné s konečnou platností vyloučit. Ozbrojené síly ČR, jejichž základním posláním je chránit mír, musí být základním pojištěním proti potenciálním rizikům na minimální úrovni nezbytné pro předcházení válce a v případě agrese pro obnovení míru v rámci kolektivní nebo i individuální sebeobrany.

ROZMÍSTĚNÍ OZBROJENÝCH SIL ČR

K naplnění bezpečnostních cílů v novém strategickém prostředí musí být organizace a rozmístění ozbrojených sil ČR přizpůsobeno tomu, aby zabezpečovalo schopnosti, které mohou přispět k ochraně míru, řízení krizí dotýkajících se bezpečnosti ČR a k předcházení válce a přitom musí trvale uchovávat prostředky umožňující, bude-li to nutné, zabezpečit obranu celého území ČR a obnovit mír.

Počty, vyzbrojení, pohotovost, dostupnost a rozmístění ozbrojených sil ČR bude odrážet jejich obranný charakter a bude upravováno přiměřeně novému strategickému prostředí včetně dohod o kontrole zbrojení. To znamená zejména že:

a) Celkové počty Armády České republiky a v mnoha případech i stupeň jejich pohotovosti budou sníženy. Délka povinné vojenské služby se bude zkracovat (délka povinné vojenské služby se do konce roku 1993 zkrátí na 12 měsíců) a vzroste podíl dobrovolné vojenské služby.

b) Udržování lineárního obranného rozmístění při hranici není potřebné. Mírové geografické rozmístění ozbrojených sil bude zajišťovat vojenskou přítomnost na celém území státu zabezpečující i překrytí státní hranice tam, kde to bude nezbytné. Přitom bude nutné brát v úvahu regionální a ekologická hlediska i možnosti využití stávajících objektů a zařízení.

K zajištění toho, aby snížená úroveň ozbrojených sil mohla hrát efektivní úlohu

jak při řízení krizí, tak při obraně proti agresi, bude zapotřebí zvýšit pružnost a pohyblivost vojenských celků a zajistit schopnost nárůstu obranné síly jejich posílení v případě nezbytnosti. Z těchto důvodů:

* AČR bude v omezeném, ale vojensky významném podílu zahrnovat pozemní a vzdušné prvky reakce, schopné včasné odezvy na široké spektrum eventuality, z nichž mnohé jsou nepředvídatelné. Síly reakce budou mít potřebnou kvalitu, množství i pohotovost schopnou odstrašit omezený útok a schopnost v případě potřeby bránit území ČR proti útokům, zejména těm, které budou zahájeny bez předcházející delší varovací doby.

* Česká armáda bude organizována tak, aby její struktura dovozovala zvyšovat obrannou sílu přiměřeně růstu ohrožení, jestliže to bude nutné. K tomu účelu bude sloužit systém povolávání záloh, mobilizační doplňování a hospodářské mobilizace.

* Vhodné organizační struktury České armády a procedury, včetně těch, které zajistí schopnost nárůstu obranné síly, rozvinutí a zasazení ozbrojených sil rychle a diferencovaně, musí být vyvinuty tak, aby zajistily dávkovanou, pružnou a včasnou odezvu na ohrožení s cílem snížit a ztlumit napětí.

* Případné použití ozbrojených sil ČR včetně rozvinutí sil reakce, povolání záloh nebo použití jiných dostupných sil posilování jako nástroje řízení krizí bude prováděno pod přímou kontrolou parlamentu.

AČR musí mít věrohodnou schopnost plnit své funkce v míru, za krizí i za války způsobem odpovídajícím novému bezpečnostnímu prostředí. To se odrazí v početním stavu, úrovni vyzbrojení, pohotovosti, dostupnosti, vojenském výcviku, vojenských cvičeních, volbě rozvinutí a použití vojsk i ve schopnosti nárůstu obranné síly, z nichž všechny budou přiměřeně upraveny.

AČR bude zahrnovat síly reakce (členěné na síly okamžité reakce a síly rychlé reakce), hlavní obranné síly (síly tvořící jádro potřebné k zajištění územní celistvosti ČSFR), teritoriální síly (potřebné k obraně důležitých center a nerušenému používání komunikací) a síly doplňování (organizované zálohy a zálohy všeobecného určení).

Síly reakce budou zahrnovat pouze pravidelné jednotky tvořené vojáky z povolání, hlavní obranné síly budou zahrnovat jak pravidelné tak mobilizační doplňované prvky a teritoriální síly budou zahrnovat převážně válečně vytvářené prvky.

AČR zahrnuje pozemní vojsko, vojenské letectvo a vojsko protivzdušné obrany, která budou úzce spolupracovat a pomáhat si v kombinovaných operacích zaměřených na obranu území státu.

Pozemní vojsko je rozhodující silou pro udržení území nebo jeho opětovné získání. S výjimkou sil reakce bude na snížených mírových počtech a se sníženou bojovou pohotovostí, celkově se bude více spoléhat na mobilizaci a zálohy. Nová kvalita vojenského výcviku však zvýší jeho bojovou efektivnost a přiměřeně se zvýší schopnost jeho pružného rozvinutí a zasazení.

Vojenské letectvo je rozhodující silou pro obranu proti leteckým úderům, vedení kombinovaných i samostatných vzdušných operací, izolaci bojiště a leteckou podporu boje. Svou schopností zajistit průzkum, střežení bojiště i vést radioelektronický boj zvyšuje celkovou efektivnost ozbrojených sil při vedení obrany.

Vojsko protivzdušné obrany je rozhodující silou pro obranu území státu proti leteckým a raketovým úderům a zabezpečení přežití životně důležité infrastruktury.

Schopnost pružné reakce na široké spektrum neočekávaných událostí vyžaduje efektivní střežení a zpravodajství, pružné řízení, velení a spojení, vysoký stupeň pohyblivosti a vhodné logistické schopnosti včetně dopravních kapacit a zásob dostatečných pro efektivní obranu do doby, kdy bude možné jejich obnovení. Zdrojem efektivnosti ozbrojených sil je využívání poznatků vědy, její materializace v inovačních procesech a využívání vyspělých technologií.

Strategie obrany ČR potvrzuje obranný charakter ozbrojených sil ČR a odhodlání ČR chránit svou bezpečnost, svrchovanost a územní celistvost.

Bezpečnostní politika ČR je založena na dialogu, spolupráci a politickém řešení sporů jako vzájemně se doplňujících nástrojích pro zachování míru. K plnému využití nových příležitostí, které se nabízejí, bude ČR spoléhat především na schopnost demokratických států a institucí ztlumit krizi diplomatickými nebo jinými prostředky nebo bude-li to nutné, organizovat úspěšnou kolektivní obranu.

Pro případ, že tyto prostředky selžou, bude ČR zajišťovat svou bezpečnost s nejnižší možnou úrovní ozbrojených sil, která odpovídá požadavkům obrany. Tímto způsobem ČR přispívá k podpoře trvalého mírového řádu v Evropě.

ČR bude usilovat o další pokrok v kontrole zbrojení a opatřeních k posílení vzájemné důvěry s cílem zvyšovat bezpečnost a stabilitu v Evropě.

Plukovník Ing. Ladislav K í m a, CSc.

POZNÁMKY K VYUŽÍVÁNÍ VĚDECKÉ A VÝZKUMNÉ ZÁKLADNY STÁTU PRO OBRANU

Obrana všech ekonomicky vyspělých států je založena na využití vyspělých technologií, zejména pro minimalizaci nároků obrany na lidské a materiální zdroje. Nejvyspělejší státy si kladou za cíl udržovat se na čele přední fronty světové vědy a technologií. Vytvářením průlomových technologií usilují o dosažení techno-

logické převahy, vyloučení možnosti vlastního technologického překvapení a přípravu technologického překvapení potencionálního protivníka.

Toto úsilí je odezvou na potřeby státu v průběhu války s potřebou využít moderní technologie pro zvýšení bojové síly a bojové efektivnosti vojsk s cílem čelit technologicky vyspělému nebo početnějšímu nepříteli. Analytici se shodují v názoru, že současná bezpečnostní situace vyžaduje, aby stát měl po předvídatelnou budoucí dobu pro svou obranu životaschopnou výzkumnou a vývojovou základnu.

Pro menší stát, jakým je Česká republika, to znamená usilovat o optimální využití všech národních zdrojů. Řešení lze spatřovat v rozvoji spolupráce vědecké a výzkumné základny armády, akademických a vzdělávacích institucí, výzkumných institucí státních a privatizovaných průmyslových organizací k dosahování technologické úrovně, která státu umožní rozvíjet, osvojovat si a udržovat vojenské schopnosti, potřebné pro zajištění bezpečnosti a obrany státu.

Přitom je třeba vidět, že ani integrované národní zdroje nejsou pro tento cíl dostatečné, je nezbytná i spolupráce se světovou vědeckou komunitou.

Vědecká činnost ve prospěch výstavby armády k zajištění bezpečnosti a obrany státu se v minulosti (v poměrně značném rozsahu ve finančním vyjádření) opírala o využití civilních vědeckých a výzkumných pracovišť státu.

Snaha po proporcionální účelové finanční podpoře výzkumu jednotlivých finančních oblastí však nevedla, nemohla vést k trvalému udržování a zdokonalování způsobilosti a schopností dřívějšího státu v technologických oblastech podstatných pro uspokojování potřeb obrany.

Přes rozmanité formy koordinační činnosti se nepodařilo ani v armádě překonat bariéry kompetencí, způsobilostí a stanovených odpovědností řídicích a velitelských orgánů odpovědných za jednotlivé vědní oblasti, obory či vědní úseky ke sladění vědeckého a výzkumného úsilí v případě poznatkové základny obrany-schopnosti státu a reakcí na budoucí výzvy technologické soutěže, ale i využití vyskytujících se příležitostí pro zvládnutí nových jevů a procesů či verifikaci výzkumných směrů.

Většinou šlo o rozvíjení tradičních výzkumů po liniích vědních oblastí s různou úrovní tvůrčí činnosti a charakterem výstupu, bez ohledu na skutečné a prioritní potřeby obrany státu a výstavby armády.

Tradičně dobrých výsledků bylo dosahováno spoluprací s civilními pracovišti v oblasti lékařských věd a přírodních a technických věd. Touto formou byly zajišťovány v potřebném rozsahu výzkumy problematiky ochrany obyvatelstva a podnikové sféry státu. Kromě úzkého armádního využití byla značná část výsledků využita v celospolečenském zájmu.

Přes pozitivní trend společného využívání vědecké a výzkumné základny státu, jak pro sociální a hospodářský rozvoj státu, tak jeho obranu, nepodařilo se v důsledku absence vhodných řídicích a velitelskou formou uznávaných systémových, legislativních, koordinačních, soutěžních, výběrových, hodnotících a kontrolních mechanismů a především v důsledku omezování účelového financování, založit systematickou efektivní a programovou spolupráci s civilními akademickými, výzkumnými a hospodářskými institucemi.

Správnost těchto snah, jak ze strany odpovědných orgánů armády, tak i předsta-

vitelů civilních institucí vychází z poznání potvrzeného i ve vyspělých armádách demokratických států.

Spolupráce s civilními akademickými a výzkumnými institucemi umožňuje dnes vnést do ozbrojených sil potřebné výzkumné schopnosti a dovednosti a využít je pro dosažení cílů národní bezpečnosti.

Vhodná podpora badatelského výzkumu navázaná vždy na konkrétní vědecké práce, technologie a konkrétní produkty představuje zvláštní zájem armád všech vyspělých států.

Výzkum a vývoj technologií pro obranu je chápán komplexně a v nejširších souvislostech. Jeho výstupy přinášejí prospěch národnímu hospodářství, mezinárodnímu obchodu i vojenské obraně. Věda a technologie přinášejí myšlenky i materiální produkty, které umožňují udržovat a obnovovat národní bezpečnost v měnících se podmínkách.

Ministerstva obrany podporují základní výzkum, tj. bádání zaměřené na poznání základní pravdy o reálném světě. Studují návrhy projektů, předkládané potenciálnímu řešiteli, které zahrnují celé spektrum přírodních věd, inženýrských věd a věd o životě a životním prostředí. Přitom vycházejí z přesvědčení, že nové vědecké objevy o světě mohou sehrát pozitivní roli při zdokonalování vojenských operací.

Vědní politika se realizuje jednotlivými programy za využití pružných procedur veřejné soutěže, uzavírání kontraktů a udělování výzkumných i edukačních grantů. Systematicky se vyhledávají nabídky kvalifikovaných organizací i jednotlivých odborníků, jejichž výzkumné a vývojové úsilí může pomoci dosáhnout cíle zabezpečení obrany. Vyhledávání nabídek zahrnuje i pravidelné zveřejňování poptávky, kontaktních adres a informací o procedurách platných pro získání finanční podpory ministerstva obrany na realizaci výzkumných projektů.

Základní programy umožňují rozvíjet vysoce rizikové nově vznikající oblasti vědy i udržovat potřebné úsilí v oblastech, které mají vztah k jiným oblastem vědy, technologiím a potřebám ozbrojených sil. Základní programy představují ve vyspělých armádách asi 65 % všech programů výzkumu.

Síla a životnost armádního výzkumu závisí na idejích vznikajících ve vědecké komunitě, zejména na návrzích výzkumů předkládaných univerzitami. Armády proto zveřejňují pravidelné popisy realizovaných výzkumných programů s cílem včas signalizovat oblast zájmu. Popisy programů vytvářejí pro vědeckou komunitu referenční rámec pro přípravu návrhů nových výzkumů. Jsou pouze vodítkem. Armády vítají vlastní inovační myšlenky, které mohou zakládat nové směry řešení.

Součástí organizační struktury systému vědy armády proto je často orgán pro spolupráci s univerzitami, který odpovídá za navazování a udržování odborné spolupráce mezi armádou a výzkumnou komunitou na univerzitách. Formuluje politiku a cíle spolupráce ministerstva obrany s univerzitami a administrativně spravuje problematiku kontraktace a udělování grantů pro všechny složky v působnosti ministerstva obrany.

Armády vyspělých států zřizují zahraniční úřady vědy a technologií, jejichž posláním je studovat v celosvětovém měřítku nové poznatky, trendy, možnosti a výsledky dosažené ve vědě, výzkumu a vývoji, udržovat styk armády s výzkumnými agenturami činnými v oblasti výzkumu a vývoje zajímavějšího armádu včetně navrhování různých dvoustranných nebo mnohostranných kooperativních

programů, vývoje, zkušebnictví a hodnocení programů výměny technických informací.

S ohledem na složité ekonomické podmínky, transformaci vědecké a výzkumné základny státu, ale i proces vytváření nové armády v České republice, lze za nejdůležitější formy spolupráce a kooperace v současném a nastávajícím - dalo by se říci přechodném - období pokládat:

- vědeckou a vojenskou odbornou provázanost na základě členství ve vědeckých radách a vědeckých společnostech,
- vzájemnou informační a publikační činnost,
- vytváření společných řešitelských týmů a sdružených pracovišť na řešení komplexních a dlouhodobých programů,
- využívání grantových agentur a nadací pro podporu vědy a technologií,
- navázání kontaktů a rozvíjení spolupráce s Radou vlády České republiky pro vědeckou činnost a vývoj technologií s cílem využití finančních prostředků státu na řešení společných problémů,
- navázání kontaktů s resorty státní správy pro společné řešení zásadních a komplexních programů výzkumu. Totéž platí v rámci mezinárodní spolupráce.

Plukovník Ing. Ladislav Klíma, CSc.,
plukovník Ing. Petr Svoboda

LOGISTIKA V ARMÁDĚ ČESKÉ REPUBLIKY

Současný politický vývoj v zemích východní Evropy, charakterizovaný změnou dosavadního bezpečnostního systému, desintegrací státních celků a zhroucením centrálně řízených ekonomik, vyžaduje přijmout zcela nové postupy nejen v politické a ekonomické oblasti, ale i ve sféře ozbrojených sil.

Zánikem Varšavské smlouvy vyvstala nutnost nově ověřit i postavení a úlohu naší armády v celoevropském kontextu. Jako perspektivní se ukazuje její integrace do NATO, jako přirozeného jádra budoucího evropského bezpečnostního systému. Chybějící společné rozhraní mezi Západem a Východem, které brání přímému propojení existujících armádních struktur a systémů, bude nezbytné i přes omezené ekonomické možnosti postupně budovat zaváděním moderních informačních technologií do systému velení a řízení. V praxi to znamená začít vytvářet kompa-

tibilitu naší armády s armádami NATO m. j. v oblasti zabezpečování hmotných potřeb a služeb souvisejících s péčí o osoby a materiál. Tato oblast je v západní terminologii nazývána **logistikou**.

Logistika zahrnuje plánování, přípravu a využívání sil, materiálních prostředků a služeb určených k zabezpečení potřeb ozbrojených sil jak v míru (**logistická činnost**), tak za války (**logistická podpora**).

V nejširším smyslu je pod tímto pojmem chápána činnost, zahrnující:

- vývoj, konstrukci, akvizici, skladování, přepravu, distribuci, technické zabezpečení, odsuny a vyřazování vojenské techniky a materiálu,
- přepravu, odsuny, hospitalizaci a zabezpečení osob,
- akvizici nebo výstavbu, údržbu, provoz a rušení zařízení (nemovitostí, vojenských staveb atd.),
- akvizici nebo poskytování služeb.

Uvedené prvky logistiky jsou často nazývány souhrnným označením "**spotřební**" logistika. Jiné kategorie logistiky, známé jako "**produkční**" logistika, se primárně soustřeďují na dlouhodobé plánování, rozpočtování, navrhování, vývoj a obstarávání techniky a jsou především civilní záležitostí.

Integrovaný logistický systém, jehož cílem je vybudování a zachování bojové pohotovosti vojsk, tvoří:

- koncepcí, struktura, vybavení a prostředky, personál a vzdělávání, procesy a informační systém.

Moderní logistika představuje relativně samostatnou organizaci, která se nejeví jako čistě vojenská a nepodřizuje se v plné míře zákonům vojenské hierarchie, což se zdůvodňuje především existencí mnoha četných spojení logistiky s ekonomikou, která se stávají užšími a těsnějšími adekvátně vyšším stupňům velení. V nejvyšších stupních hranice mezi logistikou a ekonomikou prakticky neexistuje.

Z uvedených důvodů lze na logistiku pohlížet jako na **specifický ekonomický systém**, disponující výrobními prostředky, pracovní silou a **financemi**. Z druhé strany pak nemá činnost logistiky - až na výjimky - výrobní charakter, je však spojena s trhem a je plně podřízena zájmům podpory bojové připravenosti vojsk.

Analýzy zkušeností a vývoje ve vyspělých armádách ukazují, že stále zřetelněji se prosazuje **systém centralizovaného řízení** spolu s celkovou racionalizací celé oblasti, zaměřenou na zvýšení její efektivity v míru i za války. Mezi základní příčiny zdůvodňující prosazování tohoto systému patří:

- rostoucí význam technického zabezpečení stále složitějších zbraňových a jiných systémů (např. pro zabezpečení tanku LEOPARD 2 je potřeba přibližně 35 000 druhů materiálu, pro bojový letoun TORNADO je to již 250 000 druhů atd.),
- potřeba sjednotit různé stránky hospodaření s materiálem (názvosloví, katalogizace, evidence, účtování, výroba náhradních dílů apod.),
- potřeba ulehčit útvarům m. j. i tím, že se sníží počet zdrojů zásobování a technického zabezpečení,
- nezbytnost zvýšení hospodárnosti a lepšího využití moderních stacionárních zařízení a tím umožnění zrušení zastaralých,
- potřeba snížit administrativní a tím i personální náročnost logistiky.

Z hlediska **organizace** zejména vrcholových orgánů řízení se obvykle dělí na :

- výzbrojní úsek (vývoj a akvizice vojenské techniky),

- úsek hospodaření s materiálem (včetně TZ),
- zdravotnický úsek,
- stavební úsek (výstavba, údržba a provoz stacionárních zařízení),
- úsek všeobecné logistiky (organizace, plánování, zásady použití sil a prostředků atd.).

Za nejdůležitější oblast v logistice je obecně považováno **hospodaření s materiálem** (plánování, zavádění, pokrývání potřeby, tvorba zásob, udržování materiálu apod.). Jemu musí být při koncipování systému zabezpečení armády věnována rozhodující pozornost.

V současné době je v AČR cca 90 % finančních prostředků vynakládáných na materiál realizováno centralizovaným nákupem. Na nižších organizačních stupních a u některých služeb je nákup materiálu a služeb prováděn decentralizovaně orgány zodpovědnými za jednotlivé materiálové třídy a služby. tento způsob se ukazuje jako nevýhodný, protože podstata trhu vyžaduje, aby nákup (prodej) byl centrálně řízen a zabývali se jím především specialisté na obchodní činnost, s patřičnou znalostí trhu, obchodního práva a pod. Jako efektivnější, personálně méně náročné a reálné se jeví činnosti související s nákupem (prodejem) materiálu a služeb svěřit na jednotlivých stupních velení speciálním orgánům (referátům), které je budou vykonávat centralizovaně podle požadavků subjektů daného stupně velení.

Nové podmínky vyvolávají potřebu systém zabezpečení armády od základu přebudovat. Především opustit stávající rozdělení odpovědností a působností při hospodaření s materiálem reprezentované funkcí materiálních hospodářů, včetně stávajícího pojetí 26 materiálových tříd. Nahradit je **logickým** systémem, který umožní spolu s kvalitativně novou informační podporou, maximálně **sjednotit** hospodaření s materiálem a na ně navazující poskytování služeb z funkčního i organizačního hlediska. Tím bude dosaženo podstatných ekonomických efektů, úspory lidských a materiálních zdrojů, zvýšení pružnosti a spolehlivosti zabezpečení a slučitelnosti se systémy armád NATO.

Dosažení tohoto cíle předpokládá zejména:

- jednotnou klasifikaci a číslování u všech druhů materiálu ve vazbě na celostátní, západoevropské normy a normy NATO, resp. vytvoření jednotného materiálového katalogu, jehož prostřednictvím lze významně zvýšit standardizaci materiálů a vytvořit podmínky pro informatizaci řízení,
- používání jednotných odborných norem, provázaných pracovních postupů, metod i systému počítačové podpory,
- přerozdělení materiálu stávajících 26 materiálových tříd z hlediska nového funkčního uspořádání systému,
- sjednocení (sloučení) skladového hospodářství podle nového funkčního uspořádání systému při respektování podstatných zvláštností materiálu,
- jednotný dopravně zásobovací systém pro všechny druhy materiálu,
- ekonomickou samostatnost systému z hlediska alokace rozpočtu,
- přímé vazby na civilní sféru k zajištění materiálních potřeb a služeb pro armádu v míru i za války (na systém hospodářské mobilizace),
- včasné zabezpečení přípravy nově vzniklých odborností v systému,
- sjednocení organizačních struktur,

- centralizované řízení s důsledným oddělením správní a výkonné složky.

Při koncipování nového systému zabezpečení armády a zejména při uplatňování výše uvedených směrů integrace je nutné respektovat některé **zvláštnosti**.

a) První zvláštností je činnost a organizace zdravotnické služby, které jsou vázány na ustanovení Ženevských úmluv. Z úmluv jednoznačně vyplývá, že vojenské zdravotnictví nemůže být součástí struktur, majících charakter vojenských objektů, byť by měly jen charakter zabezpečení.

b) Druhou zvláštností je ubytovací a stavební služba, která podstatnou částí svých činností plní správní funkce obsahově spojené s posláním základních prostředků užívaných armádou (ochrana životního prostředí, vodohospodářství, energetiku, požární ochranu, správu nemovitého majetku, apod.). Služba dále plní úkoly investiční výstavby, oprav, rekonstrukce a modernizace základních fondů, zásobování vojsk teplem a pod., které svojí povahou vyžadují vysoce specifické odborné řízení.

Z uvedeného je zřejmé, že zdravotnickou službu a ubytovací a stavební službu nelze začlenit jako nedílnou součást do nového systému zabezpečení a jeví se tedy účelné (u USS alespoň ve střednědobé perspektivě) zachovat jejich autonomii.

Výši **finančních nákladů**, nezbytných pro zavedení nového systému, nelze bez vypracování podrobné analýzy současného stavu této oblasti, vypracování koncepce výstavby a fungování nového systému, definování programů jednotlivých subsystémů logistiky apod. odhadnout ani orientačně. Lze však očekávat, že vzhledem ke složitosti a rozsahu celé problematiky (reorganizace a inovace skladového hospodářství, automatizace a informatizace na všech stupních a člancích systému, reorganizace a modernizace celého dopravně-zásobovacího systému armády, rekvalifikace a příprava nezbytných vojenských odborností atd.) budou potřebné náklady vysoké. S jejich určitou návratností lze počítat až v období plné funkčnosti celého systému, tj. po roce 2000.

Řešení problematiky logistiky v AČR nemůže být výsledkem jednorázového rozhodnutí a opatření, ale musí jít o vyvážený soubor postupných kroků, zpočátku především v oblasti **legislativy**. Zde se bude m. j. jednat o vypracování těchto dokumentů:

- nová doktrína,
- komplexní strategie obrany ČR včetně místa a úlohy AČR,
- legislativní vyjádření mobilizační povinnosti podniků civilní sféry výroby a služeb ČR,
- koncepce výstavby AČR,
- operační použití vojsk AČR,
- definování a koncepce výstavby základních subsystémů AČR (logistiky, informatizace, profesionalizace atd.) včetně vzájemných vazeb,
- legislativní zabezpečení účasti civilních organizací na logistické podpoře AČR apod.

Myšlenka uspořádat v prvním čtvrtletí roku 1993 konferenci vznikla v Institutu pro strategická studia koncem roku 1992. Cílem bylo shrnout dosavadní téměř dvouleté zkušenosti z vědeckovýzkumné práce Institutu a zároveň napomoci rozvoji obrany a armády. Pro konferenci byla vybrána tato témata:

◆ **Systém obrany České republiky a jeho tvorba.**

◆ **Armáda České republiky a hlavní směry její výstavby.**

Uspořádání konference se setkalo s nebývalým zájmem. Svědčí to o skutečnosti, že nejen příslušníci armády, ale i dalších resortů, institucí a organizací mají o problematiku obrany a armády zvýšený zájem. Dává to naději, že pro tvorbu budoucího systému obrany a nové české armády bude k dispozici potřebný intelektuální potenciál, který by bylo škoda nevyužít.

SYSTÉM OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY A JEHO TVORBA

Úvodní vystoupení ředitele Institutu pro strategická studia PhDr. Antonína Raška

1. NEZBYTNOST ZAJIŠTĚNÍ OBRANY ČR Z HLEDISKA MOŽNÝCH RIZIK A OHROŽENÍ

Pronikavé a hluboké změny v Evropě a konec bipolárního dělení světa i výrazné politické proměny střední a východní Evropy radikálně zlepšily bezpečnostní prostředí, v němž se nachází nově vzniklá Česká republika.

Politické rozdělení Evropy, jež bylo jedním ze zdrojů vojenské konfrontace v období studené války bylo tak překonáno. Všechny změny, ke kterým dochází nejen v Evropě, znamenají se značnou mírou pravděpodobnosti reálné předpoklady pro vyloučení globálního vojenského konfliktu a současně vedou ke vzniku nových podmínek pro rozvoj zcela nových mezinárodních a společenských vztahů, jež pak v procesu další demokratizace umožňují postupně překonat současné problémy v nejrůznějších oblastech uvnitř jednotlivých zemí a regionů.

Vzhledem ke geopolitickým, ekonomickým a sociálním realitám nelze však dnes, a tím méně v budoucnosti, vyloučit vznik nových bezpečnostních problémů, rizik a ohrožení pro Evropu a Českou republiku zvláště, ať už z vnějších nebo z vnitřních příčin.

Vojenským ohrožením lze nazvat situaci, kdy existuje nebezpečí použití organizované ozbrojené (vojenské) síly proti ČR k zastrašení, k získání výhod, k vydírání a uskutečnění přímé agrese. Nevojenská ohrožení a rizika nejsou přímo

spojena s použitím organizované vojenské síly. Může se jednat zpravidla o politická, ekonomická, diplomatická nebo sociální ohrožení.

Na základě analýzy současné a predikce budoucí mezinárodní a vnitropolitické situace, vypracované v Institutu pro strategická studia, lze mezi hlavní rizika a ohrožení České republiky (obr. 1) zahrnout:

1. Bezpečnostní, politické a ekonomické důsledky nestability v SNS a dalších postkomunistických zemích na situaci v České republice. Důsledky sociálních, národnostních, etnických a náboženských problémů jako důsledků nerovnoměrného vývoje a labilitu vznikajících demokratických mechanismů. Nebezpečí přetrvávajících závislostí ČR na surovinových a energetických zdrojích těchto zemí.
2. Vliv regionálních konfliktů mezi evropskými státy na situaci v naší republice.
3. Možný vznik hegemonistických tendencí, oslabení procesu evropské integrace a ohrožení bezpečnostní rovnováhy s dopady na Českou republiku.
4. Důsledky rozdělení bývalé ČSFR na dva samostatné státy, které se mohou projevit v různých, dnes nepředvídatelných rovinách.
5. Nebezpečí, vyplývající ze šíření zbraní hromadného ničení, technologií, souvisejících s vývojem a výrobou těchto zbraňových systémů do rizikových oblastí Blízkého a Středního východu.
6. Obecná ohrožení naší společnosti zvenčí i uvnitř, spočívající v extrémní migraci, pašování, pronikání mafií z jihu a východu, růstu nesnášenlivosti atd.
7. Ostatní ohrožení, především nepředvídatelné havárie a katastrofy na území ČR nebo i v jiných regionech s přímými dopady na náš stát.

Již pouhý výčet možných rizik a ohrožení, vyplývajících z dynamiky politického a ekonomického vývoje ve světě je důvodem k tomu, aby byly soustavně analyzovány trendy světového vývoje a formulovány zdůvodněné závěry pro tvorbu bezpečnostní politiky České republiky.

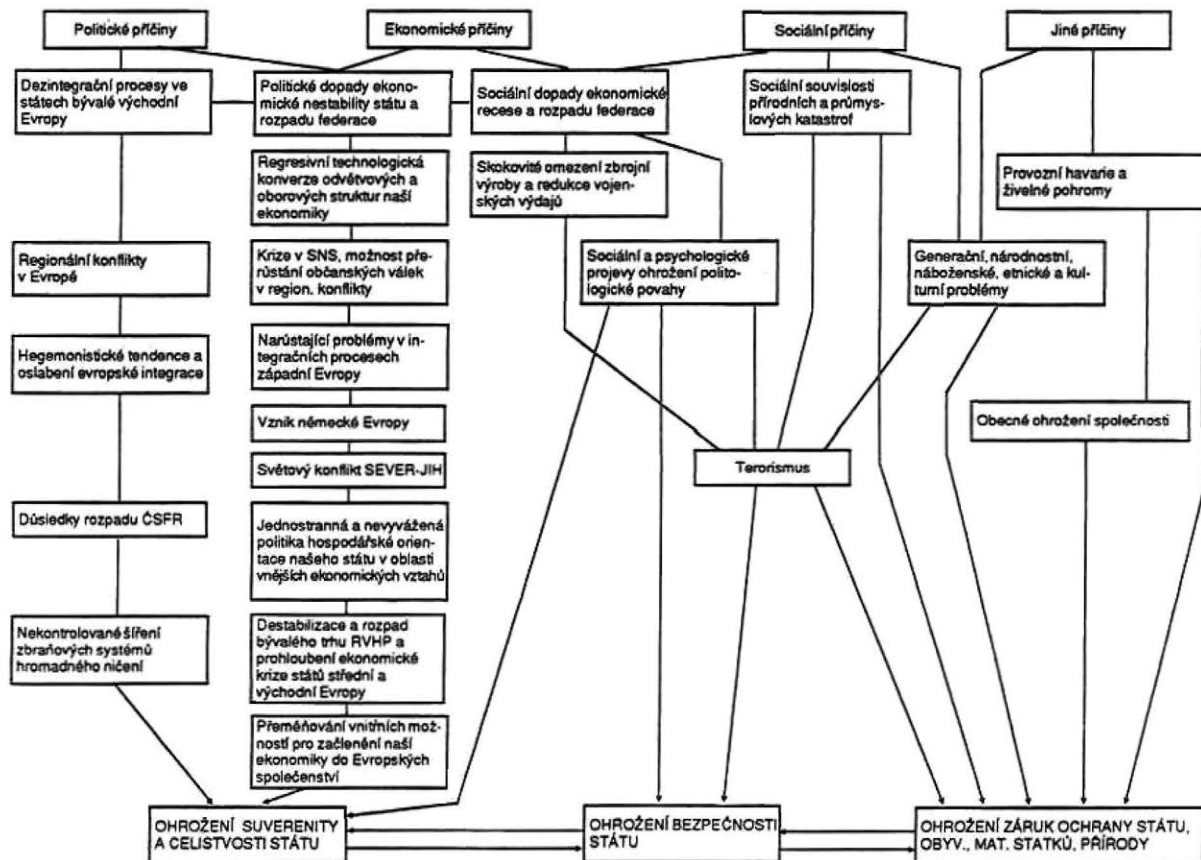
2. HLAVNÍ ZÁSADY TVORBY SYSTÉMU OBRANY ČR

Pro Českou republiku z toho vyplývá potřeba nově koncipovat a formulovat systém obrany na podstatně jiných základech než dosud, odvozených z cílů nové bezpečnostní politiky.

Podstatou nově koncipované bezpečnostní politiky je co nejrychlejší překonání zátěží minulosti, tj. v první řadě ekonomické slabosti a zranitelnosti. To vše znamená nasadit dnešní omezené prostředky velmi úsporně k řešení nejvážnějších bezpečnostních problémů a rizik, a tak přispět ke stabilizaci v ekonomické, vnitropolitické a zahraničně politické i v bezpečnostně politické oblasti.

Vojenskostrategická dimenze bezpečnostní politiky pozbývá svého dřívějšího bezkonkurenčního a prioritního postavení a bude s největší pravděpodobností - vzhledem k rozpadu bipolárního pole ve světě a strategickým změnám - hrát pouze druhořadou úlohu. Pokud má sehrávat bezpečnostní politika svojí roli, to znamená odvracet možná rizika, pak rozumné snižování výdajů na obranu, a navíc ve prospěch ekonomické a sociální oblasti, přispívá ke zvyšování bezpečnosti celého státu a společnosti.

PŘEHLED OHROŽENÍ STÁTU A RIZIK JEHO BEZPEČNOSTI

Obr. 1

To však neznamena, že se můžeme zříci práva na obranu. Tím více, že ani "ozbrojená" či "neozbrojená" neutralita nemá dnes na mezinárodně politickém poli už žádnou naději na akceptaci. Neutralita musí být garantována a dříve dávala jistý smysl jako možná pozice mezi dvěma bloky, dnes by byla vyloučením se ze společenství a jen určitým anachronismem. A ani neutralita nevylučuje možnost napadení.

Systém obrany ČR je jedním z prvků nově koncipované bezpečnostní politiky, jejíž výraznou součástí je pak její vojenská část. Vychází z potřeby řešit všechny otázky příprav státu k obraně v souladu s cíli a opatřeními vnitřní a zahraniční politiky státu a z práva na sebeobranu v duchu Charty Organizace spojených národů.

3. PRINCIPY VOJENSKÉ ČÁSTI BEZPEČNOSTNÍ POLITIKY ČR

Vojenská část bezpečnostní politiky ČR musí při tom respektovat tyto principy (obr. 2):

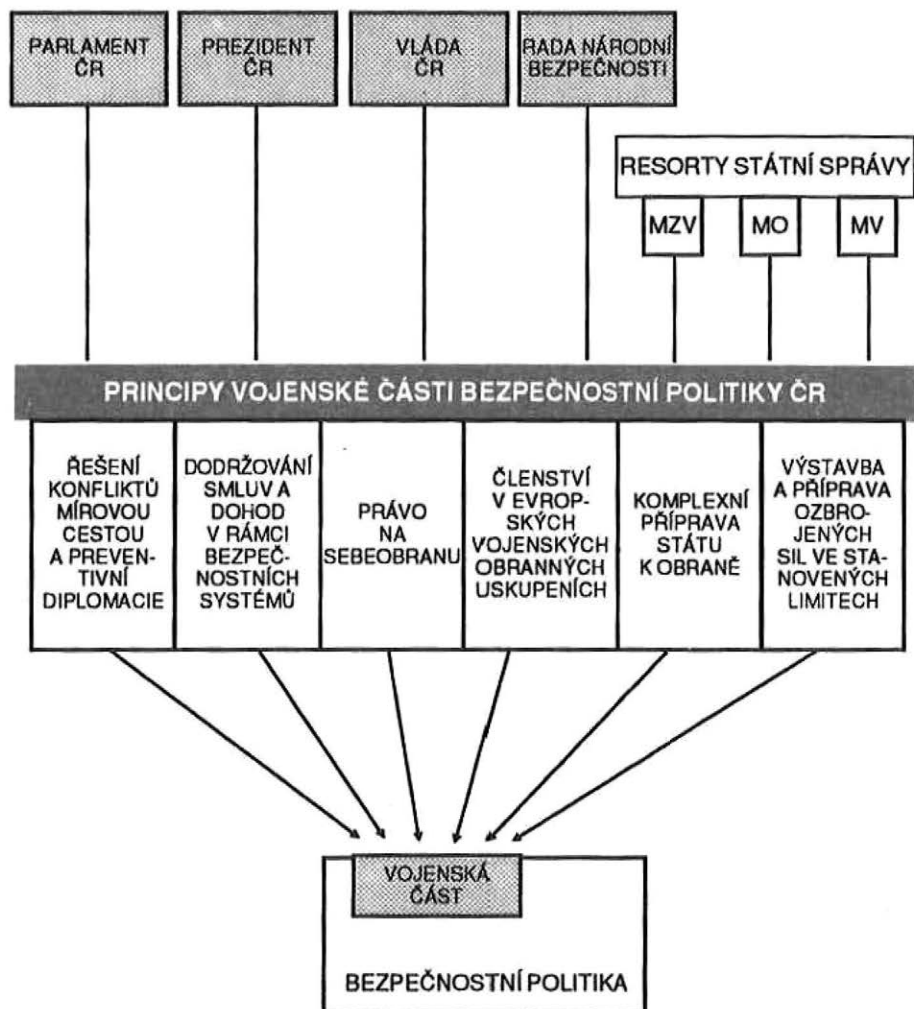
- princip priority zahraničně politických aktivit s cílem řešit jakékoliv konfliktní situace nebo spory s jinými státy především mírovými prostředky,
- princip přísného dodržování všech dohod a smluv v rámci celoevropských i světových bezpečnostních systémů pokud jsou zárukou bezpečnosti ČR, vylučují politické a jiné nátlakové akce proti ní a jakoukoliv formu agrese,
- princip nezadatelného práva na sebeobranu s použitím ozbrojených mocenských prostředků v případech přímého ohrožení suverenity státu, územní integrity a bezpečnosti občanů republiky,
- princip členství v evropských vojenských obranných uskupeních jako prostředek zajištění bezpečnosti ČR při aktivní účasti ozbrojených sil států sdružených v daných vojenských koalicích, jako výraz poskytnutí pomoci jiným ohroženým státům koalice a Organizace spojených národů,
- princip komplexní přípravy státu k obraně v závislosti na vývoji mezinárodně politické a vojenskopolitické situace, lidských a ekonomických možnostech ČR a
- princip výstavby a přípravy ozbrojených sil na úrovni odpovídající potřebám zabezpečit obranu ČR při dodržování limitů počtů osob a hlavních druhů zbraní stanovených v rámci evropských mírových iniciativ.

V návaznosti na tyto principy lze vojenskou část bezpečnostní politiky zformulovat do následujících tezí:

Česká republika za žádných okolností nebude iniciátorem ozbrojeného konfliktu a nezhájí jej proti žádnému státu. K tomu nemá žádné důvody politického, územního, národnostního, ekonomického ani sociálního charakteru.

Česká republika si vyhrazuje právo použít k obraně své suverenity a zájmů svého demokratického zřízení ozbrojené síly, pokud by se vojenská agrese nebo jiným možným ohrožením nedalo zabránit nenásilnými prostředky.

PRINCIPY VOJENSKÉ ČÁSTI BEZPEČNOSTNÍ POLITIKY ČR

Obr. 2

Česká republika se nezřídka práva podílet se na zajištění kolektivní bezpečnosti jiných zemí v zájmu obrany demokracie, dojde-li k jejímu ohrožení. Proto bude usilovat o přijetí do NATO, případně jiných politických a vojenských koalic, které budou zárukou bezpečnosti v Evropě a ve světě.

Česká republika se zavazuje poskytnout své ozbrojené síly v rámci mírových sil OSN kdykoliv o to bude požádána, nebo iniciativně takovéto řešení nabídne jak v zájmu vlastním, tak v zájmu demokracie a kolektivní bezpečnosti, zejména v Evropě.

Česká republika nevlastní a nevyrábí jaderné ani jiné zbraně hromadného ničení a nebude usilovat o jejich vlastnictví. Nepřipustí rozmístění těchto zbraní na svém výsostném území. Se vši rozhodností se staví za požadavek úplné likvidace těchto zbraní v celosvětovém měřítku. Protože jejich použití v ozbrojeném konfliktu považuje za zločin proti lidskosti, učiní všechna opatření, aby zabránila jejich použití proti republice.

Česká republika bude přísně dodržovat omezení stanovená v počtech osob a hlavních druhů zbraní v ozbrojených silách, pokud je neporuší jiný stát, který by mohl jakýmkoliv způsobem ohrožovat suverenitu, územní celistvost ČR a jiné životně důležité zájmy občanů. Dále bude usilovat o snižování počtů ozbrojených sil a konvenční výzbroje na reciproční úrovni s jinými státy s cílem vytvářet předpoklady pro zamezení vzniku vojenských konfliktů.

Vojenská část bezpečnostní politiky musí být vypracována ve vazbách na celý systém obrany státu. Na tvorbě vztahů k této části bezpečnostní politiky se musí podílet jak ministerstvo obrany, tak všechny ostatní orgány státní správy. V konečné fázi je schvaluje parlament ČR.

Vojenská část bezpečnostní politiky je nosným podkladem pro vypracování komplexní strategie obrany ČR a zvláště pak pro vojenskou strategii.

4. HLAVNÍ OBSAH STRATEGIE OBRANY ČR

Dříve než přejdeme k obsahu **strategie obrany** našeho státu (obr. 3), považuji za nezbytné pojem "strategie obrany" definovat. Tento pojem má celou řadu různých výkladů, a to jak z pohledu obecného, tak specifického, daného konkrétními objektivními i subjektivními podmínkami jejich tvůrců.

Zdá se jako přijatelné, strategii obrany ČR definovat takto: STRATEGIE OBRANY ČR, JAKO SOUČÁST STÁTNÍ POLITIKY, ŘEŠÍ KOMPLEXNĚ VŠECHNY OTÁZKY SOUVISEJÍCÍ S PŘÍPRAVOU STÁTU K OBRANĚ, VÝSTAVBOU OZBROJENÝCH SIL, JEJICH ZABEZPEČENÍM A VYUŽITÍM V MÍRU A ZA BRANNÉ POHOTOVOSTI V ZÁJMU SUVERENITY, ÚZEMNÍ CELISTVOSTI A BEZPEČNOSTI OBCANU ČESKÉ REPUBLIKY.

Takto vyjádřená definice umožňuje stanovit obsah strategie obrany ČR, kterým je:

OBSAH STRATEGIE OBRANY ČR

STRATEGIE OBRANY ČR (DEFINICE)	STRATEGIE OBRANY ČR, JAKO SOUČÁST STÁTNÍ POLITIKY, ŘEŠÍ KOMPLEXNĚ VŠECHNY OTÁZKY SOUVISEJÍCÍ S PŘÍPRAVOU STÁTU K OBRANĚ, VÝSTAVBOU OZBROJENÝCH SIL, JEJICH ZABEZPEČENÍM A VYUŽITÍM V MÍRU A ZA BRANNÉ POHOTOVOSTI V ZÁJMU SUVERENITY, ÚZEMNÍ CELISTVOSTI A BEZPEČNOSTI OBČANŮ ČESKÉ REPUBLIKY				
HLAVNÍ OBSAH STRATEGIE OBRANY ČR					
VNITŘNÍ A ZAHRA-NIČNÍ POLITIKA	PODMÍNKY A CHARAKTER OZBROJENÉHO KONFLIKTU	PŘÍPRAVA STÁTU NA VÁLKU	ŘÍZENÍ PŘÍPRAV STÁTU A OZBRO-JENÝCH SIL K OBRANĚ	STUDIUM STRATEGIE POTENCIÁL-NÍHO PROTIVNÍKA	VÝSTAVBA, PŘÍPRAVA A POUŽITÍ ARMÁDY ČR
* BEZPEČNOSTNÍ POLITIKA * PREVENTIVNÍ DIPLOMACIE * MÍROVÉ AKTIVITY * FORMY KONFRONTACE * KONFRONTACE ZA POUŽITÍ OZBROJENÉ SILY * SPOJENCI	* MOŽNÝ PROTIVNÍK * PROSTOR OZBROJENÉHO KONFLIKTU * ZPŮSOB ZAHÁJENÍ * CHARAKTER KONFLIKTU * DÉLKA TRVÁNÍ	* POLITIKA * EKONOMIKA * OPERAČNÍ PŘÍPRAVA STÁTNÍHO ÚZEMÍ * STÁTNÍ HMOTNÉ A MOBILIZAČNÍ REZERVY * CIVILNÍ OBRANA * SYSTÉM ŘÍZENÍ	* VRCHOLNÉ ORGÁNY ŘÍZENÍ OBRANY * VÝKONNÉ ORGÁNY NA ÚSEKU OBRANY * LEGISLATIVA * SOCIÁLNÍ ASPEKTY	* ZPRÁVODAJSKÁ ČINNOST * ODHALENÍ ZÁMYSLŮ * MOŽNOSTI PROTIVNÍKA * VLASTNÍ PROTIPATŘENÍ	* SLOŽENÍ A ORGANIZACE V MÍRU * DISLOKACE * VÝZBROJ * VŠESTRANNÉ ZABEZPEČENÍ * MOBILIZAČNÍ ROZVINUTÍ * PŘÍPRAVA * ZPŮSOB POUŽITÍ

Obr. 3

a) **Vnitřní, ale především zahraniční politika** ve vztahu k podmínkám a charakteru rizik a ohrožení, které by mohly být příčinou ozbrojeného konfliktu za dobrovolné či nedobrovolné účasti ČR. Zkoumání této otázky musí probíhat vždy ve zcela konkrétních podmínkách a širokých vojensko-politických souvislostech z evropského i celosvětového pohledu a musí mít vysoce koncepční charakter. Svým způsobem právě tato část strategie dává odpověď na celou podstatu obrany státu, tj. zda je vůbec nutno obranu státu budovat a když ano, tak v jakých dimenzích kvantitativních, kvalitativních a časových, případně v jakých variantách. Do této oblasti spadá celá škála zahraničně politických aktivit spočívajících v prosazování bezpečnostní politiky, definování možných nebezpečí vzniku války, výběr spojenců v politické a vojenské sféře atd. Jde o prioritní, nejsložitější a nejnáročnější část strategie, podmiňující všechny její další oblasti.

b) **Podmínky a charakter** možného ozbrojeného střetnutí. Jak již bylo řečeno v souvislosti s bezpečnostní politikou, ČR válku nikdy nevyvolá. Může tedy být do ní vtahována za nejrůznějších okolností tím, že bude sama napadena nebo bude plnit smluvní závazky vůči jiným státům nebo koalicím. Z tohoto pohledu musí naše strategie zkoumat:

- okolnosti, za nichž by ČR byla nucena vstoupit do ozbrojeného konfliktu,
- kdo může tvořit potenciálního protivníka, kdo tedy může být, řečeno vojensky, nepřitelem, z čehož plynou:

- operační směry a prostory obrany,
- jaké síly a prostředky musí mít ČR pro splnění cílů obrany (jakou armádu),
- způsoby zahájení a vedení války,
- jaké spojence bude mít ČR ve válečném konfliktu,
- jak dlouho může válka trvat.

Výsledky zkoumání podmínek a charakteru možné války ovlivní výstavbu Armády ČR, její přípravu a dislokaci, jakož i přípravu celého státu na válku.

c) **Příprava státu na válku.** Při dnešních způsobech vedení ozbrojeného střetnutí, bez ohledu na to, zda půjde o válku globální, lokální či regionální konflikt, nerozhodují o jejím výsledku pouze ozbrojené síly. Stále více záleží na připravenosti celého státu. Požadavky v tomto směru může vypracovat pouze vojenská strategie, a to pro všechny oblasti národního hospodářství a ostatní resorty státní správy z hlediska jejich přechodu do válečných podmínek (na válečnou ekonomiku), potřeb udržování strategických zásob a opatření operační přípravy státního území. Neméně důležité jsou otázky společenského charakteru, jako vztah obyvatelstva k obraně vlasti a ozbrojeným silám.

V souvislosti s profesionalizací Armády České republiky bude zřejmě řešen i problém zapojení všech obyvatel do procesu přípravy k obraně země. Do přípravy státu na válku musí aktivně vstoupit orgány státní správy, hospodářské, společenské a vědecké instituce. Půjde určitě o problém značně konfliktní, o vyřešení určitých rozporů mezi požadavky a možnostmi, a proto přijatá řešení budou převážně kompromisní, lépe řečeno rozumné kompromisní.

d) **Řízení příprav státu a ozbrojených sil k obraně v míru a za branné pohotovosti státu.** Z hlediska řízení státu a ozbrojených sil se strategie zabývá

především řízením války jako celku a přípravou na takovou činnost. Studuje a navrhuje organizaci a působnost nejvyšších orgánů vedení státu v míru a za války ve vztahu k ozbrojeným silám, ekonomice a civilní obraně a zabezpečení jejich potřeb. Zkoumá a navrhuje strukturu nejvyšších vojenských orgánů velení, způsoby jejich činnosti, operativnost přechodu na válečný systém řízení, zásady dislokace míst řízení, jejich odolnost a technické vybavení.

e) **Studium strategie potenciálního protivníka.** Objektem trvalého zkoumání strategie je, mimo jiné, pravděpodobný protivník. Obsah této činnosti tvoří především jeho vojenskopolitické cíle, vojenskostrategické názory a z nich vyplývající tendence a možnosti vzniku ozbrojeného konfliktu v časových a prostorových dimenzích. Zabývá se studiem jeho ozbrojených sil po stránce kvantitativní a kvalitativní a způsoby jejich strategického použití, jakož i celkovými schopnostmi protistojícího státu nebo států vést válku.

Při koncipování strategie obrany ČR se zřejmě vyskytne vážná potíž. Spočívá totiž v tom, koho označit za protivníka. Dnes nemůžeme za potenciálního nepřítele označit žádný evropský stát.

Při strategickém plánování z našeho pohledu půjde tedy o určitou prevenci zabezpečení suverenity a nedotknutelnosti území státu pro případ, že by kdykoliv v budoucnu došlo z jakékoliv strany k pokusu tuto suverenitu narušit. Proto je celá záležitost strategického použití ozbrojených sil ČR v případném válečném konfliktu velmi variabilní a o to složitější. Teoreticky nelze vyloučit ze spektra potenciálních protivníků České republiky nikoho z jeho bezprostředního i vzdálenějšího okolí. Jakékoliv opomenutí by bylo v tomto směru neodpustitelnou chybou.

f) Nedílnou, významnou částí strategie je **výstavba a příprava Armády České republiky**, o čemž se zmíním v další části tohoto vystoupení a kromě toho bude této otázce věnováno dnešní odpolední jednání.

5. PRVKY SYSTÉMU OBRANY STÁTU

Systém obrany patří mezi nejsložitější systémy, které jsou řízeny státem. Jeho zvláštní postavení vyplývá z nemožnosti plně ověřit jeho fungování v mírových podmínkách. Stavby ohrožení, na něž by měl systém reagovat rychle, správně a odpovídajícími prostředky jsou hypotetické. Jejich plná simulace (při nácvičích, cvičeních a experimentech) není možná, protože postrádá náboj skutečnosti a umožňuje únik do mírového prostředí.

O to významnější je promyšlená příprava všech činností, které směřují k profesionalitě jednotlivců a fungujícím strukturám i vztahům. Stát již v míru řídí přípravu k obraně a jeho funkce se výrazně umocňují za branné pohotovosti a za války. Bytostně se dotýká všech občanů, institucí, hospodářských organizací a zařízení na území České republiky.

Jednotlivé prvky systému obrany státu předpokládají existenci demokratického principu odpovědnosti všech občanů za obranu. Funkce v těchto prvcích je nezbytné zabezpečovat profesionálně připravenými odborníky. **Obrana státu proti rizikům, která vyplývají z možných vojenských i nevojenských ohrožení je organizována představiteli politického systému.** Možnosti zabezpečení obrany jsou výslednicí:

- **profesionální připravenosti občanů** (v ozbrojených silách i mimo ně) k plnění úkolů při obraně,
- **schopnosti hospodářství** (ekonomických, materiálních, technických) připravit systém obrany v míru, za branné pohotovosti státu a za války,
- **geografických podmínek a operační přípravy státního území,**
- **celkového klimatu ve společnosti** (politického, morálního, sociálního), které má odraz i v legislativním zabezpečení potřeb obrany.

Funkcí systému obrany státu je zabezpečit obranu, ochranu a bezpečnost občanů, jejich vlastnictví, hospodářství, přírodního, surovinového a kulturního bohatství i demokratických svobod proti možným rizikům a ohrožením.

Struktura systému obrany je tvořena následujícími prvky:

- **vrcholné orgány státu** jako řídicí prvky systému obrany a jednotlivé resorty státní správy,
- **ekonomika** jako materiální základna systému obrany,
- **ozbrojené síly**, zejména armáda, jako výkonný orgán systému obrany,
- **civilní obrana** jako nástroj ochrany občanů a materiálních hodnot státu.

Mezi jednotlivými prvky existují úzké vazby, a to jak v míru, tak i za války. V krizových stavech by mělo dojít k aktivaci celého systému pro zabezpečení úkolů, pro něž existuje.

Není předmět dnešní konference rozebírat funkce všech uvedených prvků, které systém obrany tvoří. Zmíním se proto jen o vrcholných orgánech řízení obrany ČR a armádě.

K vrcholným orgánům řízení obrany České republiky patří (obr. 4):

- parlament,
- prezident České republiky,
- vláda a
- Rada národní bezpečnosti.

Jejich funkce jsou dány ústavou ČR a příslušnými zákony, jejichž tvorba je nanejvýš aktuální. Vrcholné orgány řízení obrany ČR jsou v zabezpečení obrany schopnosti země nezastupitelné a nesou za stav této oblasti bezprostřední odpovědnost. Jejich činnost v oblasti vojenské politiky, bezpečnosti a strategie obrany je podmíněná plněním funkcí ministerstva obrany, jako resortu státní správy na úseku obrany státu.

Ministerstvo obrany ČR pak disponuje výkonným prvkem systému obrany ČR, kterým je **Armáda České republiky**.

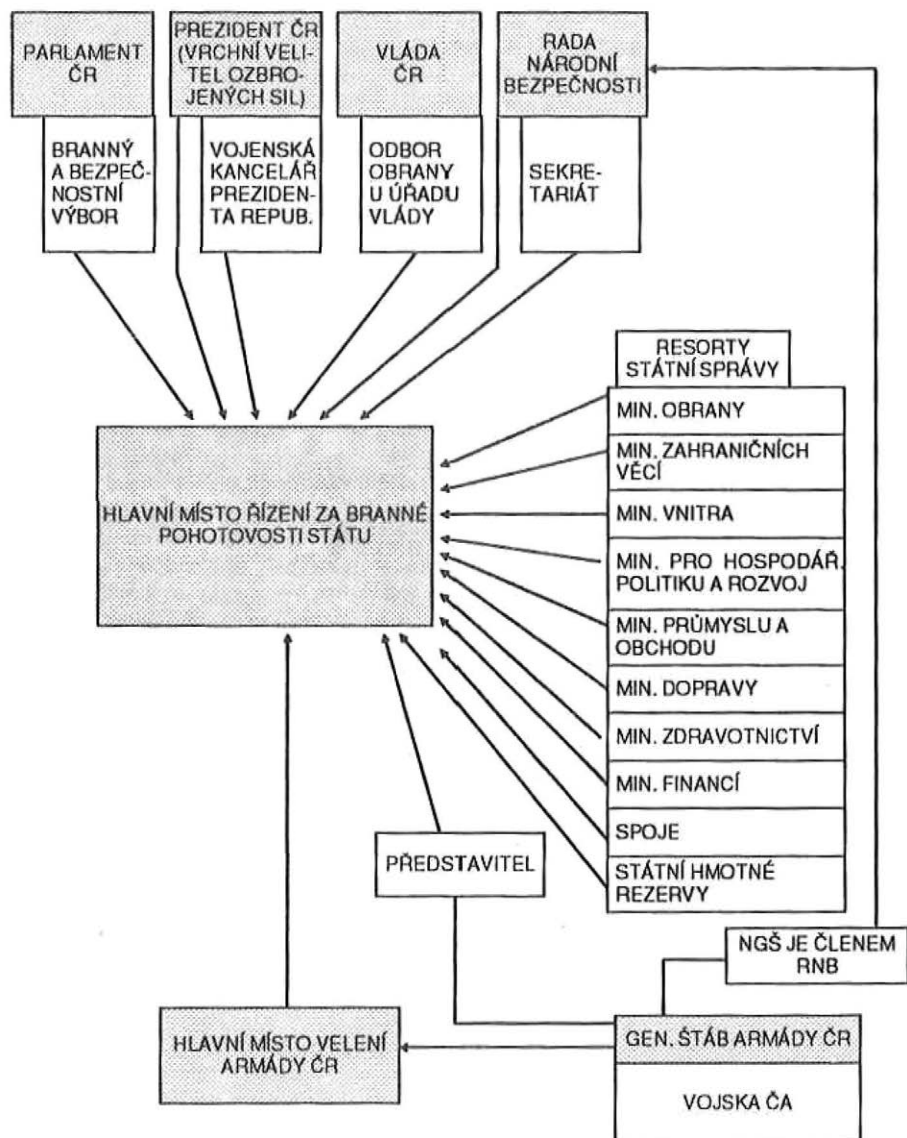
Úkolem Armády České republiky, který je dán zákonem České národní rady ze dne 21. 12. 1992 je **bránit svobodu, nezávislost a celistvost České republiky**. Z hlediska strategie obrany lze použít Armádu České republiky stanovit takto:

Na základě zjištění skutečností, které by ohrožovaly ČR nebo její občany, přijmout včas nezbytná obranná opatření s cílem odrazit protivníka od použití ozbrojené síly. V případě vojenského napadení odrazit pozemní nebo vzdušný útok agresora z kteréhokoliv směru a na kteroukoliv část území státu a rozhodnou činností jej donutit, aby se vzdal svých agresivních cílů.

Aby byla armáda schopna splnit stanovené úkoly, je před námi nanejvýš odpovědná práce, spojená s její výstavbou.

Při výstavbě Armády ČR musíme vyřešit takové otázky, jako je její strukturální

ORGÁNY ŘÍZENÍ OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY **VRCHOLNÉ ORGÁNY ŘÍZENÍ OBRANY STÁTU**

Obr. 4

složení co do druhů vojsk, jejich organizaci, vybavení zbraňovými systémy a další technikou, dislokaci, materiální a technické zabezpečení. Bude třeba také pečlivě zvážit proporce mezi velikostí mírové a válečné armády. V této oblasti se jeví jako účelné vyjít z kritické analýzy současného stavu a vypracovat dlouhodobou alternativní představu o cílech výstavby armády s určitými realizačními etapami.

V každém ozbrojeném střetnutí závisí splnění cílů války mimo jiné nejen na připravenosti ozbrojených sil, ale celého státu do ní vstoupit a úspěšně ji vést. Musíme tedy zkoumat možné varianty vstupu ČR do jakéhokoliv konfliktu, možné způsoby jeho zahájení s přihlédnutím k pravděpodobnému protivníkovi a z toho vyplývající otázky přechodu armády a státu z mírového stavu do branné pohotovosti. Ve vojenské oblasti je to rozvinutí vojsk, zaujetí operačních sestav, vytváření strategických záloh a formy vedení obrany. Aby bylo dosaženo splnění cílů obrany ČR, je nezbytné formulovat strategii obrany, o které jsem se již zmínil a legislativně ji podložit.

6. LEGISLATIVNÍ ZABEZPEČENÍ OBRANY ČR

Nesporným předpokladem pro všestrannou a plnohodnotnou realizaci opatření nezbytných k zabezpečení obrany státu je existence **potřebných právních norem**.

Současné právní normy v oblasti obrany státu neumožňují realizovat vojenská, hospodářská, sociální a jiná opatření na některých úsecích společenského života státu, prováděná v míru, za mimořádných opatření a za branné pohotovosti státu. Neodpovídají změnám, ke kterým v nedávné minulosti došlo a v současnosti dochází. Řada potřebných právních norem a zákonů, vztahující se k obraně státu, zcela chybí.

Nejsou upraveny právní vztahy mezi resorty a institucemi státní správy, základní práva a povinnosti právnických a fyzických osob při řízení a organizaci obrany státu a jejím zabezpečení, včetně výchovy občanů k obraně.

Do doby rozpadu federace bylo sice novelizováno několik zákonů, ale novelizace a přijetí dalších je teprve před námi.

Legislativní zabezpečení obrany a bezpečnosti České republiky proto vyžaduje urychleně vypracovat a přijmout souhrn zákonů a právních norem, které vytvoří zákonnou oprávněnost všech přijímaných opatření k obraně státu, výstavbě Armády České republiky, operační přípravě státního území a k hospodářské mobilizaci státu.

Z tohoto pohledu se jeví jako nanejvýš aktuální novelizace nebo tvorba Branného zákona, Zákona o obraně, Zákona o některých služebních poměrech vojáků a zákonů, které by dávaly státu právo řešit otázky obrany ve vztahu ke všem právnickým a fyzickým osobám. Legalizovat bude nutno rozpočtová pravidla na obranu, a zvláště armádu, a to již od roku 1993, včetně odměňování a sociálního zabezpečení příslušníků Armády ČR.

Tyto zákony, mimo jiné, jsou předpokladem pro realizaci dynamických změn při transformaci naší armády.

ZÁVĚR

Zcela nové podmínky, související se vznikem České republiky, vyvolávají aktuální potřebu vytvořit v rámci nově koncipované bezpečnostní politiky netradiční systém obrany České republiky ve všech jeho obsahových otázkách a na všech stupních řídicích a výkonných orgánů. Jde o proces nanejvýš náročný, vyžadující analýzu řady protichůdných kritérií a hledání optimálních cest řešení.

ARMÁDA ČESKÉ REPUBLIKY A HLAVNÍ SMĚRY JEJÍ VÝSTAVBY

Úvodní vystoupení ke 2. části konference přednesl generálporučík Ing. Mojmír Zachariáš.

1. ÚKOLY ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY V SYSTÉMU OBRANY STÁTU VYPLÝVAJÍCÍ Z VOJENSKÉ ČÁSTI BEZPEČNOSTNÍ POLITIKY ČR A STRATEGIE OBRANY

V současné době, necelé dva měsíce po vzniku ČR, stojíme před úkolem v relativně krátkém čase připravit a uskutečnit zásadní změny v Armádě ČR, která vznikla rozdělením z bývalé federální armády, a současně rozhodnout o směrech její další transformace. To ukládá Rozkaz ministra obrany č. 6, v němž pro oblast výstavby armády je stanoveno:

- * "vypracovat vojenskou strategii obrany státu a rozpracovat koncepci výstavby AČR do roku 1996" a
- * "ve dvou etapách v roce 1993 dokončit reorganizaci a redislokaci vojsk, snížit jejich počty a vytvořit podmínky pro přechod AČR ke zcela nové struktuře".

Přestavbu a další rozvoj armády lze účelně a hospodárně koncipovat pouze za předpokladu existence přesných a ověřených formulací jejího poslání a vojensko-politických funkcí.

Posláním armády jako rozhodující složky ozbrojených sil státu je vojenské zabezpečení svobody a nezávislosti státu a celistvosti jeho území. Armáda ČR by měla působit jako významný integrační činitel společnosti nejen plněním vojenských a výchovných funkcí, ale i podílem na ochraně a pomoci obyvatelům při ohrožení jejich bezpečnosti.

Armáda s výrazně prohloubeným obranným charakterem by měla zabezpečovat řadu funkcí, jež lze uskupit z hlediska objektu jejího působení na funkci vnější a vnitřní, z hlediska charakteru činnosti na funkci obrannou, ochrannou a záchrannou a z hlediska vojensko-politické situace na funkci v míru, v období ohrožení státu a za války.

Prvořadá dle významu je **vnější** funkce armády, zahrnující úkoly **stabilizační** k vytvoření rovnováhy sil se sousedy a udržování vyvážené vojensko-politické situace; dále úkoly **preventivní** či odstrašovací, které demonstrací připravenosti přesvědčí potencionálního protivníka o nevýhodnosti vojenského řešení konfliktů

situace a konečně úkoly **obrané** - k realizaci obranných opatření při ohrožení suverenity státu.

Vnitřní funkce armády je nutno legislativně vymezit v souladu s mezinárodními konvencemi tak, aby bylo zabezpečeno plnění úkolů stabilizačních, státotvorných, ochranných a výchovných.

Uvedené funkce a z nich plynoucí rozsáhlý soubor úkolů bude schopná efektivně plnit pouze vhodným způsobem a netradičně strukturovaná armáda. Při její výstavbě je nezbytné vycházet ze stanovených strategických cílů použití ozbrojených sil při vojenských i nevojenských ohroženích státu.

Vznikne-li **globální, lokální či regionální konflikt** (rozlišení je v rozsahu a intenzitě ohrožení a následných činností), **hlavními úkoly Armády ČR** budou:

- odrazit agresora od napadení ČR vyjádřením vůle a připravenosti k obraně státu a uplatněním požadavků spojeneckých smluv,
- realizovat mobilní a pružnou obranu státu na předpokládaných směrech agrese a zabránit rozvinutí vojenských operací možného protivníka na území ČR,
- zajišťovat nedotknutelnost vzdušného prostoru státu,
- odrazit agresi a aktivní činnosti dosáhnout porážky protivníka s případnou pomocí vojsk států dle uzavřených smluv,
- realizovat část protiteroristických opatření,
- poskytnout předurčené jednotky armády ČR k účasti v bezpečnostních ozbrojených silách Evropy či OSN,
- podílet se na výchově obyvatelstva k pochopení nezbytnosti zajištění obrany státu, nutnosti existence Armády ČR a k vytvoření vědomí odpovědnosti každého občana za obranu státu.

Při vzniku **nevojenských ohrožení** státu bude armáda připravena plnit tyto úkoly:

- podílet se ve zvláštních případech v součinnosti s orgány ministerstva vnitra na střežení objektů zvláštního významu a na zajištění ochrany státní hranice ČR a
- poskytovat pomoc při haváriích, katastrofách a likvidaci jejich následků v případech, kdy nebudou zvládnutelné k tomu určenými a vycvičenými orgány a silami.

2. CÍLE A HLAVNÍ SMĚRY TRANSFORMACE ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

Ze stavu, který odpovídá situaci těsně po rozdělení federace, nemůže armáda okamžitě vstoupit do ideálních poměrů. Čeká ji složitý proces transformace, kterému předchází časově krátké, ale souhrnem problémů neobyčejně složitě období hledání a upřesňování optimální varianty organizační struktury budoucí armády. Určujícími podmínkami, které ovlivní tempo a kvalitu transformace, jsou mimo jiné i hospodářský a lidský potenciál státu. I při správné volbě varianty struktury nové armády sehraje vnější - mimoarmádní - vlivy a podmínky významnou roli při naplňování cílů transformace. Mezi významné vlivy je nutno zahrnout i vztah veřejnosti k armádě a její postoj k budování systému obrany státu, jež obojí nelze zatím hodnotit kladně.

Z reálného hodnocení podmínek transformace vyplývá, že bude probíhat po určitých etapách a měla by jednoznačně směřovat k dosažení cílového stavu, který je možno formulovat následujícím způsobem:

ÚKOLY ARMÁDY ČR

V době míru:	V době ohrožení a za války:
. operační plánování . příprava velitelů, štábů, vojsk . výstavba a rozvoj armády . vojenská část operační přípravy státního území . trvalá připravenost . plnění úkolů v bezpečnostních jednotkách (OSN, KBSE) . použití v krizových situacích . výchova obyvatelstva k obraně státu	. uvedení do vyšších stupňů připravenosti . doplnění na válečné počty . zaujetí operačních sestav . odražení agrese . vedení aktivní obrany . obrana teritoria (boj s výsadky, diversními skupinami) . součinnost se spojenci

Obr. 1

"mít moderní, relativně méně početnou armádu s vysokým nárůstem profesionálního jádra, kompatibilní s armádami vyspělých evropských států v systému řízení a velení, vojenské technice i ve výcviku, všestranně připravenou k obraně ČR a k aktivní účasti na činnosti evropských bezpečnostních ozbrojených sil".

Vycházíme přitom ze zkušeností armád vyspělých evropských zemí a z vědecké prognózy, zahrnující všestranné souvislosti.

Hlavními směry transformace Armády ČR podle našeho názoru by měly být:

1. Vytvoření nové filozofie obrany státu a koncepce zabezpečení obrany armádou; jinými slovy: vytvoření a formulování vojenské strategie, odpovídající našim novým podmínkám, a zvláště nové strategii obrany státu.
2. Změny struktur armády v souvislostech s cíli výstavby armády a tvorbou nového systému obrany státu.
3. Profesionalizace armády, zabezpečená personální politikou a změnami v systému vojenského vzdělávání a dalšími nezbytnými podmínkami.
4. Změny v systému zabezpečení armády vojenskou technikou, materiálem a službami (změny v logistice).
5. Změny ve vnitřních mechanismech armády, určujících její metody práce a chování. Především v systému velení a řízení, ve výchově a výcviku, ve vztazích mezi

vojáky a režimu života vojsk, případně dalších vnitřních vazbách, ovlivňujících kvalitu a funkčnost armády.

Stručný závěr z vyhodnocení ekonomických podmínek v transformovaném hospodářském potenciálu potvrzuje, že není možno předpokládat uvolnění značné částky finančních prostředků z rozpočtu republiky přednostně na obranu. Chápe-me, že rozhodující je orientace na zabezpečení systémových změn ekonomiky. To však nemusí znamenat odsunutí požadavků obrany státu a jeho suverenity na "vedlejší kolej". Nebude tedy než hledat cesty, jak s vyčleněnými prostředky dosáhnout naplnění cílů transformace armády.

Při hodnocení možných přístupů a hledání optimální varianty se nabízela v podstatě dvě základní řešení:

1. Při zachování současných struktur, vojenské techniky a zabezpečení - snížit celkové počty armády a zvyšovat postupně podíl profesionálů - což je zmenšená podoba předchozí struktury armády. Tato varianta neumožňuje řešit nepříznivé rozložení výdajů na armádu.
2. Provést kvalitativní změny ve struktuře armády, snížit její podíl na počtu obyvatelstva z 0,95 % na 0,5 - 0,6 %. Snížit sortiment výbroje, systémovými změnami dosáhnout zvýšení profesionalizace, a tím i funkčnosti. Při zachování výše finančních prostředků jsou vytvořeny podmínky pro změnu struktury výdajů, a tím i pro zabezpečení systémových změn, vedoucích k zachování věrohodné vojenské síly a účelné netradiční obrany. V podstatě jde o armádu - pro nás s novými prvky - se silami rychlé reakce a vojskem územní obrany, včetně netradičního způsobu řešení obrany státu.

Vzhledem k prognózám vývoje vojenství, v kontextu s mezinárodní vojensko-politickou a ekonomickou situací, je pro transformaci Armády ČR doporučována a zvažována druhá varianta.

Z pohledu strategie obrany státu označujeme tuto variantu jako **netradiční model armády i obrany**, jež není možné chápat jen z pozice armády. Jsme si vědomi, že jde o výrazně zjednodušený pohled na model armády konce 20. století, která bude dále transformována v kontextu systému obrany státu na armádu 21. století. Postupné etapy transformace budou odpovídat konkrétním historickým podmínkám a lze předpokládat, že postup nebude jednoduchý a přímočarý. To je ale předmětem činnosti odborníků a kolektivů, kteří by měli současná opatření korigovat na základě obrysů možných budoucích stavů. Jak si transformaci představujeme, jak se vyhnout možným chybám a co neopomenout - to je předmětem nejen dnešní konference a diskusních vystoupení, ale i další, velice složitě teoretické i praktické činnosti MO, GŠ a celé řady pracovišť v armádě i mimo ni.

3. MAKROSTRUKTURA ARMÁDY ČR V MÍRU A ZA BRANNÉ POHOTOVOSTI STÁTU

Má-li být systém obrany státu schopen plnit své funkce za branné pohotovosti státu, za války i v míru, musí být schopna splnit své funkce především armáda, která představuje rozhodující ozbrojenou sílu a je jedním z nositelů suverenity

státu. Tomuto předurčení by měla odpovídat struktura, vojenská technika, zabezpečení i připravenost armády.

Organizační strukturu armády by měly tvořit:

- nové MO jako politicko-správní orgán a
- GŠ jako nový vrcholový orgán velení vojskům,
- výkonné složky:
 - pozemní vojsko
 - letectvo a PVO.

V této části svého vystoupení se krátce zmíním o zásadních souvislostech uvedených organizačních struktur z hlediska jejich významu pro naplňování funkce armády v systému obrany státu.

V uplynulých 25 letech struktura MO odpovídala jeho poslání. Nebylo řídicím strategickým prvkem, ministr obrany neměl rozhodovací pravomoc při přípravě a řízení operací, byl statistou a pozorovatelem, včetně svého ministerstva. Generální štáb mu v této činnosti sekundoval a společně pak plnili protokol VS a zodpovídali za stav armády k přípravě na vedení případných operací. Prezident byl sice vrchním velitelem, ale také jen formálně, ve skutečnosti představoval vysoce postaveného diváka v profesionálním vojenském dění. V případě vzniku konfliktní situace by byl československý front předán do podřízenosti hlavnímu veliteli Spojených ozbrojených sil.

V souvislosti se vznikem nového suverénního státu s vlastní vojenskou doktrínou a strategií se podmínky podstatně změnily. Prezident je nadále vrchním velitelem, má však rozhodovací pravomoc, a tím i veškerou odpovědnost za velení a řízení armády v případném konfliktu.

Ministr obrany se svým ministerstvem nejen mírově zodpovídá za přípravu armády k obraně státu, ale měl by být i řídicím strategickým orgánem v systému obrany státu v míru, za branné pohotovosti i za války. Tomu by měla odpovídat i struktura MO, včetně naplnění potřebnými odborníky. Mírová struktura MO by měla vycházet z válečných potřeb tak, aby v případě ohrožení nebylo nutno vytvářet nezbytné prvky a doplňovat ministerstvo odborníky, kteří by byli schopni provádět analýzy situace, strategické plánování, připravovat podklady a zpracovávat strategické směrnice, posuzovat návrhy a rozhodnutí velitele Armády ČR, koordinovat činnosti všech výkonných a zabezpečujících složek systému obrany státu, řídit složité procesy a navrhnout účinné způsoby řešení nejen ministerstvu obrany, ale jeho prostřednictvím být i poradním a výkonným orgánem prezidenta - vrchního velitele ozbrojených sil.

Ze současné situace, kdy GŠ by měl plnit funkce vrcholného orgánu velení armády (frontového typu), by bylo asi dost problematické brát nejzkušenější příslušníky GŠ k posílení ministerstva obrany na Hlavním místě řízení obrany. Kdo by potom byl schopen plánovat, organizovat a řídit operace na Hlavním místě velení? Navíc tuto činnost GŠ více než 25 let nedělal a měl by sám připravě k ní věnovat maximální pozornost a potřebný čas. Zvládnutí této problematiky se neměří na hodiny, ale na měsíce a roky. Pokud se budeme spoléhat na to, že za nás budou případně problémy řešit jiní, mohli bychom se ocitnout ve velmi složitě

a neřešitelné situaci. Nezbyde tedy nic jiného, než se vážně zabývat posláním a kompetencemi nejvyšších orgánů řízení a velení, jejich strukturou a také přípravou naplnění potřebných odborníků.

V souvislosti s tím je nutno řešit i organizační struktury a systém velení výkonných složek armády.

PVO i letectvo jsou z tohoto pohledu v relativně dobré situaci. Jejich struktury i vybudovaný systém velení odpovídá potřebám a pro další zkvalitnění bude rozhodující použitá vojenská technika, zdokonalování automatizovaného systému velení a systém všestranného zabezpečení.

Daleko složitější je situace v pozemním vojsku. Současné struktury jsou zastaralé, málo pružné a neodpovídají potřebám, kladeným na moderní armádu. Struktura různých typů divizí s rozličnou naplněností (spíše nenaplněností), rozsáhlý systém všestranného zabezpečení a zatím problematický systém velení vojskům vyžadují radikální řešení.

Takovým by mohl být přechod na brigádní organizaci. Vytvořením menších a více naplněných brigád z nenaplněných divizí by se snížil počet posádek, došlo by ke snížení nákladů na udržování objektů, bylo by možno snížit počet vojáků základní služby a zvýšit podíl vojáků z povolání, čímž by došlo ke zvýšení profesionalizace, a tedy i bojeschopnosti armády se současným snížením celkových počtů.

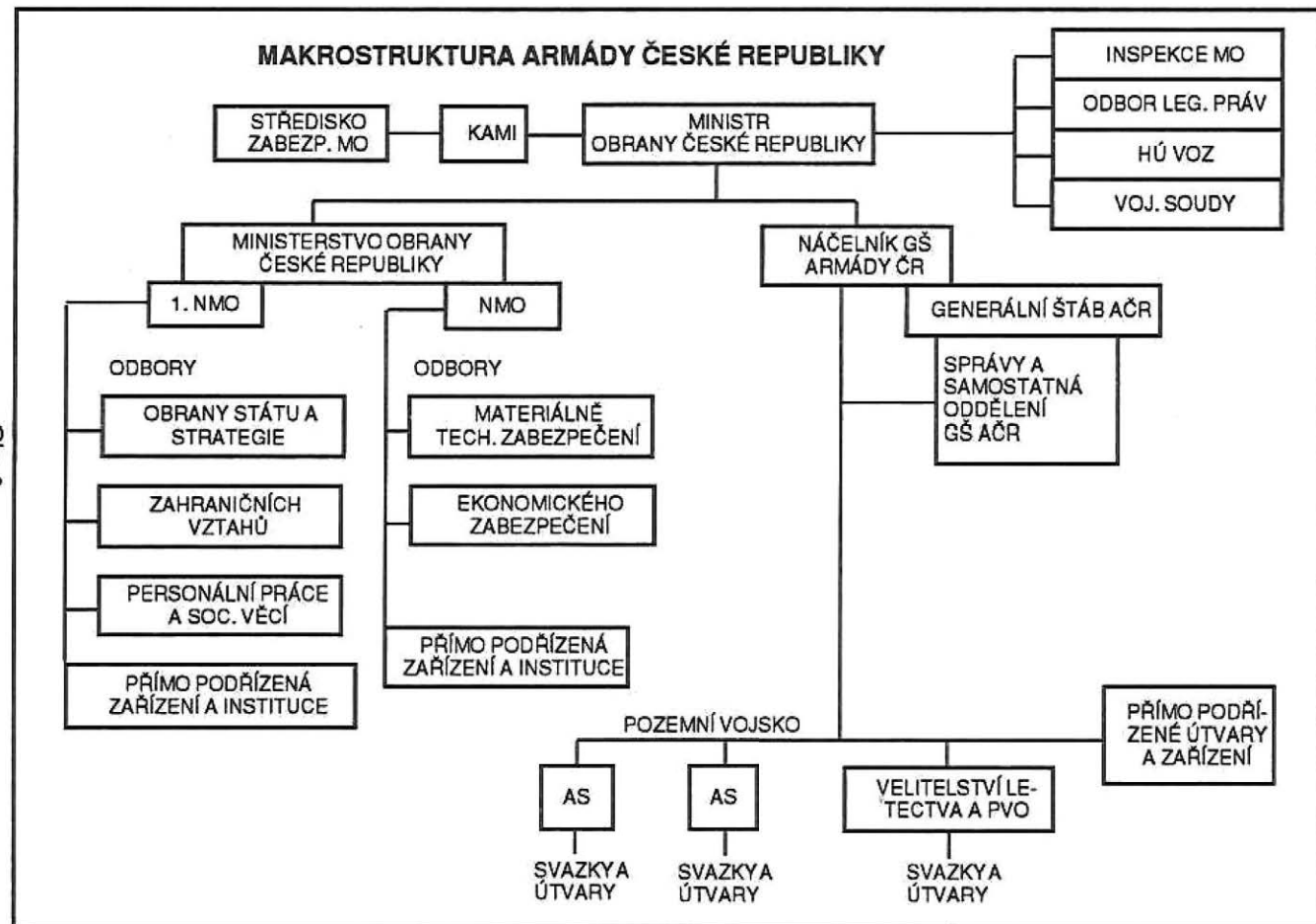
Po přechodu na organizaci jednotypových brigád by mohl být řešen problém rozdělení pozemního vojska na **silu rychlé reakce a vojska územní obrany**.

Síly rychlé reakce (SRR) lze chápat jako nejlépe vyzbrojené a nejkvalitnější připravené svazky, představující údernou sílu armády. Jsou předurčeny k odvrácení úmyslu potenciálního agresora napadnout vojenskou silou stát a v případě jeho napadení jako první účinně čelit agresí v součinnosti s vojsky obrany teritoria. Výzbroj sil rychlé reakce a způsoby použití jsou akceptabilní v obraně i v protiútku. Vysoká nasycenost protitankovými zbraněmi a protiletadlovými prostředky by dovolila účinně čelit útoku protivníka.

Svazky SRR by mohly být budovány postupně jako plně profesionální s postupným vytvářením podmínek pro součinnost v oblasti velení, operačního umění, informatiky apod. a dále i pro technickou propojitelnost řídicích a zbraňových systémů s armádami okolních států pro možné společné použití při obraně zájmů postupně se integrující Evropy.

Vojska územní obrany (VÚO) jsou chápána jako útvary a svazky, určené k obraně konkrétního prostoru své dislokace formou léček, přepadů a krátkých bojů v rozptýlené bojové sestavě ve známém a předem ženijně připraveném terénu v součinnosti se silami rychlé reakce. Měly by být vybaveny lehkou výzbrojí a dostatečným množstvím přenosných protitankových zbraní, protiletadlových prostředků a ženijního materiálu. Na jejich základě by byly válečně rozvíjeny nové svazky. VÚO tvoří jak profesionálové, tak i vojáci, plnící všeobecnou brannou povinnost.

Součástí vojsk územní obrany by měly být i prapory zvláštního určení (prZU), které by tvořila vojenská policie, jednotky ochrany objektů zvláštní důležitosti a jednotky pro boj s výsadky, diverzními a jinými skupinami, působícími v týlu v době války, a pro boj s masovým terorismem či jeho hrozbou, pro likvidaci ozbrojených mafií, které pronikly na naše státní území, s mezinárodní přepravou

drog, přesahující možnosti policie v době míru. Plnily by i úkoly v součinnosti se složkami MV.

Letectvo a PVO - by mělo být koncipováno jako nejpohotovější složka armády a jeho mírová a válečná struktura se podstatně neliší (ve válečné organizaci jsou doplňovány týlové útvary). Organizační systém letectva by měl být zvolen ve struktuře křídlo - letka. Pro efektivní využití všech sil a prostředků PVO je navrhováno centralizované velení. Nové organizační struktury a požadavky na vysokou připravenost letectva a PVO předpokládají vysoký stupeň profesionalizace. U leteckých útvarů 100 % a u útvarů PVO 70 - 80 %.

Systém velení pozemního vojska z hlediska válečných potřeb vyžaduje vytvořit mírové operační stupeň velení, kde se jako optimální varianta nabízí transformace Velitelství Západ a Střed na štáby armádních sborů, které nejenže budou schopny velet svým brigádám, ale zabezpečí i požadovanou autonomnost v míru a za války, což by značně usnadnilo práci velení armády a ministerstvu obrany při přípravě a vedení operací.

Armádní sbory, v souvislosti se zavedením logistiky lze zbavit teritoriálních povinností, které je možno přenést na jiný stupeň velení, jenž by je v míru i za branné pohotovosti státu zabezpečoval po všech stránkách.

4. VYBAVENÍ ARMÁDY ZBRAŇOVÝMI SYSTÉMY A HLAVNÍMI DRUHY VOJENSKÉ TECHNIKY A MATERIÁLEM

Armáda České republiky je vybavena zbraňovými systémy, které ve srovnání s armádami vyspělých evropských států jsou zastaralé a nedosahují potřebných takticko - technických parametrů. Pro zabezpečení efektivního řízení bojové činnosti chybí kvalitní automatizované systémy řízení, velení, spojení a průzkumu pracující v reálném čase. Z tohoto důvodu není možné plně využít ani stávajícího bojového potenciálu zbraňových systémů.

V současné době lze konstatovat, že z hlediska kvality výzbroje existuje přibližná parita vůči státům východní Evropy, naopak vůči státům západní Evropy zaostává výzbroj AČR o jednu až dvě generace. Zaostávání se projevuje zejména v oblastech automatizace, systémů řízení palby, počítačové podpory řízení kompletů, bojové odolnosti a provozní spolehlivosti. Zcela nesrovnatelná je situace v oblasti systémů včasné výstrahy, průzkumu, jakož i vytváření komplexní informační sítě na bojišti, ale i v mírových podmínkách.

Politický cíl přijetí AČR do Severoatlantické obranné aliance je z hlediska výzbroje podmíněn transformací její kvality na úroveň současných členů tohoto uskupení. K naplnění tohoto požadavku je nutné v dlouhodobých plánech přezbrojení zakotvit postupné cíle dosažení kompatibility výzbroje v jednotlivých druzích vojsk a stanovit priority. Má-li být tento politický cíl realizován v časovém horizontu přelomu tisíciletí, je nevyhnutelné toto období rozdělit do tří etap, ve kterých budou řešeny priority. Nezbytná bude přípravná etapa, jejímž úkolem by mělo být vypracování a schválení koncepce přezbrojení AČR. Paralelně může probíhat malá modernizace zahrnující dokončení projektů a programů jako např. STROP, ONDA-VA, PRAM a IFF u letecké a radiolokační techniky. Druhá etapa by měla zahrnovat zavedení moderních přenosných kompletů protiletadlových a protitankových říze-

ných střel, velkou modernizaci všech hlavních zbraňových systémů, které svou životností a technickou způsobilostí dávají předpoklady pro jejich exploataci v příštích 7 až 12 letech. Již v této době je nutné vyřešit zavedení systémů C3I jako předpoklad dalšího efektivního využívání modernizované techniky a tím i případné snižování jejích počtů. Za další prioritu tohoto období lze označit komplexní modernizaci systémů řízení palby u techniky pozemního vojska, letectva, PVO a modernizaci veškeré munice.

Třetí etapa úplného přezbrojení je podmíněna dosažením takového stupně ekonomické a politické spolupráce s členskými státy NATO, že tyto budou ochotny k transferu klíčových vojenských technologií umožňujících odstranění generačního rozdílu v kvalitě výzbroje. To bude vyžadovat vyzbrotit AČR zbraňovými systémy na úrovni PLRS PATRIOT, letouny ATF, obrněnou technikou na úrovni M1 ABRAMS. Zavedení kvalitativně nové techniky bude vyžadovat i kvalitativně novou logistiku.

5. ZÁSADY A POSTUP PROFESIONALIZACE AČR

Pro řešení systému obrany státu a rozpracování variant modelů Armády České republiky je významným faktorem profesionalizace. Přejít armádu jako celku - od smíšeného typu k profesionální - vyžaduje určité podmínky, nemalé zdroje, důslednou přípravu a čas.

Profesionalizace Armády České republiky je transformační metodou, kterou je třeba uplatňovat postupně se změnami organizačních struktur, v návaznosti na reálné podmínky jejího uskutečňování; je jednou z rozhodujících charakteristik vize budoucí Armády České republiky.

Jeden ze základních sociálních problémů, který bude muset profesionalizace armády ve všech souvislostech vyřešit, spočívá ve změně pojetí vojenské profese z celoživotního povolání na povolání s převážně kratší dobou jeho výkonu. V armádách vyspělých demokratických států, včetně plně profesionálních armád, spojuje přibližně jen 10 % početních stavů svou celoživotní dráhu s armádou. Podstatně vyšší procenta představují kategorie občanů, které uzavírají závazek na 3 - 5, 8 nebo 12 let. Podle délky závazku jim umožňuje resort obrany různou úroveň vzdělání, ale i rekvalifikace pro zpětný přechod do civilního prostředí. To se týká celého spektra funkcí, v současné době vykonávaných vojáky v základní službě, praporčíky a důstojníky.

Ustřední postavou procesu profesionalizace je voják z povolání. Ve srovnání s civilními profesemi u něj vynikají požadavky na dimenzi specialisty na řízení a vedení boje, vedoucího vojenských kolektivů, občana - reprezentanta demokratického státu a jeho politiky, jehož rysem je vysoký stupeň občanské odpovědnosti, ale i specifické fyzické, morální a volní vlastnosti. Míra požadavků a formování osobnosti vojenského profesionála bude odpovídat délce jeho práce v armádě a nově pojímaným typům kariér.

Rozpor mezi ideálním stavem, který si umíme představit i naplánovat, a skutečností není z velké části závislý na armádě. Svobodná volba profese patří mezi základní občanská práva a armáda nemá privilegované postavení ve výběru vhodných adeptů. Proto je nezbytné, aby armáda s výraznou státní podporou

SCHÉMA PŘEZBROJENÍ AČR

CÍLOVÉ UKOLY	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2005	CÍL
PŘÍPRAVA	SCHVÁLENÍ KONCEPCE									VÝZBROJ KOMPATIBILNÍ S ARMÁDAMI NATO
		VÝZBROJENÍ JEDNOTEK RYCHLÉ REAKCE								
MALÁ MODERNIZACE										
		DOVYBAVENÍ LETECTVA (IFF, NAVSTAR)								
VELKÁ MODERNIZACE										
		ZAVEDENÍ MODERNÍHO ASVŘS DOVÝZBROJENÍ STÁVAJÍCÍCH LETADEL								
		MODERNIZACE SYSTÉMŮ ŘÍZENÍ PALBY TANKŮ, BVP A DÉLOSTŘELCTVA								
		MODERNIZACE VEŠKERÉ MUNICE								
TOTÁLNÍ PŘEZBROJENÍ		NOVÉ SYSTÉMY VČASNÉ VÝSTRAHY, PVO, PLŘS A MUNICE								
								TANKY A BVP VYŠŠÍ GENERACE		
								DÉLOSTŘELCTVO DLE NATO		
								PT MUNICE		
								ŽENIJNÍ TECHNIKA		
								VÍCEÚČELOVÉ BITEVNÍ VRTULNÍKY		
								TAKT. A VOJSK. LETECTVO		

Obr. 3

(zejména při výchově občanů k obraně a při politice ekonomické stimulace na trhu pracovních sil) profesionalizaci komplexně řešila.

Reálné stanovení časového horizontu dovršení profesionalizace armády jako celku v současné době není možné. Platí však zásady, které umožní proces profesionalizace uskutečňovat:

1. Zásada nezbytnosti komplexní přípravy profesionalizace.
2. Zásada vytvoření cílových systémových podmínek pro úspěšné řízení procesu.
3. Zásada postupného uskutečňování profesionalizace v návaznosti na etapy transformace systému obrany státu a armády.
4. Zásada prioritního uskutečňování změn v přípravě a chování osobnosti vojenského profesionála.

POSTUP PROFESIONALIZACE ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

Etapy profesionalizace	Přípravná	Zvyšování profesionalizace				Profesionální armáda
Etapy transformace AČR	transformace AČR na armádu konce 20. století				výstavba armády 21. století	
	07.1993	1995	1997	2000		
ŘÍZENÍ - VÝZKUMU - USKUTEČŇOVÁNÍ	IX	IX	IX	IX	IX	
VÝZKUM a - VNĚJŠÍ OKOLÍ - tendence ve světě, Evropě, - podmínky v ČR - společnost - zdroje - systém obrany b - VNITŘNÍ PODMÍNKY AČR - výstavba - personalistika - vzdělávání a výcvik - rekrutace - sociální aspekty - vztahy a vazby - důsledky uskutečněné profesionalizace c - VARIANTY ŘEŠENÍ - teorie profesionalizace - prognózy, cíle, směry - strategie profesionalizace - metodologie postupu a uskutečňování	 X X X X X X X X X X X X					

Profesionalizace představuje nezastavitelný proces a Armáda České republiky může již v současné době některé kroky uskutečnit. Patří k nim plná profesionalizace vybraných orgánů, institucí, útvarů, jednotek i obsluh techniky v nové struktuře. Je možná i zvýšená míra profesionalizace u dalších útvarů, jednotek a organizačních struktur. Lze zahájit systémové ovlivňování osobnosti vojenského profesionála. A konečně je třeba zabezpečit výzkum, ověřování důsledků dílčí profesionalizace a postupné realizování složitých, systémově propojených podmínek, které vytvoří legislativní i praktický rámec pro fungování více nebo až plně profesionální armády.

6. PŘÍPRAVA VELITELSKÉHO SBORU

Nástrojem přípravy vojenských profesionálů by se měla stát soustava vojenského vzdělávání, jako součást vzdělávací soustavy ČR. Její hlavní součástí by mělo být vojenské školství, které zajistí přípravu převážné části vojenských odborností v návaznosti na studijní programy civilních středních, vyšších a vysokých škol a bude rozvíjet vojenské vědní obory. Model vojenského školství by měl být vytvářen na základě vojenské doktríny, struktury armády a koncepce její personální práce.

Vojenské střední školy v současném pojetí odporují Mezinárodním úmluvám o právech dítěte i současným světovým trendům ve vzdělání. Budoucnost v přípravě vojenských profesionálů by proto měla patřit vojenským vzdělávacím institucím, které budou poskytovat absolventům civilních středních škol (včetně středních odborných učilišť) vojenské odborné vzdělání, potřebné pro přípravu poddůstojníků-specialistů, výkon praporčických a nižších důstojnických funkcí. Tyto vojenské vzdělávací instituce bude účelné zřizovat vzhledem k využívání personální, materiálně technické i výcvikové základny vojenských vysokých škol v jejich sídlech. Tím budou vznikat centra vojenského vzdělávání, schopná vytvářet pružnou nabídku studijních programů dle aktuálních i perspektivních potřeb vojenské praxe.

Vysokoškolské vzdělávání by mělo poskytovat vojenskou odbornou připravenost pro výkon důstojnických funkcí absolventům středních škol v rozsahu vysokoškolských studijních programů ve specificky vojenských oborech, absolventům civilních vysokých škol formou krátkých studijních programů ve vojenských oborech, jejichž profesní pole je do značné míry shodné s profesním polem civilního povolání. Vojenské vysoké školy budou dále poskytovat požadované postgraduální vzdělání vojákům z povolání a občanským zaměstnancům armády v uzlových bodech jejich služebních kariér.

V případě máločetných vojenských odborností, jejichž studijní programy jsou obdobné studijním programům civilních studijních oborů, by bylo účelné zřizovat vojenské obory civilních vysokých škol. Studium na zahraničních vojenských školách by mělo být určeno pro přípravu specialistů vrcholového řízení Armády ČR a systému obrany státu.

Zásadní úprava systému vojenského školství by měla vycházet z analýzy požadavků na činnosti základních funkcí budoucí struktury vojsk. Z toho vyplývá i výrazná orientace systému vojenského vzdělávání od dlouhodobé vstupní přípravy k celoživotnímu vzdělávání formou účelových kurzů.

Narůst rozpočtových výdajů pro obranu lze očekávat až po realizaci základních ekonomických změn; proto pracovníci ISS nedoporučují plné podřízení potřeb obrany reálnému ekonomickému vývoji, neboť další snižování nákladů bez kvalitativní změny uvnitř systému obrany a armády by vedlo k jejich faktickému rozkladu, morálnímu i fyzickému zestárnutí a ztrátě obranyschopnosti státu.

Setrvání na dosavadních strategických principech, na současné organizační, vojenské, výzbrojné technické a profesionální struktuře systému obrany státu a armády, včetně systému jejího zabezpečení, představuje nepříznivou strukturu vnitřní spotřeby. Téměř 90 % výdajů je v současné době nutných pro existenční potřebu, což by způsobovalo technické zaostávání armády, minimalizaci výcviku, umrtvení rozvojových programů.

Právě z důvodů potřeby optimálního využívání zdrojů je doporučováno **nekonvenční řešení obrany**. Umožňuje dosáhnout výrazného zvýšení hospodárnosti a výslednosti spotřeby systému obrany státu a armády. Je řešením, které mění vnitřní kvalitu organizační struktury i jejího fungování. Redukuje prvky založené na využívání těžkých konvenčních zbraní a nákladných zbraňových systémů. Likviduje rozsáhlé systémy jejich speciálního zabezpečení v bojové činnosti. Umožňuje získat dodatečné zdroje odprodejem nadbytečné vojenské techniky, materiálu, ubytovacích kapacit, movitého a nemovitého majetku armády České republiky.

ISS se ve svých návrzích nesoustřeďuje na současný stav, ale na vytvoření **návrhů fungování mechanismů pro uspokojování budoucích potřeb systému obrany státu a armády**. Jde o takové mechanismy a postupy, které zabezpečí srovnatelnost s vyspělými evropskými zeměmi, nalézání ekonomicky schůdných řešení, **umožní zachování kontinuity obranných schopností České republiky**.

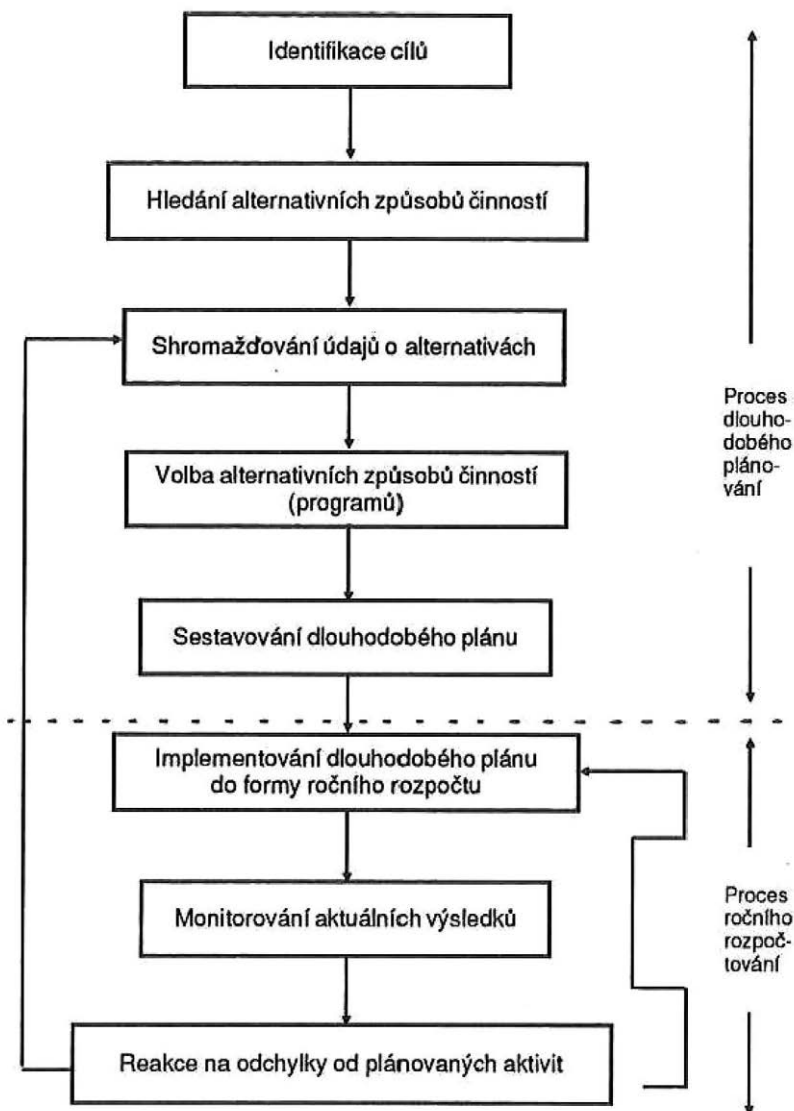
Postup transformace armády do cílových stavů bude mít atributy dynamického otevřeného systému, který bude závislý na přijímaných legislativních opatřeních. Předmětem řešení je vyhledávání takových postupů, které sníží rozpor mezi možnostmi státu a potřebami armády a systému obrany. Tyto možnosti při přechodu do tržního prostředí v mezinárodním rozměru existují (nenávratné půjčky, vhodné úvěry, zapojení do zahraničních programů zbrojního průmyslu, sdružování finančních prostředků apod.). Jejich uplatnění však bude závislé na konkrétních etapách transformace a na vnějších podmínkách, které jsou z dnešního pohledu neurčité a dynamické.

Současný stav poznání systému obrany státu a armády a vytváření teorie této oblasti vedou k návrhu netradičního modelu obrany. Jde o návrh, který by měl odpovídat podmínkám mezinárodní vojenskopolitické a vnitropolitické situace na přelomu tisíciletí. Schválení strategie, která bude směřovat k jeho uskutečnění, vytvoří podmínky pro vědecké rozpracování a praktické zabezpečení složité posloupnosti dílčích kroků pro postupné přetváření subsystémů systému obrany státu včetně armády.

Uvedený netradiční model obrany nevytváří zábrany pro zapojení České republiky do evropských bezpečnostních struktur. Naopak umožňuje, i vzhledem

SCHÉMA PROCESU PLÁNOVÁNÍ, PROGRAMOVÁNÍ, ROZPOČTOVÁNÍ

(Podle materiálu IEAR)

Obr. 5

k nedostatečným ekonomickým zdrojům, uskutečnění rozvojových programů přednostně pro vysoce profesionální část armády a přiblížení standardům armád vyspělých zemí. Vytváří tak podmínky pro mezinárodní respektování suverenity státu, uznání hodnověrnosti obrany, ale i posílení pocitu bezpečnosti u občanů České republiky.

Institut pro strategická studia se na základě analýzy poznatků konference rozhodl zpracovat tato témata:

Teorie systému obrany státu a výstavby Armády České republiky.

Mechanismy tvorby bezpečnostní politiky.

Návrh programů a účelových výzkumů pro realizaci teorie systému obrany státu a výstavby Armády České republiky.

Analytický a prognostický model systému obrany státu a Armády České republiky a jeho relevantního okolí.

Plukovník Ing. František Valach, CSc.

ODEZVY NA NOVOU ÉRU KONFLIKTŮ

Globální strategický pohled na současný světový vývoj odráží zásadní vojensko-politické změny, k nimž došlo v posledních letech. Epochální pronikavé přeměny jsou nevyhnutelně spojovány s osvojováním si nových vědecky podložených informací. Rozšiřovat své poznání znamená trvalé porovnávání vědomostí se špičkovými vojenskými (civilními) odborníky různých specializací.

V této souvislosti s pocitem uspokojení lze konstatovat, že náš vojenský teoretický časopis stále častěji dává prostor kvalitnějším autorům z vyspělých demokratických zemí. Zvláště expertům, kteří ve vojenské problematice dosahují exvzitních výsledků. To umožňuje vlastní získané znalosti prostřednictvím publikace konfrontovat formou dialogu.

V listopadu minulého roku vyšel v mimořádném čísle Vojenských rozhledů článek **Globální strategický pohled: nová éra konfliktů** od Gregory Clopleye, který jej publikoval v časopise Defense and Foreign Affairs Strategic Policy. Jde o aktuální téma, které vzhledem k rychle probíhajícím vojenskopolitickým zvrátům, nyní ještě nabývá na významu.

Dokud byla Evropa rozdělena, a ve vojenské oblasti existovala přibližná rovnováha, byl mír zaručen vojenskou silou. To způsobilo, že v době bipolarity ještě tato problematika příliš mnoho lidí nezajímala. Avšak po překonání konfrontace mezi Východem a Západem se situace stala podstatně složitější.

Nynější multilaterální vztahy mezi státy, skupinami států se jeví leckdy komplikované a nejasné. Rychlý vývoj a často i nepředvídatelné překvapující události nezůstávají bez odezvy. Ohlasy projevu ve světové veřejnosti na eventuální vznik ozbrojených konfliktů se stávají stále zřetelnější a naléhavější. V řadě případů jsou předmětem polemiky, kterou předpokládáme rozšířit o následující příspěvek.

Myslím, že pisatel článku, z kterého vycházím, právem zdůrazňuje, že současná nekontrolovatelná nestabilita v mnoha oblastech podporovaná a usnadňovaná bezprecedentním proudem zbraní, cituji *"..slibuje desetiletí krizí"*. Mnohé z nástrojů, které by měly *"krotit chaos"*, jako mezinárodní obranné dohody, obranné rozpočty a cílevědomá obranná politika se podle názoru autora buď rozpadly, nebo ztratily svůj význam, nebo jsou jinak špatně uzpůsobeny k tomu, aby mohly čelit krizím.

Domnívám se, že jde o opodstatněné tvrzení. Především proto, že uvedená fakta

jsou zcela evidentně prokazatelná. Dokonce si myslím, že výstižně uvedené jevy budou negativní vývoj v některých částech světa dále urychlovat. Není to vsutku příjemné zjištění, ale nanejvýš reálné. Důkazem je vyhrcoená vojenskopolitická situace v jihovýchodní Evropě (mnohých regionech východní Evropy), jihovýchodní Asii, na Středním Východě. Zvláště v této oblasti k nestabilitě přispívá pokračující militarizace Iráku, islámský fundamentalismus, arabsko-izraelský konflikt a zvětšující se sociální rozdíly.

Rozpad bývalého Sovětského svazu zvyšuje pravděpodobnost občanských válek, vznik nových regionálních (lokálních) konfliktů zejména mezi novými (bývalými sovětskými) islámskými republikami a zeměmi jz. Asie. V některých regionech Afriky a Asie se nedaří eliminovat populační vývoj. V důsledku "hladových bouří" nastávají konflikty. Na západní polokouli jsou problémy s nelegálním obchodem s drogami a se stavem životního prostředí. Jsou tam dlouhotrvající nepokoje a stagnující ekonomický růst.

Třebaže konec studené války znamenal podle autora článku "**zásadní zlepšení perspektiv míru, bezpečnosti a ekonomického rozvoje**", je třeba souhlasit i s jeho opačným názorem, že totiž "**celkově přetrvává nebezpečí a nestabilita**". Na základě výše zmíněných příčin jsou nejistoty, krize, ohrožení a války stálou reálnou možností.

Vážnost současného stavu potvrzují i další problémy. Například se zvětšil počet států vlastnicích jaderné prostředky. Zbraně hromadného ničení jsou v mnoha případech nedostatečně chráněny před zneužitím. Nové země (zejména islámské) vyvíjejí snahu o jejich získání. Vzrůstá národní a národnostní nesnášenlivost, projevují se etnické, náboženské nepokoje. To platí zejména pro evropský světadíl, jenž zápasí s novou vlnou temných projevů nacionalismu. A také s napětím, jež s sebou tyto jevy vyvolávají.

Podle mého názoru je možné vznikajícím okolnostem čelit nabídkou vyzkoušeného modelu spolupráce. Mezinárodní vztahy jsou účinnější, pokud jsou závazné a podmiňující. Do mnohostranné dynamické spolupráce by bylo účelné zapojit nejen vlády a hlavní města, ale i regiony. Významná role je přitom vyhrazena armádě jako důležitého stabilizujícího elementu demokratické společnosti. V tomto smyslu by měla působit i česká armáda.

V Armádě České republiky se nyní prosazují demokratické pluralitní prvky řízení a vytvářejí základní předpoklady pro demokratickou kontrolu zejména vojenského rozpočtu. V duchu ohlasů na současný stav bude účelné tyto otázky ještě dále rozpracovávat s využitím strategického plánování, které se již ve vyspělých demokratických zemích široce uplatňuje. Některé státy pro tento způsob práce používají pojmu koncepční plánování. Tato metoda řízení spočívá v celkovém komplexním systémovém přístupu. Na základě vojenskopolitického vývoje zajišťuje je patřičný rozvoj armády v kontextu návrhů koncepcí (projektů) a odpovídajících cílů armády.

Tímto způsobem se podle mne v demokratické společnosti mohou zdravě rozvíjet nezbytně nutné potřeby armády v závislosti na ekonomických možnostech státu. Vychází se ze soustavy cílů rozvoje armády a zpracování programů (projektů). V přípravném období se vyhotoví podkladové materiály, s možným obsahem: mezinárodně politická situace, vnitřní a zahraniční politika státu, identi-

fikace a vyhodnocení rizik a ohrožení státu, globální cíle obrany státu. Na jejich základě příslušné orgány zpracovávají odpovídající programy (projekty) rozvoje armády.

V cílech a rozvojových programech armády je možné uvádět stručnou charakteristiku současného stavu, cíle rozvoje armády a jim odpovídající programy (projekty) rozvoje armády (průřezové - dílčí). Důležitou fází je vyhodnocení klíčových projektů, které mají rozhodující vliv na zachování soudobosti armády.

Strategické (koncepční) plánování se orientuje hlavně na věci zásadního střednědobého a dlouhodobého významu, dotýkající se samé podstaty existence armády, její bojeschopnosti a ekonomického zabezpečení. Střednědobé strategické (koncepční) plánování provádějí v západních demokratických státech na dobu pěti let. V každém kalendářním roku pak z těchto údajů vycházejí při stanovování podkladů vojenského rozpočtu.

Zpracováním otázek strategického plánování se zabývají součástí ministerstva obrany, jimž náleží tato činnost z funkční působnosti. Sestavuje se zpracovatelský tým z důstojníků různých odborností resortu obrany a vybraných ústředních orgánů státní správy. Pracovní skupina v souladu s plánem ministerstva obrany na výcvikový rok předkládá k vytyčeným termínům připravené návrhy, které se projednávají na nejvyšší úrovni, posuzují a schvalují. Materiál se v konečné verzi předkládá jako základní dokument do parlamentu.

Komplexní opatření přijímaná na základě strategického plánování jsou základní odezvou na změny mezinárodní a vnitřní situace, předpokládaných rizik a ohrožení státu. Bude asi zřejmě účelné otázkám strategického plánování v podmínkách armády věnovat větší pozornost. A nejde výlučně o zmíněné důvody.

Od strategického plánování se totiž odvíjejí důležité problémy. Jinými slovy, jak uvádí autor článku, prognózy ukazují, že pro globální společenství bude nemožné *"udržet samo sebe v jednotné harmonické rodině"*. Vidíme v této souvislosti, že zejména ekonomická nesourodost s následnou vnitřní politickou nespokojeností mohou ve skutečnosti posílit komplikace mezi státy a iniciovat vznik ozbrojeného konfliktu mezi národy, které se v době míru od řešení sporů aktem násilí distancují. V některých případech prakticky ozbrojeného konfliktu nelze zabránit.

Vznik ozbrojeného konfliktu je v současných složitých podmínkách možné přirovnat impulsními setrvačným působení rytmické řady, na jejímž konci je zhoršující se struktura či zhroutení jedné konstrukce. Tato setrvačnost může přispět k eskalaci jiné s neblahým dopadem na celou stabilitu. Je pravděpodobné, že podle tohoto scénáře počáteční stadium onoho hypotetického řetězce již fluktuuje.

Bezpochyby tyto souvislosti rozšiřují využití sil a prostředků armády. Dříve jsme měli armádu pouze pro boj, ale dnes už to není tak zřejmé. Přirozeným důsledkem prohlubujících se problémů ve vojenskopolitické oblasti je přehodnocování cílů a úkolů, na které se v budoucnu armáda, jako hlavní součást ozbrojených sil bude zaměřovat. Podle mého názoru je možné vidět nové uplatnění armády v následujících rovinách:

* Nebránit pouze vlastní území (v podmínkách koalice ještě teritorium

spojenců), ale přispívat k pozitivnímu řešení krizových situací v různých částech světa.

- * Operace s omezenými bojovými cíli a úkoly (integrované bojiště v omezeném měřítku).
- * Operace zaměřené na předcházení ozbrojeným konfliktům, udržení míru, to jsou pozorovatelské vysílání s nejrůznějšími úkoly a posláním, kontrolní operace.
- * Humanitární operace, zdravotnická pomoc, využití při epidemiích.
- * Hospodářské operace, oprava komunikačních sítí, cest, železnic.
- * Ekologické operace, pomoc při živelných katastrofách.
- * Ochrana civilního obyvatelstva, zajištění přepravy potravin a dalšího nezbytného materiálu k přežití.
- * Operace na podporu míru, pomoc formou přítomnosti v sousedství ozbrojeného konfliktu, bez aktivního ozbrojeného zásahu. Znamená to nevměšovat se, být vedle v těsné blízkosti s potřebnou silou, která může být eventuelně použita.
- * Embrago, úloha armády při jeho prosazování.
- * Blokáda a význam armády při kontrole jejího dodržování.
- * Operace s cílem zabránění rozšiřování konfliktu na další území.
- * Operace s omezením ozbrojených sil, evakuace obyvatelstva z ohrožených oblastí, eliminace živelné migrace apod.

Z uvedeného využití sil a prostředků vyplývá, že se jejich uplatnění přesouvá do roviny tzv. nevojenských ohrožení. Je to způsobeno velkým množstvím nejrůznějších druhů problémů, které již civilizace nemůže zvládnout mírovou cestou. Příčinu toho vidí autor, citují: **"...že svět se již restrukturuje do nových mocenských bloků. Je zcela mylná představa, že po zániku bipolárního rozdělení světa a s jeho novou unitární podobou zmizely všechny dřívější rozpory, že "...nyní bude všechno dobré, když zmizela rivalita mezi Východem a Západem a svět může přijmout americké hodnoty demokracie..."** a víceméně svobodné tržní prosperující ekonomiky.

Již jsem v této souvislosti uvedl, že je zcela evidentní snaha o formování nových mocenských center na Středním východě, v Asii, což potvrzuje i následující citace: **"...irácký prezident Saddám Husseín rozpoznal tento proces před několika léty, když viděl pokles schopnosti obou tehdejších supermocností kontrolovat záležitosti rozvojového světa nebo v něm intervenovat"**. Tehdejší situace ve světě umožnila, aby se režimy některých rozvojových zemí vybavily moderní výzbrojí a jinou vojenskou technikou. Na tomto základě využili mnozí vůdcové příležitost a chopili se moci. Konstituovaly se střední a velké mocnosti, které v řadě případů vlastní zbraně hromadného ničení.

Z dostupných materiálů je patrné, že Evropské demokratické státy si tuto skutečnost uvědomují a vyhodnocují jaké nebezpečí z toho vyplývá. Naskytá se však otázka, kterou si klade nejen autor, zda budou schopny velkému množství rizik a ohrožení čelit. Zda bude Západ schopen úlohu **"zachránce"** plnit v různých

částech světa z kterých nebezpečí bude stále výraznější. S tím navíc souvisí zásadní problémy globálního ozbrojeného konfliktu mezi Severem a Jihem.

Z uvedeného vyplývá, že nová situace v Evropě i ve světě vyžaduje jiná globální politická, vojenská a ekonomická řešení. Problematika obrany a bezpečnosti zřejmě vyžaduje zcela odlišné strategie, doktríny a technologie. Bude zřejmě patrně účelné zvážit, zda situace nevyžaduje přehodnocení dřívějšího rozhodnutí NATO o nerozšiřování členské základny a záruk.

Otevírá se problém možného přijetí jednotné celoevropské strategie (vojenské doktríny) jednotné a závazné pro celou integrovanou Evropu. Bez ní by pravděpodobně byla budoucnost Evropy neakceptovatelná. Myslím, že je to otázka prioritní možné volby. V minulosti by se vzhledem k věcným problémům pro Evropu mohla jevit jako nesmyslná, nerealná a nepřijatelná. Ovšem současná ohrožení jsou též méně jasná, a vše se rychle mění. Včetně bezpečnostních principů založených na jaderném odstrašování.

Za doby nepřátelství mezi Východem a Západem byly jaderné zbraně pod přísnou kontrolou a nemohly být zneužity. Dnes tomu tak není. Již jsem uvedl, že s jadernými zbraněmi se manipuluje, jsou zájmem obchodu, jsou jak správně říká autor *"politickými zbraněmi. Mohou hrozit, mohou demoralizovat, mohou zbavit vlády schopnosti jednat"* a dodávám, že mohou i vydírat. Správně se podle mého mínění poukazuje i na biologické zbraně, které lze přiřadit ke strategicky významnému arzenálu, protože se mohou uplatnit i v rámci individuálního (skupinového) terorismu v operacích nízké intenzity.

Disponibilita nových strategických zbraní však nesmí zastřít hlavní problémy, před nimiž stojí většina států, cituji: *"Je to nedostatek životaschopnosti, věrohodnosti a legitimacy, před nimiž stojí některé ze států, které nedávno získaly nezávislost ideologie, která kdysi zaručovala legitimitu jejich struktur, je mrtva."*

Gregory Copley vytyčuje celou řadu hlavních strategických trendů. Z nich se některé dotýkají České republiky přímo, jiné působí zprostředkovaně. Například *"...nebude existovat žádný mír pro většinu světa v příštím desetiletí. Západní technologické vedení se bude vytrácet a s ním také schopnost ovládat trh, a to by nakonec mohlo ovlivnit ekonomickou úroveň Západu. Začneme pozorovat vznikání vnitrostátního a neformálního konfliktu, počátek rozporů mezi národnostními menšinami, nezákonnosti. Historie je dnes jako strategický činitel mnohem důležitější, než byla kdykoli v minulosti v tomto století..."*

Praktické poznatky potvrzují, že historie poskytuje podněty nebo inspiraci pro novou vlnu nacionalismu a je nyní základem nacionální politiky v mnoha zemích. Podle mého mínění ožívající historické antagonismy ohrožují stabilitu a integraci Evropy!

Ještě u jednoho problému stojí zato se pozastavit. Autor dokazuje, že pokles obranou podporovaného výzkumu a vývoje není charakteristický pro pokles vědeckého růstu jako celku a pro postupné sklouzávání do *"nového období temna"*. Ovšem nové technologie v oblasti strategie obrany, především věda výrazně formuje politiku a ekonomiku. I za podmínek nižších zdrojů může věda vytvářet poznatky a formovat koncepce, technologie. Poznatky vědu materializují

i do podmínek armády ve formě využitelnosti sil a prostředků v rámci zdokonalování přípravy a vedení ozbrojeného konfliktu.

S tímto problémem souvisí tzv. velká politika, která na základě konsensu formuluje globální strategie. Na druhé straně malá (odvětvová, resortní např. vojenská) politika konkretizuje a specifikuje její cíle formou vydání směrnic.

Z nich potom vycházejí strategické směrnice jako základ pro operace a formulují požadavky výstavby sil a prostředků k dosažení cílů (prosazení a realizaci politiky) cestou operačních směrnic.

Výše uvedené strategické (koncepční) plánování pro zabezpečení efektivní obrany státu rovněž vyžaduje spojené úsilí vědy, politiky a operací na všech úrovních plánování - na úrovni definování koncepce, komplexního vytváření strategie obrany země i na úrovni zabezpečení realizace rozpočtu obrany.

* * *

V závěru je možné poznatky shrnout do několika vět: Makroekonomické, mezinárodněpolitické změny dále pokračují. Ve větším rozsahu se projevují ideologické, náboženské, nesnášenlivosti. Problémy související s historií, problémy národního a národnostního soužití se prohlubují. Vnitřní rozpory některých států zahrnují novou rovinu ozbrojených konfliktů. Zvětšuje se neúčinnost politických nástrojů, sankcí, blokád apod. Problémem se stává populační exploze, s kterou souvisí ohrožení smrtí hladem. Všechny tyto trendy se navzájem podmiňují a není vyloučeno, že některé z nich mohou mít zprostředkovanou, nebo i bezprostřední souvislost s geopolitickým středoevropským prostorem. To vyžaduje nepřetržité sledování a vyhodnocování zásadních vojenskopolitických změn ve společnosti, ve světě, a na základě zdůvodněných závěrů přijímat účinná opatření koncepční povahy k zajištění spolehlivé obrany státu.

OPERAČNÍ UMĚNÍ

Plukovník doc. Ing. Václav M a r y š k a, CSc.,
plukovník doc. Ing. Petr T o b i á š e k, CSc.,
podplukovník Ing. Vladimír K m e c, CSc.,
Ing. Evžen H o l a s, CSc.

K TECHNOLOGII "TŘÍROZMĚRNÉHO BOJE"

Analýza soudobého vojenství potvrzuje, že válka v jakékoli své formě je pokračováním politiky, především pak ekonomiky jako jejího koncentrovaného výrazu. Rozvoj ekonomiky již dávno překročil hranice států, nabyt důsledně mezinárodního koaličního charakteru a postupně naplnil svět ve všech jeho prakticky a rentabilně využitelných oblastech.

Ruku v ruce s tímto určujícím ekonomicko-civilizačním rozvojem se logicky vyvíjelo světové, především ofenzivní vojenství ke své "dvojediné" úloze.

Úkolem armád jako institucionalizovaných prostředků politiky vždy bylo buď zabezpečit dosažený stav obecného rozvoje států (koalice států) ve svém úsilí úspěšných, nebo daný stav změnit ku prospěchu těch, kterým existující stav nevyhovoval.

V souladu s tím se vojenský svět vždy dělil na obránce a agresory.

Základním zdrojem vzniku sporů mezi státy, ať již byl jakkoli zakrýván, byl a je boj o zdroje surovin, zdroje jejich výnosného využití a o odbytiště výrobků. V pozadí každé války byl proto vždy ukryt především ekonomický cíl, pro jehož dosažení byla válka vedena. Rozsah a způsob, jakými byla válka vedena, určovaly hodnotu daného cíle a hospodářsko-technické možnosti bojujících stran.

Z technického hlediska konfliktu bylo vždy nutné, aby vojska agresora rozvrátila vojska obránce natolik, že nebyla schopna zabránit dosažení cíle, tj. obsazení cílového prostoru a využití jeho zdrojů. Druhým logickým požadavkem bylo, aby "přínos" získaný agresí byl pro agresora větší než jím vynaložené "náklady".

S rozvojem ekonomiky a civilizace rostly technické i provozní možnosti armád a v důsledku toho i hodnoty cílů agrese, pro které byl konflikt veden, prostory, na nichž byl veden a intenzita, kterou byl veden.

Historickým přelomem byl počátek dvacátého století, kdy bojující koalice vzrostly natolik, že bojující strany byly vzájemně odděleny souvislou, bez možnosti obejití, linií fronty nasycenou vojenskými prostředky. K dosažení cíle konfliktu byl tedy útočník nucen tuto linii fronty prolamovat a vzhledem k technické nevybavenosti jen obtížně, za cenu obrovských, především lidských obětí, postupovat k cíli. Konflikt nabyt statického a vleklého charakteru a vítězství bylo dosaženo tím, že

poražená strana nebyla schopna obrovské ztráty doplňovat a udržet morální stav vojsk na žádané výši.

Vrcholem v uplatnění technologie "dvourozměrného pozemního boje" se stala díky technickým parametrům paleb i manévru vojsk a jejich početním stavům druhá světová válka.

Avšak i její těžkopádný a příliš empirický průběh, vyžadující neúnosný rozsah ničení a především lidských obětí, byl, spolu s úspěchy strategického bombardování v jejím závěru a praktickým použitím jaderných zbraní v Japonsku, neklamnou předzvěstí velkých přeměn v technologiích vedení války.

V průběhu druhé poloviny století se klasický "dvourozměrný boj" změnil na "třírozměrný".

Podstatu této kvalitativní změny můžeme dobře pochopit, když přirovnáme překonanou, starou technologii k naplněné vodní přehradě, jejíž hráz představuje část souvislé, bez možnost obejít, linie fronty. Bude-li tato hráz násilím prolomena, pak nahromaděná voda začne měnit svou soustředěnou potenciální energii v energii kinetickou, bude se rozlévat polokruhovitě do prostoru až veškerou nahromaděnou energii spotřebuje a nutně se zastaví.

Přehradní hráz našeho "modelu" představuje právě přední okraj obrany v místě, kde má být prolomena, a voda v přehradě pak soustředěné síly útočníka. Základní problém spočíval v tom, zda soustředěná palba (palebná příprava) útočníka hráz nejen prolomí, ale navíc právě tak, aby vzniklý příval vody byl, měřeno cílovými parametry útočné operace, tj. tempem a rozmachem, maximálně efektivní.

Cílem této rovinné technologie bylo "zaplavit" rozhodující část území bránící se strany a kinetickou energii "vody" zničit prosperující část akčního potenciálu protivníka, nacházející se na postiženém prostoru.

Jednotkový rozmach operace byl vždy menší než prostor ozbrojeného zápasu jako celku a operace bylo nutné proto opakovat.

Z kvalifikovaného porovnání obou prostorů a využitelných sil i prostředků bylo teoreticky možné usuzovat o nutných počtech opakování, nutných nákladech, možnostech jejich krytí a především o rentabilitě a racionalitě tohoto jednání.

Pouze zkušenost však nebyla schopna tuto úlohu dostatečně přesně a včas vyřešit, a proto požadovaný úspěch byl vždy zajišťován vysokými koeficienty spolehlivosti, tedy přemírou ničení nebo nepřiměřenými riziky omylů a proher. Plným potvrzením tohoto konstatování je druhá světová válka, její průběh a výsledek. Sovětský "úspěch" byl zaplacen těžkými oběťmi a německý hazard sbleskovou válkou skončil prohrou.

Kvalitativně nové řešení této situace nabízí nová technologie "třírozměrného boje". Je založena, použijeme-li srovnatelný model, na schopnosti bojujících stran vytvářet a spouštět na libovolném místě, současně nebo v dostatečně rychlém sledu, ve svobodně zvoleném pořadí, dostatečně intenzivní a účinné "průtrže mračen", tj. účinně palebně ničit vybrané cíle.

Srovnáme-li oba "modely", pak první výhoda "třírozměrného boje" umožňuje od prvopočátku vést boj s cíli v podstatě na kterémkoli místě válčiště a navíc v libovolném časovém pořadí, což "pozemní charakter boje" vylučoval a vylučuje. Útok počínající pod Moskvou a směřující do Berlína vyžadoval určitý počet postupných úderů v nezaměnitelné posloupnosti, přičemž na uvedené trase nebyly všechny.

operace stejně přínosné. "Třírozměrný boj", dovolující řadit "kroky" svobodně, zvolí logicky pořadí od nejúčinnějšího k méně účinným a neefektivní kroky může vynechat zcela. Může uskutečnit i více kroků současně.

Druhá výhoda spočívá v tom, že není nutné cíle ničit plošně, tj. hrubou silou, přemírou násilí s nadměrným množstvím nežádoucích důsledků, ale lze je ničit vysoce přesným bodovým úderem na jeho klíčové místo.

Podstata, smysl i přínos nové technologie spočívá ve sloučení obou uvedených předností.

Dosažení zmíněných výsledků je však podmíněno splněním určitých požadavků, kde agresor i obránce musí:

- Svými prostředky, využívajícími třetí dimenze, od prvopočátku zpravodajsky kontrolovat dostatečně velké území protivníka, obsahující odpovídající počet cílů s dostatečnou potenciálovou hodnotou potřebnou k splnění cíle konfliktu. Řečeno přesněji, musí kontrolovat prostor, na kterém jsou rozmístěny cíle, jejichž zničení nebo dostatečně dlouhá a účinná neutralizace umožní splnit dané strategické cíle. Tedy agresor i obránce budou operovat na plný dosah svých prostředků ničení v maximální části zpravodajsky kontrolovaného území.

- Být schopen soustředit, zpracovat a včas využít dostatek zpráv a informací o cílech, o jejich potenciálových hodnotách (významu pro vedení boje) a především o jejich zranitelnosti, aby uplatnil nebo respektoval princip: **čím více zpráv a informací, tím lepší výsledek, tím menší potřeba prostředků ničení; čím méně zpráv a informací, tím více je třeba úsilí, nadbytečných prostředků a plošného ničení.**

- Disponovat požadovaným množstvím ničivé energie (palebné síly) a být schopen její skutečně potřebné množství minimálními silami, ale vysoce přesně, včas a bezpečně "dopravit" na vybrané cíle kdekoli na území nepřítel, nebo do maximální hloubky dosahu svých prostředků ničení.

Nová technologie nepřináší úspěch jen některému z druhů boje a operace (útoku nebo obraně), ale kvalitativně mění konflikt jako celek. Výhody získá ta strana, která změnu lépe pochopí a především aplikuje.

Podívejme se, jak by se tato situace měla podle našeho názoru odrazit na funkční restrukturalizaci našich ozbrojených sil.

Díky nově koncipované vojenské doktríně jsme již rozpoznali, že neopustí-li armáda státní území a prostředky protivzdušné obrany státu i protivzdušné obrany vojsk budou bojovat ve společném prostoru, ve stejném čase, proti stejným cílům, pak je bezpodmínečně nutné, aby došlo ke sloučení těch prostředků PVO, u kterých centrální řízení umožní zvýšit efektivitu celkové protivzdušné obrany republiky. Ale nejen to, byli jsme schopni i rozpoznat, ve kterém místě jejich spektra od nejúčinnějšího raketového prostředku nebo stíhače až k ruční zbraní, **leží dělíci čára oddělující prostředky podléhající centralizaci od těch, které je účelné ponechat v sestavě vojsk jako organické.**

Zcela nelogicky opačná je však situace na poli ofenzivních palebných prostředků, tj. především úderného taktického letectva, ale i RVD. Situace zachází dokonce tak daleko, že o nutnosti existence systému "palebné odvety", tj. základního systému vedení třírozměrného boje, pochybujeme.

Pochopíme-li však a uznáme-li novou technologii boje, pak musíme zároveň zcela jednoznačně konstatovat, že:

Česká armáda jako zbraňový systém se bez integrovaného, centrálně řízeného a na principu obranné dostatečnosti vybudovaného ofenzivního palebného systému neobejde.

I v tomto případě musí být vyjasněno spektrum prostředků, které mohou tento systém tvořit (letadel, raket i děl) a musí být nalezena rozhodující mezní čára, která oddělí ty prostředky, jež do centrálně řízeného systému vstoupí, od těch, které zůstanou nadále v sestavách (organizaci) pozemních vojsk.

Při úvahách o výstavbě takového systému je si však třeba velmi důrazně uvědomit, že prostředky, kterými dnes disponujeme, nejsou nijak odepsány jako nepoužitelné, zvláště vyřešíme-li cílevědomě a uvážlivě jejich modernizaci.

Pro úvahy o výstavbě takového systému a spolu s ním o skladbě ozbrojených sil v celku je nutné dříve objasnit některé důsledky a pojmy, které z nové technologie vyplývají a bez jejichž pochopení nemůže úvaha dospět k žádanému cíli.

Současná technologie vedení operací je charakteristická tím, že palba natolik zvýšila svou účinnost, že může využít svého plného dosahu a úspěšně bojovat až i v operačně strategickém osamocení, zatím co manévr není technicky schopen vyváženě na této úrovni spolupracovat. Současný stav zaostávání možností manévru za možnostmi paleb musí být odstraněn, avšak vždy jen zkvalitněním na úroveň paleb.

Nalézt řešení tohoto problému musí v nejbližší době pozemní vojska tak, jak konvenční palebné systémy musely nalézt náhradu za plošnou účinnost jaderných zbraní.

Vyřešením této situace bude "třírozměrný boj" zbaven své poslední závažné slabiny, vysvětlitelné opět naším "vodním modelem".

Zcela nevýhodný dvourozměrný postupný způsob úderů z výchozího bodu (od Moskvy) k cíli (Berlín) měl jedinou výhodu vyplývající právě z vyváženosti palby a manévru. Ta spočívala v tom, že palebně "zpracované" cíle byly současně obsazeny a tedy pro protistranu dokonale ztraceny.

Není obtížné rozpoznat, že soudobý "třírozměrný boj" tuto možnost postrádá. Výše zmíněný předstih paleb, spočívající v možnosti působit proti kterémukoli cíli jakkoli vzdálenému, vede při absenci srovnatelného manévru **bud' k nutnosti cíl zničit** (což jistě není výhodné ani z hlediska ekonomiky boje, ani z hlediska možnosti jeho pozdějšího využití ve vlastní prospěch), **nebo údery po určité době, po oživení cíle, opakovat.**

A právě nutnost opakovaných úderů je základním mementem současnosti vyvolávajícím potřebu povyšovat manévrové možnosti vojsk v zájmu útoku a chápat význam všestranné ochrany a odolnosti snižující zranitelnost (ale především zničitelnost) vlastních prostředků v zájmu obrany.

Porovnáme-li uvedené závěry s dříve objasněnou podstatou třírozměrného boje, můžeme konstatovat, že:

▲ **Palebná operace bude zahájena a vedena postupně proti vybraným cílům na celém území nepřítele, a to od počátku eskalace konfliktu až do okamžiku,**

kdy stav protistrany dovolí vstup do boje za odpovídajících podmínek i pro pozemní vojska nebo donutí protistranu boj ukončit.

▲ Tuto činnost mohou vést logicky jen palebné prostředky, které splňují požadavky na ni kladené, tj. mají odpovídající dosah, přesnost a odolnost. Musí logicky i fyzicky vytvářet integrovaný, centrálně řízený palebný systém tak, jak bylo již objasněno. Jedině toto řešení dovolí posoudit a pozvednout na požadovanou úroveň výkonnost systému, která je rozhodující a do níž se teprve mohou odvíjet požadavky na systémy spolupracující, tj. především na systém PVO a konečně i na pozemní vojska.

▲ Doba, po kterou bude takto samostatná palebná operace vedena, vyplývá z poměru vstupních výkonností agresora a obránce, z velikosti hodnoty cíle agrese, rozsahu úkolu, který musí palebný systém splnit v závislosti na svých operačních možnostech (své výkonnosti), technické výkonnosti pozemních vojsk, především z jejich možností manévrovat (čím výkonnější bude manévr vojsk, tím účinnější bude likvidace nepřátelských cílů), neboť v důsledku snížené nutnosti opakovat palby na oživené cíle bude možno ušetřené palby vhodněji "investovat".

Obecně je však možné předpokládat, že čím intenzivnější konflikt, tím by měl být logicky kratší. To proto, že výkonnost systému a z ní vyplývající hodnota poměru výkonností určující intenzitu má konečný rozměr a je rozhodující.

V klasické, rovinné operaci minulosti bylo k tomuto okamžiku dosaženo stavu, kdy protistojící potenciál protivníka v prostoru průlomu byl natolik zničen, rozvrácen a neutralizován, že bylo možno zasadit a průlomem provést nejen tankovou rychlou skupinu, ale především zasadit druhý a další sledy k dokončení a zabezpečení rozvíjeného úspěchu. Z charakteru tohoto stavu vyplývalo, že útok byl pouze "otevřen" a musel bezpodmínečně pokračovat.

V třírozměrném boji na strategicko-operačním stupni jde o stav, kdy pozemní vojska mohou zaměnit svou defenzivní a ochrannou činnost za činnost ofenzivní. Mohou vstoupit na nepřátelská území, zabránit protivníkovi obnovit síly a donutit ho zastavit s konečnou platností aktivní, otevřený boj, nezastaví-li boj sám s vědomím, že současný stav již předurčil jeho neodvratnou porážku a pokračování v boji již i za účasti pozemních vojsk by bylo jen zbytečné zhoršování stavu a míry porážky. I úspěšná strana musí však zvažovat tuto situaci, neboť naopak předčasné zastavení boje dává nepříteli možnost obnovy nejen sil, ale konfliktu vůbec, tj. vede k možnosti prodloužení aktivní (horké) části konfliktu, k potřebě aktivovat značně početnější síly a přinášet větší oběti. Vojenská historie přináší řadu příkladů tohoto stavu, způsobů jejich řešení a jejich důsledků.

▲ Závažnou veličinou je čas potřebný k uskutečnění objemu nutné práce, tj. k tomu, aby bylo dosaženo rozhodujícího (cílového) konečného stavu rozvrácení protivníka. Není jisté pochyb, že intenzita možných bojů bude vysoká a realizovatelná buď zvyšováním počtu bojových prostředků, nebo zvýšením úsilím jejich využívání. To vše vede k logickému závěru, že stále nákladnější bojová technika (letadla) by měla být především dokonaleji využita.

▲ Významným a charakteristickým důsledkem dané technologie soudobého "třírozměrného" typu "palebné přípravy" konfliktů je, že současně s ní uskutečňuje

protivník stejně rozsáhlou, neméně intenzivní a technologicky stejně řešenou vlastní "protipřípravu". Z poznatku vyplývá, že:

- **Vstupní palebné sražení tedy nemá charakter dělitelný na obranu nebo útok, ale je vždy od začátku do konce bojem střetným.**

- Útočný nebo obranný boj povedou vojska vstupující do druhého dějství (etapy) konfliktu jako druhý strategický sled.

- **Zda bude mít tento vstup charakter útoku nebo obrany, určí právě výsledek palebného střetného sražení.**

Z uvedeného zpravidla symetrického charakteru střetu vyplývá, že **nepominutelným paralelním dějem musí být na obou stranách akce integrovaného systému protivzdušné obrany.**

Má-li mít palebná činnost agresora úspěch a dosáhnout stanoveného cíle, tj. zničit, rozvrátit a neutralizovat zcela určitou část (objem) akčního potenciálu obránce, měla by vykazovat k tomu potřebnou výkonnost.

Tato činnost bude uskutečňována v časově a prostorově uspořádaných dílčích dějích. Z těchto dějů a jejich možného uspořádání musí vycházet organizace intenzivní a efektivní protivzdušné obrany usilující o odražení nepřátelských úderů, oslabování jejich účinků s cílem zachovat maximální akceschopnost ekonomických a biosociálních funkcí státu, bojeschopnost ofenzivního palebného systému a ostatních vojsk vcelku.

Uvedená činnost, jako **"protivzdušná operace k odražení nepřátelské ofenzivní palebné činnosti"** bude tedy neodmyslitelnou, paralelní operací s palebnou ofenzivní operací. Bude uskutečnitelná v operační, ale i v případě potřeby i taktické součinnosti obou systémů. Bude řízena centrálně na základě jednotného strategického zámyslu.

Ve smyslu našich úvah je možno jako významný poznatek konstatovat, že **ofenzivní "první palebnou operaci" povedou proti sobě obě strany současně.**

Z toho je zároveň zcela jednoznačně zřejmé, že tak, jak ofenzivní složka palebné operace nebude součástí jen útočné operace, nebude ani protivzdušná operace k odražení nepřátelských cílů jen součástí obrany.

Je proto nutné konstatovat, že **tyto činnosti neurčují charakter konfliktu, ale výchozím poměrem svých vstupních výkonností určují jeho intenzitu.**

Na základě poměru vstupních výkoností a z něj vyplývající intenzity musí být volena odpovídající alternativa strategie, vykazující optimální poměr ofenzivního a defenzivního úsilí.

Základní předností obou palebných systémů je schopnost začlenit se stejně účinně a rychle jak do ofenzivní, tak defenzivní činnosti. Tím jasně vykazují nejvyšší symbiózu palebné síly a manévru a způsobilost pro vedení "třírozměrného boje".

Ze nejzávažnějšího poznatek této úvahy je nutné považovat fakt, že v nových podmínkách "třírozměrného boje" musí být ofenzivní palebný systém i systém PVO považován za první strategický sled výchozí sestavy ozbrojených sil.

Druhým, neméně závažným poznatkem je, že zatím co v minulosti byl "boj o nadvládu ve vzduchu" nepominutelným doplňkem vševojskového pozemního střetu, stává se tento požadavek základním strategickým cílem určujícím výsledek konfliktu a tím i jeho základní náplní.

Jak vyplynulo z předcházejících úvah a dedukcí, je základním úkolem pozemního vojska činnost ve druhé etapě konfliktu.

Počátek tohoto děje bude tožný buď s možným nástupem vojsk obránce v případě, že výsledek palebného sražení byl pro něj úspěšný, nebo nástupem vojsk útočníka, byl-li palebný úspěch na jeho straně. Následující ofenzivní nebo vnucený boj obranný bude vždy kombinovaným vzdušným i pozemním bojem.

Činnost pozemních vojsk v první, palebné etapě konfliktu bude spočívat v plošné obraně státního území s cílem uchování operační volnosti systému palebného a PVO. Dále v cílevědomém rozvíjení a především v boji o uchování maximálního stupně své bojové schopnosti, uchování životně důležitých funkcí státu a "přežitelnosti" pro obyvatelstvo. **Jde tedy o charakteristickou činnost druhého strategického sledu čekajícího na svou příležitost, spočívající v zajištění nebo až i rozvíjení úspěchu dosaženého palbami, jejichž realizátorem je první strategický sled složený z obou integrovaných systémů.**

Je nutné zdůraznit, že ke zvýšení způsobilosti tuto úlohu plnit se musí pozemní vojska techniky změnit, tj. především musí zvýšit svou schopnost manévru ve smyslu rychlosti, vzdálenosti i schopnosti boje v osamocení.

Lze tedy konstatovat, že **pozemní vojska se v nových podmínkách "třírozměrného boje" stávají druhým strategickým sledem kombinovaného vzdušného a pozemního boje se všemi rysy i důsledky tohoto stavu.**

Rozmanitost a dynamika možných konfliktů, alternativ jejich zahájení i vedení však nedovoluje vyloučit ani případy, kdy boj bude zahájen současně celou sestavou, nebo kdy bude veden tím či oním systémem samostatně. Rozhodujícím faktorem bude vždy možný rozmach konfliktu, jeho intenzita a cíle.

V obecné rovině je možné konstatovat, že čím větší intenzitu bude konflikt mít, tím více se projeví jeho "třírozměrný" charakter a z něj vyplývající význam a priorita palebných systémů vedoucí i k možnosti jejich samostatného působení.

Naopak klesající (snížená) intenzita konfliktu povede vždy v důsledku možných omezení k oslabení platnosti předcházejícího závěru a může dokonce nastolit změnu priorit, pořadí vstupů i výše podílů účasti mezi základními systémy.

Rozšíření možnosti použití jednotlivých složek ozbrojených sil České republiky přinesla právě technologie "třírozměrného boje" a bylo by proto velice nesprávné tuto skutečnost zakrývat, nebo ignorovat.

K PLÁNOVÁNÍ A ŘÍZENÍ PALEBNÉHO NIČENÍ

Předpis Oper-51-1 "Metodika operačních propočtů při plánování palebného ničení nepřítele v operacích" nebyl doposud nahrazen novou pomůckou, která by byla návodem pro práci velitele a štábu a která by odpovídala novým podmínkám vedení operací. Tento předpis byl i ve své době obtížně použitelný, jelikož pro množství čísel a neuspořádaně vedených tabulek se mu spíše pracovníci štábu vyhýbali nebo z něj využívali jen několik stránek. Nyní, kdy jsme ve stadiu tvorby nových předpisů a pomůcek, je nanejvýš potřebné vytvořit pomůcku k palebnému ničení na operačním i taktickém stupni, nebo by tato problematika mohla být součástí nového předpisu pro štábní práci.

Pomůcka by mohla obsahovat:

- obecný metodický postup práce velitele a štábu při plánování a řízení palebného ničení;
- metodiku optimálního výběru objektů protivníka a vlastních prostředků palebného ničení;
- přehled a možný obsah nezbytně potřebné operační a bojové dokumentace k palebnému ničení.

Při tvorbě pomůcky je třeba vzít v úvahu nové jevy a charakteristické rysy soudobé bojové činnosti.

Rozpor mezi potřebou ničit a umlčovat především bodové cíle a objekty protivníka a dosavadními možnostmi vlastních palebných prostředků, které mají převážně charakter plošného působení, se v soudobých podmínkách prohloubil. Dochází totiž ke "zředění" jak sestav a palebných prostředků vlastních, tak i cílů a objektů potenciálního protivníka. Proto si myslím, že chápání palebného ničení v klasickém pojetí, které bylo založeno na hromadném zasazení palebných prostředků (především tanků a děl) je "odzvonené". Samozřejmě, že palebné ničení zůstává **rozhodující činností v operaci nebo boji**, ale jeho obsah nabývá nové kvality. Masovost používání palebných prostředků nutně ustoupí a bude nahrazena "inteligentním", přesným a informačním dokonale zabezpečeným úderem té které moderní zbraně, jež bude založena na vyváženosti tří složek.

INFORMACE - PALBA - POHYB

Doposud byla pro ničení protivníka rozhodující hromadná palba, dosahovaná soustředěním dělostřelectva, tanků a dalších palebných prostředků. Očekávaný výsledek byl vyjadřován snížením stupně bojového potenciálu protivníka. Takové

pojetí palebného ničení odpovídalo relativně statickému způsobu vedení bojové činnosti a nevyžadovalo vysokou přesnost informací (souřadnic). Při soudobé bojové činnosti je třeba počítat s vysokou manévrovostí cílů a tomu odpovídajícími nároky na informace. Proto nyní bude pro ničení protivníka rozhodující také **palba**, ale palba spojená ještě více s **pohybem**, palba spojená s mimořádně vysokou přesností a účinností, což umožní výsledky kvalitnějšího **průzkumu**. Tento nový způsob vedení bojové činnosti bezesporu ovlivní obsah i formu práce štábů na všech stupních velení. Namísto koeficientů snížení bojového potenciálu protivníka je v první řadě třeba řešit výběr důležitých skupin cílů a objektů v operační nebo bojové sestavě protivníka, jejich rozdělení mezi vykonavatele palebného ničení na základě bojových možností vlastních palebných prostředků a zásobách munice a raket. Výběr konkrétních cílů z přidělené množiny, jejich následné ničení a umlčování by mělo být věcí odpovědných náčelníků druhů vojsk, jež jsou vykonavateli palebného ničení. I v této oblasti by se měla více prosazovat zásada zvyšování odpovědnosti, uplatňování operačního myšlení a aktivity podřízených.

Palebné ničení je rozhodující součástí procesu přípravy i vlastního průběhu operace nebo boje. Velitel se svými zástupci a náčelníky musí proto tuto problematiku řešit především v zámyslu, v návrzích vojsk a služeb, ve všech plánech a směrnících (rozkazech).

V dosavadní štábní praxi se palebné ničení plánovalo a plánuje k nejdůležitějším operačním (bojovým) úkolům a je svým způsobem statické a těmito úkoly svázané. Zdlouhavé a podrobné plánování palebného ničení fiktivních cílů bude pravděpodobně postupně nahrazováno jen "rámcovým" plánováním (tj. z hlediska optimálního výběru cílů protivníka a vlastních prostředků palebného ničení, přísunu množství a druhu munice a raket, úhrady ztrát, přerozdělování palebných prostředků aj.). Z důvodu postupného zkracování procesu INFORMACE-PALBA-INFORMACE-POHYB atd. se dosavadní "podrobné" a samostatné organizované plánování palebného ničení stane postupně bezpředmětným.

Při tendenci snižování počtů osob ve štábech a postupném zavádění automatizovaných systémů řízení a velení není a nebude únosné ani účelné vytvářet ve štábech specializované skupiny pro různé "speciální" činnosti. Proto si myslím, že se úloha "skupiny pro plánování palebného ničení" bude postupně snižovat. Za koordinace náčelníka štábu a operačního oddělení (oper. skupiny) musí náčelníci druhů vojsk a služeb řešit na prvním místě palebné ničení protivníka, a to **bezprostředně**. K urychlení procesu analýzy potřeb a možností palebného ničení protivníka se jeví nutné, zejména na operačním stupni, využívat možností výpočetní techniky, zpracovaných úloh a modelů k podpoře velení.

Jsem zastáncem "drastického" snižování objemu zpracovávaných dokumentů. Potřebné údaje k palebnému ničení lze dostatečně kvalitně vyjádřit ve vševojskovém rozhodnutí a v plánech náčelníků druhů vojsk a služeb. Vytváření zvláštních plánů palebného ničení, grafikonů (nebo jejich výpisů) se zdá nadbytečnou prací. Jestliže palebné ničení je rozhodující činností v operaci a boji, musí být vyjádřeno (v první řadě) v dokumentech základních.

Vlastní řízení palebného ničení se musí stát základem velení v operaci nebo boji. Proto osamostatňování pojmu "řízení palebného ničení" nemá opodstatnění. Uvažovat o tom, že by "řízení" ničení cílů a objektů protivníka zprostředkovávala

k tomu vytvořená speciální skupina je, podle mého názoru, přinejmenším diskutabilní. Pouze velitel se svými zástupci a náčelníky druhů vojsk a za koordinace náčelníka štábu velí vojskům v operaci nebo boji, tedy na prvním místě řeší palebné ničení zjištěných cílů a objektů protivníka.

Jsem přesvědčen o tom, že nové podmínky vedení operací a bojů postupně změní zažitě stereotypy i v oblasti plánování a řízení palebného ničení. Pro splnění požadavku určitého předstihu teorie před praxí se jeví požadavek hlubší analýzy i v této oblasti vojenského umění nanejvýš potřebný.

Plukovník Ing. Oldřich H o r á k

MOŽNOSTI PRŮZKUMU

Článek se zabývá možností průzkumných orgánů při získávání zpráv. K zvýšení přehlednosti v dané problematice upravil autor některé pojmy. Především nahradil pojem "objekt průzkumu" - tj. objekt zpravodajského zájmu, pouze slovem "objekt". Obdobně přistoupil i k pojmu "zpravodajské orgány", pod kterým uvažuje takové, které jsou podřízeny vševojskovému veliteli.

Průzkum musí zabezpečit veliteli takové informace o protivníkovi, které mu umožní kvalifikované rozhodování a velení vojskům. To předpokládá nejen zjistit složení a uskupení protistojícího protivníka, ale především v potřebném čase zajistit znalost údajů o rozmístění jednotlivých prvků jeho bojové sestavy se všemi potřebnými charakteristikami k jeho ničení. Je toto schopen průzkum zabezpečit? Není to pouze nesplnitelné přání velitelů a zpravodajských orgánů? Jaké jsou vlastně možnosti průzkumu? Jsou schopny zpravodajské orgány včas svými prostředky ničit protivníka v celé hloubce jeho bojové sestavy?

Takové otázky a řadu dalších je nutno si položit při zkoumání možností souběžného průzkumu. Je potřebné včas na ně odpovědět, aby velitel vždy znal, co může očekávat od vlastního průzkumu a mohl mu postavit reálné úkoly.

Dosavadní zkušenosti ukazují, že k věrohodnému vyhodnocení situace protivníka potřebují zpravodajské orgány údaje nejméně o 40 % objektů průzkumu. To, společně s informacemi nadřazeného a sousedů, umožňuje vytvořit věrohodné závěry o jeho možnostech a předpokládaném zámyslu. Tyto údaje vždy nevyžadují znalost přesných souřadnic jednotlivých objektů průzkumu, což podstatně ulehčuje a zrychluje celou činnost informačního toku zpráv od průzkumných orgánů.

nů. Navíc pro vyhodnocení nemusí být získány pouze zprávy o hlavních objektech průzkumu, ale i zprávy o méně důležitých jednotkách protivníka mohou být významné pro celkové vyhodnocení. Pro ničení objektů průzkumu je však potřebné zjistit mnohem podrobnější údaje a přesné souřadnice objektu - cíle. Aby mohl být objekt průzkumu ničen, měl by být navíc zjištěn v okamžiku, kdy setrvává po určitou dobu na místě, což může vyžadovat jeho dlouhé sledování. To však není jednoduché.

Při rozboru možností průzkumu je vhodné si uvědomit, kdo organizuje a kdo provádí průzkum, jak jsou tyto dva prvky vzájemně propojeny a jaké to má důsledky. Obecně je možno říci, že průzkum bezprostředně organizují a řídí zpravodajské orgány. Těmto orgánům jsou přímo podřízeny průzkumné orgány, které získané zprávy o protivníkovi předávají na řídicí stanoviště průzkumu opět zpravodajským orgánům. To však platí skutečně jen obecně. Ve skutečnosti získávají vševojskové zpravodajské orgány zprávy přímo jen od některých průzkumných orgánů. A to pouze od těch, které plní úkoly průzkumu především pro vševojskového velitele. Tyto průzkumné orgány jsou také v přímé podřízenosti vševojskových zpravodajských orgánů. Značná část průzkumných orgánů, a to jsou průzkumné orgány druhů vojsk, je však podřízena náčelníkům (zpravodajským orgánům) druhů vojsk a plní úkoly průzkumu především k zabezpečení činnosti svého druhu vojska. Z uvedeného vyplývá, že vševojskový zpravodajský orgán tak nemusí mít ani k dispozici zprávy o protivníkovi získané průzkumem druhů vojsk, protože je daný druh vojska přímo využije. Takovými druhy vojsk, které jsou schopny si samostatně zjišťovat a využívat zprávy o protivníkovi, jsou především dělostřelectvo, letectvo a PVO.

Síly a prostředky dělostřeleckého průzkumu jsou schopny zabezpečit zprávy o protivníkovi do hloubky dosahu vlastních technických prostředků průzkumu. Z toho prostředky optoelektronického průzkumu jsou schopny zjišťovat souřadnice cílů do hloubky 3 až 5 km se všemi jejich charakteristikami, prostředky zvukoměrného a pozemního radiolokačního průzkumu souřadnice pouze některých cílů do hloubky 10 až 15 km i více. Charakteristiky těchto cílů však budou neúplné a získané údaje o nich nemohou být plně využity k zpravodajskému vyhodnocení protivníka. Navíc to, co je nejdůležitější. Pokud po zjištění cíle bude následovat jeho bezprostřední ničení (umlcování), bude mít ztráty, bude se snažit skrýt a přesune se jinde. Tím původně získané údaje o cíli (protivníkovi) ztratí svou informační hodnotu.

Průzkum vojska PVO je bezprostředně vázán na jeho palebný systém. Z hlediska rychlosti letu soudobých letounů tomu ani nemůže být jinak. Proto údaje získané průzkumem PVO mohou být zpravodajskými orgány využity pouze ke komplexnímu dohodnocení celkové situace a z hlediska aktuálnosti mohou být využity pouze pro varování vojsk.

Pouze u letectva je situace poněkud jiná. Část sil průzkumného letectva bude plnit úkoly průzkumu ve prospěch pozemního vojska. Tyto údaje mohou být využity vševojskovým velitelem v závislosti na jejich aktuálnosti, která závisí především na rychlosti vyhodnocení získaných údajů a jejich doručení vševojskovému štábu. Toto je přímo závislé na druhu vzdušného průzkumu. Vizuální vzdušný průzkum je schopen zjistit a předat základní údaje prakticky v reálném čase. Přesnost zjištění polohy (souřadnic) objektu průzkumu je však zpravidla nepostačující pro

jeho ničení prostředky pozemního vojska. Zjištěné údaje však mohou být dobře využity zpravodajskými orgány k celkovému vyhodnocení situace protivníka. Fotografický vzdušný průzkum je schopen dodat naopak přesné souřadnice objektů. Jeho nevýhodou však je potřeba poměrně dlouhého času na jejich vyhodnocení, které znemožňuje využít získané souřadnice k ničení zjištěného objektu průzkumu jinými prostředky než prostředky letectva, které je schopno provést doplňkový průzkum před provedením úderu. Rovněž další druhy vzdušného průzkumu (rádiový, radiotechnický,...) jsou schopny zjistit údaje o objektech průzkumu, které mohou být využity především k celkovému dohodnocení situace protivníka.

Síly a prostředky průzkumu, které jsou v přímé podřízenosti vševojskových zpravodajských orgánů, jsou schopny získávat údaje o protivníkovi především povšechného charakteru.

To platí zcela o silách a prostředcích rádiového a radiotechnického průzkumu. Jimi získané údaje mohou v optimálním případě dát podklady o počtu a typu, charakteru činnosti jednotek, útvarů a svazků protivníka i o prostoru jejich rozmístění. Tyto údaje však v žádném případě nemohou být přímo využity pro ničení zjištěných objektů klasickou municí. I s použitím nejlepších rádiových a radiotechnických zaměřovačů není možno v současnosti dosáhnout takové přesnosti zjištění jejich souřadnic, která by umožňovala ničení těchto objektů bez doplňkového průzkumu, a nebo prostředků ničení s koncovým navedením na cíl.

Jen o málo je lepší situace při zjišťování objektů vojskovým, hloubkovým a speciálním průzkumem. U těchto druhů průzkumu mají průzkumné orgány základní výhodu v tom, že plní stanovené úkoly v přímém dotyku s objekty. Proto přesnost jimi zjištěných údajů je postačující jako údaj pro palebné ničení. Jsou schopny přesně popsat činnost objektu průzkumu, jeho velikost, počet a typ bojové techniky i výzbroje a určit jeho polohu s poměrně vysokou přesností, která umožňuje i jeho následné ničení všemi dostupnými prostředky. Tato nesporná přednost uvedených druhů průzkumu se však podstatně snižuje, když začneme zjišťovat, kolik objektů průzkumu jsou schopny zjistit a sledovat.

Průzkumné orgány vojskového průzkumu mají teoreticky nejvyšší možnosti ve zjišťování objektů. S využitím své manévrovosti jsou schopny proniknout k stanoveným objektům průzkumu. Jeden průzkumný orgán vojskového průzkumu tak teoreticky může zjistit v průběhu 24 hodin řadu objektů průzkumu. Vše bude v podstatě závislé pouze na rychlosti rozkrytí objektu průzkumným orgánem a možnostech jeho manévru od jednoho objektu průzkumu k druhému. A právě možnost provedení manévru je současně největší slabinou těchto průzkumných orgánů. I když budou jejich bojová průzkumná vozidla mít ty nejlepší technické parametry, nikdy nebude manévr průzkumného orgánu v bojové sestavě protivníka zcela skryt. A protože pohyb je tím největším demaskujícím příznakem, bude manévr průzkumného orgánu na sebemenší vzdálenost vyžadovat podstatně více času, než mu umožní jeho vlastní přepravní technika. Manévr průzkumného orgánu zpravidla nebude možno provádět po komunikacích, neboť ty bude plně využívat protivník. Jeho přesuny budou muset být prováděny především v terénu s využitím úžlabin, členitosti terénu, okrajů lesních porostů a podobně, což bude často vyžadovat provádění objížděk, které tak budou dále prodlužovat celkový čas

provedení manévru. Rovněž nezanedbatelnou stránkou věci bude činnost protivníka, jehož hustota a pohyb jednotek, především v taktické hloubce, bude vážnou překážkou pohybu. Průzkumný orgán při svém manévru proto bude muset často přerušovat svou činnost, vyčkávat až jednotky protivníka opustí prostor, ze kterého mohou zjistit průzkumný orgán a potom teprve dále pokračovat ve své činnosti.

Na první pohled se zdá, že průzkumný orgán vojskového průzkumu bude schopen zjistit řadu údajů o protivníkovi i za situace, když jeho přesun k dalšímu objektu průzkumu bude při setkání s protivníkem pozastaven. Vždyť bude svému nadřízenému hlásit všechny jednotky protivníka, které mu budou bránit v přesunu. To je sice pravda, ale často budou mít zjištěné jednotky jen malou zpravodajskou hodnotu, a tím i malý význam pro hodnocení zámyslu protivníka. Navíc budou zjišťovány především za pohybu průzkumného orgánu, kdy bude jeho pozornost zaměřena především na zajištění vlastní bezpečnosti. Údaje o takto zjištěných jednotkách protivníka budou z tohoto důvodu často neúplné a nebudou postačovat jako podklady pro ničení protivníka. V neposlední řadě si také musíme uvědomit, že i jednotky protivníka se budou pohybovat, a tak obsahem zprávy o jejich zjištění bude především informace o jejich pohybu.

Pokud tuto situaci obrátíme a stanovíme průzkumnému orgánu úkol vést průzkum v určitém prostoru, můžeme počítat s tím, že bude schopen předat řadu zpráv o všech jednotkách protivníka, které zjistí v tomto prostoru. Zprávy od tohoto průzkumného orgánu budou zahrnovat podstatně více informací a tak mohou poskytnout obraz o charakteru činnosti protivníka v tomto prostoru. Tím bude množství informací, které získají zpravodajské orgány mnohem vyšší než v předchozím případě.

Část průzkumných orgánů vojskového průzkumu však plní úkoly průzkumu i pozorování ze sestavy vlastních vojsk. I když jejich průzkum může být narušován bojovou činností protivníka vůči vlastním vojskům, není toto rozhodující pro hodnocení jejich možností. Rozhodující je totiž ten fakt, že mají prakticky stejný dosah zjišťování objektů protivníka jako dělostřelecký průzkum. Proto jimi zjištěné údaje budou pravděpodobně zjištěny a potvrzovány i dělostřeleckým průzkumem. Dělostřelecký průzkum však bude předávat přímo své výsledky průzkumu jako podklady pro řízení ničení cílů, a proto zprávy získané vojskovým průzkumem budou především zdrojem informace vševojskových zpravodajských orgánů.

Z těchto důvodů můžeme počítat, že vševojskové zpravodajské orgány mohou získávat od průzkumných orgánů vojskového průzkumu působících v hloubce bojové sestavy protivníka zprávy, které budou základním podkladem pro ničení cílů v hloubce a od průzkumných orgánů vojskového průzkumu působících v sestavě vlastních vojsk pouze zprávy pro všeobecnou informaci velitele. Budeme přitom počítat, že jeden průzkumný orgán vojskového průzkumu bude schopen zjistit v hloubce sestavy protivníka 2 až 3 objekty vhodné pro ničení.

Průzkumné orgány hloubkového a speciálního průzkumu jsou schopny zjišťovat objekty s požadovanou přesností souřadnic. Jejich omezená pohyblivost v týlu protivníka je předurčuje k plnění úkolů především v prostorech, kde jsou objekty průzkumu, mající stacionární charakter. Z tohoto důvodu je potřebné předpokládat, že budou schopny zjistit potřebné údaje maximálně o 1 až 2 objektech průzkumu vhodných k ničení.

Důležitým faktorem při průzkumu objektů, u kterých předpokládáme jejich ničení, je faktor času. Většina objektů průzkumu je pohyblivá. To znamená, že jejich setrvání v určitém prostoru, kdy bude vhodný okamžik pro jejich ničení, bude omezeno časově. Především objekty taktického průzkumu (dělostřelectvo, místa velení praporů, pluků a brigád, vrtulníky na přistávacích plochách) se vyznačují velkou pohyblivostí. Na jednom místě mohou setrvat od několika minut (dělostřelectvo) do 3 až 6 hodin (místa velení). Řada dalších objektů setrvává v určitém prostoru od 3 do 12 hodin. Proto musí být zabezpečeno předání zjištěných údajů o objektu průzkumu v takovém čase, který umožní vydání úkolu k ničení zjištěného objektu průzkumu v době, kdy je objekt stále na místě. Tato oblast byla předmětem řady teoretických zkoumání i experimentálních ověřování. Prokázalo se, že průzkumné orgány vojskového průzkumu jsou schopny předat zjištěné údaje do 30 až 35 minut, u hloubkového a speciálního průzkumu i v kratší době. Průzkumné orgány dělostřeleckého průzkumu jsou schopny předat zjištěné údaje do 3 až 5 minut. Protože dělostřelectvo protivníka bude pravděpodobně ničeno na základě údajů zjištěných dělostřeleckým průzkumem, je rychlost předávání zpráv v tomto případě postačující.

Mnohem složitější je otázka, zda je rychlost předávání zpráv průzkumnými orgány již zmíněného vojskového, hloubkového a speciálního průzkumu postačující. Průzkumný orgán při zjištění objektu průzkumu totiž nemusí znát, jak dlouho již je objekt v daném prostoru a jak dlouho zde ještě setrvá. Proto je nejdůležitější znát čas, jaký potřebuje objekt k opuštění prostoru. U většiny objektů průzkumu (kromě dělostřelectva) je to doba 30 až 60 minut, někdy i kratší. Proto je rozhodující znát průzkumové příznaky příprav k opuštění stávajícího prostoru. Pokud tyto příznaky bude průzkumný orgán znát, můžeme časové relace zjištění objektů a předání údajů o nich považovat za vyhovující pro uvažované ničení objektů.

Jaké jsou tedy možnosti průzkumu při zjišťování cílů pro ničení? Dobré v dotyku s protivníkem zásluhou dělostřeleckého průzkumu. Ten je schopen minimálně na směru hlavního úsilí obrany zabezpečit takovou kvalitu zjištění objektů průzkumu, která umožňuje jejich palebné ničení. Průzkumné orgány vojskového průzkumu, které jsou schopny plnit obdobné úkoly, proto budou mít hlavní úkol zjišťovat a upřesňovat především vývoj situace v dotyku.

Možnosti průzkumu při zjišťování objektů v hloubce bojové sestavy protivníka jsou menší. Například u mechanizované divize, která bude mít k dispozici 10 SPzH a 7 SHPz, to představuje možnost zjistit 27 až 44 objektů. Vezmeme-li však v úvahu, že 1/3 sil a prostředků průzkumu bude ponechána v záloze, potom se počet zjišťovaných objektů průzkumu sníží na 18 až 30 objektů, které jsou rozmístěny v hloubce od 10 do 30 km.

Účinnost průzkumu vynikne teprve ve srovnání s počtem potenciálních objektů průzkumu v této hloubce. K výpočtu můžeme použít modelovou organizaci protivníka a potom nám vychází, že v pásmu obrany divize může být v hloubce 10–30 km celkem:

velitelská stanoviště	27
spojovací uzly	3
prvky systému průzkumu a REB	8
technické prostředky průzkumu a REB	do 130

druhé sledy divizí protivníka	48
jednotky a zálohy druhů vojsk	36
o. z. raketového vojska	9
příst. plocha bitevních vrtulníků	2
PLrbat vojskové PVO	7
PLrbat 1. linie PVO	6
prvky řízení a uvědomování TL a PVO	2
Celkem objektů	278

Při porovnání možnosti průzkumných orgánů na taktickém stupni zjišťovat objekty průzkumu s potenciálním počtem objektů zjistíme, že průzkumné orgány jsou schopny teoreticky zjistit jen 6,4 až 10,7 %. Tato teoretická schopnost průzkumu objektů by však jen stěží mohla postačovat k zjištění rozhodujících prvků pro řízení vojsk.

Na operačním stupni, kde mají zpravodajské orgány k dispozici pouze síly a prostředky rádiového a radiotechnického průzkumu, to znamená, že nejsou schopny zajistit vlastními silami průzkumu jakékoli konkrétní údaje o objektech průzkumu, které by mohly být přímým podkladem pro jejich ničení.

Jaký je možno učinit závěr k této problematice? Současné průzkumné orgány jsou schopny zjistit řadu údajů o protivníkovi. Mnohem složitější je však jejich možnost zjistit konkrétní údaje o objektech průzkumu, bez ohledu na to, zda mají být ničeny. Pokud by byla pozornost průzkumu soustředěna pouze na zjišťování objektů pro zabezpečení jejich ničení, byly by schopny v optimálním případě zajistit jen čtvrtinu z minima potřebných zpráv o protivníkovi, což by znemožnilo zpravodajským orgánům jeho hodnocení.

Je potřebné, aby toto nebezpečí měli všichni velitelé stále na paměti při stanovení úkolů průzkumu. Velitel musí zvážit, zda přesné údaje získané průzkumným orgánem vojskového nebo hloubkového průzkumu o jednom objektu průzkumu vyváží fakt, že ztratí značnou kapacitu získávání zpráv.

Rovněž to ale znamená, že zpravodajské orgány musí včas velitele na toto nebezpečí upozornit a k úhradě vyžadovat zasazení průzkumných orgánů z mechanizovaných a tankových jednotek, které jsou k tomu připravovány.

Major dr. Jaroslav V i t a v s k ý, CSc.,
plukovník PhDr. František K n o b l o c h, CSc.,
podplukovník dr. Jaromír Ř e z á č, CSc.

NĚKTERÉ SOCIÁLNÍ PROBLÉMY V AČR

Při reorganizaci a redislokaci vojenských útvarů je hlavní důraz pokládán na vojensko-technické zabezpečení těchto procesů a je opomíjena sociální problematika. Následkem toho dochází k vyostření některých problémů, jež se bezprostředně ve vojenských útvarech projevují v nežádoucích flukтуаčních tendencích a v ohrožení existenčních jistot vojáků z povolání (VZP).

Hlubší sociální analýza uvedené problematiky byla předmětem průzkumu u 3. mechanizované divize (3. md), kde je situace nejvíce kritická. Prostřednictvím tohoto článku Vás chceme seznámit s jeho některými výsledky.

Průzkumu se zúčastnilo 239 VZP především ze stupně četa, rota a prapor. Důraz byl položen na analýzu vybraných personálních údajů (např. bytové situace a skutečné fluktuace), dotazníkové šetření a rozhovory s VZP. (Podrobnější údaje o zkoumaném vzorku - viz Sociální nejistota a důvody odchodu vojáků z povolání 3. md před rozdělením Čs. armády. Praha, VÚSV 1992.)

VÝSLEDKY PRŮZKUMU

Sociální realitu armády nejvýrazněji charakterizuje vztah VZP k vojenské službě. Tento vztah je obecným ukazatelem nejen jejich spokojenosti se službou, ale i ochoty vykonávat ji.

V případě důstojníků a praporčíků vybraných útvarů 3. md jsme jejich vztah k vojenské službě zjišťovali prostřednictvím otázky "Jak se díváte na svou další dráhu vojáka z povolání?" Dotazovaní odpověděli - viz obr. 1.

Srovnání s výsledky celoarmádního výzkumu Některé důsledky transformace Čs. armády v osobním a rodinném životě vojáků z povolání (VÚSV 1992, Praha, sběr dat - duben 1992) ukazuje obr. 2. Odpovědi VZP jsou v něm pro větší názornost seskupeny podle těchto ukazatelů: a) orientace na službu v armádě jako celoživotní povolání, b) orientace na dočasnou službu (do splnění závazku, věkové hranice), c) orientace na odchod z armády.

Z obr. 2 je zřejmé, že srovnání 3. md s celoarmádním stavem vyznívá

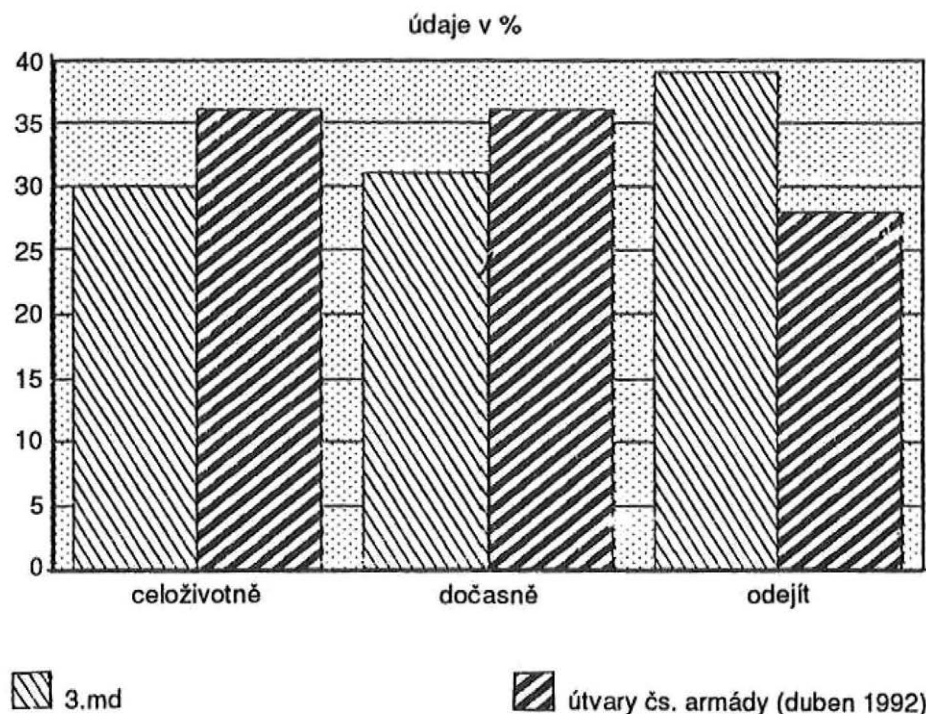
Odpověď	Uvedlo respondentů
1. Hodlám v armádě setrvat až do konce svého produktivního věku.	 14 %
2. Hodlám v armádě setrvat tak dlouho, dokud mě v ní bude třeba.	 16 %
3. Hodlám odejít po skončení závazku.	 8 %
4. Hodlám odejít po dosažení věkové hranice stanovené pro získání výsluhového příspěvku.	 17 %
5. Připravuji se s delší perspektivou na přechod do jiného povolání.	 6 %
6. Hodlám odejít, jakmile se mi naskytne vhodná příležitost v civilu.	 28 %
7. Uvažuji o brzkém odchodu z armády, ale dosud jsem o něj nepožádal.	 5 %
8. Mám podanou žádost o propuštění do zálohy.	 6 %

Obr. 1

jednoznačně v její neprospěch. Varující je zvláště vysoký počet (39 %) důstojníků a praporčíků, jež se orientují na bezprostřední nebo brzký odchod z armády.

Dlouholeté výzkumy potvrzují, že rozhodnutí opustit činnou službu a zahájit novou kariéru je výsledkem různých, často dlouhodobě působících vlivů sociálního prostředí, vyvolávajících nespokojenost vojáků z povolání s prací a životem v armádě.

Ve snaze odhalit a zpřesnit flukuační tendence uvnitř armády i mimo ni byla

Obr. 2

respondentům položena otázka, co podle jejich názoru nejvíce ovlivňuje rozhodnutí důstojníků a praporčíků odejít z armády.

Z analýzy odpovědí vyplývá, že jsou to především následující faktory:

1. Obecně nízká úroveň organizace práce, ovlivňovaná malou koncepčností uskutečňovaných vnitroarmádních změn, nespravedlivým hodnocením, nadměrným množstvím operativních úkolů a nadměrnou administrativou.

2. Z předchozího faktoru vyplývající nedostatky v materiálním a technickém zabezpečení výkonu služby, nedostatek bytů způsobující dlouhodobé odloučení od rodiny, špatné podmínky pro výcvik vojáků, dlouhá a nepravidelná pracovní doba a velká sociální nejistota umocňovaná navíc nedostatečnou informovaností, včetně nejasností týkajících se platnosti výstupních podmínek vzhledem k měnící se situaci.

3. Nízké finanční ocenění služby bez možnosti podnikat, či si jinak přivydělat.

4. Nízká společenská prestiž vojenského povolání a možnost výhodnějšího uplatnění mimo armádu.

5. Špatné mezilidské vztahy, zvláště mezi nadřízenými a podřízenými a potlačování názorů a kritiky.

K dalším příčinám patří: špatné podmínky pro služební postup, nedostatečná

personální naplněnost, množství služebních cest, služeb a odvelení, omezování volnosti pohybu a nevyhovující služební zařazení. Pořadí faktorů nejvíce ovlivňujících rozhodnutí VZP odejít z armády je uvedeno v **tabulce 1**.

Tabulka 1

Pořadí faktorů	Číselný údaj vyjadřující aritmetický průměr x na škále 1 až 5, kdy 1 - neovlivňuje a 5 - ovlivňuje nejvíce
1. Nedostatků v materiálním a technickém zabezpečení pracovní činnosti.	4,19
2. Nízké finanční ocenění služby.	4,12
3. Dlouhodobé odloučení od rodiny v důsledku nemožnosti získat byt.	3,93
4. Nízká společenská prestiž vojenského povolání.	3,92
5. Možnost výhodnějšího uplatnění mimo armádu.	3,90
6. Špatná organizace práce.	3,82
7. Nespravedlivé hodnocení práce.	3,77
8. Špatné podmínky pro výcvik vojáků.	3,74
9. Velká sociální nejistota vyjadřovaná většinou slovy: "nevím co se mnou dál v armádě bude".	3,63
10. Nadměrné množství operativních úkolů.	3,62
11. Nemožnost podnikat.	3,56
12. Malá koncepčnost uskutečňovaných vnitroarmádních změn.	3,55
13. Dlouhá a nepravidelná pracovní doba.	3,53
14. Nadměrná administrativní náročnost výkonu funkce.	3,51
15. Arogantní a povýšenecké chování nadřízených.	3,49
16. Potlačování názoru a kritiky.	3,37
17. Nejasnosti týkající se platnosti vstupních podmínek pro VZP při rozdělení Čs. armády.	3,27
18. Špatné podmínky pro služební postup.	2,98
19. Nedostatečná personální naplněnost jednotek a útvarů.	2,92
20. Nadměrné množství služeb služebních cest a odvelení.	2,85
21. Omezování volnosti pohybu.	2,74
22. Nevyhovující služební zařazení (funkce).	2,55

K rozšíření a objektivizaci těchto poznatků přispěly skupinové a individuální rozhovory zaměřené zvláště na VZP, kteří buď dojíždějí, nebo mají podanou žádost o přemístění, popř. o propuštění z činné služby. Výsledky rozhovorů se téměř shodují s výpověďmi v dotazníkovém šetření. VZP v rozhovorech však navíc

vyjádřili velkou nespokojenost s výší služebního příjmu (zejména osobního ohodnocení), odlučného a příspěvku za dojíždění. Stěžují si rovněž na nedostatek informací o mechanismu tvorby služebního příjmu, přičemž omezením os. hodnocení se prakticky vytrácí diferencované ohodnocení VZP.

Z rozhovoru s žadateli o přemístění nebo odchod do civilu jednoznačně vyplynulo, že by na svém rozhodnutí netrvali za předpokladu, když bude armáda v blízké budoucnosti schopna řešit jejich problémy. V tomto směru jsou však velmi skeptičtí a nevěří v jakoukoli podstatnou změnu k lepšímu. Značné výhrady v této souvislosti žadatelé vyjádřili k personální práci, zvláště pak ke způsobu a délce vyřizování žádostí.

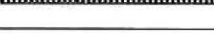
Vzhledem k porovnání se závěry předchozího výzkumu mají uvedené výsledky (s výjimkou především dlouhodobého odloučení, které je oproti celoarmádnímu průměru u této divize mnohem častější) širší platnost.

K získání informací o sociálním prostředí a spokojenosti s ním a současně k hlubší specifikaci poměrů u zkoumané divize jsme respondentům položili otázku: "Kdybyste se rozhodoval o odchodu z armády, co především očekáváte od nového zaměstnání?" Současně měli označit ta očekávání, která považují za nejdůležitější. Takto získané údaje vypovídají nejen o očekáváních spojených s odchodem z armády, ale zprostředkovaně také o spokojenosti s dosavadními podmínkami života a práce. Očekávání co do počtu četnosti znázorňuje obr. 3.

Přičemž četnost výběru některých očekávání se nemusí a často se neshoduje s očekáváním, které považují VZP za nejdůležitější. Odpovědi na otázku: "Která z uvedených očekávání považujete za nejdůležitější" - viz tabulku 2.

Tabulka 2

Nejdůležitější očekávání	Uvedlo respondentů
1. Vyšší finanční ocenění (výdělek).	62 %
2. Lepší uplatnění svých schopností.	28 %
3. Větší sociální jistotu.	27 %
4. Účelnější organizaci práce.	25 %
5. Vyřešení bytového problému.	24 %
6. Vykonávání práce tam kde mám rodinné zázemí.	22 %
7. Lepší vztahy na pracovišti.	20 %
8. Vyšší společenská prestiž.	18 %
9. Spravedlivější způsob odměňování.	17 %
10. Slušnější jednání ze strany nadřízených.	16 %

Důvod	Uvedlo respondentů
1. Vyšší finanční ocenění.	 74 %
2. Lepší vztahy na pracovišti.	 54 %
3. Účelnější organizace práce.	 50 %
4. Větší sociální jistotu.	 45 %
5. Lepší uplatnění svých schopností.	 42 %
6. Spravedlivější způsob odměňování.	 41 %
7. Vykonávání práce tam, kde mám rodinné zázemí.	 40 %
8. Slušnější jednání ze strany nadřízených.	 39 %
9. Vyřešení bytového problému.	 35 %
10. Vyšší společenskou prestiž.	 34 %
11. Možnost vedlejší pracovní činnosti.	 30 %
12. Větší volnost pohybu.	 28 %

Obr. 3

Z hlediska existence a budování nové České armády je zajímavá odpověď na otázku, jak by se důstojníci a praporčíci zachovali v případě, že by jejich vojenská kariéra byla ohrožena (v důsledku snižování počtů atd.). Z odpovědí celkem jednoznačně vyplývá, že VZP dnes již nejsou ochotni sloužit za jakýchkoli podmínek (na jakékoli funkci, bez přidělení bytu) a čekat, až je někdo propustí z armády v případě, že už o ně nemá zájem. Pravděpodobný postup VZP při ohrožení jejich vojenské kariéry blíže dokumentuje obr. 4.

Lze se oprávněně domnívat, že většina VZP si v případě přetrvávajících sociálních nejistot v armádě bude hledat výhodnější uplatnění v civilu. Jakmile se jim tato šance naskytne, využijí ji.

Podrobnější analýza rozdílů identifikačních znaků však ukázala, že platnost tohoto závěru je pro různé skupiny VZP rozdílná. Na jejím základě je možné obecně předpokládat, že:

a) Důstojníci a praporčíci mladší 35 let ze stupně četa a rota by se nesnažili setrvat ve své funkci co nejdéle (tj. až do eventuálního propuštění z armády), ale usilovali by co nejdříve najít vhodné zaměstnání v civilu.

b) VZP ze štábu praporu by usilovali o stejnou nebo podobnou funkci v armádě, ale pouze za předpokladu přidělení adekvátního bytu. Pokud by neuspěli, snažili by se najít vhodné zaměstnání v civilu.

Na závěr jsme se zeptali VZP: "Co Vás v současné době nejvíce trápí?" Obsahem výpovědí jsou zpravidla opět těžkosti sociálního rázu, v nichž dominuje bytový problém - viz **tabulka 3**.

Tabulka 3

Důvod	Uvedlo respondentů
1. Dlouhodobé odloučení od rodiny v důsledku nemožnosti získat byt.	34 %
2. Špatná řídicí práce (nedostatek informovanosti o změnách v armádě, útvaru, nedostatečné materiální zabezpečení úkolů a pracovišť, nadměrné množství úkolů a z toho plynoucí psychické přetížení, nadměrné množství kontrol z nadřízených stupňů).	30 %
3. Špatné vztahy mezi VZP (především mezi nadřízenými a podřízenými, výhrady proti politické minulosti nadřízených a reaktivovaným, nezájem nadřízených a problémy podřízených).	20 %
4. Výhrady k personální práci (dosazování neodborných nadřízených na místa, dlouhá doba řešení žádostí o propuštění a přemístění).	21 %
5. Pocit existenční nejistoty (nejasné perspektivy služby a sociálního zabezpečení).	20 %

Naprostá většina účastníků dotazníkového šetření a rozhovorů pociťuje v souvislosti se současným vývojem v armádě existenční nejistotu a požaduje určité právní garance. Tyto právní záruky se týkají především zajištění stejných podmínek průběhu služby pro všechny schopné VZP.

Pravděpodobný postup	Uvedlo respondentů
Snažil bych se co nejdříve najít vhodné zaměstnání v civilu a nečekal, až mě z armády pustí.	 42 %
Usiloval bych o stejnou nebo podobnou funkci v armádě odpovídající mé odbornosti (kvalifikaci), ale pouze s podmínkou adekvátního přidělení bytu.	 28 %
Snažil bych se ve své funkci setrvat co nejdéle, až do eventuálního propuštění z armády.	 14 %
Usiloval bych o stejnou nebo podobnou funkci v armádě, odpovídající mé odbornosti (kvalifikaci) i za cenu dlouhodobého dojíždění k rodině.	 9 %
Usiloval bych o jakoukoliv funkci v armádě, ale pouze s podmínkou přidělení adekvátního bytu.	 5 %
Usiloval bych o jakoukoli funkci v armádě i za cenu dlouhodobého dojíždění k rodině.	 2 %

Obr. 4

Účinné řešení vzniklé situace není jednoduché, neboť předpokládá systémové změny. Co v této souvislosti považují sami VZP za nejdůležitější, ukazují odpovědi na otázku: "Jaká opatření považujete za nejdůležitější pro řešení současné situace v armádě?" Naprostá většina vojáků z povolání (60 - 90 %) se domnívá, že by bylo zapotřebí především:

- zabezpečit přemístěným vojákům z povolání přidělení bytu,

- prosadit do personální práce takové zásady, které umožní obsazovat funkce lidmi podle jejich skutečné kvalifikace a schopností,

- včas poskytnout vojákům z povolání informace o zásadních změnách v armádě a útvaru, kde slouží,

- neprodleně vyřídit žádosti o přemístění či propuštění do zálohy,

- zajistit sociální zabezpečení vojákům (zdravotnické, finanční, výstupní podmínky z armády) alespoň v takové podobě, jako platí doposud.

S přihlédnutím k jejich názorům a výsledkům předcházejících výzkumů se domníváme, že výchozím předpokladem je změna vztahu společnosti, zvláště její politické a státní reprezentace k armádě. Společnost armádu kontroluje, ale také spluodpovídá za její funkčnost. Při schvalování vojenského rozpočtu parlamentem a vládou je rovněž důležité zvažovat, do jaké míry rozpočet postačuje na zabezpečení základních životních a pracovních podmínek vojáků. Toto je rozhodující a limitující faktor, který ovlivňuje dosažení cílů, změny v armádě k lepšímu, rozvíjení schopností, jednání a chování se VZP i VZS.

Další příčiny tíživé sociální situace u 3. md je nutné spatřovat zejména v tom, že se doposud nedaří prosadit do personální práce takové zásady, které by umožňovaly obsazovat funkce nejschopnějšími lidmi. V důsledku toho nejsou mnohdy na odpovědných místech lidé, kteří by vytvořili funkční koncepci armády. To se potom promítá do neustálých změn, jež se kumulují ve vojenských útvech. Především absence vojenských manažerů, kteří umí zohlednit konkrétní podmínky (a to jak vojensko-technické, tak i sociální) je příčinou nespokojenosti VZP z nižších stupňů. Jinak by nebylo možné, aby především nadřízené stupně (divize a výše) vyžadovaly plnění úkolů materiálně nepodložených a často i nesmyslných. Neustále se pokračuje v trendu opomíjení sociálních otázek VZP ve vojenských útvech - nedostatek bytů, špatné materiální zabezpečení a vybavení pracovišť, nízké finanční ohodnocení atd. (V tomto směru se jen velmi málo pracuje s doporučeným způsobem řešení sociálních důsledků redislokovaných a reorganizovaných vojenských útvarů. Blíže viz: Vliv dislokace vojenského útvaru na životní způsob vojáka z povolání a sociální důsledky redislokace. Praha, VÚSV 1990.)

Vydávají se rozkazy pro přemístění velkého množství VZP, přestože pro ně nejsou byty, a dá se předpokládat, že většina bude řešit krizovou situaci žádostí o přemístění a nakonec odchodem z armády. Vždyť ti VZP pracují a žijí v náročných podmínkách a není jim to nikterak kompenzováno. Často si pokládají otázku, jak pracuje informační systém, když se tyto nedostatky neřeší. Proto tato situace vyžaduje vytvoření kvalitativně nového řídicího systému armády, kde by fungovala informovanost shora dolů a naopak. Dobře fungující řídicí systém by napomáhal rychleji odstraňovat stále se opakující nedostatky v materiálním zabezpečení ukládaných úkolů i v mezilidských vztazích. Včasná a pravdivá informovanost VZP především na nižších stupních by zmírnila pocit existenční nejistoty, ale i růst jiných sociálních problémů nejen u 3. md.

PhDr. Danuta B e r a n o v á

POTŘEBUJEME V ARMÁDĚ PRACOVNÍKY SOCIÁLNÍCH VĚCÍ?

Jsem novinářka a pokud mě něco trápí, řeším to - profesionálně deformovaná - tužkou. Nyní mě nejvíce mrzí, že systém sociálního řízení, který se konečně začal rozvíjet ku prospěchu věci (ale hlavně lidí), jde opět "jaksi stranou". To, že sociální řízení má své opodstatnění, potvrzují velitelé, příslušníci velitelského sboru i řadoví vojáci vykonávající základní vojenskou službu u útvarů. Je ovšem ještě mnoho důstojníků, kteří nevědí k čemu a proč vůbec existují pracovníci sociálního řízení. Jim je adresován můj příspěvek.

Ani po téměř třech letech působení pracovníků sociálního řízení nejsou ve vojenské veřejnosti zřídka dotazy na jejich opodstatnění. Argumentem má být, že nikdy dříve jsme takové lidi nepotřebovali. **Je na to jediná odpověď:** Nikdy dříve jsme nebudovali armádu na principech demokracie, úcty k člověku, jeho lidským i občanským právům a svobodám. Pokud jsme si zvolili cestu občanské společnosti, pak po ní musíme kráčet i v těch složkách, pro něž dříve platil jako nejvyšší princip rozkaz. **Voják je občan v uniformě - to je základní myšlenka aplikovaná z Ústavy Spolkové republiky Německo do základních řádů bundeswehru, kde se v § 6 Občanská práva vojáka výslovně uvádí:**

Voják má stejná občanská práva jako každý jiný občan. Jeho práva jsou v rámci požadavků vojenské služby skrze jeho zákonem uložené povinnosti omezena."

I při výstavbě systému sociálního řízení v naší armádě bylo jediným záměrem a jedinou snahou navodit v ní takové sociální klima, jaké zaručí, že každý její příslušník bude věrně sloužit demokratickému státu, ctít vojenské hodnoty a bránit práva a svobodu svého národa. Armáda SRN byla pro nás hlavním zdrojem zkušeností, protože se již od roku 1949 buduje její systém vnitřního vedení, v němž se snoubí politická a občanská výchova jednotlivce (samozřejmě bez ovlivňování ku prospěchu nebo neprospěchu určitého politického směru) s všestranným sociálním zabezpečením. Je plně postaven na dvojediné roli velite-

le - velitel voják - velitel občan. To mu dává velikou moc, ale také velikou odpovědnost.

I my jsme se v nové vojenské doktríně ČSFR zřekli pojmu nedílná velitelská pravomoc a nahradili ho výstižnějším - nedílná velitelská odpovědnost. Stejně jako ve vojenskotechnických oblastech i ve sféře sociální má velitel postavení hlavního subjektu. A obdobně jako má pro vojenskotechnické otázky příslušné odborníky, jsou mu i pro řízení sociálních procesů k dispozici služby orientované na společenské vědy. Nic více a nic méně než "pomocníci" v otázkách psychologie, sociologie, pedagogiky a práva. To vše v jediném zájmu: **aby splnění hlavních úkolů armády, tedy výcvik k obraně vlasti byl co nejefektivnější, aby byl provázen pocitem potřebnosti, ocenění a zároveň byl vyvážen odpovídajícím sociálním zabezpečením a kulturním zázemím.**

JAK V SYSTÉMU SOCIÁLNÍHO ŘÍZENÍ OBSTÁLI VELITELÉ?

Přes řadu nedostatků se demokratické, humanistické a sociálně psychologické aspekty v řízení a velení posílily. Velitelé začali pociťovat potřebu využívat odborníky pro sociální věci ve své práci a spolupracovat s nimi při motivaci lidí, formování jejich osobnostních vlastností a při vytváření podmínek pro službu. V konečném důsledku to vedlo k tomu, že se podařilo prosadit, aby i na praporech, kde je těžiště přípravy a výchovy vojsk, zůstaly zachovány funkce sociálního řízení. Jak vyplývá z hodnocení oblasti ve vojenských radách, ti velitelé, kteří pochopili, že v systému moderního managementu je jedním ze základních pilířů právě řízení sociálních aspektů vojenské služby, dosahují výrazně lepších výsledků ve výcviku. V přípravě a výchově studentů a žáků vojenských škol se funkční sociální působení rektorů a náčelníků odrazilo ve zvýšení studijní morálky, ve vztahu k vzdělávacímu procesu a v sociálním klimatu.

Ovšem, při podstatném nárůstu úkolů souvisejících s reorganizací a redislokací armády se souběžným snížením počtů zhoršily podmínky služby a při řešení koncepčních otázek i v operativním řízení se u valné části velitelů prohloubil autoritativní styl řízení chodu jednotky, bez respektování toho, že jejich podřízení - byť v uniformě - mají veškerá občanská práva. Ti velitelé své postoje obhajovali nutností okamžitě plnit výcvikové úkoly a nedbali ani objektivních upozornění na možné dopady jimi vydaných rozkazů a nařízení. **Týká se to hlavně velitelů nejnižších stupňů, kteří nejsou dostatečně připraveni vnímat sociální dimenzi.** Nepochopení místa a úlohy pracovníků sociálního řízení ve vojenské praxi se pak zřetelně projevilo při řešení problémů v kázní, mezilidských vztazích a ve vytváření podmínek pro plnění Základního řádu. **Valná většina velitelů žije v představách, že vyhovuje aktuálním požadavkům, což je výrazem nesystémového přístupu.** Odtud mimo jiné pramení jejich výhrady proti odborným pracovníkům sociálního řízení. **Při absenci základních legislativních norem pro podmínky bývalé Čs. armády došlo k tomu, že se nepodařilo zlepšit sociální klima, ani vztahy uvnitř sociálních skupin a mezi nimi vzájemně a stav vojenské kázně se statisticky dokázáno dokonce zhoršil.**

PODLE ČEHO USUZOVAT, ZDA SE OSVĚDČILI PRACOVNÍCI SOCIÁLNÍHO ŘÍZENÍ?

Jak jednoznačně ukazují poznatky, autorita pracovníků sociálního řízení vzrůstá úměrně s jejich aktivitou ve prospěch velitelů. Současně získávají důvěru a respekt u ostatních členů velitelského sboru i dalších příslušníků, protože se angažují do řešení vleklých problémů v sociálním zabezpečení, poskytují odborné služby na bázi společenských věd, přebírají odpovědnost za organizování vojenskoobčanské přípravy a sociálně politického studia, nemálo se věnují pořádání kulturních i sportovních akcí.

Činnost pracovníků sociálního řízení se zrcadlí v jednání a chování velitelů - o tom není pochyb. Nedílná velitelská odpovědnost, tedy odpovědnost i za chování sociálního systému, do jisté míry účinnost práce odborníků determinovala - podle toho na jaké úrovni s nimi velitel dokázal komunikovat a řídit je. Avšak nejen velitelé rozhodují o efektivnosti sociologů, psychologů či právníků! Zásluha, nebo vina je i na jejich straně podle toho, jak širokou škálu svých služeb dokázali velitelům nabídnout.

Lze to dokumentovat na jednom z hlavních modulů sociálního řízení, na **společenskovědních službách**. Ty zaznamenaly podstatný rozvoj, protože nejvíce korespondují s praktickou potřebou. Zvýšená nabídka iniciovala poptávku, což prohloubilo participaci velitelů a pracovníků sociálního řízení. Jejich pozornost se soustředila jednak na analýzu demokratických, humanistických a sociálně psychologických aspektů velení a jednak na poznávání a ovlivňování sociálního klimatu na daném stupni. Poskytovali velitelům, rektorům a náčelníkům škol informace o lidském potenciálu, dbali na to, aby se do výcviku zařazovaly prvky psychologické přípravy a byly respektovány zásady přiměřenosti nároků na jednotlivce. Formou psychodiagnostických vyšetření se společenskovědní služby uplatnily i při výběru lidí na funkce. Na vojenských školách tyto služby plní funkci diagnostického pracoviště a monitorují problémy ze sociální oblasti. Rozvinula se také síť poraden, informačních a konzultačních středisek, přičemž struktura jejich výkonných pracovníků se již částečně naplnila odborníky. Nejširší spektrum tvoří dotazy sociální, sociálně právní a psychologické povahy, ve školách problémy školské a studijní.

Ve vojenskoobčanské výchově a vzdělávání se jako oprávněná potvrdila větší volnost ve volbě obsahu, v organizaci a metodice. Zvýšila se tím rozmanitost forem a podíl vojenských i civilních lektorů na přednáškách a besedách v rámci sociálně politického studia vojáků z povolání i vojenskoobčanské přípravy vojáků v základní službě. Pozitivní ohlas mělo zavedení předmětu "**Základy vojenské pedagogiky a psychologie**" v poddůstojnických školách. Na vysokých školách se do přípravy zaměstnání více zapojovaly společenskovědní katedry, což zvýšilo úroveň i prestiž přednášek. Kladná odezva je i na možnosti svobody vyznání a náboženského přesvědčení.

Přes uvedená pozitiva však v systému výchovy u vojsk většinou k výrazným změnám nedošlo. Vliv vojenskoobčanské přípravy na utváření hodnotové orientace, formování sociálního klimatu v jednotkách a motivaci

byl nepříznivě poznamenán nízkou úrovní zaměstnání, což - s odkazem na nárůst výcvikových úkolů - vedlo k jejich zkracování i rušení.

Podle dosavadních poznatků vzrostla také odpovědnost pracovníků sociálního řízení za realizaci opatření v oblasti sociální politiky. Do jejich působnosti postupně přešla součinnost s pracovními úřady, řízení bytových komisí, rozdělování poukazů na zahraniční a domácí rekreace, organizace a zabezpečení dětských táborů, kursy pro odcházející VZP. Stejně jako u útvarů, i ve vojenských školách se pracovníci sociálního řízení snažili o zkvalitnění ubytování a podmínek pro výcvik či výuku studentů, o estetizaci prostředí.

Mezi hlavní problémy patří nedostatek odborníků na sociální politiku v organizačních strukturách sociálního řízení a zastaralé, ovšem stále platné předpisy. Redukce rozpočtu pro armádu se při značném rozsahu a složitosti úkolů při transformaci negativně promítla ve snížených prostředcích na sociální zabezpečení. Navíc - opět hlavně na nižších velitelských stupních - se s nejrůznějšími výmluvami nad možnými akcemi sociální politiky (bez nároků na finanční prostředky) ani nezamýšleli. Pouze výjimečně byla sociální opatření zahrnuta do výcvikových dokumentů nebo kolektivních smluv, a tak se jejich plnění pravidelně nevyhodnocovalo.

PODÍL VRCHOLOVÉHO ORGÁNU NA ROZVOJI SYSTÉMU SOCIÁLNÍHO ŘÍZENÍ

Největším handicapem v uplynulých dvou letech bylo to, že chyběl funkční výkonný orgán sociálního řízení na generálním štábu, tedy v úseku přímého velení vojskům. Z toho plynuly problémy v propojení systémové vazby jednotlivých stupňů od ministerstva na GŠ a jeho prostřednictvím až po nejnižší jednotku. Projevily se neujasněnými kompetencemi, nedostatky ve vzájemné informovanosti mezi ministerstvem a generálním štábem, vytrácela se zpětná vazba a systém sociálního řízení ztrácel kontinuitu. Správa sociálního řízení někdejšího FMO musela proto chybějící výkonný článek nahradit. Ve snaze usnadnit roli rozhodujících subjektů při práci s lidmi se vedle metodické a koncepční činnosti ve prospěch odborných pracovníků zaměřovala i na velitele. Vyдалa metodickou pomůcku Sociální řízení v Čs. armádě, která shrnula úkoly velitelů i kompetence a působnosti jim podřízených pracovníků sociálního řízení ve společenskovedních službách, sociální politice, výchově, vzdělávání a kultuře. Zároveň se velitelé, rektori a náčelníci vojenských škol na shromážděních a poradách seznamovali s úkoly pro tyto oblasti a byli na sociální řízení teoreticky připravováni formou kursů organizovaných ve spolupráci s vojenskými i civilními vzdělávacími institucemi.

V rámci modulu společenskovedních služeb byla z iniciativy uvedené správy ustavena poradní konzultativní skupina psychologů z armády i civilních institucí a škol, která metodicky řídila zavádění koncepce psychologických služeb do vojenské praxe. Správa navázala kontakt s katedrou psychologie FFUK a koordinačním centrem linek důvěry psychiatrické léčebny v Kosmonosích, podílela se na vytvoření expertní skupiny pro psychologickou přípravu praporu mírových sil OSN v Českém Krumlově a na psychologické přípravě příslušníků protichemického

praporu určeného do Saúdské Arábie. Participovala na analýzách sociálních dopadů reorganizace a redislokace, rozdělení armády, optimalizace složení sociálních skupin, či na analýze situace vzniklé po narušení interpersonálních vztahů u vybraných jednotek. Prováděla psychodiagnostická vyšetření při průzkumovém cvičení záloh, při konkursním řízení na obsazení funkcí v ekonomickém úseku, úseku strategického řízení a TASu, k vojenské policii, či do výzkumných ústavů. Ve spolupráci se SVŠ vstupovala do tvorby učebních plánů a profilů absolventů vojenských škol, poddůstojnických škol a ŠDZ.

Pro vojenskoobčanskou výchovu SSŘ rozpracovala koncepční, obsahové a metodické otázky jejího nového pojetí a tím vytvořila podmínky pro komplexnost výchovného působení. V návaznosti na to připravila tematické plány pro všechny její formy. Zabezpečovala také aktuální informace pro vedoucí funkcionáře MO a GŠ a jako pomůcky pro vzdělávání a výchovnou práci vydávala MONITOR, AKTUALITY - INFORMACE, VÝBĚR STATÍ, V-PROFIL, DIALOG, MAGAZÍN, publikace a názorné materiály.

Podíl SSŘ na realizaci sociální politiky v armádě byl vyjádřen **Programem sociálního zabezpečení jejích příslušníků do roku 2000** a následnými **Plány sociálního zabezpečení na léta 1991 a 1992**. Její pozornost v kontrolně metodické činnosti se zaměřovala hlavně na důsledky reorganizace, redislokace a rozdělení armády, které byly základními příčinami problémů a obav vojáků z povolání a občanských pracovníků o životní perspektivy a sociální jistoty. Metodika řešení sociálních problémů a pracovní kontakty s civilními institucemi a příslušnými ministerstvy přispěly ke koordinovanějšímu přístupu k eliminaci sociálních dopadů veškerých změn. Ve prospěch sociální kategorie vojenských důchodců správa zpracovala zámysl budování vojenských ústavů sociální péče a k možnosti tyto ústavy zřízovat připravila a odůvodnila návrh novely zákona o sociálním zabezpečení. V zájmu objektivnějšího pohledu na armádu a ve snaze poukázat na některá zvýhodnění vojáků z povolání oproti ostatním sociálním skupinám společnosti předložila dokument **"Některé zvláštnosti služby vojáka z povolání Čs. armády"** a současně koordinovala zpracování analýzy **"Postavení občanských pracovníků v Čs. armádě"**. Také se zapojila do zpracování prognózy rekvalifikací příslušníků odcházejících z armády. Institut vzdělávání a rekvalifikací v její podřízenosti pak zabezpečil podmínky a začal organizovat kurzy.

Mezi hlavní pozitiva sociální politiky v armádě patří, že se - byť s obtížemi - udržel standard ve zdravotnické, lázeňské a rekreační péči, s výjimkou péče o vojenské důchodce, která zatím naráží na nedostatečné finanční krytí. Zvlášť velký význam mělo přijetí zákona 226/92 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon 76/59 Sb. o některých služebních poměrech vojáků ve znění pozdějších předpisů.

Rovněž pro oblast kultury správa vypracovala novou koncepci, která kladla důraz zejména na kultivaci chování, na ovlivňování estetického vědomí příslušníků armády, rozšíření jejich kulturního rozhledu a na účelné využití doby volna. V roce 1992 však byla ustavena samostatná správa kultury, která metodicky řídila realizační místa kulturního procesu.

Do systému řízení a velení SSŘ vstupovala podklady z oblasti sociálních věcí do koncepcí operačního a bojového použití vojsk při zabezpečení obrany, stanovisky

k návrhům novelizace řádů, předpisů a rozkazů. Výrazný byl její podíl na rozpracování úkolů při demokratizaci a humanizaci vojenské služby.

* * *

V současnosti nelze ani na základě prognóz a sociologických výzkumů odhadnout, jak se závažné změny ve státoprávním uspořádání a výstavbě armády v obou nově vzniklých státech - s výrazně nižšími počty - dotknou každého jednotlivce. Pro velitele, rektory a náčelníky škol a jejich hlavní spolupracovníky v oblasti řízení sociálních procesů to znamená vysvětlovat poslání armády při budování české státnosti, formovat nový vztah k armádě jako nezbytné státotvorné složce, poznávat sociální problémy příslušníků armády a jejich rodin a konkrétně na ně reagovat. **To ovšem předpokládá vytvořit prostor pro uplatnění fungujícího systému sociálního řízení i v nových organizačních strukturách armády.** Jeho opodstatnění potvrzují jak velitelé, kteří skutečně chtějí velet kvalifikovaně nejen z vojenskotechnického hlediska, ale především z hlediska vedení lidí, tak ostatní příslušníci útvarů, škol a zařízení armády. V nových strukturách je třeba uvažovat i o zavedení funkcí v sociálním řízení v rotách nad 100 lidí, protože jsou právě v prvním kontaktu s lidmi nejvíce potřebné. Podle návrhů by měly být pro celou oblast sociálních věcí doplněny i chybějící výkonné články sociálních věcí, výchovy a kultury na generálním štábu AČR.

Řešení individuálních problémů každého člověka a každé - v podstatě uměle vytvořené - sociální skupiny vyžaduje vysokou odbornou erudici. Je nutné udržet platformu pro dialog s velitelem, který se začal úspěšně rozvíjet, vytvářet mechanismy ovlivňující motivaci lidského potenciálu jako základ transformace armády. Jen tak mohou být pracovníci sociálních věcí na jedné straně poradcem velitele pro veškeré sociální a humanitární věci se zdůrazněním funkce poradenské a kurátorské a současně plnit interpelační funkci. To znamená hájit před velitelem zájmy příslušníků a nedopustit, aby byly při veškerém respektování priority výcvikových úkolů potřeby lidí opomíjeny. Protože sebedokonalejší technika selže, selže-li člověk a sebelépe postavený systém se zhroutí, nebude-li respektovat sociální aspekty.

Sociální řízení jako systém je hluboce sociálně politickou záležitostí. Ze strany odborných pracovníků je to služba a odborná pomoc tomu, kdo řídí, aby rozhodoval na základě kvalifikovaných informací vycházejících ze sociologických sond. Při nedostatečné společenskovední přípravě ve výuce velitelského sboru v minulých letech je nyní třeba velitelům vytvořit podmínky, aby mohli tento handicap překonat a sami se změnit. Nenechat je ani při vší náročnosti úkolů podlehnout autokratickým tendencím. K tomu je třeba vybudovat základnu schopných lidí, teoreticky i prakticky připravených pro aplikaci společenských věd do vědy vojenské, konfrontovat jejich práci s praxí v armádách vyspělých demokratických států a - aby nedošlo k přetržení systémové vazby - dodržet ve strukturách návaznost obsahu od nejvyššího po nejnižší stupeň v jednotné linii, až k základní výkonné jednotce. V zájmu komplexnosti práce s lidmi, zahrnující péči o jednotlivce po celou dobu jeho vojenské kariéry až po odchod

z činné služby, bude systém sociálních věcí jedním z hlavních článků personální práce.

Vzhledem ke specifice systému řízení v armádě, kde se působnost a kompetence řeší formou norem, je třeba předpisem přesně vymezit profesionální pozice, práva i povinnosti velitelů a odborných pracovníků sociálních věcí. Pokud se normativně nesladí vojenskoodborný a sociální subsystém (včetně požadavků na jejich materiální zabezpečení) a nebude lidská stránka vojenské služby takto podpořena, proces transformace armády bude velice zdoluhavý. Stanovení náplně činnosti orgánů sociálních věcí a úkolů velitelů předpisem by pomohlo zejména mladým absolventům VVŠ PV, kteří přicházejí pro společenskovední oblast nedostatečně připraveni. Přitom jsou při současném nízkém početním stavu vojáků z povolání na nejnižších stupních okamžitě postaveni do odpovědné velitelské funkce, v níž na jejich rozhodnutí závisí desítky lidských osudů. V této souvislosti je třeba opět připomenout jejich **nedílnou velitelskou odpovědnost**, jakkoli jsou jim k dispozici odborní pracovníci pro tuto oblast. Avšak právě proto, že jsou pouze pomocným orgánem velitele, není termín **"pracovníci sociálního řízení"** zcela namístě. Dochází pak k záměně sociologického pojmu pro systém s obsahem práce těchto lidí, kteří nejsou určeni k řízení (to jsou pouze velitelé), nýbrž ke službám v systému řízení. Proto se navrhlo opisné "pracovníci systému řízení sociálních procesů" nahradit jednoduchým a výstižným pojmenováním pracovníci sociálních služeb, nebo ještě obecněji - pracovníci sociálních věcí.

Současná situace armády ze sociologického, ekonomického i společenského pohledu není jednoduchá. Rozhárané sociální klima, historický přerod, nová organizace armádních struktur, předpokládané zkracování prezenční služby i další významné faktory a změny v její výstavbě vyžadují značně posílit péči o lidský potenciál. Oprostit se od někdejších praktik, dát lidem sociální jistoty, zázemí a perspektivy a vychovávat je k účtě k tradicím demokracie v plném slova smyslu.

Julian L i d e r

TEORIE VOJENSTVÍ

(pokračování)

PROBLÉMY STRATEGICKÝCH STUDIÍ

Tato část studie se zabývá problémy, které přináší otázku: "Jak je možno používat účinně vojenskou sílu?"

PŘEDMĚT

Pro stanovení obsahu a účelu "strategických studií" je nutno odpovědět na tři otázky:

● **Prvá se týká vojenské teorie jako celku:** má být zaměřena na válku, nebo má být zaměřena na vojenskou sílu? V prvním případě je účel strategických studií omezen na analýzu nejúčinnějších způsobů vedení boje, ve druhém případě je širší a zahrnuje zkoumání metod používání vojenské síly v míru a strategie dosahování vítězství ve válce je doplněna strategií účinného vojenského nátlaku, jakož i strategií předcházení válek.

● **Za druhé,** má být rostoucí počet činitelů, které ovlivňují uplatňování účinné strategie, zařazen do vojenské teorie, nebo mají pouze tvořit základ analýzy? Má být, například, vojenská ekonomika nebo politická ideologie zařazena jako samostatné téma?

● **Za třetí,** jaké je, nebo jaké má být rozhraní mezi strategickými studiemi a jinými částmi vojenské teorie?

Výzkum v oblasti strategických studií se rozšířil a pokrývá všechna hlediska používání vojenské síly pro politické účely. Kromě toho lze pozorovat tendenci o začlenění problémů týkajících se povahy války a vojenské síly do oblasti strategických studií jako jejich teoretických základů. Také problémy přípravy války (které jinak mohou představovat samostatné studium vojenské politiky) jsou někdy považovány za součást dané otázky.

POJEM STRATEGIE

Troji rozšíření

Pojem strategie se vyvíjel ve třech ohledech. Společným rysem Clausewitzovy na válku zaměřené definice strategie jako "vedení bitev jako prostředků k dosažení cíle války" a Liddell Hartovy na ozbrojené síly zaměřené definice strategie jako "umění rozdělit a používat vojenské prostředky k dosažení cílů politiky" je, že obě mají na mysli používání ozbrojeného násilí ve válce.

● Při prvním rozšíření pojem strategie překračuje používání ozbrojeného násilí a pokrývá celý arzenál prostředků politiky, včetně prostředků politických, ekonomických, ideologických a vojensko-technických. Protože se válka stala střetnutím celých národů používajících svou

veškerou moc, začala být strategie vedení války vysvětlována jako umění používat celou státní moc k dosažení vítězství. Proto se strategie začala vztahovat nejen k ozbrojenému zápasu (k vedení války), nýbrž k vedení války jako celku; změnila se ze strategie vedení války ve strategii války.

● Ve svém druhém rozšíření pojem strategie překročil válku a zahrnuje vojenskou činnost v míru. Strategie požaduje stále rozsáhlejší posuzování nevojenských činitelů (ekonomických, psychologických, morálních, politických a technologických) a je uměním řízení všech zdrojů a prostředků národa (nebo koalice národů) k účinné podpoře a zajištění jeho životních zájmů proti skutečným nebo potenciálním nepřítelům. Navíc, strategie nejvyššího typu (nazývaná velkou strategií) integruje veškerou politiku a veškeré vojenské úsilí národa tak, že uchýlení se k válce buď není nutné, nebo poskytuje maximální vyhlídky na vítězství. Takto je "velká strategie" vysvětlována jako použitelná v míru i za války. Avšak obojí použití je orientováno na válku, protože předmětem velké strategie je válka, již je nutno zabránit, nebo kterou je nutno v míru připravit.

Přístup, který je více zaměřen na dosahování různých politických cílů v míru, vyplývá z této definice:

Vojenskou strategii je nutno nyní chápat jako celkový plán pro používání možností ozbrojeného nátlaku (v kombinaci s ekonomickými, diplomatickými a psychologickými vojenskými nástroji) pro účinnější podporu zahraniční politiky, a to podporu projevovanou otevřeně, skrytě nebo mlčky.

● Třetí rozšíření pojmu zavedlo rozšíření prostředků a účelů: strategie je někdy definována jako používání veškeré státní moci (nebo souhrnu ekonomických, politických, ideologických, vojenských a jiných potenciálů) k dosažení všech (nebo téměř všech) politických cílů státu.

Ve variantě je namísto veškerých státních cílů za souborný cíl považováno zachování anebo obrana národní bezpečnosti. Avšak národní bezpečnost může být vysvětlována širěji tak, že pokrývá většinu cílů státní politiky. To se týká například definice velké strategie jako plánu, v němž se všech mocenských prvků společnosti používá k podpoře cílů její bezpečnosti; klíčovým cílem je "zabránit ztrátě našeho způsobu života".

Rozdíl mezi užším a širším přístupem k obsahu a účelu strategie spočívá ve výkladu pojmu "životní zájmy":

- v užším přístupu jsou životní zájmy problémem tak velkým a tak hodnotným, že nutí rozhodovací činitele k tomu, aby v případě potřeby riskovali mír a vedli válku na jejich obranu anebo pro jejich sledování;

- v širším přístupu je vojenská síla považována za potřebnou k tomu, aby zabezpečovala sledování všech důležitých zájmů.

Hodnocení, co je v životě důležité, závisí na subjektivním nazírání rozhodovacích činitelů, ačkoli musí vyjadřovat skutečné požadavky národa, nebo jeho vládnoucích sociálních sil. Vzhledem k tomuto vývoji je nutno zkoumat dvě nové analytické otázky:

1. Současný obsah a strukturu strategie v míru i za války, její dimenze a její složky.
2. Místo vojenské strategie ve státní (politické) strategii.

Třetí tradiční analytická otázka se týkala vztahu mezi strategií a ostatními složkami vojenského umění.

Obsah strategie

Obsah strategie byl rozebírán v těchto formách:

① Jako dimenze strategie, kde "dimenze" znamenají různé oblasti činnosti (politické, sociální, operační, týlové), které je nutno brát v úvahu k tomu, aby bylo dosaženo účinnosti strategie.

② Jako všechny druhy prostředků používaných k dosažení cílů strategie (vojenských, ekonomických, diplomatických, ideologických a jiných prostředků); tyto prostředky jsou vyjádřeny v dílčích strategiích (vojenské, ekonomické atd.), které jsou zařazeny do celkové, tj. státní strategie ve vojenském, zvláště ve válce.

③ Jako všechny druhy používaných metod: otevřené (válka) a skryté (v míru).

④ Jako varianta formy ad ③ ve formě strategických funkcí odpovídající hlavním funkcím ozbrojených sil.

⑤ Jako poslání svěřené strategie ve vojenském plánování.

Ačkoli jsou přístupy odlišné, mohou přispívat k jistým generalizacím týkajícím se složek strategie. Posoudíme některé z nich.

1. V diskuzi o dimenzích strategie (které odpovídají složkám strategie) se tvrdí, že na počátku tohoto století byla válka vedena ve čtyřech dimenzích: operační, týlové, sociální a technologické; nemohla být formulována žádná úspěšná strategie, která by nebrala v úvahu všechny z nich, avšak za odlišných okolností může některá z nich převládat. Nesprávné hodnocení významu dílčích dimenzí strategie příslušnými vládami vedlo k jejich porážce ve válkách v tomto století.

2. V jiném přístupu, který posuzuje strategii jako soubor dílčích strategií, André Beaufre analyzuje složky státní strategie a nazývá je operačními strategiemi nebo speciálními kategoriemi strategie. Státní nebo totální strategie definuje, jak má být připravena a vedena totální válka. **Totální strategie má čtyři části:** politickou, ekonomickou, diplomatickou a vojenskou. V podobném přístupu, který předpokládá, že totální světová válka (nazývaná vleklou válkou) je na postupu, je možno rozlišit osm "operačních činitelů" strategie: vojenský, politický, diplomatický, ekonomický, psychologický, ideologický, kulturní a sémantický.

3. Struktura strategie může být posuzována podle hlavních použitých metod, které tvoří dvě rozsáhlé kategorie:

- otevřené metody, které nabývají formu války,
- skryté nebo nepřímé metody, které se používají v míru.

Došlo k posunu důrazu od strategie války ke strategii míru. Vojenská strategie přestala být "vědou o vojenském vítězství" a změnila se v umění nátlaku, zastrašování a odstrašování. "Vojenská strategie se stala diplomacií násilí". Protože všeobecná válka se stala nemyslitelnou, vojenská demonstrace nahradila pozitivní nátlakové hrozby. **Ve strategii míru jsou odstrašování, vydírání a jiné nepřímé formy zaměřeny na to, aby slabší stranu přinutily k ústupkům.**

4. Nejčastěji se vyskytujícími druhy dílčích strategií jsou tyto: strategie vedení boje (tj. účast ve válce), odstrašování, donucování a působení za scénou pro podporu diplomacie.

5. V přístupu, který analyzuje hlavní úkoly obvykle plněné strategií v oblasti vojenskosti, se uvádějí tyto prvky vojenského plánování:

- politické cíle, které budou sledovány ve válce (nebo v souboru možných druhů války),
- vojenské cíle (nazývané také vojensko-strategickými cíli), které musejí mít vztah k příslušným politickým cílům,
- rozmach vojenských operací zaměřených na dosažení vojenských cílů,
- metody vybudování příslušných sil pro účely dosažení vojenských a tím politických cílů války (válek).

Ve zhuštěnější aplikaci tohoto přístupu lze tvrdit, že strategie se skládá ze dvou hlavních částí:

- první se zabývá účelem války (nebo vojenské akce),
- druhá se zabývá soustavou opatření pro jeho dosažení, což zahrnuje, mezi jiným, volbu metod, jichž je nutno použít, a potřebných zbraní.

Protože se strategie v nejširším smyslu zabývá také používáním vojenské síly v míru pro

podporu politiky, metody pro úspěšné odstrašování válek byly rovněž zařazeny do souboru úkolů strategických studií.

STRATEGIE A POLITIKA

Společným rysem moderních názorů na obsah strategie je, že strategie překračuje vojenské vedení války a zahrnuje politickou akci. Úzké spojení mezi vojenskou a politickou akcí bylo analyzováno hlavně tak, jak se projevuje ve válce. Klasická definice války jako pokračování politiky vojenskými prostředky nesmí být chápána jako nahrazení politických prostředků vojenskou akcí, nárůst jako kombinace obou. Politická akce za války obvykle překračuje diplomacii a musí být vykládána v nejširším smyslu jako politická stránka sociální aktivity jako celku: diplomatickou, ekonomickou, vědecko-technickou a ideologickou aktivitou přímo spojenou s bojem za politické cíle války.

Zatímco vojenská akce obvykle hrála dominující roli při výkonu strategie ve válce, politická akce před válkou a během války hrála důležitou roli při stanovení tvárnosti vojenské strategie. Protože válka je vedena pro dosažení konkrétních politických cílů, volba cílů značně ovlivňuje hlavní rysy vojenské strategie, již má být použito, strategické síly války, hlavní metody vedení války pro dosažení těchto cílů, velikost ozbrojených sil a použití zbraně. Rozhodnutí, zda vést všeobecnou nebo omezenou válku, vleklou nebo krátkou válku, zda použít ofenzivní nebo defenzivní akce, zda provést jediný zdrcující úder nebo postupné údery, a pokud ano, tedy kde a jak - všechna tato rozhodnutí jsou založena na politických cílech. Jestliže válku vede aliance, přibývají další formy politického vlivu a rozhodování, které se týkají způsobu, jakým si každý člen aliance přeje zúčastnit se nebo jakým se může zúčastnit.

Převládající vliv politiky na volbu vojenské strategie se v raketojáderném věku zvýšil.

Moderní rozvoj masových komunikačních prostředků zvýšil význam morálních a psychologických činitelů tím, že umožnil vysoce promyšlené metody pro ospravedlnění vlastních cílů války a pro vedení politicko-psychologické války.

Jestliže je strategie posuzována tak, že představuje více než vedení války a že také v míru představuje teorii a praxi sledování politických cílů s použitím vojenské síly, je nutno zkoumat vzájemné působení mezi politickou a vojenskou akcí v míru. Zde je nutno namísto sledování politických cílů v jediné válce zabývat se dvěma vzájemně souvisejícími politickými programy a jejich zavedením:

- předně, existuje politická doktrína, která poskytuje vodítko pro dlouhodobou politiku a pro používání vojenských prostředků spolu s jinými prostředky politiky během dalšího období,
- druhým jsou politické cíle krátkodobé politiky nebo dokonce dílčí politické akce.

Politická doktrína stanoví dlouhodobé politické cíle státu (nebo jiného politického celku) formou používání vojenské síly v mírové strategii, její vzájemné působení s jinými prostředky, organizaci a velikost vojenské síly a prostředky nutné k jejímu udržování, k jejímu účinnému používání atd. Krátkodobá politika činí totéž ve vztahu k používání vojenské síly během kratšího období.

STRATEGIE A FILOZOFIE MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Strategie nezávisí jen na politice. Protože každá politická doktrína je založena na určitém světovém názoru, na určitém systému hodnot, jehož zachování a obrana jsou považovány za důležité, strategie rovněž závisí na takovém systému názorů a hodnot. Někdy je nazývána filozofií, jindy ideologií nebo způsobem života.

Strategie demokratických států vychází z modelu mezinárodních vztahů, v němž jsou vlády považovány za protagonisty a v němž je tzv. politický realismus převládající filozofií. Vztahy mezi sociálními skupinami (především národními státy) jsou uspořádány mocensky. Konflikt

a válka jsou považovány za nutné a morální vzhledem k zápasu o moc, který určuje hlavní střetnutí zájmů, považovaných za národní zájmy.

Všeobecným cílem mocností je zachování existujícího mezinárodního systému v jeho hlavních rysech a sociálně-ekonomického a politického systému západního světa.

VOJENSKÁ STRATEGIE A STÁTNÍ STRATEGIE

Všeobecné názory politiků a vojáků na vztah mezi strategií a politikou ovlivnily názory týkající se místa vojenské strategie ve státní strategii. To bylo vysvětlováno jako jednoduchá záležitost za války: vojenská strategie je úzce integrována s politickou strategií do státní strategie. Výrazy "**politická strategie**" a "**státní strategie**" se také zaměňují. Vojenskou strategii vykonává nejvyšší vojenské velení, zatímco za státní (nebo politickou) strategii odpovídá vláda. Pojem místa vojenské strategie ve státní strategii v míru je v principu podobný jako za války. Avšak v některých případech existuje tendence stírat rozhraní mezi státní (nebo politickou) strategií a vojenskou strategií. Mnozí se domnívají, že vojenská strategie se zabývá používáním vojenské síly v těch politických akcích, v nichž je takové použití (ve více méně skryté formě) považováno za nutné. Taková koncepce je však značně závislá na výkladu. Jestliže je strategie posuzována jako určující použití vojenské síly v zájmu národní bezpečnosti, protože národní bezpečnost se týká všech životních zájmů státu, strategie může být vysvětlována také tak, že znamená strategii mobilizace a používání všech prostředků státu pro dosažení národních cílů.

NÁRODNÍ VOJENSKÁ STRATEGIE A SPOJENECKÁ STRATEGIE

Jinou otázkou je vztah mezi národní vojenskou strategií a spojeneckou vojenskou strategií. Vzhledem k rozdílům mezi národními strategiemi je velmi obtížné dospět ke společné spojenecké strategii.

● Francouzi se domnívali, že národní strategie určuje cíle války, řídí veškeré národní činnosti, dodává ozbrojeným silám zbraně a personál a zajišťuje přežití národa. Protože nejdůležitějším parametrem každé strategie je samotný národ, musejí se národní strategie nutně vzájemně od sebe lišit. I když se utvoří aliance pro koordinaci vojenského úsilí a i když existuje dohoda o společné strategii (založená na společných prvcích národních strategií a na kompromisech), výsledkem nemůže být společná strategie: je nemožné vytvořit celkovou spojeneckou vojenskou strategii stejným způsobem, jak se plánuje strategie pro jednotlivou zemi. Je možno pouze vytvořit spojeneckou strategii pro dosažení specifických cílů (většinou definitivního charakteru) kombinací částí národní strategie s podobnými částmi ostatních národních strategií v rámci těchto společných cílů.

● Britové argumentují pro jednotnou vojenskou strategii Západu, kterou nazývají "globální strategií" a považují ji za zcela realistickou; navrhli schémata, v nichž spojenecká strategie zaujímá nejvyšší úroveň a národní strategie podřízené místo.

● Němci politikové vypracovali koncepci společné strategie pro Západ, založené na tom, že ve válce bude použito veškerých vojenských, ekonomických, politických a morálních potenciálů Západu, včetně ozbrojených sil Severoatlantické aliance, národních sil spojenců, sil civilní obrany a účasti veškeré populace zemí Severoatlantické aliance. Taková strategie pro totální válku byla nazvána "Gesamtstrategie" nebo "Gesamtverteidigung". Plánování zahraniční a vojenské politiky a veškeré finanční a ekonomické politiky musí být založeno na spojenecké strategické doktríně.

Tato tři schémata vyjadřovala určitou politiku v určitých obdobích:

- francouzský důraz na národní strategii vyjadřoval tendenci Francie k zaujetí nezávislého postavení v Severoatlantické alianci,

- zájem Britů o jednotnou spojeneckou vojenskou strategii jako nejvyšší stupeň hierarchie strategií lze vysvětlit britským zájmem o rozvoj Severoatlantické aliance a její společné strategie, zatímco jim bude ovšem ponechána volná ruka,

- německý zájem o vysokou míru vojenské integrace lze vysvětlit tím, že ji Němci považovali za prostředek pro zvýšení svého vojenského vlivu na doktrínu a politiku Severoatlantické aliance a pro rozšíření svého vojenského potenciálu a tím pro podporu svých zájmů.

Američtí politikové a teoretikové zastávají jednotnou globální vojenskou strategii pro Západ. Jedním z důvodů bylo, že evropští členové aliance nebyli ochotni koordinovat svoje akce v zámoří s akcemi Spojených států, zde neexistovaly společné přímé zájmy.

STRUKTURA VOJENSKÉHO UMĚNÍ

Vztah mezi vojenskou strategií a politikou udává místo strategie mezi ostatními prostředky státní politiky, avšak hlavní tradiční funkce vojenské strategie (tj. předepisovat vedení ozbrojeného boje) upoutává naši pozornost k místu strategie ve vojenském umění. Strategie byla často srovnávána "pars pro toto" (část za celek) s vojenským uměním, protože strategie řeší hlavní problémy vojenského vedení války, avšak nicméně, přesně vzato, tvoří pouze část vojenského umění. Vojenské umění znamená plánování a vedení vojenských operací na všech stupních.

Tradiční rozlišování mezi různými stupni vojenského umění bylo mezi strategií a taktikou, a to na funkčním základě:

- strategie byla definována jako obor zabývající se používáním vojenských operací pro účely války, tj. pro její celkový výsledek,
- taktika řídila ozbrojené síly v boji.

Podle jiné varianty:

- strategie je uměním, jak uvést síly na bojiště do příznivého postavení,
- taktika je uměním používat vojska na bojišti.

Podle jednoho z tradičních přístupů:

- strategie se týkala plánování války,
- taktika sloužila k provádění strategických plánů.

Podle další varianty:

- strategie se zabývá celým válčištěm,
- taktika se zabývá pouze bojištěm.

V jiných variantách:

- strategie je uměním navržení a řízení tažení,
- taktika je uměním, jak řídit síly v boji.

Konečně a podobně:

- strategie se zabývá velením silám, které nejsou v dotyku s nepřítelem,
- taktika se zabývá velením vojskům v boji.

Existuje také rozlišování mezi stupni velení ve vojenských operacích:

- strategie přísluší vrchnímu velení,
- taktika přísluší polním velitelům.

V přístupech, které zavádějí úroveň velké strategie, je vojenské umění rozděleno na:

- velkou strategii (mobilizace a používání veškerých prostředků národa),
- strategii (používání vojenských prostředků k dosahování cílů politiky),
- taktiku (přímé používání fyzické síly).

Při tomto odstupňování je velká strategie totéž jako politická strategie, zatímco strategie znamená vojenskou strategii.

Když se vojenský aparát více diferencoval, byla mezi strategií a taktikou zavedena nová úroveň. Zde existují dva přístupy:

- strategie jednotlivých druhů ozbrojených sil tvoří prvé podrozdělení. Národní strategie, tj.

vojenská strategie na národní úrovni, byla pověřena úkolem koordinovat vojenské akce na zemi, na moři a ve vzduchu, jejichž strategie byly vypracovány u jednotlivých druhů ozbrojených sil a jsou někdy nazývány operačními strategiemi. Jiný návrh umísťuje spojeneckou strategii na nejvyšší úroveň. Pod ní je národní sdružená strategie (tj. sdružená strategie ozbrojených sil) a po ní následují strategie tří druhů ozbrojených sil, strategie velitelů válčících a velitelů působících druhů ozbrojených sil a konečně taktika bojových velitelů;

- němečtí autoři píší o rozdělení vojenského umění na strategii, operační umění a taktiku;

♦ strategie se zabývá vedením války jako celku a kombinuje k jedinému účelu veškeré prostředky národa a veškeré disponibilní metody (včetně hospodářské blokády, psychologického vedení války atd.),

♦ operační umění se zabývá rozsáhlými vojenskými přesuny zaměřenými na vytváření podmínek pro úspěšné bitvy. Operační umění představuje nejvyšší úroveň vojenských operací v pravém slova smyslu, ačkoli ovlivňuje vedení boje pouze nepřímo,

♦ specifická povaha taktického umění spočívá v jeho přímém vlivu prostřednictvím používání zbraní; je zaměřena na boj.

Tyto tři pojmy vyjadřují tři úrovně řízení vojenských operací. Nutnost zavést mezi strategii a taktiku mezilehlou úroveň, která byla zjištěna teprve nedávno.

Ve Spojených státech bylo nedávno navrženo nové rozdělení pojmu vojenského umění. Vzhledem ke globální vojenské angažovanosti a rozmanitosti myslitelných válek s účastí amerických sil byla navržena úroveň strategie válčících (zabývající se politickými cíli, disponibilními vojenskými zdroji v daném regionu a spoluprací rozvinutých sil) jako mezilehlá úroveň mezi velkou strategií a taktikou. Operační úroveň má vyplňovat mezeru mezi strategií válčících a taktikou. Má vypracovat konkrétní schéma vedení války v daném prostoru vojenských operací.

Pokud jde o vztah mezi různými prvky vojenského umění a politikou, strategie byla vždy považována za hlavního nositele politického obsahu války. Strategie představuje politický účel války vyjádřený strategickými cíli a utvářela se pod přímým vlivem politiky. Hlavní strategická rozhodnutí, ačkoliv musejí spočívat na vojenských možnostech, byla určována především politickými úvahami. Právě na této úrovni vojenského umění mohou spolu politické a vojenské cíle splývat. Na rozdíl od toho, operační a taktické rozhodnutí a přesuny vyplývají především z čistě vojenských úvah. Velitelé v poli jsou obvykle zaměřeni na úplné vojenské vítězství, zatímco vysoké velení může uvažovat o určitých omezených cílech války jako celku.

V raketo-jaderném věku byl charakter strategie jako určujícího prvku vojenského umění v politickém smyslu posílen a nabyl nové dimenze. Například, předcházení války, jež v naší době nabylo rozhodující význam, patří do oblasti strategie a je trvalým cílem společným pro strategii a diplomacii. V přísně vojenském smyslu byla posílena vedoucí úloha strategie. V dřívějších válkách postupné taktické úspěchy obvykle vyznačovaly cestu ke strategickému vítězství. Nyní strategický úder zaměřený přímo na životně důležité cíle na nepřátelském území může určovat osud války. "Zahajovací tah, který vykoná národ při vstupu do války, může neodvolatelně rozhodnout, zda může odolat, nebo zda musí ztratit veškerý cíl své národní existence".

Avšak strukturální problémy vojenského umění nejsou omezeny na různé úrovně vedení války. Týlové zabezpečení ("logistika") bylo v této souvislosti často posuzováno odděleně.

Když se zvyšoval význam materiální základny vedení boje, teorie týlového zabezpečení (logistiky), definovaného jako zásobování a zabezpečování ozbrojených sil, rovněž nabývalo na významu jako složka vojenského myšlení a umění. Některé studie tvrdí, že strategie, taktika a týlové zabezpečení (logistika) tvoří obsah vojenského umění a že týlové zabezpečení není nejméně důležitou ze všech tří složek. U jiného přístupu strategie a taktika tvoří rámec pro vedení vojenských operací, zatímco týlové zabezpečení poskytuje

k nim prostředky. Praktická aplikace strategické koncepce se skládá ze skupiny specifických taktických operací, jimž musejí předcházet týlové (logistické) operace. Někdy je týlové zabezpečení (logistika) hodnoceno jako nezbytná složka odstrašování a bojové účinnosti.

DRUHÝ STRATEGIE

Studium strategie může zahrnout úsilí o roztřídění strategií. Takové roztřídění může přispět k charakteristice a analýze strategií použitých v nedávných válkách, nebo všeobecněji, v nových současných druzích válek. Může napomoci vytvořit strategické doktríny v určitých státech nebo koalicích států. Existuje několik způsobů třídění strategií mezi jinými proto, že existují různé názory na to, které jsou hlavní charakteristiky strategie.

Podle druhů války

Když je důraz v pojmu strategie kladen na vymezení strategie podle politických cílů války, pak je možno strategie systematizovat podle druhů války. Například, soubor strategií může obsahovat strategii války mezi dvěma systémy vedené s dalekosáhlými cíli (s termojadernou a konvenční variantou), strategii místní války mezi státy (s jadernou a konvenční variantou) s omezenými cíli, strategii civilní revoluční války aj.

Nedávno byl popsán nový druh strategie odpovídající novému typu války. Je to strategie tak zvané "malé teroristické války". Tento typ války jako "sub-typ" ve třídě občanských válek je v jistém smyslu "pod" guerrillovým vedením války, jež bylo až dodnes považováno za nejnižší úroveň války a strategie.

Stejně jako v případě analýzy války jako celku zde nelze mnoho říci o strategii, která je stejně platná pro všechny strategie všech typů války. V jednom typu války může dominovat vojenská strategie, v jiném typu může politická strategie diktovat každou důležitou vojenskou akci. Rozdělení strategií podle typů odpovídající typům války může lépe sloužit empirickému výzkumu než omezení výzkumu na aplikaci jedné všeobecné koncepce strategie.

Podle použitých zbraní

Když jsou charakteristiky strategie posuzovány se zřetelem k použitým zbraním a k metodám vedení války, které s nimi souvisejí, potom je možno rozlišovat na příklad tyto druhy strategie:

- strategii jaderného vedení války,
- strategii konvenční války,
- strategii nepravidelné války.

Konvenční strategie je možno podrobněji ještě podrobněji, stejně jako strategie nepravidelné války.

Rozdělení podle použitých zbraní může být užitečným nástrojem při analýze konkrétní války. Protože by vojenské umění v termojaderné válce bylo zcela odlišné od vojenského umění v konvenční válce pravidelné nebo nepravidelné, musí být hledání principů, účinných metod a podmínek úspěchu pro každou z nich uskutečňováno odděleně.

Podle druhů odstrašování války

Soubory strategií odstrašování se staly často používanými prostředky pro sestavení nepřímého roztřídění strategií. Použití této metody bylo stimulováno dvěma předpoklady:

- v raketojaderném věku je nutno válkám předcházet,
- přímé nebezpečí vypuknutí velkých válek bylo vyvoláno politikou socialistických států, které proto bylo nutno odstrašovat.

Tento druh systematizace strategií byl založen na myšlence, že každý druh ohrožení zahrnující určitou očekávanou strategii války musí být odstrašován "protiohrožením" zahrnujícím příslušnou strategii:

- v polovině padesátých let to byla "strategie prvního úderu",
 - strategie založená na nezranitelnosti strategických jaderných sil: "strategie druhého úderu",
 - třetí typ strategie odstrašování byl založen na použití konvenčních zbraní a konvenčních metod, avšak nevylučoval použití jaderných zbraní v pozdějších stadiích.
- Strategie odstrašování tvoří značnou část strategických studií.

Kritériem je všeobecná metoda vedení války

Každá strategie je založena na předpokladech týkajících se všeobecného způsobu dosažení hlavního vojenského cíle války: vnucení vůle jedné strany nepříteli. Zde je možno použít tohoto rozdělení:

- **strategie zničení:** je zaměřena na úplné zničení veškerých nepřátelských ozbrojených sil; vojenské operace mají za účel zničit nepřítele v poli,
- **vyčerpávací strategie:** je zaměřena hlavně na postupné podkopání síly nepřátelských vojsk a domácí fronty; vojenské operace se snaží vleklým vedením boje, blokadou a jinými prostředky roztříštit vojenskou moc nepřítele,
- **unavovací strategie:** únavy je možno dosáhnout postupným zlomením vůle nepřítele k odporu, napadením jeho materiálního, psychologického a morálního potenciálu; unavovací strategii je možno považovat za variantu vyčerpávací strategie.

U jiné varianty téhož způsobu třídění strategií vedle přímé strategie existuje strategie nepřímého přístupu:

- **přímá strategie** je zaměřena na zjištění hlavních nepřátelských sil a svedení rozhodující bitvy; cíle války lze dosáhnout zničením nepřátelských sil,
- **u strategie nepřímého přístupu** je nutno nejdříve vytvořit podmínky k uvedení nepřítele do nevýhodné situace; potom je nutno na nepřítele zaútočit a porazit ho.

Rozdíl zde zřejmě je ve volbě času pro rozhodující bitvu, avšak konečná metoda pro dosažení vítězství je podobná: porážka nepřátelských sil v boji.

U moderního přístupu k nepřímé strategii, který podrobně vypracoval Liddell Hart, je fáze, v níž se nebojuje a v níž je nepřítel oslabován nepřímými a nevojenskými metodami (politickými, ekonomickými a morálně-psychologickými, jakož i manévrem), delší a je jí věnována mnohem větší pozornost než bitvě, která se podobá krátkému konečnému úderu. Tato fáze spočívá v útoku na nepřítele teprve poté, co byl otřesen, překvapen a vyveden z rovnováhy řadou nepřímých akcí zaměřených na jeho slabá místa (například na podružná válčiště) a manévry, které ho vedou do nepříznivé situace. Ačkoli je při přímém i nepřímém přístupu účelem vojenské vítězství, při nepřímém přístupu ho lze dosáhnout hlavně použitím metod jiných než bitvy.

V širším smyslu se nepřímého přístupu začalo ve strategických souvislostech politické povahy používat k politickému, ekonomickému, morálnímu a vojenskému oslabení nepřítele v rámci přípravy k rozhodující vojenské akci, nebo k tomu, aby byl nepřítel přinucen vzdát se bez boje.

Kombinace obou druhů strategie může být považována za samostatnou strategii.

PODLE HLAVNÍHO OPERAČNÍHO ZÁMYSLU

Rozdělení strategií podle druhu války, která má být odstrašována, může být posuzováno také tak, jako by bylo založeno na hlavním operačním zámyslu (první úder, druhý úder, nebo

úder proti statkům, proti silám atd.). Zde existují dva základní a operačně odlišné druhy strategií:

- sekvenční strategie může být použita ve válce, která se skládá ze série diskretních nebo oddělených akcí, kdy se každá akce přirozeně rozvíjí z předcházející akce a je na ní závislá; celkový souhrn všech samostatných akcí vytváří sériově celý sled, celou sekvenci války.

- v kumulativní strategii je celý souhrn vytvářen souborem menších akcí, které nejsou na sobě následně závislé; kumulativní účinek všech těchto akcí vytváří výsledek války.

Tyto druhy strategie se navzájem nevylučují: mohou se v průběhu války vzájemně doplňovat.

Podle prostředí (nebo "dimenze") války

Tento přístup spočívá v rozlišování strategií týkajících se odlišného prostředí, v němž nepřátelství probíhá:

- námořní strategie,
- pozemní strategie,
- letecká strategie.

Tyto strategie existují společně a přispívají k národní strategii, která je víceméně jejich kombinací nebo výslednicí. Při jiných přístupech je jedna dílčí strategie označována za dominantní: dané prostředí (nazývané také "dimenzí" války) je uváděno jako rozhodující pro výsledek války. Taková strategie je zaměřena na jediný druh ozbrojených sil a předpokládá, že tento druh ozbrojených sil splní nezávislý úkol, který postačuje k dosažení vítězství ve válce.

Tyto tři strategie vznikly v různých epochách (pozemní strategie je nejstarší, letecká strategie nejnovější). Byly stavěny proti sobě navzájem, zvláště po druhé světové válce, kdy započal teoretický a politický spor o dominující úloze letecké strategie jako "třetí dimenze války".

Pozemní strategie, tradičně používaná ve válkách ke zmocnění se nebo ovládnutí území, byla zaměřena na zneškodnění protistojících pozemních sil bitvou, tj. na jejich vyhledání a zničení. Nevojenské cíle, včetně hlavního města, mohou být po jejich dočasném obsazení opuštěny, jestliže jejich trvalé držení není pro vedení války nutné.

V námořní strategii státu, zaměřené na rozšiřování jeho zámořských držav, podnikání a obchodu, jakož i na jeho obranu proti útoku z moře, je primární funkcí sil zneškodnit nebo zničit bitvou námořní síly nepřítel a působit proti jeho prostředkům námořní dopravy. Získání nadvlády na moři bylo cestou k vítězství ve válce a k upevnění jejích výsledků.

Ačkoli v té nebo oné zemi mohla v tom nebo onom období převládat pozemní strategie nebo námořní strategie, v tomto století je jejich úzká koordinace považována za nezbytnou. Jejich kombinace byla použita v první světové válce a jejich kooperace - nebo spíše soutěžení - s leteckou strategií charakterizovala mnohé operace za druhé světové války.

V klasické letecké strategii se letecké síly používají především k získání nadvlády ve vzduchu zničením nepřátelských leteckých základů, pozemních prostředků a leteckých továrén bombardováním. Potom je konečně strategická ofenzíva zaměřena na průmyslová a populační střediska nepřítel. Úloha pozemních sil je omezena na udržení obranné fronty k zajištění komunikací, průmyslu, leteckých základů a středisek populace proti pozemnímu útoku. V raketojáderném věku letectvu přísluší jeho výlučná úloha vykonavatele jediné rozhodující akce: strategický jaderný úder, který by měl určit výsledek války.

Některé novější studie však zpochybňují rozdělení na strategie tří druhů ozbrojených sil, při němž je jedna nebo více z nich nezávislá nebo dominantní, nebo při němž všechny tři prostě vytvářejí ve svém souhrnu národní strategii: žádný druh ozbrojených sil nemůže plnit svoje úkoly odděleně od primárních úkolů ostatních druhů ozbrojených sil. Jinými slovy, funkce jednotlivých druhů ozbrojených sil nepředstavují samostatná strategická poslán.

Válku na zemi nelze oddělit od války pro účely udržení námořních komunikací a oba druhy jsou neoddelitelné od války ve vzduchu. Všechny druhy ozbrojených sil mají výzbroj, která může zasáhnout cíle umístěné ve všech třech dimenzích. Taková národní strategie je však žádoucím způsobem myšlení. Až do nynějška tři dimenze strategie značně ovlivňují strategické myšlení druhů ozbrojených sil a národní strategické plánování.

Strategie války a míru jako jeden celek

Konečně byly uskutečněny pokusy o systematizaci druhů strategie tak, aby šla dále než strategie války nebo strategie odstrašování, uváděné jako samostatné druhy. André Beaufre v souladu se svým názorem na "totální strategii" v míru a za války navrhuje pět druhů strategie:

1. **Přímá hrozba.** Týká se situace, kdy má cíl jen nevelký význam a k dispozici jsou rozsáhlé prostředky. Samotná hrozba použitím těchto prostředků může přimět nepřítele k přijetí podmínek, které mu mají být vnuceny.

2. **Nepřímý nátlak.** Cíl má nevelký význam, avšak prostředky nepostačují k tomu, aby působily jako rozhodující hrozba. Proto se používá méně záluďných metod politických, ekonomických anebo diplomatických.

3. **Řada postupných akcí.** Cíl má velký význam, prostředky jsou omezené, přímá hrozba je kombinovaná s nepřímým nátlakem a omezeným použitím vojenské síly.

4. **Vleký zápas,** avšak při nízké úrovni intenzity. Cíl má mnohem větší význam pro jednu stranu než pro druhou stranu, prostředky nepostačují k zajištění vojenského rozhodnutí, je nutno opotřebovat morálku nepřítele a unavit ho.

5. **Násilný konflikt zaměřený na vojenské vítězství.** Okolnosti jsou různé.

V tomto přístupu jsou strategie vojenského nátlaku kombinovány se strategiemi války. Proti sobě stojící strany mohou používat různých strategií v jedné a téže válce, avšak může jich používat také jedna strana ve stádiích po sobě následujících. Současně je možno používat také kombinace strategií.

Jiná varianta popisuje tři druhy strategií:

1. **Nepřímá velká strategie,** spočívající v protičinnosti proti světovému expansionismu podporou všech národů, které se proti němu brání.

2. **Vojenská strategie** zaměřená na ovládání moří a na paralyzování nepřátelského úsilí o hegemonii podněcováním místního odporu. Je to námořní strategie pro válku i mír. Když není nepřítel odstrašen, vojenská síla musí být připravena bojovat.

3. **Vojenská strategie** manévru a vedení pozemní války. Hlavním nástrojem zde je přemístění vojsk do neočekávaných míst překvapivě vysokými rychlostmi; psychologické hledisko takového konfliktu může být rozhodující, nepřítel může být dezorientován a paralyzován, soudržnost jeho ozbrojených sil otřesena a potom může být nepřítel snadno poražen.

Tyto tři druhy strategií se vzájemně doplňují a odpovídají různým situacím konfliktu. Je nutno je rozpracovat a připravit přiměřené síly.

Taková kombinace strategií míru a války v jediném souboru představuje svého druhu soubor kombinovaných strategií pro válku i mír. Ve všech z nich je hrozba použití vojenské síly v konfliktní situaci hlavní metodou; skutečné použití síly není vyloučeno, avšak nejlepším výsledkem by bylo přinutit protivníka k ústupu.

Příště: Povaha války

Přeložil a pro tisk upravil Ing. Josef Nastoupil

PLÁNOVÁNÍ LETECKÝCH OPERACÍ

ÚTOK NEBO OBRANA

Letecká převaha, i když není účelem sama o sobě, dosahuje dvou věcí: **umožňuje útočné letecké operace proti nepřátelskému cíli za přiměřenou cenu a zbavuje stejné možnosti nepřítele.** Započneme naše zkoumání, jak získat leteckou převahu, situací "Případu I", v níž jsou obě strany stejně zranitelné na počátku války nebo fáze operací.

Strana, která jako první získá leteckou převahu, sklídí významné a možná rozhodující výhody.

ZDŮRAZNIT OBRANU NEBO SE SOUSTŘEDIT NA ÚTOK

V širokém smyslu existují dva teoretické přístupy k získání letecké převahy, vycházejí ze vzájemně zranitelného postavení. **Prvým** je položit důraz na obranu proti nepřátelskému letectvu a **druhým** je soustředit se na útočné operace, které přímo sníží možnosti nepřátelského letectva a přinutí nepřítele vyčlenit více svých prostředků k obraně.

Přirozené, mohou být k dispozici určité kombinace těchto dvou extrémů; bohužel, když jsou kombinovány, snižují se disponibilní síly i čas pro obojí. Při poměrně vyrovnaných střetnutích, jakými jsou pravděpodobně války "Případu I", mohou být každé snížení úsilí anebo každá neschopnost soustředění velmi nebezpečné.

Prvou teoretickou možností je obrana, avšak obrana je spojena s mnoha problémy, jejichž překonání je obtížné. Předně, normálně je ke zničení jednoho nepřítele ve vzdušném boji zapotřebí více než jednoho letounu. **Za druhé**, ze stanoviska leteckého velitele má obrana tendenci přenechávat iniciativu nepříteli. Přenechání iniciativy má tendenci ztěžovat obranné soustředování, pokud nejsou základny rozmístěny tak, aby se mohly vzájemně podporovat a pokud není doba výstrahy o hrozcím nepřátelském útoku dostatečně dlouhá, aby umožnila soustředění obranných stíhacích letounů. Konečně, letouny očekávající nepřátelský útok nic nedělají - nepůsobí žádným tlakem na nepřítele.

Přesto, že jsou s obranou spojeny problémy, návrh snížit důraz na obranu ve prospěch silného útoku může být považován za riskantní a jeho vysvětlení politickým vůdcům za nesnadné, protože političtí vůdci nejsou školeni tak, aby pochopili, že účinky útočných operací mohou vytvořit dobrou obranu rychleji než samotné obranné operace. Tato obtíž nastala za druhé světové války, když Němci začali používat svoje noční stíhací letectvo k útokům na britské bombardovací letouny při jejich vzletu a soustředování k nočním náletům na Německo. Tento postup přinesl určité výsledky (i když nepříliš významné, protože prostředky vyčleněné k tomuto útoku byly příliš malé), avšak Hitler nařídil od tohoto programu upustit, protože britské bombardovací letouny sestřelené nad Anglií nepůsobily žádným dojmem na německé obyvatelstvo.

Nejzávažnější **nevýhodou obrany** však je, že je **negativní koncepcí** - sama o sobě může vést v nejlepším případě k nerozhodnému výsledku, nikdy k výsledku pozitivnímu.

Druhou teoretickou možností je všeobecný útok pro získání letecké převahy. Každý letoun, který je schopný přeletět frontu, je tak vyslán k plnění úkolů stanovených pro rozdrčení

útočných možností nepřítele. (Umlčení stíhací a pozemní protivzdušné obrany může být nutné před útokem na systémy podporující útočné letectvo).

Ofenzivní přístup má mnoho výhod. Udržuje iniciativu a nutí protivníka reagovat. Přenáší válku k nepříтели. Tím se maximálně využívá letounů a působí na nepřítele velkým tlakem. Konečně, za předpokladu, že jsou útočné operace vedeny proti vhodnému těžišti, budou pravděpodobně způsobena souběžná poškození objektů, na které bude proveden útok v příští fázi operací.

Vždy, když je to možné, je nutno zvolit útočné zaměření, i kdyby jen z toho důvodu, že útočné zaměření je pozitivním opatřením, které povede k požadovaným výsledkům.

Přes veškerou sílu ofenzívy existuje řada důvodů, proč může být rozumné přijmout obranu, nehledě na její vlastní omezení. Za určitých okolností přivede úspěšná obrana nepřítele k závěru, že další útočné operace jsou příliš nákladné. Existuje dokonce určitá naděje, že se rozhodne vzdát se veškerého válečného úsilí. Dříve než se spolehne na takový výsledek, musíme si být naprosto jisti, že byla správně rozpoznána a pochopena vojenská a politická vůle nepřítele, a že máme sílu potřebnou k tomu, aby nepřítel musil zaplatit dostatečnou daň dříve, než způsobí příliš mnoho škod. Výsledky tohoto druhu byly běžné v pozemních válkách, avšak v téže věci existuje jen málo příkladů z letecké války.

DVA PŘÍKLADY LETECKÉ OBRANY

Prvým příkladem úspěšné letecké obrany bylo, jak Britové čelili německé letecké ofenzívě proti Británii v létě a na podzim roku 1940. Britové si úspěšně vynutili dostatečně velkou cenu od Němců, takže Němci upustili od letecké ofenzívy i od plánované následné invaze přes Kanál.

Druhým příkladem, který je méně jasný, je obrana severního Vietnamu proti letecké ofenzívě Američanů. Vietnamcům se podařilo odolávat dostatečně dlouho k tomu, aby vyčerpali politickou vůli amerického lidu, i když americké letectvo prokázalo svou schopnost zpusťovat zemi leteckými ofenzívami v roce 1972. Tento příklad dokazuje nezbytnost správně rozpoznat vůli nepřítele. Kdyby nebyli severní Vietnamci správně pochopili vůli Američanů, byli by zaplatili strašlivou cenu: Američané byli schopni dokázat ze vzduchu všechno, pro co by se rozhodli.

Defenzivu je možno přijmout také vzhledem k nějaké změně předpokládané v budoucnosti. Možná, že se připojí nějaký nový spojenec, jestliže bude počáteční obrana úspěšná. Možná, že bude k dispozici výzbroj ve značně větších množstvích, což umožní dokonalejší obranu anebo útok. Možná, že obrana poskytne čas pro vytvoření zálohy k ofenzívě nebo protiofenzívě. Ovšemže je při uvažování o této možnosti náležitě nutno mít na mysli, že klíčovým slovem je "možná". **Když se "možná" neuskuteční, situace může být nenapravitelná.**

Jinými slovy, velitel, který z těchto důvodů zvolí obranu, vkládá velkou sázku do budoucnosti, která nemusí nastat tak, jak si myslí, že nastane. Když neexistuje žádná jiná možnost volby, velitel musí udělat to nejlepší, co udělat může. Avšak zároveň musí mít sestaveny plány rozdělení sil pro to, co bude dělat, když se k němu nepřipojí žádný nový spojenec, když nebudou dodána nová letadla, nebo když bude záloha zničena nepřátelskou akcí nebo zlikvidována nadřízeným vojenským nebo politickým orgánem vlastní země.

Tento poslední případ potkal německé letectvo přinejmenším dvakrát během druhé světové války. Adolph Galland, který byl tehdy "generálem" (velitelem) německého stíhacího letectva, získal od Hitlera souhlas k tomu, aby vyčlenil nově vyráběné stíhací letouny k výcviku pilotů k provedení mohutného protiúderu proti americkým denním bombardovacím letounům. Avšak Hitler dvakrát porušil svůj slib: jednou pro marný protiúder proti invazi v Normandii a podruhé, stejně marně, pro podporu ofenzívy v Ardenách v roce 1944.

Tento problém bude později rozebrán z jiného hlediska.

PRO OBRANU JE DŮLEŽITÉ STANOVENÍ FÁZÍ

Posledním důvodem, který může podporovat obranu, je stanovení fází. Velitel může mít důvod domnívat se, že může defenzívními operacemi způsobit nepříteli dostatek škod, aby měla ofenzíva větší pravděpodobnost úspěchu. Neexistují žádné příklady, které by ilustrovaly tento přístup za letecké války, i když ho bylo při některých příležitostech s velkým úspěchem použito v pozemní válce.

Jedním z nejznámějších příkladů bylo německé rozhodnutí přejít v roce 1914 na Východě do defenzívy, umožnit Rusům proniknout do Východního Pruska a potom přejít do ofenzívy, která vyvrcholila zničením Rusů u Tannenbergu. Skutečnost, že se tak nestalo v letecké válce, neznamena, že se tak stát nemůže. Teoreticky je myšlenka vtáhnout početného nepřítele do postavení, kde může být mohutně zasažen, velmi přitažlivá. Zápornou stránkou je možnost, že nepřítel svou ofenzívou způsobí větší škody než bylo očekáváno, a proto se sníží pravděpodobnost účinnosti protiofenzívy.

I když operační velitel uznává možnou užitečnost defenzívy, musí si přát přejít do ofenzívy při nejbližší příležitosti, a to z důvodů již uvedených. Musí plánovat určitý způsob jednání. To, co koná, bude funkcí jeho vlastní síly a síly nepřítele a příslušných zeměpisných podmínek. Níže je vysvětleno, jak generál Douglas MacArthur a generál George Kenney změnili nebezpečnou situaci v Tichém oceánu v rozhodující vítězství tím, že položili důraz na ofenzívu a leteckou převahu.

MacArthur těžce nesl, že Japonci získali leteckou převahu na Filipínách. Naproti tomu viděl, co se stalo Japoncům, když se pokoušeli o tři útočné operace, aniž by předem dosáhli leteckou převahu opírající se o držení země.

● Prvým případem nastal, když se Japonci pokoušeli vyslat konvoj do Port Moresby na jižním pobřeží Nové Guineje. Konvoj byl napaden americkými letadlovými loděmi, které způsobily značné ztráty obranným silám konvoje, takže byl japonský velitel nucen ustoupit.

● Ve druhém případě se Japonci pokoušeli provést pozemní ofenzívu přes pohoří Owen Stanley směrem na Port Moresby bez letecké podpory nebo letecké převahy. Poměrně malé australské pozemní síly a americké letectvo byly schopny ofenzívu zastavit a vrhnout ji zpět při těžkých nepřátelských ztrátách.

● Třetím případem byl japonský pokus o vylodění v zátoce Milne Bay na východním konci Nové Guineje. Také zde americké letectvo a australské pozemní síly rozhodujícím způsobem porazily Japonce, kteří byli v podstatě bez ochrany vlastního letectva.

Konečně, MacArthur dospěl k závěru, že Japonci byli schopni bojovat tak účinně na Guadalcanalu pouze proto, že námořnictvo Spojených států se opozdilo při dokončování letiště Henderson na Guadalcanalu. Kdyby bylo letiště dokončeno na počátku operací (což bylo možné), letadla působící z něho by byla Japonce postavila před mnohem obtížnější problémy.

MACARTHUR USILOVAL O LETECKOU PŘEVAHU

MacArthur na základě svých dřívějších zkušeností z Nové Guineje postupně dospěl k závěru, že prvním cílem jeho operací musí být dosažení letecké převahy. Tento závěr neznamena, že MacArthur se domníval, že letecká převaha sama o sobě může vyhrát válku - byl přesvědčen, že válku může vyhrát pouze útok pozemního vojska na Japonsko. Byl však přesvědčen, že získání letecké převahy bylo klíčem pro vytvoření možnosti takového útoku.

Po rozhodnutí, že letecká převaha byla cílem jeho nejbližších operací, MacArthur, podporován velitelem svého letectva generálem Kennym (který hrál důležitou úlohu

v tom, že MacArthur k tomuto závěru dospěl), obrátil zavedený stav věcí a používal svých pozemních sil jako pomocného prostředku letectva ve svém úsilí o leteckou převahu nad Japonci. Od roku 1943 až do předvečera invaze do Japonska, pouze s jedinou výjimkou, MacArthur používal svých pozemních sil především ke zmocnění se základen, z nichž mohlo letectvo rozšiřovat svůj dosah bombardování.

Jak prováděli Kenney a MacArthur svoje letecké operace?

Americké letectvo bylo na počátku války proti Japonsku slabší než letectvo nepřítele. Avšak v polovině roku 1942 se Japonskému letectvu přinejmenším vyrovnalo. Proto existovala možnost letecké vyčerpávací války. I když byly vzdušné boje důležité pro konečný výsledek, Kenney jednal podle zásady, že nejlepším a nejlevnějším místem pro zničení nepřítele byla země. Od obranné strategie svého předchůdce George H. Bretta přešel k vysoce útočným operacím již třetího dne po svém příchodu na válčiště.

Cílem generála Kenneyho bylo nalézt a zničit nepřátelské letectvo na zemi. Tento hlavní cíl podporovaly vzdušné boje a útoky na týlový systém dodávající nepříteli pohonné hmoty, potraviny, zdravotnické potřeby a náhradní díly. Klíčem byla dostupnost pozemních sil pro zmocnění se a udržení leteckých základen, z nichž bylo možno vést letecké operace do větší hloubky. Jeho hlavními zásadami bylo soustředění a nepřetržitost. Kenney trval na uskutečňování co nejrozsáhlejších náletů na nepřátelská postavení a na nepřetržitých úderech, dokud nebyla nepřátelská postavení zničena. Byl také mistrem v oboru překvapení a klamání. Operace proti letecké základně Wewak dokazuje vysokou úroveň jeho myšlení.

V počáteční fázi spojenecké operace ke zmocnění se japonských postavení na poloostrově Huon Japonci přemístili velký počet letounů na svou velkou leteckou základnu Wewak přibližně 400 mil na západ od poloostrova Huon, mimo dosah Kenneových stíhacích letounů. Když měla být udržena a rozšířena letecká převaha, Kenney považoval za nezbytné oslabit základnu Wewak, avšak nemohl to učinit bombardovacími letouny bez doprovodu. Jeho plán k vyřešení tohoto problému byl skvělý.

Pomocí speciálních pozemních a výsadkových jednotek zahájil generál Kenney výstavbu dvou klamných letišť relativně blízko japonských postavení na poloostrově Huon. Na těchto letištích záměrně vytvářel oblaka prachu, takže Japonci mohli pozorovat stavební činnost. Reagovali přiměřeně občasným bombardováním letišť a zjevně zabráňovali jejich obsazení americkými leteckými jednotkami.

Zároveň u Tsilli Tsilli, přibližně 50 mil dále do vnitrozemí, Kenney zahájil výstavbu skutečného letiště. Podařilo se mu přemístit na ně stíhací letouny dříve, než Japonci zjistili jeho existenci. Potom rychle zahájil hromadný útok na Wewak bombardovacími letouny, které mohly být nyní doprovázeny stíhacími letouny z Tsilli Tsilli. Překvapil Japonce, protože byli přesvědčení, že Wewak je mimo dolet amerických stíhacích letounů, a proto nemůže být napaden velkými silami. Ve dvou dnech hromadných náletů, přibližně 200 letounů při každém útoku, zvítězil v rozhodující letecké bitvě v jihozápadním Pacifiku tím, že zničil přes 200 japonských letounů.

Ještě větší význam mělo, že Kenney zahájil proces, který zakrátko zlomil páteř japonského

letectva. Jeho síly vyřadily tolik pilotů a techniků, že nepřítel nebyl schopen klást vážný odpor, i když měl dostatek letounů, avšak letouny neměl kdo pilotovat a ošetřovat.

KENNEY VYUŽÍVAL JAPONSKOU DOKTRínu

Zatímco probíhaly operace proti Wewaku, americké letectvo také vedlo v součinnosti s námořnictvem intenzivní útoky proti japonské námořní dopravě. Tyto útoky značně vyhrótily problémy, které měli Japonci se zásobováním a technickým zabezpečením.

Japonci mohli způsobit Kenneyemu totéž, co způsobil on jim. Proč tak neučinili? Část důvodů spočívá v jejich doktríně, a toho Kenney dokonale využil. Japonci používali posilování po částech. Na Wewaku, Rabaulu a Truku obvykle zasazovali malé počty doplňovaných letounů takovým způsobem, že mohly málo ovlivnit bitvu. Jak to vyjádřil Kenney, Japonci **"neměli zvládnout rozsáhlé počty letounů. Prováděli dílčí útoky, které neměly vzájemnou souvislost"**.

Japonci podporovali nezdár, zatímco se Američané soustřeďovali na úspěch. **Poučení získané z neúčinného zasazování malých počtů letounů právě doplněných na válčiště může být jedním z nejdůležitějších poučení z války.**

Zdálo se, že Japonci nebyli schopni poučit se ze svých chyb. Na Wewaku byli překvapeni, protože se domnívali, že leží mimo dolet. Za necelý rok je na základně Hollandia (Jayapura) ze stejného důvodu potkal tentýž osud.

Na počátku války se Spojené státy dopouštěly chyby, že zasazovaly síly dříve, než byly dostatečně vycvičeny a dostatečně početné. Zpráva o strategickém bombardování za leteckých operací v Pacifiku uváděla, že američtí letečtí velitelé často **"neměli nasytit možnosti nepřátelské protivzdušné obrany, což vedlo k vysokým ztrátám a k tomu, že bombardování bylo neúčinné jak z hlediska přesnosti, tak z hlediska vynaloženého úsilí"**.

Na rozdíl od Japonců se však Američané poučili a zdůrazňovali soustředění a hromadné použití. Americké letecké útoky začaly být úspěšnější. Kromě toho, rozsáhlé nálety tak nasycovaly nepřátelskou obranu, že americké ztráty byly běžně velmi nízké. Například, při náletu dne 17. srpna 1943 na Wewak, při němž Japonci ztratili 150 letounů jen na zemi, neutrpěli Američané žádné bojové ztráty. Hromadné použití a soustředění se vyplatilo!

Pozemní protivzdušná obrana neměla ve válce v Pacifiku velký význam. Byla však důležitá (v tom smyslu, že nemohla být ignorována) v arabsko-izraelských válkách v sedmdesátých a osmdesátých letech a v americké válce proti severnímu Vietnamu. Bude bezpochyby velmi početná ve všech budoucích válkách mezi dobře vyzbrojenými protivníky. Letecký velitel musí proto zhodnotit, jak velké ohrožení útočných operací představuje, zda jí musí být věnována prvořadá pozornost a zda musí být fyzicky napadena, nebo zda může být umlčena elektronicky v průběhu letecké ofenzivy.

Podobně jako v mnoha věcech ve válce nemusí být odpověď na tuto otázku samozřejmá.

V roce 1973 Izraelci působili na syrské a sinajské frontě téměř stejně jako za války v roce 1967. To znamená, že předpokládali, že snadno překonají nepřátelské protiletadlové rakety a poletí s přijatelnými ztrátami přímo na ztec na útočící pozemní vojska protivníka.

Jak mohla země, tak obdivovaná pro účinnost své zpravodajské služby, udělat tak vážnou chybu? Protože!

Nemístné přezírání může vést k závažným chybám.

Klíčovým činitelem, který vedl k této chybě, bylo **přezírání protivníků** ze strany Izraelců,

a to vzhledem k vítězstvím v roce 1967 a ve vyčerpávajících válkách. Nemístné přezírání protivníka se vyskytuje běžně: Němci značně podcenili Brity a Rusy ve druhé světové válce, Spojené státy před útokem na Pearl Harbor považovali Japonce za nezpůsobilé a námořnictvo Spojených států příliš nízko hodnotilo možnosti protivzdušné obrany Organizace pro osvobození Palestiny při osudných odvetných náletech v Libanonu v roce 1983.

Takové chyby se udělají snadno, avšak jsou neodpuštělné. Jak je možno vyhnout se jim?

Prvým krokem při hodnocení nepřítele je velmi pečlivý rozbor zpravodajské informace, po němž následuje věcná, nestranná válečná hra, po níž následuje shromažďování a analýza další zpravodajské informace, po čemž následuje další válečná hra, dokud není odpověď poměrně jistá, nebo dokud nenajde čas k jednání podle nejlepší dostupné informace. Tento cyklus, jakož i nutnost zcela věcně posuzovat možnosti nepřítele, mají všeobecnou platnost.

Když velitel rozhodne, že pozemní obrana je tak důležitá, že působení nad ní nebo v její blízkosti je nemožné anebo příliš nákladné, musí ji umlčet. Umlčení je možno uskutečnit zničením klíčových částí systému, radioelektronickým umlčením klíčových částí, patřičným přerušením velení a řízení systému nebo izolací systému od jeho zásobovacího zdroje. Je ovšem možno kombinovat několik z těchto způsobů. Operace proti systému protivzdušné obrany jsou velmi složité; avšak stejně jako u ostatních aspektů války mají některé všeobecné postupy rozsáhlé použití.

V širokém slova smyslu má pozemní systém protivzdušné obrany určité charakteristiky. Je omezený a normálně má boky. Má určitou směrovou orientaci v závislosti na předpokládaných směrech nepřátelského útoku. Je zřídka stejně silný po celé šířce a hloubce. Některé prostory mohou být velmi silně bráněny, zatímco jiné mají pouze lehké krytí. A konečně, není mobilní v rámci válčistiště: i když může být takticky mobilní v rozsahu, že baterie, která byla včera na jednom místě, může být zítra o několik mil dále, přemístění velkých počtů systémů na značné vzdálenosti v krátkých obdobích pro vyplnění mezer proražených v některé jiné části pásma všeobecně není možné. Tyto charakteristiky naznačují způsoby působení proti systému založeném na útocích do boku, na průlomu a na jejich využití, nebo na postupném potlačování od předního okraje do týlu.

Izraelci používali kombinace bočních útoků a prolamování velmi úspěšně za války v roce 1973. Jejich raketové čluny provedly úder na severní konec egyptského raketového pásma a v přibližně stejném čase generál Sharon překročil kanál a zničil několik baterií pozemním útokem. Egyptské pásmo bylo prolomeno a obchváčeno a Izraelci byli potom schopni izolovat a ničit jednotlivé baterie poměrně beztržně.

Proražením mezery uprostřed a vytvořením křídel bylo dosaženo toho, že baterie již nebyly schopny vzájemně se podporovat. Byly napadány a ničeny po částech.

Na severní frontě Izraelci prováděli operace určené k zastavení letů raket do prostoru bitvy o Golanské výšiny a k přinucení Syřanů, aby rozpůlili svou protivzdušnou obranu daleko za frontu. Ke splnění prvního úkolu izraelské letectvo obletělo křídlo syrských postavení k úderům na prostory skladování raket a na dopravní síť. Ke splnění druhého úkolu útočilo na ekonomické a politické cíle v Sýrii.

Tyto cíle měly malou vojenskou hodnotu v krátké válce, avšak útok na ně vyvolal očekávanou reakci - Syřané byli zachvázeni panikou a vyčlenili rakety a letouny k jejich ochraně, když měly být rakety i letectvo používány na frontě.

NEPŘÍMÝ ÚTOK MŮŽE BÝT ÚČINNÝ

Takový útok je jiným příkladem nepřímého přístupu, který je neúčinnější.

Pozemní systém protivzdušné obrany musí mít velení a řízení. Když je možno zjistit a zničit střediska velení a řízení, je možno mnohem snáze po částech zničit celý systém. Nevýhodné je, že tato střediska jsou normálně značně vzadu za frontou a dobře chráněna, i když by se nemělo automaticky předpokládat, že jejich fyzická ochrana je dokonalá. Například, Němcům se nepodařilo provádět soustředěné útoky na britská řídicí střediska sektorů, protože se domnívali, že jsou v podzemí. Avšak ve skutečnosti byla nad zemí v nezodolněných budovách. Když není možné střediska velení a řízení zasáhnout přímo, vhodným přístupem může být udeřit na jejich čidla.

*

V této části byla vysvětlena volba mezi útokem a obranou. Viděli jsme, jak se mohou letecké síly vzájemně střetávat, přičemž každá z nich je schopna zasáhnout prostory základen druhé strany. Viděli jsme, že za války v Pacifiku jedna strana přijala radikální rozhodnutí k vedení celé útočné operace pro dosažení letecké převahy. Jedna strana byla inovativní a odhodlaná k soustředění sil na jeden cíl; druhá strana prováděla dílčí útoky a posilovala po malých částech. Způsob, jakým Američané zvítězili v letecké válce (a způsob, jakým v ní Japonci prohráli) poskytuje hodnotná poučení leteckému veliteli pro vedení boje v příští válce.

-MW-

DUPLIKACE VE VOJENSKÉM VÝZKUMU, VÝVOJI A OBOUSTRANNĚ VYUŽITELNÉ TECHNOLOGIE

Tato informace je pokračováním článku z Vojenských rozhledů č. 2/1993 o spolupráci států NATO ve vojenském výzkumu a vývoji. Objasňuje duplikace při vývoji zbraňových systémů a jiné vojenské techniky a úlohu oboustranně využitelných technologií.

Absolutní růst nákladů na vývoj zbraňových systémů či jiné vojenské techniky a relativní růst výdajů na vojenský výzkum a vývoj (VVV) zvyšují i nepříznivé dopady četných duplikací na VVV, a tím dochází i ke snížení jeho celkové efektivity. Tento letitý problém zbrojní spolupráce v NATO byl podroben ostré kritice.

Např. na zasedání Severoatlantického shromáždění (parlamentu NATO) v listopadu 1984 byly uvedeny tyto údaje: Státy NATO vydávají ročně 55 až 77 mld. USD na technický výzkum a vývoj (VV). Minimálně 45 % technického VV kteréhokoli státu se dubluje ve výzkumných ústavech jiného státu NATO. Každoročně se tímto způsobem vyplývá z celkových výdajů na VVV okolo 25 mld. USD. Kdyby se podařilo omezit duplikace na polovinu, mohlo by se financování VVV zvýšit ve skutečnosti minimálně o 20 % bez zvyšování celkových výdajů. Podle výpočtů expertů připadá na **duplikace ve vývoji stejných zbraňových systémů** a jiné vojenské techniky 15 mld. USD ročně.

Odhaduje se, že jednicové ceny evropských zbraňových systémů jsou zvýšené (**vinou duplikací VV**) přibližně o 12 % oproti americkým. Další zvýšení o 30 až 47 % způsobuje nedostatečná konkurence a relativně malé výrobní série v evropských státech NATO. Tyto vlivy mohou zvýšit **pořizovací náklady** vojenské techniky evropských států NATO o 42 až 59 %. Duplikace ve VV vedou mj. k tomu, že omezené zdroje se věnují na VV místo na výrobu, a to v rostoucí míře, neboť náklady na tento výzkum a vývoj dosahují v důsledku rostoucí složitosti vojenské techniky 25 i více procent pořizovacích nákladů.

Již na počátku existence NATO, v roce 1950, odsouhlasila Rada NATO, že je třeba vyloučit všechny zbytečné duplikace ve výrobě vojenské techniky. K tomu však nikdy nedošlo. Konkrétní příklady tohoto "neuvěřitelného plýtvání" byly uvedeny mj. na zasedání Severoatlantického shromáždění v listopadu 1984. V tomto roce pracovalo:

- minimálně 11 firem v 7 státech NATO na protitankových raketových kompletech,
- 8 firem v 6 státech NATO na leteckých protiletadlových řízených střelách,
- 10 firem v 7 státech NATO na protilodních řízených střelách,
- 16 firem v 7 státech NATO na leteckých protizemních řízených střelách,
- 18 firem v 7 státech NATO na protiletadlových raketových kompletech.

V oboru vývoje a výroby hlavních zbraňových systémů byl koncem roku 1984 stav, který uvádí **tabulka 1**.

Tabulka 1

Zbraňový systém	Počet typů ve vývoji nebo výrobě	Počet států zabývajících se vývojem nebo výrobou
Bojový letoun	14	5
Tank	4	4
Torpédoborec, fregata	16	8

Tehdejší generální sekretář NATO lord Carrington zhodnotil situaci v roce 1987 takto: "Nadále si již nemůžeme dovolit luxus 16 firem v 7 státech NATO, pracujících na leteckých prozatímních řízených střelách, luxus 4 různých typů tanků určených bojovat na stejném místě ve stejný den, **luxus více než šesti různých národních taktických spojovacích systémů, které nejsou slučitelné mezi sebou navzájem, ani se spojovacím systémem NATO**".

Ve své zprávě vydané v roce 1989 poukázala Západoevropská unie na nákladnost vojenské techniky založené na využití vysoce vyspělé technologie. Její zavedení by si vyžádalo ročně navíc 17 až 23 mld. USD v USA a stejnou částku od evropských států NATO. Současně bylo ve zprávě potvrzeno, že problém duplikací ve vývoji trvá. Jako příklad byl uveden vývoj **sedmi různých systémů pro průzkum a vyhledávání cílů**, zahrnující mj.:

- americký společný radiolokační průzkumný a palebný systém JSTARS (Joint Surveillance Target Attack Radar System),
- německý bezpilotní prostředek EGRETT,
- francouzský radiolokační vrtulník ORCHIDÉE.

Hodnocení duplikací ve VV nebylo pouze negativní. Objevují se i názory, že množství konkurenčních projektů ničím nepřispívá ke zvýšení operačních a bojových možností ozbrojených sil NATO, zatím však vedly výsledky výzkumu a vývoje k **vyšší kvalitě vojenské techniky NATO**, zejména ve srovnání s bývalou Varšavskou smlouvou. Není proto reálné zříci se zcela stimulujících účinků konkurence. Ale i z tohoto hlediska **zůstává oprávněný požadavek na sladění projektů nebo na společný výzkum a vývoj**, který přináší nespornou výhodu jednotné výzbroje.

Příčiny současného stavu spolupráce států NATO ve VVV, která je součástí zbrojní spolupráce, jsou častým námětem článků v odborných vojenských časopisech a jiných publikacích. Z celé řady úvah a hodnocení je účelné uvést některé závažné momenty:

● Pokud by se uplatnily zásady konkurence a volného obchodu na trh s vojenskou technikou, znamenalo by to mj. úsporu pořizovacích nákladů, možná o 20 až 30 %. **Situace na trhu vojenské techniky je však od modelu volného obchodu podstatně odlišná.**

Vlády států NATO totiž vědomě odmítly očekávané důsledky volné soutěže, protože by to znamenalo, stejně jako v každém správně fungujícím společném trhu, velké přesuny v rozdělení kapacity na výzkum, vývoj a výrobu vojenské techniky mezi členskými státy NATO. Zásadní změny tohoto druhu by vedly k velkým politickým, ekonomickým a průmyslovým problémům.

● Pro některé evropské státy NATO by to znamenalo nekompenzovanou ztrátu výrobní a technické základny, určitých oblastí VVV a v neposlední řadě i ohrožení národní suverenity.

● Pro trh s vojenskou technikou není proto charakteristická konkurence a volný obchod, ale **monopolní praktiky, preference domácích výrobců** ze strany vlád a **ochranářská politika**, která nakonec také působí na vytváření nadměrných duplicací.

Problém, který komplikuje snahy po sladění VVV v rámci NATO, souvisí se skutečností, že **akvizice vojenské techniky je národní výsadou**. Vojenská technika je vyráběna a zaváděna na základě **národních priorit**, při jejichž stanovení se nevyhnutelně berou v úvahu takové faktory, jako udržování národní technologické a výrobní základny, dopady na zaměstnanost, možnosti vývozu, rovnováha platební bilance aj. Za těchto okolností je spolupráce spíše výjimkou než pravidlem.

K dalším závažným nevyřešeným problémům spolupráce ve VVV patří tzv. transfer technologie, tj. předávání výsledků VVV mezi USA a evropskými státy NATO. V USA byl v 80. letech dosti rozšířen názor, že **ke ztrátě vedoucího postavení USA v řadě oborů vědy a techniky přispěl nežádoucí transfer technologie do zahraničí**. Možná ztráta technické převahy ozbrojených sil USA a hrozící nutnost dovážet špičkové oboustranně využitelné technologie (OVT) ze zahraničí se v USA považují za **akutní ohrožení národní bezpečnosti**. Výsledkem je v praxi posilování úlohy ministerstva obrany USA při rozhodování o transferu technologie. Problém komplikují špičkové oboustranně využitelné technologie (dual-use technology) a **zkracování inovačních cyklů elektroniky**.

Mezi USA a evropskými státy NATO vznikly, zejména počátkem 80. let, rozdílné názory na omezování vývozu technologie do států bývalé Varšavské smlouvy. V mnoha případech byla příčinou rozporů **odlišná kritéria pro dělení techniky na vojenskou a civilní**. Způsob kontroly vývozu ze strany USA vedl k tomu, že evropské státy NATO měly potíže se získáním americké technologie a s vývozem některých typů vojenské techniky, obsahující komponenty amerického původu. Aby se těmto problémům vyhnuli, volili výrobci v některých případech jiné dodavatele nebo vlastní vývoj. To však mělo za následek plýtvání zdroji na VV i výrobu, např.:

- Návrh na účast USA na vývoji evropského bojového letounu EFA se v Evropě setkal s odporem zčásti zdůvodněným obavami z možných potíží se získáním americké technologie a potíží s vývozem letounu s komponenty založenými na americké technologii.

- Jednou z hlavních pohnutek pro zahájení evropského projektu vývoje další generace integrovaných obvodů JESSI byla nejistota ohledně dodávek mikroelektronických obvodů z USA a potenciální omezení vývozu vojenské techniky s těmito obvody.

Zkušenosti s transferem technologie z USA vedly v evropských státech NATO k podezřivosti a k nejistotám. Rozdílnost postojů k transferu technologie sice stimulovala spolupráci mezi evropskými státy NATO ve vojenském i nevojenském VV, ale brzdila transatlantickou spolupráci.

V posledních letech vyvolaly nepříznivou odezvu v evropských státech NATO duplikace, které se objevily po zveřejnění některých údajů o utajovaných projektech VVV v USA. Jde o případy, kdy USA byly účastníkem společného projektu vývoje určitého typu s jinými státy NATO a uzavřely příslušnou dohodu, ale současně vyvíjely tajně (v rámci tajných projektů) soutěžní typ, který pak dostával přednost před typem ze společného vývoje. Takových případů byla celá řada, konkrétně jsou uváděny:

- projekt vývoje modulární letecké kazetové řízení pumy vypouštěné z bezpečné vzdálenosti (s odstupem),
- projekt vývoje letecké protiletadlové řízení střely krátkého dosahu ASRAMM (Advanced Short Range Air-to-Air Missile),
- projekt vývoje bojové hlavičky s koncovým navedením pro raketomet MLRS pod označením TGW (Terminal Guidance Warhead).

Rozsah utajovaných projektů USA, pokud budou utajovány i před spojenci v NATO, dává

možnost dalších podobných překvapení. V návrhu vojenského rozpočtu USA na finanční rok 1993 bylo požadováno:

- 6639 mil. USD na tajný VV, tj. 17,1 % celkových plánovaných výdajů na výzkum, vývoj, zkoušky a hodnocení ve výši 38 892 mil. USD,

- 9223 mil. USD na utajovanou výrobu (nákup), tj. 16,4 % celkových plánovaných výdajů na nákup ve výši 56 291 mil. USD.

Z celkových plánovaných výdajů na VV a výrobu má připadnout 16,7 %, tj. 15 826 mil. USD na tajné projekty. Tato částka přesahuje výdaje na VV a výrobu většiny států NATO. Ve zveřejněném návrhu rozpočtu jsou položky na tajné projekty různým způsobem kamuflvány, např. kódovým označením (OMEGA, OLYMPIC, MERIDIAN) nebo zjevně klamným názvem, např. nákup palet pro leteckou přepravu pro vojenské letectvo za 5,5 mld. USD (mj. to představuje 80 % plánovaných výdajů na nákup pozemního vojska USA).

Z celkových plánovaných výdajů na tajné projekty připadá 75 % na vojenské letectvo, 11 % na agentury ministerstva obrany, 10 % na vojenské námořnictvo a 4 % na pozemní vojsko USA.

Rozsah tajných projektů byl největší v rozpočtovém roce 1988, kdy mezi ně patřily i projekty vývoje letounů s technologií stealth a projekt vývoje družicového spojovacího systému MILSTAR. Po vyloučení těchto projektů zbývalo přibližně 17 mld. USD - o něco více než v návrhu vojenského rozpočtu na rok 1993, ale s podílem asi 14 % na celkových výdajích na VV a výrobu. Z toho byl učiněn závěr, že tradiční tajné projekty průzkumných systémů, moderních zbraňových systémů a moderních technologií představují hodnotově větší podíl na výdajích vojenského rozpočtu než před rozpadem bývalého SSSR.

V otázce omezení transferu technologie z USA do evropských států NATO se nerýsuje podstatné změny. V souvislosti s úvahami o možnostech vývozu nebo společné výroby amerického bojového letounu F-22 bylo oznámeno:

- vojenské letectvo USA bude dodržovat zásady stanovené ministerstvem obrany pro povolování transferu technologie **jen případ od případu po prozkoumání individuálních potřeb spojenců,**

- letoun F-22 nebude k dispozici pro společnou výrobu nebo prodej **nejméně do roku 2003,**

- i v případě společné výroby nebo prodeje do zahraničí nepůjde pravděpodobně o typ vyvinutý pro vojenské letectvo USA, ale o exportní variantu, která nebude mít všechny jeho vlastnosti a výkony (např. výkon motoru) nebo všechny možnosti palubní elektroniky.

OBOUSTRANNĚ VYUŽITELNÉ TECHNOLOGIE

K význačným trendům 80. let patří stírání rozdílů mezi VV pro vojenské a civilní účely. Pro výsledky rostoucí části VV, které mají vojenské i civilní aplikace, byl zaveden název oboustranně využitelné technologie (OVT). Definovat vojensky důležité technologie je stále více problematické. Konvergence vojenské i civilní technologie byla mj. příčinou rozdílných názorů na tzv. transfer technologie a na vývoz vojenské techniky do různých oblastí světa.

Došlo také k zásadní změně ve vztahu mezi vojenským a civilním VV. Přestala platit představa o úloze vojenské technologie, která stimuluje inovace v civilním sektoru. Některé vojenské technologie, např. proudový motor nebo využití jaderné energie dodávaly v minulosti váhu uvedeně předstávě a zajišťovaly určitý stupeň politické podpory pro VVV. V posledních letech došlo k obratu a vojenské technologie se pokládají za závislé na civilních. Za hlavní příčinu tohoto význačného trendu byla označena **elektronická revoluce ve vojenské technice.**

Moderní zbraňové systémy a vojenská technika vůbec se vyznačují velkou závislostí na elektronice, do které se zahrnuje i optoelektronika. Vojenská technika s nejvyšším podílem elektroniky, především prostředky velení, spojení a průzkumu, kosmická technika a pro-

středky protivzdušné obrany, jsou pro úspěšné vedení vojenských operací stále důležitější. Elektronika se stává modernizačním a nezbytným prvkem většiny výcvikových zařízení, roste její význam v konstrukčním vývoji i při výrobě vojenské techniky.

Každá nová generace zbraňových systémů se vyznačuje mj. vyšším podílem elektroniky na ceně, což ukazuje tabulka 2.

Tabulka 2

Stát	Typ	Podíl elektroniky (v %)
SRN	Tank LEOPARD 1 (2. generace)	20
SRN	Tank LEOPARD 2 (3. generace)	30
Francie	Tank AMX LECLERC (4. generace)	60
Německo	Bojový letoun Me 109 z období 2. světové války	5
SRN, Itálie, Velká Británie	Bojový letoun TORNADO	30
SRN, Velká Británie, Itálie, Španělsko	Evropský bojový letoun EFA (ve vývoji)	60
USA	Bojový letoun F-4 PHANTOM vyráběný v 60. letech	2
USA	Bojový letoun F-15 EAGLE vyráběný v 70. letech	26
USA	Bojový letoun F-18 vyráběný v 80. letech	43
USA	Bojový letoun F-22 (ve vývoji)	60
USA	Zbraňové systémy vyvinuté nebo vyráběné firmou Lockheed	50 a více
SRN, Francie	protiletadlový raketový komplet ROLAND	60

Palubní elektronika představovala v roce 1950 v průměru 2 % prázdné hmotnosti bojových letounů USA, v roce 1980 se tento podíl zvýšil na 8 %. Uvádí se, že při pokračování v tomto vývoji by v roce 2015 byl letoun zcela zaplněn elektronikou, nakonec i s elektronickým pilotem.

Hodnotového podílu elektroniky je možno použít jako ukazatele stupně elektronizace, který je pro jednotlivé kategorie vojenské techniky různě vysoký, což je patrné z tabulky 3.

Tabulka 3

Kategorie	Podíl (v %)			
	skutečný		očekávaný	
	1983	1987	1993	1997
Letadla - vývoj	38,9	30	41,8	32
- výroba	24,7	27	28,2	30
Zbraně a vozidla - vývoj	28,6	.	40	.
- výroba	43,6	.	46,6	.
Řízené střely - vývoj	44,6	.	49,3	.
- výroba	43,6	.	46,6	.
Kosmická technika - vývoj	69,2	64	72,5	68
- výroba	51,7	65	66,6	70
Prostředky spojení a elektronické přístroje - vývoj	87,8	89	90	.
- výroba	89,7	90	91,1	92

Poznámka:

Údaje v tabulce jsou převzaty z prognóz vývoje s výhledem na 10 let, pravidelně vydávaných Sdružením elektronického průmyslu USA.

Pozoruhodný je **velký vzestup podílu elektroniky v kategorii zbraní a vozidel** (včetně obrněných). Až do roku 1979 zůstával podíl elektroniky na úrovni přibližně 6 %, od roku 1980 se zvýšil na 24 %, očekávalo se další zvýšení na 27 % v roce 1986. Stupeň elektronizace zbraní a vozidel by se tak dostal zhruba na úroveň letadel.

V roce 1992 použilo Sdružení elektronického průmyslu USA při rozboru zbrojních projektů tyto orientační ukazatele podílu nákladů na elektroniku na nákladech na vývoj a výrobu: 45 % pro bojové letouny; 20 % pro dopravní letouny; 45 % pro řízené střely; 65 % pro družice; 85 % pro prostředky velení a spojení a techniku pro iniciativu ve strategické obraně SDI; 5 % pro pozemní vozidla. Tyto orientační ukazatele se upravují pro každý konkrétní projekt.

Elektronickou revoluci na vojenské technice charakterizuje i rostoucí podíl výdajů na elektroniku na celkových výdajích vojenského rozpočtu USA v historickém přehledu, který je patrný z **tabulky 4**.

Tabulka 4

Rok	Období	Podíl (v %)
1918	Konec 1. světové války	1,3
1941	Začátek 2. světové války	2,6
1945	Konec 2. světové války	5,7
1952	Válka v Koreji	9,5
1968	Válka ve Vietnamu	14,9

V prognózách Sdružení elektronického průmyslu USA se uvádějí také celkové výdaje na výzkum a výrobu vojenské elektroniky - viz **tabulku 5**.

Tabulka 5

Kategorie výdajů	Podíl (v %)						
	skutečný				očekávaný		
	1976	1983	1987	1992	1986	1993	1996
Vývoj	33	43,8	49	28	48	50,3	54
Výroba (nákup)	25	29,6	35	40	32	36,9	40
Vývoj a výroba		32,7				40	

Z údajů v této tabulce vyplývají závěry:

▲ V období let 1976 až 1992 vzrostl podíl výdajů na výrobu vojenské elektroniky z 25 na 40 % a dosáhl tak úrovně očekávané pro rok 1996.

▲ V souladu s relativním růstem výdajů na VV v poměru k výdajům na výrobu byl podíl výdajů na vývoj vojenské elektroniky vyšší o 8 až 13 % než podíl výdajů na výrobu až do roku 1987 a dosáhl v roce 1986 očekávané úrovně 49 %. Pro pokles na úroveň 28 % v roce 1992 není v dostupných pramenech vysvětlení.

Elektronika je názorným příkladem OVT, ne však jediným. Mezi další patří např. robotika, konstrukční materiály aj. Ministerstvo obrany USA vyhodnotilo 20 klíčových technologií jako důležité pro udržení technické převahy ozbrojených sil USA, z toho je nejméně 15 OVT.

Vývoj OVT, zejména elektroniky, měl velmi závažné dopady. V oboru elektroniky a informatiky ztrácí ministerstva obrany v posledních letech svou dřívější úlohu motoru inovací ve zbrojním průmyslu, a to **ve prospěch komerčního průmyslu**, na kterém jsou současně stále závislejší. Tato závislost není jen výsledkem rostoucí elektronizace vojenské techniky. Rozšíření komerčních aplikací elektroniky a prudký růst civilního trhu elektroniky vedly k tomu, že **vojenské objednávky jsou pro většinu výrobců elektroniky okrajovou záležitostí**. V USA např. ozbrojené síly odebíraly počátkem 60. let **30 % produkce polovodičů**, v současnosti je to 7 až 8 %, do roku 1995 se očekává **pokles na 2 až 3 %**.

Úměrně s tím klesala úloha vojenského sektoru ve vědeckotechnickém pokroku v tomto oboru, neboť jen prodej na civilním trhu umožňuje hromadnou výrobu, která se stala jednou z nutných podmínek vědeckotechnického pokroku. Jen tak je možné zajistit rentabilitu investic do VV a do modernizace výrobního zařízení. Přínosy nových technologií civilního sektoru jsou v západních státech významné i proto, že vojenská technika je v některých oborech několik let opožděna za špičkovými technologiemi komerčního sektoru.

Po dvě desetiletí prohlašovali představitelé USA, že americké ozbrojené síly mají technickou převahu hlavně díky podstatně vyšším investicím do vojenských technologií. Výdaje USA na VVV byly odhadovány na pětinašobek až sedminásobek výdajů evropských států. Do nedávné doby byla tato logika oprávněná. V současnosti však není jisté, zda se dominující postavení USA ve vojensky využitelných technologiích může udržovat, vezmou-li se v úvahu pokroky nevojenského výzkumu ve spojeneckých státech. V několika klíčových oblastech bylo možná toto výsadní postavení již ztraceno.

Ve druhé polovině 80. let se výrazně zvýšila úroveň OVT v Evropě a Japonsku. Tento vývoj by neměl být překvapující. Japonsko a SRN investovaly do vojenských technologií jen malé

částky (10 % z celkových výdajů na VV nebo méně) a přitom patří mezi úspěšné a prosperující státy. První místo ve vývozu v celosvětovém rámci patří SRN, Japonsku třetí (za USA). Značný podíl na tomto úspěchu má jejich civilní výzkumná a technologická základna, která vytváří předpoklady pro vývoz výrobků na vysoké technické úrovni, přinášející zisky. Příklad SRN a Japonska budou zřejmě následovat další státy, např. Velká Británie.

Japonsko zahájilo na naléhání USA rozsáhlý program VVV. Ale japonská vláda dbá pečlivě na to, aby byla zajištěna možnost komerčního využití výsledků VVV dotýkajícími podniky. **Komerční využití je jedním z hlavních hledisek při rozhodování japonské vojenské agentury (ministerstva obrany).**

Cíle, zásady a koncepce mezinárodní zbrojní spolupráce se musí přizpůsobit uvedeným trendům. Evropské státy a Japonsko budou nepochybně nadále investovat velké prostředky do civilního výzkumu a ve své politice uplatňovat zásadu maximálního využití OVT na civilních trzích. Pokud se reakce USA omezí na opatření v resortu ministerstva obrany, může být nedostatečná. Např. zvýšené financování technologií jako supravodivost, televize s vysokou rozlišovací schopností HDTV, neuronové sítě a mikroelektronika ze strany Agentury pro projekty pokročilého vojenského výzkumu (DARPA) může jen zkomplikovat problémy vyplývající z této rostoucí nerovnováhy.

Jestliže se zahraniční OVT přiblíží úrovni americké vojenské technologie a budou-li USA pokračovat v omezování využití technologií financovaných z vojenského rozpočtu v civilním sektoru, mohou být evropské státy a Japonsko stále méně ochotné ke spolupráci ve VVV s USA. Na druhé straně nebude ministerstvo obrany USA ochotné ke spolupráci, nebudou-li zároveň dohodnuta patřičná omezení.

Podniky v evropských státech a Japonsku budou bez větších překážek využívat nové technologie v komerčních výrobcích a tím zvyšovat schopnost konkurence, zatímco jejich americké protějšky budou omezovány předpisy pro kontrolu vývozu a pro utajení. Působením komerčních stimulů mohou evropské podniky účinněji přenášet technologie z výzkumu do výrobků a přiblížit se tak japonské praxi v této oblasti.

Hlavní političtí spojenci USA (současné obchodní konkurenti) tak mohou pružněji reagovat na potřeby a dynamiku trhu než jejich protějšky v USA. Konečně zisky z rozšířených komerčních trhů mají být větší než zisky ze stagnujícího zbrojního obchodu, tím se získá úměrně více prostředků pro výzkumné programy evropských států a Japonska - v neprospěch amerického průmyslu.

Vývoj ve spojeneckých státech si nakonec vynutí **přehodnocení vědeckotechnické a obchodní politiky USA**. V současném politickém a ekonomickém prostředí se musí nově definovat národní bezpečnost tak, aby zahrnovala i ekonomické a komerční vztahy. Je třeba uplatnit mnohem širší hledisko celé vlády USA, ne jen ministerstva obrany. Situace bude vyžadovat alternativy směřující k vyváženosti kontroly vývozu, zásad pro transfer technologie a komerčních faktorů. Transfer technologie je třeba zaměřit na zlepšení globální konkurenční schopnosti amerického průmyslu.

Hlavní výrobci vojenské techniky v USA, dosahující obrátu 10 až 20 mld. USA ročně, jsou ve světě na prvním místě (např. Boeing, General Dynamics, Lockheed, McDonnell Douglas, Raytheon, Rockwell, United Technologies, Westinghouse), jejich konkurenční schopnost je větší ve srovnání s evropskými výrobci a ještě větší ve srovnání s japonskými, kteří mají nevýhodu podkritické velikosti a malých sérií. Výdaje USA na VVV dosáhly počátkem 90. let dvou třetin výdajů na VV ze státního rozpočtu (40 ze 60 mld. USD) a celou jednu třetinu výdajů na VV ze všech zdrojů (v celkové výši 120 mld. USD).

Hranice vědeckotechnické politiky USA se již objevují. Legislativní a technická omezení zbavují stále více VV jeho oboustranně využitelné podstaty. Požadavky ministerstva obrany vedly k izolaci vojenských programů v průmyslu a k zanedbávání možného využití vojenské technologie mimo oblast zbrojení. Zdroje věnované ministerstvem obrany USA na základní výzkum zůstaly v reálné hodnotě (po vyloučení vlivu inflace) na úrovni 70. let a soustředily

se do několika oborů a několika univerzit. Státní civilní programy výzkumu (v objemu 20 mld. USD) neumožňují financovat dostatečně výzkum, na kterém může záviset vliv USA ve světě a budoucí konkurenční schopnosti průmyslu.

Iniciativy ministerstva obrany v oboru VV (např. iniciativa ve strategické ochraně, velmi rychlé integrované obvody) v praxi vyhražují leteckému a kosmickému průmyslu zvládnutí technologií, které se v nejlepším případě jen pomalu (pokud vůbec) rozšiřují do civilních odvětví, např. do odvětví informatiky, mikroelektroniky a telekomunikací. Vysoce přesné zbraně, které počátkem 90. let prokázaly svou účinnost, **vzešly z výsledků základního výzkumu financovaného v 70. letech.** Relativní nezájem ministerstva obrany o základní výzkum v průběhu 80. let může vést k opožděnému zvládnutí další generace vysoce přesných (tzv. brilantních) zbraní. Poznávání těchto problémů povede pravděpodobně ke změně orientace vědeckotechnické a zbrojní politiky USA.

Japonská vědeckotechnická a zbrojní politika je v podstatě civilní, vojenský sektor se podílí jen okrajově na průmyslové výrobě a na VV s převážně komerčním zaměřením. V poslední době se stává zřejmé, že ani tato politika nezhodnocuje dostatečně potenciál japonské vysoké technologie pro posílení obrany, ani výsledky VVV v průmyslu. Střednědobý plán vojenské agentury (ministerstva obrany) na období let 1991 až 1995 a stejně tak strategie podniků ukazují na **nové pojetí vojenských programů.**

Zbrojní výroba v Japonsku představuje méně jak 5 % a často méně jak 1 % obrátu hlavních dodavatelů vojenské techniky. Ze státního rozpočtu je ročně věnováno na VV okolo 10 mld. USD, z toho jen 0,8 mld. USD (8 %) na VVV, který se podílí jen osmi procenty na investičních výdajích vojenského rozpočtu (ve srovnání s 30 % v USA a v Evropě). Z celkových výdajů na VV financuje průmysl 80 %.

Hranice této politiky se v současnosti rovněž objevují. Slabé zapojení velkých podniků do zbrojní výroby a systematické spoléhání na technologie svou podstatou komerční má své dopady na alokaci zdrojů a na bezpečnost. Výrobci vojenské techniky nejsou stimulováni (dotacemi, větším podílem zbrojní výroby, vyhlídkami na vývoz) k investování do VV a do výrobních zařízení, jejich zbrojní produkce není schopná konkurence. Jednicová cena japonského bojového letounu FSX nebo tanku 90 může být ve srovnání s americkými protějšky dvojnásobně až trojnásobně vyšší.

Nejmodernější komerční technologie neodpovídají nutně vojenským potřebám, doplňkový vývoj se proto stává nutností (např. pro zodolnění).

Výrobci vojenské techniky v USA i Japonsku nacházejí a budou stále více nacházet ve vojenských programech podněty k vývoji perspektivních technologií: moderních slitin, kompozitivních materiálů, neuronových sítí, fotonických součástek. Získají tak technologický potenciál a možnosti uplatnění nových technologií v jiných odděleních podniků a v jiných odvětvích průmyslu, např. v leteckém, automobilovém, v průmyslu energetiky, informatiky, mikroelektroniky a telekomunikací.

Předpokládá se, že slitiny a kompozitní materiály používané ve vojenské letecké a kosmické technice roku 2000 budou stejné, jaké se budou používat při výrobě civilních letounů, automobilů a energetických zařízení. Součástky pro naváděcí soustavy zbraní budou totožné se součástkami automatického řízení strojů, sítí pro přenos a zpracování dat, přístrojů pro vědecký výzkum a součástkami telekomunikací.

Bezpečnost a prosperita států mají svůj základ i v technologickém potenciálu, a je výhodné, když se vojenské a civilní technologie vzájemně doplňují. Kromě obrany je v sázce také konkurenční schopnost průmyslu na mezinárodním trhu. Výzvou pro Evropu, stejně jako pro USA a Japonsko, není jen mít technické prostředky a výrobní základnu pro obranu. Výzvou je také úspěšné zhodnocení potenciálu vojenské technologie v průmyslu, což je

podstatou **strategie oboustranné využitelnosti**. Základy pro tuto strategii již v Evropě existují v řadě podniků vyrábějících vojenskou techniku. Oboustranná využitelnost (dualita) velkých evropských programů výzkumu a vývoje i stimulace ke spolupráci mezi podniky, odvětvími, mezi výzkumem a výrobou umožňují evropským státům vyvíjet a zhodnocovat OVT.

-RH-

OBRANYSCHOPNOST V PROGRAMECH A NÁZORECH POLSKÝCH POLITIKŮ

Velmi aktuální otázku živou nejen v našem státě, ale i u našich polských sousedů nastolili autoři plk. doc. dr. hab. Marián Kawalewski a mjr. mgr. Krzysztof Teresiak, kteří učinili průřez názory polských politických stran a hnutí (jichž je nepochybně více než v České republice) k otázkám přístupu řešení bezpečnosti Polska, a to v období od září 1991 až do dubna 1992. Redakce si dovoluje článek uveřejněný v časopise *Wojskowe wychowanie* č.7/1992, redakčně zpracovaný a upravený, předložit našim čtenářům.

V Polsku probíhá proces transformace režimu. Změnami procházejí prakticky veškeré oblasti fungování státu. V cílech a charakteru těchto změn je obsažen budoucí tvar národního života. Za předpokladu, že nová řešení společenského systému mají zabezpečit Polákům pocit bezpečnosti větší měrou než dříve. **Zda garantují?** To je otázka, na níž hledají odpověď všichni, kdož se účastní procesu přetváření staré skutečnosti v novou.

V diskusích o současném a budoucím stavu bezpečnosti státu jsou vyjádřena hodnocení a návrhy. Jejich část - a mezinárodní situace vede k tomu, že je to značná část - má vztah ke garantování vojenské bezpečnosti Polska.

Demokratizačnímu procesu lze vděčit za to, že o problémech vojenské bezpečnosti Polska můžeme veřejně hovořit. Faktem je, že nejčastěji mají slovo vojáci, navrhující v televizi, rozhlasu a tisku koncepcie změn v obranném systému státu. Je to oprávněné a svědčí to o velkém zainteresování problémem tohoto prostředí. Zaráží však otázka: jaké možnosti uskutečnění svých pojetí mají vojáci? Je přece pravdou, že cíle změn společenského systému vytýčují politici - civilisté. To, co dělí politiky ve formulaci cílů a pojetí jejich dosahování, je hnací silou politického boje. Vítězství v politickém boji dává politikům a jimi reprezentovaným politickým stranám možnost uskutečňovat určité programy.

Politického boje se však vojáci vzhledem k deklarované a právně ustanovené apolitičnosti, neúčastňují. Znamená tedy tato situace, že je armáda připravena uskutečnit jakoukoli obrannou koncepci, která je obsažena v programech politických stran, které mají možnost zvítězit v boji o moc?

Jsmo přesvědčeni o tom, že ano. Poláci, akceptující demokracii, zakceptovali situaci konkurenčnosti programů rozvoje Polska. Proto musí být v polském politickém životě

normální, že strany bojující o moc ji budou - z vůle voličů - získávat. Chceme-li zachovat demokracii, musíme respektovat rozhodnutí voličů. S tím vědomé akceptování rizika, které je spojeno s uskutečňováním programu dané strany.

Charakter a stupeň rizika je určován faktem, že polská demokracie je mladou demokracií, a proto je vystavena často změně směru řízení státu. Samozřejmě, že všichni prohlašují, že se snaží, aby změny orientace měly mírný charakter, snad tomu tak i v budoucnosti bude! Ale nyní, kdy "koráb" Polsko je stále ještě unášen proudem, může každé převzetí kormidla vyvolat určitý otřes. Zvláště tehdy, pokud jsou názory na určení směru působení v takových oblastech života státu, jako je zahraniční, hospodářská a společenská politika silně polarizovány.

Navíc je slabinou mladých demokracií to, že probíhající politický boj není příznivý programovému konstatování; stává se, že populistická hesla vyplňují mezery v programech stran. Pokud je tomu tak u problematiky vojenské bezpečnosti, může to v důsledcích být nebezpečné. Tedy - je možné připustit takovou situaci, v níž by se kormidlo moci dostalo do rukou strany s nejasným nebo chybným programem utváření obranné politiky? Samozřejmě, že ne!

Kdo by měl tedy povinnost signalizovat situaci takového druhu, nikoli pouze k alarmování veřejného mínění, ale na příklad pro to, aby byly inspirovány strany ke zdokonalování obranných programů. Zdá se, že mezi mnoha státními institucemi jsou to především ty, které mají povinnosti pojetí politiků bezprostředně uskutečňovat. K nim také instituce armády. Mimo to, jde také o to, aby armáda prozkoumala obranné programy politických stran, neboť je sama potřebuje k tomu, aby se vhodně včas připravila k jejich uskutečňování.

Autoři se domnívají, že apolitičnost armády nemůže znamenat naprostou pasivitu při přejímání názorů politiků na obranu státu. Armáda je připravována k tomu, aby, zachovávajíc zásadu apolitičnosti, analyzovala (necenzurovala) programy jednotlivých stran s cílem si ujasnit rozdíly v obranně-vojenské politice. Jsme přesvědčeni o tom, že armáda má právo kritizovat takové programy, které nejsou dokonalé, nerealné v podmínkách Polska, nebo jsou v rozporu s jejími životními zájmy. Samozřejmě, že by bylo dobře, aby armáda, jako "stejnokrojovaná instituce" mohla zachovat určitý odstup k těmto věcem. To by bylo dobré, ale není to v současnosti možné.

Prakticky všichni odborníci z oblasti vojenské (obránné) politiky - s výjimkou několika nadšenců - chodí ve stejnokroji. A pokud ve státu není vytvořen model didaktické přípravy civilistů k řešení problémů z oblasti obranné problematiky, jsme odsouzeni, aby tuto funkci plnili vojáci.

Je možné - v současné etapě změn systému - uskutečnit porovnání a hodnocení programů stran a názorů politiků v oblasti otázek spojených s obranou státu? Zdá se, že ano.

Pominula doba prvních plně svobodných voleb. Byla příznivá vytvoření programů politických stran. Volby neznamenalý ukončení politického boje o moc, spíše ukázaly, jak je daleko k cíli. Neochabuje tempo a ostrost politických diskusí. Politici čím dál zřetelněji a konkrétněji vyjadřují programy a názory, v nichž líčí budoucnost Polska.

Výklad je uveden krátkou charakteristikou polské politické scény, jejíž porozumění je nezbytné při analýze stranických programů.

POLSKÁ POLITICKÁ SCÉNA

Polskou politickou scénu období změny systému utvořily zkušenosti opoziční činnosti červnové volby (1989), ale především předvolební rivalita roku 1991. Tato rivalita probíhající za podmínek, které byly vytvořeny novým volebním systémem, vedla ke značnému rozdrobení stranického systému. Důsledkem je, že Polsko nyní žije v podmínkách období mezistranické rivality, které je charakterizováno:

- rozptýlením sil, v jehož důsledku se žádné straně nepodaří dosáhnout naprosto jasné převahy v parlamentu (29 stran a politických uskupení);

- volná hra sil, v níž všechna politická uskupení zastoupená v parlamentu se snaží získat moc co největší měrou, ale nejsou schopny ji samostatně dosáhnout;

- polarita sil na základě shodných snah jedné stran k organizování většinového trendu v parlamentě s cílem zvítězit nad jinými a soutěžení o moc ("velká koalice", "malá koalice").

Rozmělnění a rozdílnost politické struktury sejmu současné garnitury je faktem, ale je - dle našeho názoru - více rozdílné organizačně než politicky.

Je nezbytné současně věnovat pozornost tomu, že zásluhou velkého počtu politických uskupení, která jsou v sejmu zastoupena, se do něho dostala celá polská politická scéna. Tímto způsobem se podaří dosáhnout minimálně jednoho prvku normality v životě země, jakým je skutečně soustředění politického života do parlamentu.

Parlamentní strany i ty strany, které působí v jeho bezprostředním okolí, se mezi sebou liší přístupem k řešení hospodářských otázek, včetně programu všeobecné privatizace, státních zásahů, finanční politiky, způsobů realizace recese. Tyto rozdíly se týkají i světových názorů, otázek, poměru k dějinám (čehož jsou dokladem i spory o dědictví 2. Polské republiky), státnímu systému, poměru mezi vládou legislativní a výkonnou.

Rozbor normativních dokumentů hlavních politických stran poskytuje základ k odlišení v parlamentu následujících uskupení:

● **Liberálně - demokratické:** Liberálně demokratický kongres, Demokratická unie, Polská strana přátel piva, Polský hospodářský program, Unie reálné politiky. Uvedené strany spojuje uznávání liberální hospodářské politiky a privatizace, kritičnost v poměru k současné úrovni vlivu církve, nevole ke zvláštním oprávněním prezidenta; krajní křídlo tohoto tábora tvoří Unie reálné politiky, umírněná, více do středu - Demokratická unie.

● **Lidově - tradiční:** Polská lidová strana, Lidové porozumění. Strany tohoto uskupení nejsou příznivě nakloněny privatizaci, jsou odpůrci hospodářské politiky Balcerowicze, uznávají církev, rozděluje je poměr k dekomunitě, první je spíše odpůrce a druhá ji akceptuje.

● **Pravicově křesťanské:** Občanské porozumění střed, Národní křesťanské sjednocení, Křesťanská demokracie, Lidově křesťanská strana. S rozhodnou podporou církve těmito stranami jde ruku v ruce rozdílné hodnocení hospodářských reforem a podpora silné prezidentury i dekomunity. Je nezbytné si všimnout, že poměr k hospodářským změnám sblížuje Porozumění střed s liberálně demokratickou skupinou.

● **Levicové:** Svaz demokratické levice, Solidarita práce, Demokraticko-společenský pohyb. Strany tohoto charakteru jsou odpůrci liberální privatizace a hospodářské politiky téhož charakteru, liší se značně hodnocením politiky církve. Ty první jsou rozhodně kritické, ostatní se blíží průměru celé společnosti a dále poměr k dekomunitě a prezidentovi.

Jednoznačné klasifikaci nepodléhá Konfederace nezávislého Polska a NSSZ "S". KNP je charakteristická podporou privatizace s nechutí k modelu reformy, které zahájil Balcerowicz, s umírněnými názory v otázkách náboženství a církve, s radikálním antikomunismem a odstupem k prezidentovi.

NSSZ "S" se v hospodářských otázkách blíží názorům solidaritně-levicovým vedle KNP.

Charakteristické je to, že žádná z politických stran, které jsou na polské politické scéně, neignoruje otázky bezpečnosti státu. Avšak rozsah pozornosti, jaký věnují tomuto problému je rozdílný. V programech takových stran jako jsou: PSL, KNP, PC, PSS, KDSP je problematika obranyschopnosti státu probírána v samostatných částech, jasně vylčených v programech. V dokumentech DU, SdPR, KDL, ZKN, URP otázka obranyschopnosti státu se objevuje formou jednotlivých tezí, vyjádřených v úzkém spojení s politickými prohlášeními, které se týkají přebudování státního režimu.

Obsah obranné politiky státu střeží reprezentace uvedených stran, které spolupracují

v rámci senátní a sejmové Komise národní obrany. Senátní komisi tvoří: tři senátoři z KNP, dva ze ZKN, tři bezpartijní, po jednom z PLS, PS a NSSZ "S". Celkem deset členů. Funkci předsedy vykonává senátor z PLS. V sejmové komisi pracují dvacet čtyři poslů. Předseda komise je poslanec z PC. Komisi tvoří: po čtyřech poslancích z KNP a UD; po třech z SDL a ZKN; po dvou KDL, PC, PLS, "S"; po jednom ze strany "X" a URP.

V politickém prostředí parlamentu působí mnoho stran, z nich část jasně zdůrazňuje v programech problémy národní bezpečnosti. K nim patří:

▲ **levicové uskupení:** Polská sociálně-demokratická unie, PSS Svoboda, Rovnost, Nezávislost, Polská socialistická strana (Edwarda Osóbki-Morawského), Polská socialistická strana, Svaz polských komunistů "Proletariát";

▲ **uskupení středu:** Strana svobodných občanů, Národně-liberální hnutí, Strana práce "Solidarita", Republika, Hnutí svobodných demokratů;

▲ **pravicové uskupení:** Národní hnutí, Národní demokracie, Republikánská strana, Hnutí novému Polsku, Národně-demokratické hnutí, Polská konzervativní strana - Strana nové pravice.

Strany z mimoparlamentní sestavy přikládají problematice bezpečnosti zvláštní důležitost, často propagandistickým způsobem zdůrazňují roli armády při garantování vnitřní a vnější stability v obraně národních zájmů.

Programové zásady stran jsou rozvíjeny ve veřejně prohlašovaných názorech politiků - vedoucích politických stran.

Analýzu zásad obranné politiky, které jsou obsaženy v programech a názorech politiků, uskutečníme dle požadavků, které jsou formulovány pro obranný systém státu a podmínek, za nichž má fungovat.

ZÁSADY OBRANNÉ POLITIKY - POŽADAVKY

V programech stran bylo dáno na přední místo tvrzení, že **stanovení politické linie v oblasti obranyschopnosti náleží politikům - civilistům**. Strany se vyjadřují k tomu, aby obranná politika byla vyňata z vlivu proměnlivých stranicko-mocenských koalicí. To vyžaduje určitá přehodnocení struktury a rozsah kompetencí hlavních orgánů státní moci.

Politici se spíše shodují v tom, že za charakter obranné politiky musí být zodpovědný prezident. Pravomoci úřadu prezidenta PR musí mít v této oblasti podrobný charakter. Stanoví, aby prezident měl prvenství v určování strategických cílů majících vztah se zabezpečením bezpečnosti státu a koordinací procesu jejího dosažení. Nejde při tom o rozšiřování personálních pravomocí prezidenta, ale o vydobytí oprávnění, která jsou sloučena s jím vykonávanou funkcí předsedy Rady národní bezpečnosti. (KOK).

Radu - vzhledem k tomu, i přes to, že by jejími členy byli představitelé parlamentu, úřadu prezidenta a vlády - uznávají politici za hlavního tvůrce obranné politiky.

Postavení Ministerstva národní obrany, navrhované většinou stran prezidentského systému by koordinování bezpečnostní politiky mělo zvláštní charakter. Ministr, tak, jak je dosud, musí být členem vládního kabinetu, podřízen předsedovi Rady ministrů. Z druhé strany - je nezbytné dodržovat jeho podřízenost v poměru k prezidentovi jako vrchního velitele ozbrojených sil, jemuž je nezbytné zákonem vyhradit právo se vyjádřit k výběru kandidáta na tuto funkci.

Ministr národní obrany musí plnit funkci předsedy Rady národní bezpečnosti, což staví styky s prezidentem do jiných rozměrů, než mají vedoucí ostatních resortů.

Politici se shodují v tom, že ministr národní obrany - civilista nemůže velet ozbrojeným silám, ale musí je řídit. To znamená, že musí být nadřízeným všech vojáků. Přímou jemu musí

podléhat především: vojenská informační služba a personální správa. Musí také řídit logistiku a záležitosti výchovy.

V názorech politiků zaměřených k tématice budoucího statutu ministra národní obrany je zřejmě vidět pokus vyhledávání kompromisu při dělení pravomocí mezi oběma členy výkonné moci - prezidenta a vlády. Vedoucí hlavních politických uskupení si uvědomují, že pravomoci ministra národní obrany nemohou vést ke ztrátě vlastní vůle vojáků. Současně však upozorňují na to, že by bylo přeháněním, aby se civilní ministr dostal do role figuranta, který by odpovídal pouze za to, aby armáda dostala potřebné množství peněz a vyjadřoval pouze obecné směrnice k uskutečňování úlohy vojenské obrany.

Za základní podmínku "zcivilnění" celého procesu utváření politiky obranyschopnosti pokládají strany **apolitičnost armády**. Požadavek dodržování apolitičnosti armádou je obsažen v programech všech hlavních stran polské politické scény. Třebaže je slyšet hlasy, že na prvním místě je nutné postavit nikoli apolitičnost, ale profesionalitu armády. Otázka apolitičnosti armády je u různých stran a různými politiky rozmanitě interpretována. Strany levicového zaměření otázkou apolitičnosti armády řeší zákazem politické činnosti ve vojenských útvech, ale souhlasí s účastí s politickým životem mimo ně. Strany pravicového zaměření se vyslovují pro formální zbavení pasívního i volebního práva vojáků z povolání. Považují při pojetí takového zákazu za hlavní podmínku apolitičnosti armády.

Apolitická Polská armáda musí být garantem nezávislosti a vnější bezpečnosti země, prvkem, který stabilizuje polské místo v Evropě. Proto je nezbytné jí zabezpečit akceschopnost, sílu a novodobou výzbroj - což je jedna z hlavních programových tezí polských politických stran.

Spíše všeobecný v programech stran a názorech politiků je požadavek **přeorganizování Polské armády na moderní dobrovolnickou profesionální armádu**. Polská profesionální armáda by měla být co nejmodernější, schopna spíše odstrašovat, než vést dlouhotrvající válku na několika frontách, velmi dobře vycvičena, dobře vyzbrojena, není nezbytné, aby byla početná. Taková armáda by měla být vytvořena z inteligentních lidí, kteří by vykonávali službu z přesvědčení. S uspokojením je nezbytné poznamenat, že většina politiků pozoruje fakt, že v profesionální armádě nemohou sloužit zfrustrovaní lidé. Proto je povinností státu připravit vojákům z povolání odpovídající podmínky pro život a výkon služby.

Je nutné rozmístit rovnoměrně vojenské útvary na území celého státu. Poněvadž takové rozmístění je nákladné a časově náročné, musí se v přechodném období vytvořit síly rychlé reakce, které jsou schopny se rychle přemísťovat po území země. Ve vyjádřeních učiněných k tomuto tématu se objevují názory, že místo toho, aby se peníze "strkaly do cihel", je lépe koupit dopravní prostředky.

Činnost profesionální armády by byla podporována **útvary teritoriální obrany vytvořené na základě všeobecné služby mužů (švýcarský model)**. Tyto útvary by byly silněji pojaty jako samostatné. V míru by byly udržovány pouze jejich nezbytné funkční struktury a jádra mobilizovaných útvarů s nejnižším počtem vojáků z povolání. Politici jsou přesvědčeni, že výhodou tohoto typu armády by bylo její propojení s daným územím - tedy znalostí lidí a úkolů, možnost rychle uskutečnit mobilizaci a dosáhnout bojové pohotovosti. Taková organizace teritoriálních sil by umožnila také jejich použití při živelních katastrofách, pokud by síly civilní obrany nebyly schopny plnit záchranné úkoly. Všeobecná služba - dle názorů některých stran - obdobně jako z povolání, musí být rovněž dobrovolná.

Uskutečnění této myšlenky je možné při zachování vysokého stupně obranyschopnosti společnosti.

Dosažení této pohotovosti vyžaduje rozvíjení všestranné činnosti ve prospěch obranyschopnosti v systému propagandy, osvěty, rozvoje polovojenských organizací a rozšíření branných sportů.

Politiky požadovaný početní stav osob armády by nepřevyšoval 0,5 až 0,8 % obyvatelstva

Polska. Jak tvrdí někteří politici, je to koncepce poměrně laciná k uskutečnění a nebyla by velkou zátěží pro společnost.

PŘEDPOKLADY OBRANNÉ POLITIKY - PODMÍNKY

Pokud existuje mezi stranami soulad v názorech na roli, místo a všeobecný charakter ozbrojených sil, tak na podmíněný požadovaných přeměn je nahlíženo odlišně.

Autoři rozebírají ty, které jsou vyjádřeny ve stranických programech zahraniční a hospodářské politiky, neboť se domnívají, že předpoklady zahraniční politiky poukazují na místo a roli ozbrojených sil v bezpečnostním systému státu, ale hospodářské programy vytvářejí materiální základ splnění úkolů armádou, které jí politici určují.

Zásadním cílem zahraniční politiky - vyjádřeným v programech strany - je zabezpečení nezávislosti, bezpečnosti státu a vyloučení ohrožení, které pocházejí zvenčí. Výklad dosažení tohoto cíle nacházíme ve dvou zásadně protikladných pojetích. První vychází z předpokladu, že Polsko by mělo hledat svoji bezpečnost účastí ve vytváření celkově nového evropského bezpečnostního pořádku na základě KEBS, tedy za účasti USA, oproti tomu příznivci druhého pojetí jsou jednoznačně za nutnost rychle vstoupit do nynější západoevropské struktury bezpečnosti, a to především do NATO.

Pro vytváření nových řešení systému bezpečnosti jsou především: Demokratická unie, Demokratickospolečenské hnutí, Sociální demokracie PR, PLH a KNP - ve svých pojetích nejsou až do konce jednomyslné. Liší se především poměrem k NATO, včetně názorů na místo a roli Paktu v novém systému evropské bezpečnosti.

Demokratická unie je nakloněná dávat přednost dvoustranným stykům. Dle mínění politiků této strany již pominula doba spojenectví, ale tato situace se netýká NATO. Seve-roatlantické spojenectví považuje Unie za základní prvek bezpečnosti v našem světě. Považuje přitom za chybu se ucházet o členství v NATO. V souladu s jejím výkladem, má být cílem polské zahraniční politiky dosáhnout takové situace, aby NATO považovalo celou Evropu za prostor své bezpečnosti, zahrnující do své vojenské péče Polsko - byť bez formálních deklarací (podobně, jak je tomu se Švédskem). Nejradikálnější postoj ve věci významu NATO pro bezpečnost Polska zaujímá **Demokratickospolečenské hnutí**. Politici Hnutí zřetelně a důrazně prohlašují, že nepotřebujeme být členy v paktech pro ochranu polských zájmů. Tvrdí, že příliš rychle byly předloženy návrhy, aby NATO zahrnovalo Polsko pod svůj ochranný deštník. Mezitím tato organizace neprojevuje zvláštní zájem o tuto otázku. Jedním z nejdůležitějších problémů v procesu upevňování polské bezpečnosti je rozvoj všestranných styků se sousedy.

SDPR, obdobně jako Unie a Hnutí považuje za příznivé pro bezpečnost státu smlouvy - dohody, jaké má Polsko s Německem a státy visegrádského trojúhelníku. Zastává však zcela odlišné hledisko ve věci místa a role NATO v systému evropské bezpečnosti. Politici spojení se sociální demokracií se domnívají, že NATO, obdobně jako Varšavská smlouva, je historickým útvarem, který vznikl za určitých podmínek ("studené války"), a proto musí projít hluboce zaměřeným přetvořením nebo vůbec zaniknout. SdPR se nevyjadřuje o nějakém konkrétním pořádku, hovoří pouze o požadavku vytvoření nových evropských struktur spolupráce a integrace. PLS zdůrazňuje, že jde o to, aby se spolupráci šla ruku v ruce symbióza, nikoli dominance a využívání. Bezpečnosti Polska lépe poslouží, dle názoru lidovců, zachování stejného odstupu k Evropským společenstvím (KPN) a západní Evropě. Za jednu z hlavních překážek na cestě vstupu Polska do NATO považují dominující úlohu SRN v této organizaci. PLS se rozhodně staví proti otevření nebo skryté agresi, využívání a podřizování zájmů jedné států druhým.

Velmi výrazná pojetí změn systému evropské bezpečnosti má **Konfederace nezávislého Polska**. Politici této strany tvrdí, že pokud chceme v budoucnosti mít Evropu skutečně sjednocenou, tak nejdříve musíme tuto Evropu uvést do pořádku a vybudovat pro ní základní

základy. To vyžaduje především řešení, která se týkají naší části světadílu. Plán KNP předpokládá vytvořit v této oblasti Evropy jednotu států Mezimoří. Myšlenka spolupráce zemí, které leží mezi Baltickým, Černým a Jaderským mořem by vycházela z toho, co je pro ně zeměpisně, hospodářsky, kulturně a historicky společné. To by poskytovalo možnost překonat vlastní potíže za spolupráce s EHS, ale nikoli pod jejich patronací, což by se mohlo jevit jako nebezpečné pro každou z těchto stran. Politici vůdci konfederace tvrdí, že Polsko spolu s Ukrajinou musí být hlavním tvůrcem tak známé jednoty Mezimoří.

Konkretizace východisek zahraniční politiky, která je uvedena ve smlouvě druhé koncepce nacházíme v programu Porozumění střed. V jeho programovaném prohlášení se tvrdí, že hledání třetí cesty mezi západem a východem je nebezpečnou chybou, která vystavuje naši zemi osamocení a podřízení cizím zájmům. Bezpečnost a civilizační rozvoj Polska jsou dosažitelné pouze v rámci jednot a západoevropských společenství, což v praxi znamená účinnější snahu o garantování bezpečnosti ze strany NATO.

Podobné stanovisko zastává **Liberálně demokratický kongres**, který poukazuje na to, že cílem zahraniční politiky musí být co nejrychlejší vstup do struktur, které jsou vytvořeny v západní Evropě (včetně systému bezpečnosti), a tedy neuskutečňování toho, co by tyto struktury mohlo vést k pochybnosti o nich nebo je oslabit.

Uvedená programová pojetí uskutečňování zahraniční politiky, včetně především poměru jednotlivých stran k problému utváření se evropského bezpečnostního systému, jsou předmětem živě vedené diskuse. V diskusi jsou zdůrazňovány přednosti a nedostatky každé z nich.

Pojetí, dávající přednost se umístit "u NATO, ale nikoli v NATO", je dle názorů jeho autorů atraktivní z toho důvodu, že Polsko ve skupině středoevropských a východoevropských států by mohlo získat určité, odpovídající polským možnostem, vojenské postavení. Zahájila by možnost vojenské spolupráce s Ukrajinou, která se radikálně vyhýbá širší spolupráci s NATO, ale tímto zorným úhlem pozorně sleduje počínání Polska. Vojenská spolupráce s Ukrajinou by vytvořila možnost uspokojování našich potřeb vojenské techniky, požadavků, které ze samozřejmých důvodů neuspokojíme samostatně ještě během dalších několika desítek let.

Odpůrci výše uvedeného pojetí varují před tím, že za situace uskutečnění tohoto pojetí se časově protáhne "rozvod" našich ozbrojených sil s tolik kritizovanou organizačně-technickou východní kulturou. Poukazují na to, že při této politické opci se tempo změn sníží. Titíž politici tvrdí, že nespornou hodnotou, jaká plyne pro ozbrojené síly Polské republiky při uskutečnění pojetí co nejrychlejšího sloučení Polska se strukturami NATO, je radikální zpřetrhání svazků s vojenskou minulostí minulých čtyřiceti let. To by bylo první institucionální zakotvení volby spojené s prozápadním civilizačním rozvojem Polska. Pro ozbrojené síly by to znamenalo změny jak v orientaci, tak i v důsledcích organizačních struktur, stavu vyzbrojení a výcviku vojsk, aby se staly partnery sil paktu. Jsme schopni uskutečnit takové zásadní změny a za jak dlouho je lze dosáhnout? Politici se shodují v tom, že je to perspektiva spíše vzdálenější. Ale přemýšlet futurologickými kategoriemi o problematice obranyschopnosti států se nezdá být odpovídající.

Odpůrci příliš revolučních změn zdůrazňují, že přestavba struktur ozbrojených sil musí postupovat evolučně, například i proto, aby neztratily bojovou připravenost. Navíc Polsko má bojovou techniku, které je nutné využít, protože dokonce i nejbohatší státy nejsou schopny vyměnit bojovou techniku před dobou jejího přirozeného zestárnutí. Polská armáda má takové rozmístění vojenských útvarů, jejichž změnu chce uskutečnit, ale není možné ji provést za současné rozpočtové situace.

V polských ozbrojených silách je mnoho dalších jevů a věcí, jejichž analýzou lze dojít k závěru, že uskutečnění změn je nutné, ale horizont jejich uskutečnění je vzdálený.

Politici uklidňují, že to není nenormální, hlavní světové demokracie, k nimž se Polsko chce připojit, plánují změny učinit v ozbrojených silách během 4 - 6 let, ale zavádějí je 8 až 12 let.

Navíc odpůrci co nejrychlejšího zapojení Polska do struktury NATO poukazují na to, že tato organizace není příliš nakloněna tomu, aby rozšiřovala svoje struktury.

Přirozeným ověřovatelem politických pojetí změn v ozbrojených silách a jejich začlenění do určité struktury evropského bezpečnostního systému jsou možnosti hospodářské politiky. Tyto předpoklady zřídka poskytují možnost v programech stran prakticky uskutečnit správná obranně schopná pojetí. Při analyzování prohlášení politiků nebylo zjištěno na příklad to, aby tak v současné době módní požadavky "opevnění východní stěny" šly ruku v ruce s iniciativami politiků, kteří si kladou za cíl si vynutit na vládě, aby poskytla armádě odpovídající finanční prostředky (atd.) ke splnění tohoto úkolu.

V hospodářských programech politických stran, které předpokládají převod polského hospodářství na dráhu trhu, není pozorována problematika zbrojního průmyslu. Politici se k němu vyjadřují pouze v individuálních vyjádřeních. Poukazují na fakt, že úkol ochrany základních článků vlastního zbrojního průmyslu je samozřejmou věcí. Nelze však vyloučit komplikování se politické situace, a tehdy, dokonce i pokud bychom měli peníze, by bylo obtížné zakoupit potřebnou techniku a zbraně (obdobně jako např. v roce 1939, kdy mělo Polsko finanční prostředky na nákup výzbroje, poněvadž dostalo od Francouzů značnou půjčku poskytnutou pro tento účel, ale výzbroj už nikdo nechtěl prodat, poněvadž ji každý potřeboval pro sebe).

Politici upozorňují na fakt, že proces ztržňování hospodářství otevírá ozbrojeným silám zcela nové perspektivy. Touto cestou získaný přístup k moderním technologiím může změnit technickou a organizační tvář armády.

Navíc v trojstranných jednáních s bývalým Československem a Maďarskem na úrovni ministerstev národní obrany, je vidět výraznou vůli všech stran po tom, aby byla navázána bližší spolupráce ve výrobě výzbroje a politice nákupů.

V názorech politiků je často věnována pozornost tomu, že hospodářské programy státu vytváří pouze určité vnější podmínky k vedení hospodářství v armádě; důležité však místo toho jsou ty, které si vytváří armáda sama sobě vhodným hospodařením s rozpočtem. V poměru k hospodářským programům armády vyjadřují politici určité výhrady a navrhuji nezbytné změny. Jde o to, aby přizpůsobování rozpočtových možností k životním potřebám armády nespočívalo v mechanickém snižování určitých částek a utahování opasku pouze proto, aby vedlo ke změně způsobu fungování armády a jeho finančního dotování. Hlavní myšlenkou je to, aby nezbytné a racionální omezení náležitostí a privilegií bylo kompenzováno růstem vybavení. Jde o upuštění od mechanismu fikce, který v otázkách financování armády nadále působí. Za příklad může posloužit příplatek ke stravování v kasinu (VZK). Racionálně věc zvažující, tyto příplatky by měly být obsaženy ve vhodně zvýšeném základním platu vojáků z povolání. Obdobně je tomu i v jiných oblastech - u rekreace, vzdělání atd.

Důstojník, tak jako každý jiný zaměstnanec, by měl více vydělávat, ale jeho výdaje, vyčleněné na tu, či jinou oblast, by měly spadat výlučně zcela do jeho volby.

To jsou racionální řešení, která platí v rozvinutých státech. K takovým bychom měli směřovat.

Programová východiska hlavních politických stran svědčí o tom, že polská vláda by měla uskutečňovat otevřenou, dynamickou politiku, soustředěnou na ofenzivní vyhledávání a využívání možností. Za hlavní nadřazené hodnoty národní politiky bezpečnosti považují strany:

- zabezpečení nezávislosti,
- zabezpečení územní celistvosti a politické nezávislosti.

Charakteristické je to, že žádná strana neignoruje problémy bezpečnosti.

Převládá názor, že celkově polská bezpečnost bude záviset značně méně na stavu armády, ale značně více na diplomacii.

V programech stran, s nimiž se v politickém životě Polska počítá, chybí takové, které by otázky obranyschopnosti stavěly extrémním způsobem, to znamená - navrhovaly by společnosti se orientovat na militarizaci nebo celkovou demilitarizaci země.

Stranické programy změn v ozbrojených silách se shodují s těmi, které navrhuje ústřední zařízení a vědecko-výzkumné místa MNO.

V pramenech stran je možné zjistit nedomyšlenosti, ba dokonce i věcné chyby, svědčící o tom, že politiky požadovaná nutnost výchovy politických elit v oblasti obranně-vojenské politiky je nezbytná.

-JM-

Podplukovník dr. Jaroslav Poliščuk

VLIV VELMOCÍ NA ČSR VE 20. LETECH

V současném období, kdy se zamýšlíme nad místem českého státu a jeho nově budované demokratické armády v koncipujícím se systému evropské bezpečnosti, kterou chápeme v transatlantické dimenzi, se oprávněně vracíme k historii jako jednomu z významných zdrojů poznání a inspirativních podnětů.

Naši předchůdci po vzniku samostatného československého státu v roce 1918, samozřejmě v jiných konkrétních historických podmínkách, byli nuceni rovněž řešit otázku zabezpečení obrany státu v širších středoevropských souvislostech se zohledněním vnitřních možností konstituující se mladé československé demokracie.

Tyto skutečnosti mě vedly ke zpracování stati, která by měla přispět, jako jeden z možných přístupů k hodnocení období, k analýze limitujících faktorů pro prosazení čs. zahraniční politiky a k utváření základních doktrinárních názorů čs. státu v Evropě 20. let.

1. Mezinárodní politická situace v Evropě na počátku 20. let a její odraz ve vojensko-politických vztazích.

Utváření vztahů mezi státy po první světové válce nebylo jednoduchou, krátkodobou záležitostí, ale postupným procesem, který je možno sledovat po celá 20. léta jako proces nejen plně obhajující závěry versailleských jednání, ale i proces protichůdný, odporující ustanovením konference a projevující se především u států, které vyšly z války poražené, a tedy na ně dopadaly nejvíce postihy, reparace, různá omezení a byly postiženy následně i morálně - deklasováním jejich národního sebevědomí.

Tato situace vytvářela předpoklady pro oslabování a nestabilitu versailleského systému již od jeho vzniku a odrážela se i v přístupech států, mezi nimi i nově vytvořeného Československa při hledání odpovědí jak si v takovéto Evropě zajistit pevné, bezpečné a rovnoprávné postavení.

Ministr zahraničních věcí Československa dr. Eduard Beneš ve zhuštěné formě charakterizoval situaci v Evropě na počátku 20. let slovy: "Evropa byla v hospodářském, finančním i politickém chaosu, Německo v plné revoluci. Střední Evropa v boji jedněch proti druhým, Polsko v kvasu a neklidu, Rusko v nejkritičtější fázi revoluce a kontrarevoluce, v boji o politiku intervenční, Anglie na počátku svých dnešních vnitřních obtíží a Amerika v plném již vzdalování se politiky evropské. Část Balkánu, Řecko a Turecko byla vlastně stále v revoluci a ve válce."

Toto stručné vyjádření v sobě charakterizovalo celou šíři dobových problémů a mezinárodně politických vztahů v Evropě. Nevystihuje již plně nejednotnost uvnitř bloků u vítězných i poražených států. Jako příklad lze uvést postoj Spojených států amerických v Evropě. Usilovaly všemi prostředky o prosazení vlastní koncepce řešení poválečné problematiky. Pro Spojené státy otázky bezpečnosti a územních zisků nehrály tak důležitou roli jako

pro evropské velmoci a viděly především hlavní úkol konference ve stabilizaci evropské situace, ohrožené sociálními nepokoji po příkladu ruských bolševiků. Toto stanovisko bylo prezentováno Wilsonovým programem "nového řádu". Program byl zaměřen na omezení nejvýraznějších ambicí, zejména územní expanze a otupení nejostřejších rozporů vycházejících z "národního egoismu" jako v případě Francie, Anglie a Itálie.

Klíč k prosazení amerických zájmů v poválečném světě viděl prezident Wilson ve vytvoření Společnosti národů. V hospodářské politice USA vůči Evropě v letech 1919 - 1923 lze vysledovat přednostní zájem o Německo, spojený s vládní podporou exportu soukromého kapitálu a úsilím o snížení reparačních poplatků, diskriminační postoj vůči Francii, projevující se v otázce půjček a vycházející z nepříznivého řešení otázky válečných dluhů a pokus o získání významných hospodářských, obchodních a finančních pozic v oblasti střední a jiho-východní Evropy, která před válkou patřila do německé sféry vlivu, zejména v zemích s významnou těžbou surovin (Polsko, Rumunsko). Odmítnutí ratifikace Versailleské smlouvy americkým senátem v únoru 1920 potvrdilo v politické linii rozchod USA s diskriminačním postojem evropských velmocí, zejména Francie, k úsilí o hospodářskou obnovu Německa. Nešlo však pouze o postoj USA k Evropě. Nejednotnost bloků vítězných i poražených států lze dokumentovat na vzájemné rivalitě mezi Francií, Velkou Británií v postojích vůči Německu a také na celkové neujasněnosti postupu Dohody k novým středoevropským státům, např. rozdílný postoj Velké Británie a Francie k úloze Československa, Maďarska a Polska v nově se utvářející struktuře Evropy.

Sporné otázky byly také ve vztahu Francie a Anglie vůči Federativní sovětské republice ruské. Příčinou těchto vzájemných rozporů byla především hospodářská krize, jejíž dopady se pokusily oba státy vyřešit jak za podpory a na úkor poraženého Německa, tak na úkor sovětského Ruska.

Podobně by bylo možné charakterizovat vztahy mezi státy poraženými, jež často spojovala pouze nespokojenost s postavením po 1. světové válce, dalo by se přímo říci nenávisť k velmocem, které rozhodly o jejich postavení ve Versailles.

V těchto naznačených podmínkách bylo přirozené, že ani mezinárodní postavení naší republiky nebylo snadné a jednoduché. Navíc mělo i celou řadu specifických problémů, jež dr. Eduard Beneš hodnotil výstižně slovy: "... měla spor (čs. republika - poznámka autora) s Polskem o Těšínsko, nebyly vyřešeny otázky území proti Maďarsku a Rumunsku, měla obtíže se svými minoritami a cítila bezprostřední vliv ruské revoluce. Hrozil monarchistický převrat v Maďarsku, v Rakousku a Německu, hrozil revoluční převrat z Ruska; všichni naši sousedé a jistá část našich občanů uvnitř nevěřila v trvalost a udržitelnost nových poměrů dle mírových smluv..."

Tato situace byla umocněna událostmi v Maďarsku a vedla československou zahraniční diplomacii v letech 1920 - 1921 k uzavření spojeneckého paktu Malé dohody spojující naši republiku s Jugoslávií a Rumunskem. (Název Malá dohoda byl poprvé použit maďarským tiskem Pesti Hírlap jako posměšný "Apro Entente" - Malá dohoda, státníci Malé dohody přijaly tento název, který se všil a přežil i tzv. Dohodu velkou.)

Právní základ Malé dohody byl položen v letech 1920 - 1921 shodnými dvoustrannými smlouvami, které byly sjednané sice jen na dvě léta, ale stále se v dalším období prodlužovaly. Obsahovaly závazek pro případ útoku ze strany Maďarska k obraně napadené smluvní strany způsobem uvedeným ve zvláštních vojenských smlouvách. Zároveň se státy zavazovaly, že neuzavřou spolek s třetí mocností bez předchozího dotazu druhé strany. V původní smlouvě československo-rumunské byl ještě obsažen závazek, že se obě strany dohodnou o otázkách zahraniční politiky vůči Maďarsku a Bulharsku.

Malá dohoda měla být v širším slova smyslu oporou stabilizace střední Evropy, tedy v souladu s Versailleskou mírovou smlouvou a také jako její obohacení šíří bezpečnostních záruk pro nově vzniklé evropské státy.

V užším slova smyslu měla být Malá dohoda zárukou znemožnění znovunastolení

Habsburků a obnovy monarchie a proti snaze Maďarska zvrátit Trianonskou mírovou smlouvu. Její úloha spočívala rovněž v obnově hospodářských styků mezi státy střední a jižní Evropy po rozpadu Rakousko-Uherska, ale i ve vytváření určitého bezpečnostního valu proti možnému nebezpečí z východu, kde vznikl naprosto odlišný společenský systém - sovětské Rusko.

Komplikovanost vzájemných vztahů Československa s Maďarskem, stále rozvířované pokusy o restauraci Habsburků a znovuvytvoření monarchie nakonec dospěly tak daleko, že v Československu byla 24. října 1921 vyhlášena prezidentem republiky částečná mobilizace československé armády. Její posláním zhodnotil MNO ve svém vystoupení slovy: "Mobilizace, kterou právě v těchto dnech končíme - netoliko vykonala veliký úkol pro konsolidaci poměru ve střední Evropě, ale zároveň též ukázala nás a náš stát v nejlepším světle všem, kteří se snad doposud nedůvěřivě dívají na mladé státy a jejich význam".

Existence Malé dohody byla provázena diplomatickou snahou Francie a Československa o nalezení bližších kontaktů s Polskem a jeho případné včlenění do "malodohodového" svazku. Avšak k uzavření spojeneckví nedošlo pro spory ČSR a Polska o Těšínsko, spory o Javorinu v roce 1923 a bylo odsunuto i uzavření československo-polské smlouvy až na rok 1925.

Navíc byla léta 1921-1922 v Evropě poznamenána hospodářskou krizí, která se dorazila i v politickém životě a vyhrocování rozporů mezi nejsilnějšími mocnostmi - Velkou Británií a Francií a svým způsobem se dotýkala zájmů Československa a ostatních evropských států. Spory byly vedeny především v poměru velmocí k sovětskému Rusku a Německu. Zejména Francie těžce nesla protimaďarskou orientaci Malé dohod. Byla jí bližší protisovětská a protiněmecká politika Polska. (V daném okamžiku potřebovala Francie zaměřit své stře-do-evropské spojení především proti Německu.)

Za této situace Československo zachovávalo věrnost francouzské koncepci evropského uspořádání, a to i přes slábnoucí postavení Francie a její ústup z mocenských pozic, pod nimiž vytvářela versailleský systém. Ukázala to zejména Janovská konference v roce 1922, kde mimo jiné došlo k uzavření německo-sovětské smlouvy, která znamenala rovněž oslabení francouzské středoevropské politiky. Výsledkem této konference byl naopak oficiální vstup sovětské vlády na mezinárodní fórum a vymanění se Německa z poválečné izolace.

Poválečná spolupráce sovětského Ruska a Německa se projevovala i v následujícím období a jejím cílem bylo vytvoření německo-ruského spolku. Již ministr zahraničí Simons prohlásil, že "otázka mírových vztahů Německa k Rusku je životní otázkou budoucnosti německého národa." Tato spolupráce nebyla pouze v oblasti vzájemné mezinárodní podpory svých požadavků, ale také v oblasti hospodářské a především vojenské. Rovněž vyslanec Československé republiky v sovětském Rusku Jan Šeba potvrzuje v té době, že: "Německo, podepřené spoluprací Ruska, začalo se vyzouvat z povinností reparačních a začalo systematicky odbourávat versailleský mír."

Pro následující léta (1922-1923) bylo charakteristické v evropské politice hledání způsobů placení reparací především Německem. Francie si chtěla své požadavky vynutit dokonce silou a 11. ledna 1923 zahájila spolu s Belgií okupaci nejbližší německé průmyslové oblasti, Porúří. V tomto smyslu byl vykonán i nátlak na československou vládu, aby krok Francie podpořila. Odměnou jí měla být rozsáhlá pomoc ve formě půjček k vojenským účelům. Neudržitelný krok Francie musel být urovnán koncem roku 1923 Velkou Británií a USA a vedl k dalšímu oslabení postavení a prestiže Francie na mezinárodním poli.

Následující dvě léta byla zcela ve znamení řešení německé otázky, na níž se podílela Velká Británie a USA. Byl vypracován Dawesův plán, který měl napomoci Německu, pomoci půjček z USA a Velké Británie, obnovit německé hospodářství tak, aby bylo schopno platit reparace a bylo tak udržováno v rámci versailleského systému, a ne jako jeho nebezpečný soupeř.

Hospodářský vzestup Německa, jeho posilování však stále více ohrožovalo sousední státy, mezi nimi i Československo. To vedlo k novému upevňování spolupráce Československa

s Francií, malodohodovými spojenci i Polskem. Výsledkem bylo i uzavření spojenecké smlouvy mezi ČSR a Francií ze dne 25. ledna 1924, kterou podepsali Poincaré a E. Beneš v Paříži.

V Ženevě byl na zasedání Společnosti národů předložen a na podzim roku 1924 schválen protokol o smírném urovnání hraničních sporů. Na jeho koncipování se významnou měrou podílel československý ministr zahraničí dr. Eduard Beneš. Vzhledem k mocenským zájmům se proti jeho přijetí postavila Velká Británie a plán nebyl realizován.

Do popředí mezinárodního zájmu se dostává v této době tzv. "rýnský garanční pakt" (1925) pojednávající o zárukách hranic mezi Německem a jeho západními sousedy.

Návrh "rýnského garančního paktu" byl projednán koncem roku ve švýcarském Locarnu. Hlavním výsledkem konference bylo poskytnutí mezinárodních záruk na versailleské hranici Německa s Francií a Belgií; nebyly však garantovány východní hranice. Německo pouze uzavřelo dvě samostatné arbitrážní smlouvy s Československem a Polskem.

Výsledky konference odrážely změny v mocenském postavení v Evropě: Zatímco se oslabovalo postavení Francie, Anglie získala rozhodující politické postavení. Zároveň i diplomacie USA si zachovala (a dále upevnila) svou možnost zasahovat do evropských poměrů.

Přestože se na konferenci hovořilo o usmíření a míru mezi státy, systém locarnských dohod přirostl rozpory mezi evropskými zeměmi. Nejvíce ohroženy se cítily středoevropské státy, jak na to poukazovala zvláště polská diplomacie.

Prestiž Německa po jednání v Locarnu neustále vzrůstala úměrně s růstem hospodářské síly. Politické ambice Německa se odrážely i ve volání po revizi mírových smluv. Koncem 20. let již bylo Německo tak silné, že zahájilo boj o další ulehčení reparačních povinností a za předčasné vyklizení Porýní dohodovými vojsky. Hlavní oporu nalezlo v USA, jimž bylo zavázáno celou řadou finančních a hospodářských pohledávek. Tato skutečnost se projevila i na mezinárodní konferenci za účasti USA, Velké Británie, Itálie, Japonska, Belgie a Německa, kde přijetím Youngova plánu byla zrušena reparační komise, stanovena celková výše německých reparací a zmírněny Německu roční reparační splátky. V roce 1930, kdy byl plán definitivně přijat, dosáhlo Německo dalších výrazných ústupků západních mocností. Stalo se tak hospodářsky i zahraničněpoliticky samostatnější a ve spolupráci s americkým finančním kapitálem urychleně budovalo hospodářský a vojenský potenciál potřebný pro jeho expanzivní politiku.

Mezi Francií a Velkou Británií pokračoval v druhé polovině 20. let dlouhodobý mocenský zápas o postavení v Evropě. Vedle zbytnujícího se postavení Německa byly ohrožovány pozice obou těchto velmocí, což gradovalo v provádění politiky "dvojitý tvář" ze strany Velké Británie. Ta chtěla jednak zvýšit svůj vliv ve střední a jihovýchodní Evropě na úkor oslabení pozic Francie, ale na straně druhé se chtěla s Francií sblížit a společnými silami zabránit posilování vlivu amerického kapitálu v Evropě.

Velká Británie rovněž oslabovala pozice jednotlivých států i celkovou soudružnost Malé dohody.

Druhá polovina 20. let je rovněž charakteristická novou vlnou nástupu diktátorských režimů (Polsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko). Ušetřena nezůstala ani naše republika, kde došlo v roce 1926 k pokusu o fašistický převrat (Gajda) a Jugoslávie, kde v roce 1929 nastolil král Alexandr diktátorský režim.

Mnohé evropské státy i přes propagandistická prohlášení o míru a snahu o zmírnění mezinárodní situace, pokračovaly ve zbrojení a v posilování snah o revizi versailleských mírových smluv.

O růstu zbrojení svědčí tato fakta: Na základě oficiálních zpráv Společnosti národů bylo za tři léta po uzavření příměří v r. 1921 o 1 milión mužů ve zbraní více než v r. 1913. Roku 1922 čítaly stále evropské armády 4.244.111 mužů, roku 1922 pak 3.632.290. To by ovšem byl úbytek o 611.821 oproti roku 1922, kdyby nebyl kalen vědomím, že hlavní podíl na tomto úbytku má reorganizace a snížení ruské armády o 500.000 mužů. To však také znamená, že

střední a západní Evropa má stále ještě daleko více vojáků (při odzbrojení Německa, Rakouska, Bulharska a Uher) nežli roku 1913 a musí tuto armádu udržovat s daleko větším nákladem.... Do jaké míry, za tohoto stavu věcí, se zvyšuje nejen akutní nebezpečí války, ale i do daleké budoucnosti, o tom není třeba výkladů. (Viz.: 56. schůze zahraničního výboru poslanecké sněmovny. Archiv FS ČSFR, Praha, s. 13.)

Mezinárodní politická situace ve 20. letech, ale i vnitropolitické a ekonomické problémy výrazně ovlivnily nejen teoretická východiska, ale i praktické kroky zahraniční politiky a opatření československé vlády ve vojenské oblasti.

2. Východiska československé zahraniční politiky a jejich vliv na formování vojenské doktriny československého státu.

Jak je patrné již z uvedeného obsahu, československá zahraniční politika byla nucena hledat řešení těchto okruhů problémů:

- spolupodílet se na vytváření a upevňování mezinárodně politického postavení republiky a jejich hranic,

- zabezpečit existenci a postavení Československa bilaterálními smlouvami s tím, že se utváří jako samostatný, suverénní stát,

- nedopustit v žádném případě návrat starého řádu, obnovu rakousko-uherské monarchie, popřípadě vytvoření Dunajské federace, která by mohla suverenitu samostatného Československa narušit,

- nedopustit nový konflikt s kteroukoli velmocí Dohody, v níž se projevovaly protichůdné zájmy, často naší republice nepřátelské, a usilovat o spojenectví především s Francií, se kterou měl náš stát shodné zájmy ve střední Evropě; jejich společným nebezpečím i přes porážku v první světové válce zůstávalo Německo,

- vytvořit vlastní spojeneckou smlouvu, která by napomohla upevnit stabilitu versailleského systému ve střední a jihovýchodní Evropě; to byl i podnět a hlavní iniciativa Československa při utváření Malé dohody.

Tvůrci československé zahraniční politiky, zejména Hrad, jehož politickým reprezentantem byl ministr zahraničních věcí dr. Eduard Beneš, prosazovali reálnou politiku se snahou po maximální nezávislosti. Zvláště vyhraněné se tato tendence projevovala v tom, že si československá vláda nedala vnutit teze, které se přičily zájmům československého státu. Svědčí o tom rozhodné odmítání příkré negativního poměru k Německu, odmítání jednostranně profrancouzského postoje, nebo ostré protisovětského postoje. Tyto rysy jsou příznačné pro celé meziválečné období.

Naznačené okruhy problémů, přístupy k jejich řešení byly úzce spojeny s obranyschopností našeho státu. Ministr zahraničních věcí dr. Eduard Beneš v této souvislosti prohlásil: "Zásady, ty nám nijak nepřekážely, abychom byli připraveni i k materiální obraně. Řídili jsme se heslem: Musíme být vždy dost materiálně silní, abychom mohli včas dát svou sílu k obraně skutečného práva".

Českoslovenští vládní i vojenští činitelé si plně uvědomovali významnou strategickou pozici naší republiky v Evropě. Svědčí o tom jednak úloha i místo, které přisoudily armádě, ale také mnohá zamyšlení a úvahy nad možnostmi obrany československého státu.

Zejména zde vynikají dobové názory plukovníka generálního štábu Emanuela Moravce: "Nové státy jižní části střední Evropy pod horským obloukem Sudetsko-karpatským kontrolují dnes 1080 km.... Chce-li Německo obnovit svůj předválečný a válečný vliv na střední Evropu, která se táhne po obou stranách "příčné osy", musí nějakým způsobem podrobit svému vlivu Československo a Rumunsko Jakmile by bylo vyvráceno Československo, stává se Podunají základnou pro německý výboj ve třech směrech: proti Itálii, proti Balkánu a proti Polsku a SSSR."

V těchto souvislostech byla i československá armáda, vznikající ve složité situaci pová-

lečných let, prakticky od počátku československými vládnoucími kruhy považována za nezbytný a důležitý předpoklad účinného zajištění existence československého státu.

Tyto skutečnosti tak vedly k preferenci koncepce francouzské vojenské mise o vytvoření pravidelné kádrové armády a dávaly najevo, že výstavba ozbrojených sil na miličním systému je nereálná. MNO v rozpočtové debatě 21.11.1921 zdůvodnil, proč byla preferována koncepce francouzské vojenské mise slovy: "Stáli jsme zkrátka před úkolem rozhodnutí se pro jednu ze dvou existujících škol vojenského umění. Kdo se může diviti, že jsme se rozhodli pro školu, která v této válce zůstala vítěznou a je republikánskému duchu našeho národa nepoměrně bližší, nežli škola pruská..." (Mise působila v ČSR na základě smlouvy mezi fr. a čs. vládou ze dne 20. 1. 1919. Měla maximální počet členů k 1. 10. 1919, a to 147 důstojníků a 202 osoby mužstva. Tento stav postupně klesal až asi na 15 důstojníků po 1. 1. 1926.)

Budování armádního organismu vycházelo hlavně z francouzských zkušeností a představ, které se rozhodujícím způsobem promítly především v politické oblasti.

Spolupráce Československa i Malé dohody se orientovala na Francii, i když vznik Malé dohody (MD) francouzské vládní kruhy neuvítaly, neboť mařila jejich snahu zatáhnout Československo do protisovětské války a ztěžovala možnost využít československých ozbrojených sil v případném konfliktu s Německem.

Malá dohoda nevytvořila proto dlouho část aliančního francouzského systému. S francouzskou politikou ji spojovaly společné snahy o udržení evropského územního stavu zakotveného v mírových smlouvách a také přátelství, které bylo zpečetěno francouzskou pomocí všem třem státům během první světové války.

Ve vzájemné spolupráci byly patrné časté třecí plochy kolem politiky zemí Malé dohody, zejména v nacionalistických a monarchistických kruzích francouzské společnosti, které vyplývaly i z toho, že politické myšlení Malé dohody mělo zpočátku stejně blízko jak k Itálii, tak k Francii. Teprve v roce 1923 se sblížil francouzský a malodohodový politický systém a byl dovršen politickými smlouvami mezi Francií a malodohodovými státy. Jejich uzavření přispělo k posílení Malé dohody, ale také k ovlivňování tohoto svazku ze strany Francie. V soustavě francouzských paktů byla mimo jiné 25. ledna 1924 podepsána i spojenecká a přátelská smlouva mezi Francií a Československem.

Geneze vzájemných vztahů mezi Francií, Československem a Malou dohodou nebránila nikterak vlivu francouzské vojenské mise na přípravu branného zákona ČSR č.193/20, přijatého Národním shromážděním 19. března 1920. V důvodové zprávě k tomu zákonu bylo konstatováno: "Pro naše spojence, jichž získání bude cílem naší zahraniční politiky, bude mít jen tehdy hodnotu, jestliže budeme disponovati hotovou stálou armádou". Nezbytnost stálé armády přímo souvisela se strategickými úvahami, vycházejícími z již vzpomenuté geografické a zahraničněpolitické situace naší republiky.

Rozhodující část vojenských studií a plánů zpracovaných na počátku 20. let pocházela z operačního oddělení francouzské vojenské mise. Je tedy pochopitelné, že vycházely z francouzské vojenské doktríny. Zároveň ovšem jejich náměty a cíle zasazené do historického vývoje Československa výrazně dokumentují nejen politické pozadí působení francouzské vojenské mise v ČSR, ale i zahraničněpolitické záměry vedoucích politických činitelů československé vlády.

Za příklad vlivu a svázanosti československých a francouzských vojenskopolitických cílů a jejich zapracování do válečných studií a plánů může posloužit přístup k Německu a jeho neochotě podepsat předkládanou mírovou smlouvu ve Versailles v květnu 1919. Po oddalování podpisu a složitých jednáních, kdy Německo chtělo využít rozporů, které existovaly mezi vítěznými mocnostmi v přístupu k němu, nakonec pod pohrůžkou, 28. června 1919, mírovou smlouvu podepsalo. Francouzské plány využít československou armádu v případě obnovení nepřátelství s Německem byly v roce 1919 známy a v následujících letech dále rozpracovány pod krycími názvy "Plán N 1" a "Plán N 2".

O orientaci obrany Československa "všemi směry" svědčí i další varianty plánů, jako

například plán proti Maďarsku s označením - Plán H, dále proti Polsku - Plán P a proti Polsku a Maďarsku - Plán PH.

Plán PH vycházel z předpokladu války vedené Polskem a Maďarskem proti československé republice. Počítal s celou řadou variant počínaje vystoupením všech branných sil obou protivníků a dokonce zasáhnutím partyzánů jednoho protivníka na pomoc silám druhého. V nejneprůzračnějším případě společného vystoupení sil obou protivníků ukazoval na nutnost soustředění našich sil na vybraných místech a na nutnost provést evakuaci určitých území Podkarpatské Rusi a východního Slovenska.

Plán považoval za pravděpodobné, že hlavní úsilí Polska bude zaměřeno na Slezsko a bude prováděno druhou akcí směrem na Žilinu a severní Slovensko za účelem spojení s Maďary. Plán počítal s pravděpodobnými operacemi Maďarů v západním Slovensku, aby obešli vojsko bránící Dunaj a dosáhli přes Lučenec, Zvolen, Vrútky spojení s Poláky. Plán obsahuje také rozčlenění československých sil pod vedením gen. Podhájského (Slezská armáda) a gen. Mittelhausera (Slovenská armáda) a jednoznačné úkoly k překrytí severu i jihu našeho státu proti Polsku a Maďarsku a odražení jejich případného útoku. Počítalo se i s možným vstupem sovětské armády do Polska a opatření pro československou armádu v tomto případě byly zahrnuty v tzv. "Plánu B".

V první části jsem se obecně zmínil o jedné z hlavních příčin založení Malé dohody a dominantním místě Československa při jejím utváření. I v tomto procesu je zřejmé, že Československo muselo uvažovat o systému "kruhové obrany", do jehož koncepce zapadalo již zmíněné malodohodové seskupení.

Význam Malé dohody a její poslání charakterizoval divizní generál Silvestr Bláha těmito slovy: "... prvním branným opatřením naší zahraniční politiky bylo vytvoření společnosti států v oblasti střední a jihovýchodní Evropy, způsobilých k bezprostřední vzájemné pomoci, a tak byla vytvořena Malá dohoda. Malá dohoda znamená tudíž uskutečnění problému organizace menších států za účelem obrany."

Z hlediska strategického viděl význam Malé dohody a Československa plukovník generálního štábu E. Moravec takto: "Československo na přední stráž Malé dohody střeží z boku všechny pohyby severu střední Evropy na východ a z východu do střední Evropy. Tak se stává důležitým valem pro každého dobyvatele, který by chtěl vyrazit ze západu na východ, nebo naopak. Československo je geograficky i strategicky v defenzivním postavení proti všem pohybům se severozápadu na jihovýchod".

Konstituování Malé dohody na počátku 20. let a její role obranného seskupení vystoupí platičtěji při uvedení několika základních údajů.

Tři státy, které ji tvořily (Československo, Jugoslávie a Rumunsko), zaujímaly rozlohu 700 000 km², měly zhruba 50 milionů obyvatel. Svojí rozlohou následovala MD v tehdejší Evropě ihned za Sovětským svazem. Za Malou dohodu se řadila teprve Francie a potom Německo. Podle počtu obyvatel byla Malá dohoda třetí největší soustátí v Evropě za SSSR a Německem. Za Malou dohodou následovaly Anglie, Francie a Itálie.

Malá dohoda jako druhý evropský politický celek rozlohou a třetí v počtu obyvatel byla nesporně také významným činitelem strategickým. Svými pozemními silami byl rovnocenným partnerem velmocem jako byly Anglie, Francie a Itálie.

Strategická potence Malé dohody se předpokládala větší než bývalé rakousko-uherské monarchie.

Ani přes tato fakta nelze postavení Malé dohody v Evropě přeceňovat.

Největší roli sehrála při naplňování svého poslání na počátku 20. let - při společném postupu zemí Malé dohody proti pokusům o nástup Karla I. Habsburského na trůn v Maďarsku, při nahrazování hospodářského, finančního a správního celku bývalého Rakouska-Uherska v prohlubující se hospodářské krizi i v případě negativního vývoje v Německu.

Se slábnoucím postavením Francie na evropské politické scéně, silícím hospodářským a politickým postavením Německa a vnitropolitickým vývojem hlavního garanta uskupení

Československa, kde rostoucí postavení agrární strany narušovalo malodohodovou koncepci Hradu, ochaboval i význam a možnosti naplňování cílů Malé dohody, což v dalším důsledku vedlo i k jejímu krachu v nejsložitějším období nejen pro Československo, ale i pro ostatní středoevropské státy (1938-1939).

Formování zahraniční politiky Československa i utváření vojenskodoktrinálních názorů ve 20. letech bylo poznamenáno již samotnými výchozími podmínkami po 1. světové válce, především rozpornými zájmy mezi velmocemi, mezi vítěznými a poraženými státy a jejich promítnutím do Versailleských mírových smluv.

Nepodařilo se zorganizovat Evropu jako kontinent míru. Bránil tomu především nacionalismus, který se v průběhu války a vzniku národních států stal určujícím principem při konstituování nové podoby Evropy - Evropy národních států, pokládáných za míru pokroku a za základ schopný vytvořit a udržet mírovou mezinárodní soustavu.

Menší národní státy, mezi nimi i Československo, neměly dostatek času a příležitosti vyřešit své vnitřní otázky a v evropské půdě hlouběji zapustit kořeny, nemohly se rovněž opřít o slabou a neúčinnou Společnost národů. Proto u nich byla patrná snaha pojistit si svoji bezpečnost uzavíráním dvoustranných a vícestranných smluv a utvářením obranných uskupení, která se rovněž ukázala jako málo účinná.

Vývoj ve 20. letech potvrdil, že pouhý princip národního státu, bez obecně založené shody velmocí, bez funkční mezinárodní organizace vybavené dostatečnými pravomocemi, ale i povinnostmi pro státy, které jsou jejími členy, je slabou zárukou míru.

Československá zahraniční politika v tomto období, přes veškeré praktické kroky učiněné v dvoustranných i vícestranných jednáních s velmocemi i okolními státy se mohla pohybovat pouze v rámci velmocenských cílů a zájmů především evropských velmocí. Příliš jednostranně se orientovala na Francii, která ztrácela ve 20. letech stále více pozice na evropském kontinentě. Upnula se příliš na "všemocnou" roli Společnosti národů, která však byla využívána velmocemi, především Francií a Velkou Británií, k prosazování jejich evropských ambicí. Společnost národů nemohla vzhledem ke svým možnostem a rozporům mezi jejími členskými státy zajistit mírový vývoj Evropy.

Mezinárodně politická situace ve středoevropském prostoru se promítala velmi výrazně nejen do prováděné zahraniční politiky československého státu, ale formovala také utváření vojensko-doktrinálních názorů státu. Odrážely se v nich výsledky 1. světové války, orientace na Francii, přítomnost francouzské vojenské mise i možnosti a specifiky vnitřního vývoje naší republiky. Je možno konstatovat, že ve 20. letech existovaly vojenskodoktrinální názory, ale ne ucelená vojenská doktrína čs. státu. Názory byly obsaženy v řadě přijatých plánů jeho obrany a jejich obsah svědčí o zaměření "všemi směry". Ani tyto plány a jejich předpokládaná realizace však nedošly naplnění.

Následující vývoj potvrdil, že vytváření dvoustranných a vícestranných vojenských uskupení není s to zabránit válečnému konfliktu, že je nutný konsensus v otázkách zajištění bezpečnosti nejen mezi jednotlivými státy, ale v rámci celé Evropy a postupně i dalších kontinentů.

Literatura:

- Beneš, E.: Boj za mír a bezpečnost států. Orbis, Praha 1934.
- Raková, S.: Politika Spojených států ve střední Evropě po 1. sv. válce. Academia, Praha 1983.
- Gajanová, A.: ČSR a evropská politika velmocí 1918-1938. Academia, Praha 1967.

- Olivová, V.: Československo-sovětské vztahy v letech 1918-1922. Naše vojsko, Praha 1957.
- Kvaček, R.: Československo a Evropa - zápas o zahraniční orientaci. VAAZ, Brno 1968.
- VHA Praha.: Fond MNO - prezídium, ročník 1921, 1922.
- Havel, P.: Spolupráce reichswehru a Rudé armády 1920-1923. Historie a vojenství 1/1991, Praha.
- Šeba, J.: Rusko a Malá dohoda v politice světové. Melantrich. Praha 1936.
- VHA Praha: VKPR r. 1924.
- Ženevský protokol. Archiv FS ČSFR, Praha; 294. a 295. schůze poslanecké sněmovny NSRČ z 30. 10. 1924.
- Vojenské dějiny Československa. Naše vojsko, Praha 1987.
- Moravec, E.: Vojenský význam Československa v Evropě. Svaz čs. důstojnictva, Praha 1936.
- VHA Praha: Fond MNO - hlavní štáb - org. oddělení, ročník 1920.
- Bláha, S.: Branná politika a demokracie. Svaz čs. důstojnictva, Praha 1936.

VLADIMÍR PŘIKRYL

Náležel ke generaci důstojnického sboru československé armády, jejíž život i další osudy poznamenala první světová válka, ale to v době jeho narození - 3. srpna 1895 - ještě nikdo v rodině řídícího učitele ve Studénce netušil. Po studiu na střední škole absolvoval ještě dva semestry zemědělské školy v Táboře, avšak dnem 15. března 1915 byl povolán do rakousko-uherské armády. Na ruské frontě, v červenci následujícího roku padl do ruského zajetí. Přihlásil se do vznikajících Československých legií na Rusi a v jejich rámci se zúčastnil bojů u Žitomíru a Tambova, později pak bojů Penzeské skupiny proti bolševikům na povolžské frontě, tažení na manské frontě i sibiřské magistrále. Naposledy byl ustanoven velitelem vlaku a přes Vladivostok se začátkem srpna 1920 v hodnosti kapitána vrátil do vlasti.

Zde se stal důstojníkem z povolání. Službu nastoupil u pěšího pluku 9 Karla Havlíčka Borovského v Mostě a od roku 1933 působil na 5. (školském a výcvikovém) oddělení hlavního štábu čs. branné moci. V průběhu existence předválečné československé armády dosáhl hodnosti podplukovníka.

Na začátku druhé světové války se přes Slovensko, Maďarsko a Střední východ dostal v dubnu 1940 do Francie, kde byl ustanoven velitelem pěšího praporu, stejně jako v srpnu 1940 ve Velké Británii. V létě 1943 odejel k Čs. vojenské jednotce v SSSR, u které zastával funkci zástupce velitele 1. čs. samostatné brigády v SSSR brigádního generála L. Svobody. Zúčastnil se tehdy bojů od Kyjeva až po Bílou Cerkev, kdy byl pověřen organizací nově utvořené jednotky - 2. čs. samostatné paradesantní brigády v SSSR. Jejím velitelem zůstal jak na začátku karpatsko-dukelské operace, tak i v průběhu povstání na Slovensku. Když v únoru 1945 přešel plukovník Přikryl frontu, byl krátce poté jmenován do hodnosti brigádního generála.

V červenci 1945 se stal velitelem Vojenského výcvikového tábora v Milovicích a posléze (v únoru 1949) velitelem posádky v Brně! Proč se tak stalo, vysvětloval na začátku šedesátých let Ludvík Svoboda tím, že byl falešně informován Bedřichem Reicinem. Tehdy byl prý Přikryl hodnocen jako prosovětsky orientovaný důstojník, který se osvědčil a byl spolehlivý, ale současně mu chyběla rozvážnost, a proto nebyl po osvobození ustanoven do funkce velitele vyšší jednotky...

Avšak 16. května 1949 byl generál Přikryl náhle zatčen orgány 5. oddělení hlavního štábu. Ve třech vykonstruovaných procesech "získal" celkem devět let a pět měsíců odnětí svobody

pro "zločin neoznámení trestního činu, vyobrazení utajovaných skutečností, krivého obvinění a pro přečin nedbalého uchovávání státního tajemství". Z výkonu trestu byl propuštěn 8. srpna 1953 na základě udělení milosti prezidenta republiky. Dalším rozhodnutím prezidenta z 5. června 1956 byla Vladimíru Příkrylovi "prominuta" ztráta občanských, avšak teprve Vyšší vojenský soud v Příbrami ho v roce 1964 zprostil původních obžalob.

Po propuštění z výkonu trestu začal Příkryl pracovat jako pomocný dělník v Polabské Frutě Nymburk a od svých šedesátitýř let pak jako noční hlídač ve Středočeských dřevařských podnicích v Křinci, neboť mu byl tehdy vyměřen pouze třetinový starobní důchod ve výši 168 Kčs!

V podstatě až do své smrti (14. června 1968) byl Vladimír Příkryl přesvědčen, že se stal obětí Rudolfa Slánského, který usiloval o jeho život i během výkonu trestu. Přes určitý zájem na jeho přísném potrestání, přímý důkaz o jeho záměrném odstranění není ale zatím znám. Sám pak v době odhalování "protistátního spikleneckého centra" ochotně vypovídal o činnosti Slánského na Slovensku v letech 1944 - 1945, včetně "zavinění" smrti Jana Švermy...

Výrazem určité morální rehabilitace generála Příkryla v našich novodobých dějinách bylo nepochybně i udělení řádu M. R. Štefánika in memoriam v roce 1991. Avšak jako jeden z mála vyšších důstojníků Čs. armády pokládal za svoji povinnost zaznamenat své vzpomínky nejen na dobu, kdy jednotlivci osvědčovali věrnost zásadám, z nichž se rodilo naše obnovené národní a státní vědomí, ale také svoji zkušenost politického vězně s komunismem. Toto vskutku unikátní svědectví, dopsané před třiceti lety, připravuje v letošním roce nakladatelství Naše vojsko k vydání pod příznačným titulem - Za vlády tmy.

PhDr. Zdeněk Vališ

OBSAH

Generálmajor Ing. Emil Antušák Další kolo reorganizace armády před námi	3
JUDr. Vladimír Handl, CSc. Rozšířit NATO, nebo nikoli?	6
Ing. Jaroslav Němec Bezpečnostní politika České republiky	11
Plukovník Ing. Ladislav Klíma, CSc. Poznámky k využívání vědecké a výzkumné základny státu pro obranu	20
Plukovník Ing. Ladislav Klíma, CSc., plukovník Ing. Petr Svozil Logistika v Armádě České republiky	23

Z KONFERENCE

Systém obrany České republiky a jeho tvorba (úvodní vystoupení ředitele Institutu pro strategická studia PhDr. Antonína Raška)	27
Armáda České republiky a hlavní směry její výstavby (úvodní vystoupení ke 2. části konference)	40

STRATEGIE

Plukovník Ing. František Valach, CSc. Odezvy na novou éru konfliktů	56
--	----

OPERAČNÍ UMĚNÍ

Plukovník doc. Ing. Václav Maryška, CSc., plukovník doc. Ing. Petr Tobiašek, CSc., podplukovník Ing. Vladimír Kmec, CSc., Ing. Evžen Holas, CSc. K technologii "třírozměrného boje"	62
Plukovník gšt. Ing. Milan Kubeša K plánování a řízení palebného ničení	69

Z VÝZKUMU

Major dr. Jaroslav Vltavský, CSc.,
plukovník PhDr. František Knobloch, CSc.,
podplukovník dr. Jaromír Řezáč, CSc.
Některé sociální problémy v AČR

77

NÁZORY ČTENÁŘŮ

PhDr. Danuta Beranová
Potřebujeme v armádě pracovníky sociálních věcí?

86

TEORIE VOJENSTVÍ

Julian Lider: Teorie vojenství (5. pokračování)

93

Plk. John A. Warden: Plánování leteckých operací - Útok nebo obrana

104

INFORMACE

Duplikace ve vojenském výzkumu, vývoji a oboustranně využitelné technologie

111

Obranyschopnost v programech a názorech polských politiků

120

Z HISTORIE

Podplukovník dr. Jaroslav Poliščuk
Vliv velmocí na ČSR ve 20. letech

129

PERSONÁLIE

Vladimír Přikryl

138

Oprava

V čís. 2/93 Vojenských rozhledů došlo k některým tiskovým chybám v článku plk. v zál. Ing. M. Sládečka, DrSc. a plk. v zál. K. Štěpánka, a to na :

- str. 122, bod 3., kde správné znění je: ..., s koncepcí zahraniční politiky ČR a přijatými mezinárodními závazky ...;
 - str. 125, 9. řádek shora, správná věta: Lze si představit bezpečnostní situaci v současné Evropě a tím i našeho státu bez existence NATO?;
 - str. 128, 4. řádek zdola, místo slova ochranných má být obranných.
- Za uvedené chyby se omlouváme.

Redakce

Vydává Ministerstvo obrany České republiky - Hlavní operační správa GŠ AČR

Adresa (pro poštovní styk):
Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY
pošt. úřad 61/20
160 01 Praha 6 - Dejvice

Umístění redakce: Tychonova 1, Praha 6.

Je rozeslán podle rozdělovníku.

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Plk. Ing. Robert Kraus (šéfredaktor), telefon (330) 45 311, 45 317,
Miroslav Weiner, prom. ped. (zástupce šéfredaktora), telefon (330) 45 315,
pplk. Ing. Richard Hašek (redaktor publicista), telefon (330) 45 316,
Jaroslava Matušková (tisková redaktorka), telefon (330) 45 318.

Redakční rada: plk. gšt. Ing. Pavel Jandáček - předseda redakční rady, genmjr. Ing. Emil Antušák, genmjr. Ing. Oldřich Bárta, plk. Ing. Miloslav Fikar, Ing. Josef Fučík, genmjr. PhDr. Tibor Hochsteiger, CSc., genmjr. Ing. Karel Hrubý, plk. Ing. Ladislav Klíma, CSc., genmjr. Ing. Miroslav Kostelka, plk. gšt. Ing. František Kozák, plk. Ing. Karel Kuba, pplk. Ing. Petr Lužný, plk. Ing. Zdeněk Mrázek, plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc., plk. prof. Ing. Karel Novotný, CSc., pplk. Ing. Jaroslav Paleček, genmjr. Ing. Miroslav Petr, PhDr. Antonín Rašek, Ing. Milan Štembera, CSc., plk. gšt. Ing. Miloslav Šustr, genmjr. Ing. Jan Vintr.

Ročník II. (XXXIV). Toto číslo bylo dáno do tisku 18. 3. 1993. MKČR 6059, MiČ 47751.